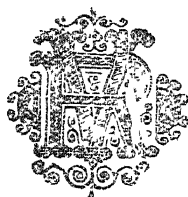

శ్రీరస్తు.
 ఆంధ్రనామసంగ్రహము.
 ఆంధ్రనామశేషము.
 ప్రతిపదటీకానుక్రమణికాసహితము.

చెన్నపురి:
 వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే.
 బ్రకటితము.
 1922

All Rights Reserved.

Printed at
the "VAVILLA " PRESS, Tondiarpet,
Madras—1922.

ఆంధ్రభాష తత్సమ, తద్భవ, దేశ్య, గ్రామ్యములని నాలుగు
తెగలుగలదిగ నున్నది. అందు మొదటి దగు తత్సమభాషాప
దముల యర్థపరిజ్ఞానమునకై యమరసింహాకవివర్యునిచే రచిం
పఁబడినసామలీంగానుశాసనము మున్నగునిఘంటువు లవరిమిత
ములుగా నున్నవి. కడపటి దగుగ్రామ్యభాష ప్రయోగార్హము
గామిచే దానికి నిఘంటువు లక్కఱ లేక వాడుకలో నిలిచినది.
ఇంక దేశ్యతద్భవాత్మక మగుసాంధ్రభాషకే ప్రత్యేకనిఘంటువు
కావలసివచ్చినందున నట్టినిఘంటువుల సాంధ్రకవులు కొన్నింటిని
వ్రాసిరి. వానిలోఁ బ్రసిద్ధి కెక్కినది ఆంధ్రనామసంగ్రహము, ఆం
ధ్రనామశేషము, కరువాతిది సాంబనిఘంటువు. వీనిలో మొదటి
రెండుగ్రంథములను పెక్కుం ద్రివివరము చక్కవఁగాయములు
టీకలతోఁ జేర్చి ముద్రించిరి.

ఈకూర్పుయొక్క గొప్పమాధుర్యము.

అయినను, నిఘంటువులకుఁ దీక వ్రాయుటయందు రెండువిష
యములు ముఖ్యముగా గమనింపవలెను. ఒక్కటి, రూఢిపద
ములకుఁ దప్పఁ దక్కినవాని కవయవార్థముఁ జెప్పవలయును.
రెండవది, ఆరూపములన్ని ట్లి చూపవలయును. ఈవద్ధతి నను
సరించియే అమరమునకు సుగ యను నొకవ్యాఖ్యానమును
మహాపండితుఁ దగుభానుజీవీశ్వరుడు రచించెను. అట్లే యీ

తెనుఁగు నిఘంటువులకును వ్రాసిన బాగుండునని తలంచి తద్భవములకెల్ల నవి యేసంస్కృతపదములనుండి వచ్చినవో ఆపదములును కఠినస్థలంబులందు వ్యాకరణాంశములును సనూత్రోదాహరణంబుగాను వ్రాయఁబడినవి. గొప్పయభివృద్ధి యేమన, ఈనిఘంటువులు పద్యరూపముగా నున్నందునఁ గడపట అకారాద్యనుక్రమణిక శ్రమవ్రయముల కోర్చి వ్రాయించి దీనితో జేర్పఁబడినది. దానియుపయోగమునుగూర్చి చదువరులె తెలిసికొనఁగలరు. కాఁబట్టి యీగ్రంథము నాదరించి, దీనియందలి లోపములను దెల్పి, యివి యింకను వన్నెకు వచ్చునట్లు చేయుటకును, ఇట్టిగ్రంథము లన్నియుఁ ద్వరలో నచ్చుపడుటకును భాషాభిమానులు ప్రోత్సాహము గలిగింతురుగాక యని కోరుచున్నాము.

— ఆంధ్రనామ సంగ్రహము. —

ఆంధ్రనామసంగ్రహము పైఁడిపాటిలక్ష్మణకవిచే రచింపఁబడినది. ఈపైఁడిపాటిలక్ష్మణకవి కౌండిన్యగోత్రుఁడు. ఏకామ్రమంత్రిపుత్రుఁడు. ఈకవి తనగ్రంథాది నిష్ఠదేవతాప్రార్థనమునందు “శ్రీపతివంద్యుఁ” అని విశేషణము చేర్చియుండుటచే నితఁడు మహేశ్వరభక్తుఁడని తెలియుచున్నది. కావుననే తనగ్రంథమును శాశీవిశ్వనాథుని కంకితము చేసెను. ఈకవియొక్కకాలంబు నిర్ణయింప నొక్కయాధారం బైనను లేదు. అయినను, ఆంధ్రనామశేషము రచించిన అడిదము నూరయకవిం ద్రుఁడు పీఠికయందు “ఆంధ్రనామసంగ్రహమునందుఁ జెప్పని కొన్ని తెనుఁగుమఱుఁగు లన్ని కూర్చి, యాంధ్రనామశేష మనుపేరఁ జెప్పెద” నని చెప్పియుండుటచే, నూరనకవికి ముందటివాఁడయి

యుండవలెను. అట్లయినచో నితఁడు పదునేడవశతాబ్దాంతమున నున్నవాఁడని తోచుచున్నది.

— ఆంధ్రనామశేషము. —

ఆంధ్రనామశేషము అడిదము నూరకవి రచించెను. ఈ నూరకవితండ్రి బాలభాస్కరుఁడు, నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. ఈ మహాకవి కవిజనరంజనము, రామలింగేశ్వరశతకము, కవినంశయవిచ్ఛేదము, ఆంధ్రచంద్రాలోకము, ఆంధ్రనామశేషము అనునైదుగ్రంథములను రచించెను. ఈ మహాకవి క్రీ.వె. 1750 సం. వత్సరము మొదలు 1780 సంవత్సరమువఱకు నున్నట్లు కవిజీవితమువలనఁ దెలియుచున్నది.

శ్రీ ర స్తు.

ఆంధ్రనామసంగ్రహము

స టీ క ము.

అవతారిక.—పైఁడిపాటి లక్ష్మణకవి యాంధ్రనామసంగ్రహ మనెడిగ్రంథమును రచింపఁబూని, తాను జేయఁబూనిన యీగ్రంథము నిర్విఘ్నముగఁ బరిసమాప్తి నొందుటకై తన యిష్టదేవతానమస్కారరూప మైనమంగళము నాచరించి, యికమీఁదను గ్రంథకర్త లాదిని మంగళముఁ జేయుదురుగాక యనుతలంపుతో నామంగళమును బద్యరూపముగా గ్రంథారంభమునఁ జేర్చుచున్నాఁడు. రెండవ మూఁడనపద్యములందుఁ గవి తనపేరును, గ్రంథనామమును, ఆగ్రంథవిషయములను, కృతిపతిని దెలియఁజేయుచున్నాఁడు—

క. శ్రీపతిపంధ్య విళాలా

క్షీవతిని భజించి యిష్టసిద్ధులు వరుసఁ

బ్రాపింపఁగ గణనాథుని

శ్రీపాదంబులకు నెఱఁగి * చెందినవేడ్కన్.

1

క. సతభక్తలోకరత్నా

రతికిం జంచత్కృపాతత్కరంగితమితికిఁ

శతమఖముఖసురనుతినం

గతికిఁ గుహిమోన్నతికిని • గాశీపతికిన్.

2

తే. అంకిత మొనర్తుఁ డెనుఁగువే • వల్లరసి కూర్చి

గరిమతో నాంధ్రనామసంగ్రహ మనంగ

నమరుకృతిఁ బైఁడిపాటి యేకామ్రమంత్రి

నుతుండఁ గవిలత్తుఁ గాఖ్యుండ • సుజనహితుండ.

3

తా. పైఁడిపాటి యేకామ్ర మంత్రి పుమారుండను, సజ్జనుల కష్టాఁడును నైన పైఁడిపాటికవిలత్తుఁడను నేను తలఁచినకొర్కలు నెఱవేఱుటకై శ్రీమహావిష్ణువుచే బూజింపఁదగినవికాలాక్షిపతి యగు కాశీవిశ్వేశ్వరుని ధ్యానించి, పిదప విఘ్నేశ్వరుని మహిమగలపాదములకు మ్రొక్కి మిక్కిలి సంతోషము నొందినవాఁడయి, తన్ను మ్రొక్కెడుభక్తులను గాపాడుట యందు శ్రద్ధగలవాఁడును దయారసముతోఁ గూడినబుద్ధిగలవాఁడును, దేవేంద్రుఁడు మొదలగు నకలదేవతలచే జేయఁబడు నమస్కారముల సంగీ కరించువాఁడును, విశేషమహిమ గలవాఁడునునైన కాశీవిశ్వనాథస్వామికి నంకితముగాఁ దెనుఁగుపేళ్లన్నియుఁ జేర్చి యాంధ్రనామసంగ్రహ మను గ్రంథము నొనర్చెదను అని గ్రంథకర్త ప్రతిజ్ఞచేయుచున్నాఁడు.

అవ. గ్రంథకర్త తాను రచియింపఁదలఁచిన గ్రంథము నందలి పరిభాషను దెలుపుచున్నాఁడు.—

తే. దేవమానవస్థావర • తిర్యగ్గాఖ్య

వర్గ లొనరింతు నానార్థవర్గుఁ గూడ

వర్గములు గాఁగఁ గూర్తు నాఽహ్వయములందు

నిడుదు వివరించునెడల సంస్కృతపదంబు.

4

తా. నేను రచింపఁజోవుఅంధ్రనామసంగ్రహమందు దేవవర్గ, మానవవర్గ, స్థావరవర్గ, తిర్యగ్వర్గ, నానార్థవర అనునైదువర్గలను రచించెదను. పర్యా

యపదములన్నియుఁ జెలుఁగుపదములుగా నుండును. అర్థమును వివరించుట కై అపర్యాయపదములకుఁ దుదను సంస్కృతపదము నుంచెదను. అని గ్రంథకర్త చెప్పెను.

[దేవవర్గమందు దేవతలు, వానికి సంబంధించినవి చెప్పఁబడినవి. మానవవర్గమందు మనుష్యులు, వారికి సంబంధించినవి వివరింపఁబడినవి. స్థావరవర్గమందు కొండలు, చెట్లు మాన్యగునచరములను గూర్చి చెప్పఁబడినది. తిర్యగ్వర్గమందు పశుపక్ష్యాదులకు సంబంధించినవానినిగూర్చి వివరింపఁబడినది. నానారవర్గమందు ననేకార్థములయినపదములఁ గూర్చి వివరింపఁబడినది.]

క. శ్రీలలనాధివంద్య వి

శాలాక్షీప్రాణనాథః శతమఖముఖిది

కృత్యాభీష్టద సమధిక

శీలా కాశీనివేశః శ్రీవిశ్వేశా.

5

తా. లక్ష్మీనాథుఁ డగువిష్ణుచేతఁ గొనియాడఁదగినవాఁడవును, కాశీనిలాక్షీకి మగఁడవును, ఇంద్రాదిలోకపాలరక్షోక్తుల నిడేర్చువాఁడవును, గొప్పస్వభావముగలవాఁడవు నైన కాశీపురియందు వెలయుచున్న యోవిశ్వేశ్వరా నీవు నాగ్రంథము నవధరింపు మని గ్రంథకర్త కృతిపతిని పొచ్చరించెను.

== దేవవర్గము. ==

సీ. ముక్కుంటి యరవదిః మోములవేలుపు

మినుసిగదయ్యంబుః మిత్తిగొంగ

గట్టువిల్లుఁడు గజఃకంఠుఁడు మిక్కిలి

కంటిదేవర బేసిఃకంటివేల్పు

వలిమలల్లుఁడు మిన్నఃవాకతాలుపు కొండ

వీటిజంగము గుజ్జఃవేల్పుతండ్రి

వలరాజునూడు ३॥శక్కులతేనిచెలికాడు

బూచులయెకిమీడు ॥ పునుకతాల్పు

తే. వినపుమేతరి జన్నంపునేటకాడు

బుడుతనెలతాల్పు వెలియాలపోతురాతు

తోలుదాలుపు ముమ్మెనవాలుదాల్పు

నాగ భవదాఖ్య లొప్పు (నంశిధకవివతు).

6

టీ. ముక్కంటి=మూడు నేత్రములుగలవాడు, [బహుప్రీహిని సమాసాంతకార్యములు చూపట్టెడి. బా. సమా. నూ. చేత “ముక్కంటి” యని యయ్యెను.] అరపదిమోములవేలుపు=విదుముఖములు గలదేవుడు, మినుసిగదయ్యంబు=అకాశము జాట్టుగాగలదేవుడు, మిత్తిగొంగ=మృత్యువునకు శత్రువు, [మిత్తి-ప్రకృతి. మృత్యువు] గట్టువిల్లుడు=మేరుపర్వతము ధనుస్సుగాగలవాడు, [బా. సమా. నూ. చూ. ముక్కంటి.] కఱకంఠుడు=నల్లని కుత్తుకగలవాడు, [“అర్యవ్యవహారంబుల దృష్టంబుగ్రహ్యంబు” బా.]. సంజ్ఞా. 28 చేత నిది యనింద్యగ్రామ్యము.] మిక్కిలికంటిదేవర=హెచ్చు నేత్రములుగలదేవుడు, వేసికంటివేల్పు=మూడు నేత్రములుగలదేవుడు, [మూడు అనునది బేసిసంఖ్య.] పలిమలలుడు=మంచుకొండయొక్క (హిమవంతునియొక్క) అల్లుడు, మిన్నువాకతాల్పు=మిన్ను=అకసము, వాక=నది.] అకాశగంగను శిరస్సున, ధరించువాడు, కొండవీటిజంగము=కైలాసపర్వతము నివాసముగాగలభిక్షుకుడు, గుజ్జవేల్పుతండ్రి=పొట్టిదేవర యగువిఘ్నేశ్వరునిజనకుడు, వలరాజునూడు = సున్నధునికే బగతుడు, జక్కులతేనిచెలికాడు=జక్కులు=యక్షులు, వారికి తేడు కుబేరుడు; అతనికి స్నేహితుడు.] కుబేరుని స్నేహితుడు, బూచులయెకిమీడు = పిశాచములకు అధిపతి, పునుకతాల్పు = బ్రహ్మకపాలధారి, వినపుమేతరి = విషముదిన్నవాడు, జన్నంపునేటకాడు = దక్షునియాగము ధ్వంసముచేసినవాడు;

[విసము + వేతరి, జన్మము + వేటకాడు — కిర్త ధారయిమందు ముక్త ము
నకు పుంపులగు. బా. సంధి. 32 నూ. చేత పుంపుగాగమము.] బుడుత నెల
తాల్పు = బాలచంద్రుని కిరంబునఁ దాల్చినవాడు, వెలియాలపోతురాతు =
తెల్లనియాబోతు నెక్కుయోధుడు, తోలుదాలుపు = వ్యాఘ్ర చర్మమును
ధరించువాడు, ముమ్మెననాలుదాల్పు = మూడు మొనలుగల అయుధమును
(త్రిశూలమును) ధరించినవాడు, నాగక = అను ఈయిరువదిరెండును,
అంధకవిపక్ష = అంధకాసురునికి శత్రుఁడా, భవత్ అఖ్యలు - బిష్ణును = నీవే
శ్లసఁదగు. (ఈపద్యములోఁజెప్పిన 22 ను ఈశ్వరునిపేళ్లు.)

సీ. సోఁకుమూఁకలగొంగ * చుట్టుఁగైదువుజోదు

పచ్చనిల్లునితండ్రి * లచ్చియగుడు

ఫలుఁగుతత్తడిరాతు * వలమురితాలుపు

వెన్నుడు కటివేల్పు * వెన్నదొంగ

నునుగాడ్పుదిండివా * నువునఁ బండెనుమేటి

బన్నుదేవరతండ్రి * తమ్మికంటి

పదివేనములసామి * పసిడిపుట్టముదాల్పు

కఱ్ఱినెచ్చెలి తరిగట్టుదారి

తే. యాలకావరి వ్రేతల * మేలువాడు

పాలకడలల్లుడును బక్కి * డాలుతేడు .

తేయుఁబవలును జేయుకన్దోయివాడు

మామమా మన హరి యొప్పు * (శ్రీమహేశ). 7

టీ. సోఁకుమూఁకలగొంగ = రాక్షససమాహమతకు శత్రువు, చుట్టుఁగైదు

() మూలపద్యలో నెరుండలమైన నుంచబడిన పదములు పర్యాయపద
ములయర్థములకు సంబంధపడ వని యెఱుఁగుఁడు.

పుజోదు = గుండ్రనియాయుధమును (నుదర్శనమును) చాల్చు వీరుఁడు,
 [చుట్టు+కైదుపు-చుట్టుఁగైదుపు సమాసమున నుదంతస్త్రిసమంబులకుఁ బరుష
 సరళములు పరము లగునపుడు నుగాగమంబగు. బా. సంధి. 25 నూ. యోధ
 శబ్దమునకు వికృతి-జోదు.] పచ్చవిట్టనికండ్రి = పచ్చనివిల్లు గలమన్నధునికీఁ
 దండ్రి, లచ్చిమగఁడు = లక్ష్మీకి భర్త, [లక్ష్మీ. వికృ. లచ్చి.] పుణఁగుత త్తడి
 రాతు = గరుడవాహనము నెక్కిడి వీరుఁడు, పలమురితాలుపు = సాంచజన్య
 మనుశంఖమును ధరించువాఁడు, వెన్నఁడు = [విష్ణుశబ్దభవము.] అంతట వ్యాపిం
 చువాఁడు, కటివేల్పు = నల్లనిమేనిచాయ గలదేవుఁడు, వెన్నదొంగ = (కృష్ణావ
 తారంబున గోపికల యిండ్లయందు) వెన్న నపహరించినవాఁడు, *నునుగా
 డ్పు దిండి పానుపునఁ బండెడు మేటి మృదువైనవాయువును భక్షించెడు శేష
 తల్పమునందుఁ బరుండు దొర, బుచ్చదేవరతండ్రి = బ్రహ్మదేవునికీ దండ్రి,
 తమ్మికంటి = కమలమాలనుబోలు కన్నులు గలవాఁడు, పదివేసములసామి =
 దళావతారము లెత్తిన దేవుఁడు, [సామి-ప్రకృ. స్వామి. వేసము-ప్రకృ.
 వేసము.] పసిఁడిపుట్టముచాల్చు = పీతాంబరముధరించినవాఁడు, కట్టినెచ్చెలి =
 అర్జునునకు ముఖ్యస్నేహితుఁడు, [నెఱ+చెలి = నెచ్చెలి] తరిగట్టుదారి = కవ్వ
 పుఁగొండను (మందరపర్వతమును) మోసినవాఁడు, అలకాపరి = పసులను
 మేపినవాఁడు, [అవు-బహు. అవులు-లేక అలు-బహువచనము పరంబగు
 నపు డావుప్రభృతులతుడియత్తరంబునకు లోపం బగు బా. సంధి. 22 నూ.
 చేత అవుశబ్దమున శంత్యవర్గలోపము.] ప్రేతలమేలువాఁడు = గోపికాస్త్రి
 లను రక్షించువాఁడు, పాలకడలల్లుఁడు = లక్ష్మీదేవికీ దండ్రి యైనక్షీరసము
 ద్రున కల్లుఁడు, పక్కిదాలు తేఁడు = గరుడధ్వజము గలవాఁడు, రేయుఁ
 బవలును జేయుకన్దోయివాఁడు = నికాకరదినకరులు (చంద్రనూర్యులు) నేత్ర

* నునుగాలిమేతపానుపునఁ బండెడిదొర-అని పాఠాంతరము.

ములుగాఁ గలవాఁడు,* మామమామ మామయగు సముద్రమునకు మామ—
అనన్ (శ్రీమహేశా) హరి ఒప్పును— ఈ 22 పదములును విష్ణువుపేర్లు.

సీ. పక్కిడాల్వేలుపుపొక్కిలిపసిబిడ్డఁ
డంచ తేజీనెక్కి యాడురాతు
మనెడుప్రాద్దులనొసల్లను వ్రాయుదేవర
చదువులవేలుపు జన్నిగట్టు
తెలిదమ్మిగద్దియఁ గొలువుండురాయఁడు
నిక్కపుజగమేలు నేర్పుకాఁడు
కడుపుబంగారుబొక్కసముఁ జేసినమేటి
పోరోగిరముతిండిపోతుతండ్రి

ఆ. నలువి తమ్మిచూలి నలుమొగంబులవేల్పు
వేల్పుపెద్ద వలుకునెలఁదిమగఁడు
తాత బమ్మయన విధాతనామము లొప్పు
(నఘవినాశ యీశ యభ్యుకేశ). 8

టీ. పక్కిడాల్వేలుపుపొక్కిలిపసిబిడ్డఁడు = గరుడధ్వజఁడైన విష్ణువు
యొక్క నాభికమలంబునందుఁ బుట్టినచిన్న బిడ్డఁడు, అంచ తేజీనెక్కియాడు
రాతు=హంసవాహనాదాఁడు, మనెడుప్రాద్దులనొసల్లను వ్రాయుదే
వర = మానవులజీవితకాలమును మోములందు వ్రాసెడువేల్పు, చదువులవే
లుపు=విద్యలకుఁ బ్రభువు, జన్నిగట్టు=యజ్ఞోపవీతమును దాల్చినవాఁడు,
తెలిదమ్మిగద్దియఁ గొలువుండురాయఁడు=తెల్లనితామరపువ్వు అనెడు సింహ

*మామమామ యెట్లనఁగా—అక్షి దేవి సముద్రమునఁ బుట్టినదిగనుక విష్ణు
వునకు సముద్రుఁడు మామ యయ్యె. విష్ణుఁడు రసపాదములందుఁ బుట్టిన
గంగను సముద్రున కొసఁగుటచే సముద్రమునకుఁ దాను మామ యయ్యె.

ననమందుఁ గూర్చుండుప్రభువు, నిక్కపుజగమేలునేర్చుకాఁడు=సత్యలో
కమును బాలించెడిత్రభువు, కడుపుబంగారుబొక్కసముజేసిన సేటి=హిర
ణ్యగర్భుడు, పోలోగిరములిండిపోతుకండ్రి=జగడమే యాహరణుగాఁ గలి
గిన నారదునికిఁదండ్రి, నలువ=నాలుగునోళ్లుగలవాఁడు [నాలుగువాతులుగ
లవాఁడు=నలువ=బహువ్రీహి... బా. సమా. 22. శ్లోత సమాసాంతకార్యము
గలిగినది] తమ్మిచూలి=విష్ణువునాభికమలమునందుఁ బుట్టినవాఁడు, నలుమొ
గంబులవేల్పు=చగుర్తులుఁ డగుదేవుడు, వేల్పు పెద్ద=దేవతతమఁ బెద్దవాఁ
డు, పలుకువెలఁదిమగఁడు=వాక్కులదేవి యగుసరస్వతీదేవికి భర్త, తాత=
పితామహుడు, బమ్మ [బ్రహ్మేశబ్ధభవము.] ఈ ౧౩ ను ప్రచ్ఛదేవునిశేఖరు.

తే. గట్లరాయనిపట్టి ముక్తకృంట్టివెలఁది

యేనుఁగులగొంగత త్తడి * నెక్కుడంట

సామిసామేనిఁ జేకొన్నచాన జగము

తల్లి యను గొరివేల్లోప్పు * (ధర సుమేశ). . ౪

టీ. గట్లరాయనిపట్టి=పర్వతరా జకహేమవంతునిహేతురు, ముక్కుం
టివెలఁది=శ్రీనేత్రునిభార్య, ఏనుఁగులగొంగత త్తడి నెక్కుడంట=ఏనుఁగు
లకు విరోధి యైనసింహము నెక్కుడుధీరురాలు, సామిసామేనిఁ జేకొన్న
చాన=భర్తయొక్క యర్ధాంగమును గ్రహించినయాఁడుది, [సామేను=సగ
ముదేహము.] జగముతల్లి = లోకముయొక్కతల్లి-అను ఈ ౫ ను పార్వతి
కిఁ బేర్లు.

తే. లచ్చి కలుములజవరాలు * పచ్చనిల్లు

తల్లి కటివేల్పునిల్లాలు * తల్లితల్లి

కడలికూతురు సిరి లిచ్చి * వడఁతి తమ్మి

యింటిగరి తన శ్రీ యొప్పు * (మృగధరాంక). 10

టీ. లచ్చి [అక్షిశబ్ధభవము], కలుములజవరాలు=నందవలు గలయాఁడుది,
పచ్చనిల్లుతల్లి=మన ధునితల్లి, కటివేల్పునిల్లాలు=విష్ణువత్స, తల్లితల్లి = తల్లి

యైనగంగకుఁ దల్లి, కడలికూతురు = సముద్ర నికూతురు, పిరి [శ్రీశబ్దభ
వము.], లిబ్బిపడఁతి = నిధులం దుండుదేవత, తమ్మియింటిగఁత = కమలానివాసి
ని యగునాఁడుది - అను నీ యు.లక్ష్మీకి నామములు.

క. తలవాఁకిటను మెలంగెడు

పాలఁతుక పలుకులవెలంది * పొత్తముముత్తో

నలువపడఁతి కలుములపై

దలికోడ లనంగఁ బరఁగు * (ధర) వాణి (శివా). 11

టీ. తలవాఁకిటను మెలంగెడుపాలఁతుక = శిరస్సునకు ద్వారమైన నోటి
యందు సంచరించెడుస్త్రీ, పలుకులవెలంది = వాక్కుల కధిదేవత యగు
పడుచు, పొత్తము ముత్తో = పుస్తకములందు వెలయునట్టి ముతైదువ, నలువ
పడఁతి = బ్రహ్మదేవునిభార్య, కలుములపైదలికోడలు = సంపద కధిదేవత యగు
లక్ష్మీదేవికిఁ గోడలు. [లక్ష్మీపుత్రుఁడు బ్రహ్మ; లక్ష్మీకిఁ దనకొడుకుభార్య
యగుటచేఁ గోడలు.] ఈ ౫ ను సరస్వతికిఁ బేళ్లు.

సీ. ఇద్దఱులెల్లుల * ముద్దుబిడ్డఁడు పని

చెలుపులదొర చేటఁ చెవులవేల్పు

నంకరలొండంబునాఁ డేనుఁగుమొగంబు

దేవర పాపజంఁదెములమేటి

మొక్కువారలపనులో * చక్కఁజేసెడుషామి

గఱికపూజల మెచ్చు * గబ్బివేల్పు

ముక్కంటిపండుల * మెక్కిడితిండిఁడు

ముక్కంటిగాఁబాబు * ముద్దుపట్టి

ఆ. పెద్దకడుపువేల్పు * పిల్లారి కుడుముల

తిండికాఁడు కొక్కు * తేజరాతు

గుజ్జవేలు పొంటిగొమ్మదేవర వెన

కయ్య యన వినాయకకాఖ్య (లీళ).

12

టీ. ఇద్దఱుతల్లలముద్దుబిడ్డఁడు=గంగాపార్వతుల కిద్దఱకుఁ శ్రేమంతుఁ
బుత్తుఁడు, పనిచెఱుపులదొరఁకార్యనిఘాతము చేయుదేవుఁడు, చేటచెవుల
వేల్పు=చేటలవలె వెడల్పుయినచెవులు గలదేవుఁడు, వంకరతొండంబువాఁ
డు=వంకరగా నుండుతొండము గలవాఁడు, ఏనుగుమొగంబుదేవర=గజ
వక్త్రము గలదేవత, పాపజంబెమాలమేటి = పాములే యజ్ఞోపవీతముగాఁ
దాల్చుప్రభువు, మొక్కువారలపనుల్ చక్కఁజేసెడుసామి = తన్నుఁ
గొల్చువారి కార్యము లనుకూలపఱచు దేవుఁడు, గణికపూజల మెచ్చు గబ్బి
వేల్పు = గణికపూజకు మెచ్చుకొనెడుగొప్పదేవుఁడు, ముక్కుంటిపండుల
మెక్కిడుతిండిఁడు = పెంకాయలను దినెడువాఁడు, ముక్కుంటిగారాబు
ముద్దుపట్టి=త్రినేత్రుఁ డగునీశ్వరునికి మిక్కిలి యిష్టుఁ డగు కుమారుఁడు,
పెద్దకడుపువేలుపు = అంబోదరుఁ డగుదేవుఁడు, పిళ్లారి, కుడుముతండి
కాఁడు=కుడుములు దినువాఁడు, కొక్కులేజిరాతు = మూషకవాహనము
నెక్కుదేవుఁడు, గుజ్జవేలుపు=పొట్టిదేవుఁడు, ఒంటిగొమ్మదేవర=ఒకదంతము
గలదేవుఁడు, వెనకయ్య-ఈ ౧౩ ను వినాయకునిపేర్లు.

సీ. పెనుఁబాఁవకవణంబుఁ * దినువారువమురొత్తు

గట్టులయెకిమీనిశివట్టిపట్టి

తెల్లుచూ లార్దురుతల్లులకొమరుండు

గాడువుసంగడికానికొడుకు

పుంజుదాలుపు వేలుపులతేనిదళవాయి

జంటమువ్వాములశిదంటవేల్పు

కొంచగుబ్బలివక్త్రలింబినబలుదిట్ట

రెండాలుచేతులశిదండిమగఁడు

తే. వేలుపులమూఁక పేరిటి వెలఁదిమగఁడు

వేల్పుగమికాఁడు వెనకయ్య వెనుకవాఁడు

కొమరుసా మన నేనాని కొమరుమిగులు

(విగతభవపాశ కౌశీని వేశ యీశ).

13

టీ. వెనుబాఁపకవణంబుఁ దినువారువము రాకుఁగొప్పసర్వము అనెడు కబళమును మ్రంగునట్టి నెప్పి నెక్కుయోధుఁడు, [నుయూరవాహనుఁడు.] గట్టులయొకిమీనిపట్టిపట్టిపర్వతరాజపుత్రి యగు పార్వతికిఁ బుత్రుఁడు, తెల్లమాలుఁ తెల్లనందుఁబుట్టినవాఁడు, అర్ధరుతల్లులకొమరుండు=పట్కూత్రికలకుఁ బుట్టినవాఁడు, గాడుపుసంగడిగానికొడుకు = వాయుసఖుఁడగు అగ్నికిఁ బుత్రుఁడు, పుంజుదాలుపు = కోడిపుంజు ధ్వజమునందు ధరించిన వాఁడు, వేలుపులతేని దళవాయి=ఇందుని సేనాధిపతి, జంటముమ్మెములి దంటవేల్పు=అఱుముఖములుగలదేనితోత్రముఁడు, కొంచగుబ్బలివ్రక్కలిం చినబలుడిట్ట=క్రాంచపర్వతంబును బగులఁగొట్టిన బలవంతుఁడు, రెండాలు చేతుల దండిమగఁడు=పండ్రెండుచేతులు గలధీరుఁడగుపురుషుఁడు, [రెండాలులు=పండ్రెండని యర్థము. ఇట్లే, జంటమూఁడులు = రెండుమూఁడులు, అఱు అని యర్థము.] వేలుపులమూఁక పేరిటివెలఁదిమగఁడు=దేవసేన యను కాంతకు భర్త, [వేలుపులమూఁక అనఁగా దేవసేన అని సంస్కృతమున పర్యాయపదము. పద, రదర్థములకు నభేదము.] వేలుపుగమికాఁడు=దేవతల సేనాధిపతి, వెనకయ్యవెనుకవాఁడు = వినాయకునితమ్ముఁడు, కొమరుసామి-[కుమారస్వామిశబ్దవికృతి.] ఈ గర ను కుమారస్వామికిఁ బేర్లు.

సీ. అలరువిల్తుండు కశిన్నులవిల్తుఁడును గమ్మ

విలుకాఁడు చక్కెరశివించివాఁడు

చెఱుకువిల్కాఁడు కేంజిగురులవిల్తుఁడు

వెడవిల్తుఁడును బచ్చవిల్తుఁ డిందు

విల్లుదాలుపు తుంటవిలుకాడు తియ్యవి
 ల్కాడును జమిలిముక్కాళినారి
 విలుకాడు చౌవంచములుకులుగలదంట
 రాచిల్ల నెక్కెడురాయరాతు

తే. మీను మొసలిసిడంబులమేటి చంద

మామయల్లుడు వలరాజు మరుడు లచ్చి
 కొమరు డనువేళ్ళ నొప్పును గునుమధన్వి
 (విగతభవపాశ కాశీనివేశ యీశ).

14

టీ. అలరువిల్లుండు = పున్నములు ధనుస్సుగాఁగలవాఁడు, కన్నులవిల్లుండు = గణపులధనుస్సుగలవాఁడు, కమ్మవిలుకాడు = తియ్యనిధనుస్సుగలవాఁడు, చక్కెరవింటివాడు = పంచదార నొసఁగు ధనుస్సుగలవాఁడు, చెఱుకువిలుకాడు = చెఱుకుగడ ధనుస్సుగాఁగలవాఁడు, కెంజిగురులవిల్లుండు = ఎఱ్ఱనిచిగుళ్లు విల్లుగాఁగలవాఁడు, [కెంపు+చిగురు-ప్రాతాదిగుక నాద్యక్షరశేషము. కెం+చిగురు=అనుస్వారము ద్రుతకుఱ్యమాగాన పరుష మునకు సరళాదేశము కెంజిగురనియాయెను.] వెడవిల్లుండు = చులకని ధనుస్సుగలవాఁడు, పచ్చవిల్లుండు = పచ్చనిధనుస్సుగలవాఁడు, ఇంచువిల్లుదాలుపు = చెఱుకుగడ ధనుస్సుధరించువాఁడు, తుంటవిలుకాడు = చెఱుకుతుంట విల్లుగాఁగలవాఁడు, తియ్యవిల్కాడు = తియ్యనివిల్లుగలవాఁడు, జమిలిముక్కాళి నారివిలుకాడు = అఱుకాళ్లు గలపురుగులు (కుప్పెదలు) అల్లెత్రాడుగాఁగలధనుస్సుగలవాఁడు, [జమిలిముక్కాళ్లు = రెండుమూళ్లకాళ్లు-అఱుకాళ్లు.] చౌవంచములుకులు గలదంట = విదుబాణములు గలయోధుఁడు, రాచిల్ల నెక్కెడురాయరాతు = శ్రేష్ఠమగుచిలుక నెక్కెడుమేటివీరుఁడు, మీను మొసలిసిడంబులమేటి = చేపలు మొసళ్లు ధ్వజమానందుఁగలదిట్టరి, చంద మామయల్లుడు = చంద్రుని కల్లుండు, వలరాజు = ప్రేమలకు నధిపుఁడు,

మరుడు, [స్వరశబ్దభవము] అచ్చిమరుడు=అక్షిణియొక్క పుత్తుడు-అను నీ గా యను మనఁగుచేయు.

సీ. చలువలతేడు వెన్నెలతేడు రేతేడు

జాబిల్లి రేవెల్లు † చందమామ

తమ్ములపగవాడు † కమ్మనిల్తునిమామ

కలువలతేడు పాల్కడలిపట్టి

జక్కవకవవిప్పు † ముక్కంటితలపువ్వు

చుక్కలదొర ప్రొద్దుజోడుకోడె

తపసికన్నాప బిత్తరిజింకతాలుపు

కటివేల్పుడాకన్ను † కడలివెన్న

తే. వంటపైరులయెకిమీడు † జంటదంట

చౌకములపాళ్ళ తెలిముద్ద † చలివెలుగు

వేలుపులబువ్వ చీకటివేరువిత్తు

నెల యనగఁ జుద్రువేల్లోప్పు † (నీలకంఠ).

15

టీ. చలువలతేడు=చల్లదనము గలరాజు, వెన్నెలతేడు = వెన్నెల కధిపతి, రేతేడు=నిశానాథుడు, జాబిల్లి = (జాను + బిల్లి) అందమైన బింబము. రేవెల్లు=రాత్రియందుఁ బ్రకాశించువాడు, చందమామ, [చంద్రమన్ శబ్దభవము.] తమ్ములపగవాడు=కమలములకు విరోధి, కమ్మనిల్తునిమామ=మనఁగుచేయుమామ, కలువల తేడు=ఉత్పలములకు రాజు, పాల్కడలిపట్టి = తీరముననున్నపుత్తుడు, జక్కవకవవిప్పు = చక్రవాకమిథునమును వియోగపఱచువాడు, [రాత్రిపూట చక్రవాకదంపతులు గలిసి యుండవు.] ముక్కంటితలపువ్వు=ఈశ్వరుని శిరోభూషణ మయినవాడు, చుక్కలదొర=నక్షత్రములకురాజు, ప్రొద్దుజోడుకోడె=మూర్ఖునితోసమానుఁడగు పీరుడు, తపసికన్నాప=అత్రిముసింద్రునియొక్క నేత్రమునఁ బుట్టిన చిన్నవాడు, బిత్తరిజింకతాలుపు=సాగనైనమృగంబునుదాల్చినవాడు,

కటివల్పుదాకన్ను = విష్ణువుయొక్క యెడమనేత్రము, కడలివెన్ను = సముద్రమునందలివెన్ను, [పాలసముద్రము చిలుకునప్పుడు పుట్టుటచేత వర్ణమునుబట్టి వెన్న యని చెప్పబడియె.] పంటపైరుల యొకిమీఁడు = సస్యములకుఁ గాని, జంటదంటచాకముల పొల్లతెలిమిద్ద = పదునాఱు కళలుగల తెల్లనిబింబము, [జంట = రెండు, దంట = రెండు, నొకిమీఁడు = నాలుగు, రెండు రెండులు పాలుగు-నాలుగునాఱుగులు పదునాఱు.] చలివెలుంగు = చల్లనికిరణములు గలవాఁడు, వేలుపులబువ్వు = దేవతల కాహారమైనవాఁడు, [చంద్రుని కళలలో 15 కళలను దినదిన మొక్కొక్క దేవత పానము సేయుచున్నదని శ్రుతి.] చీకటివేరువితై = చీకటిని బోగొట్టువాఁడు, నెల-అనున 24 ను చంద్రునిశేఖ.

సీ. వెన్నునివలకన్ను * వేడివేలుపు ప్రొద్దు

తొవలరాయిడికాఁడు * పవలు సేయు

వేలుపు పచ్చగుఁజ్జాలవజీరుండు

వేడివెలుంగు రే * వెల్లుజోడు

జంటాఱుమేనుల * సామి చీకటిగొంగ

యెఱ్ఱనివేలుపు * నివమునూడు

చదలుమాసికము ప్రాశిదువులపెట్టియ

యేడుగుఱ్ఱములతే * రెక్కజోడు

మువ్వేలుపులయిక్క * మొక్కిక్కులదేవర

గాములతేడు జిక్కువలతేడు

వేయిచేతులతేడు * వెలుగులయొకిమీఁడు

చెయ్యవులసాకిరి * చాయముగఁడు

తే. మింటితెరువరి తమ్మివాల్గంటిమగఁడు

పోర నీల్గెడుమొనగాండ్రు * పోవుదారి

జగముచుట్టంబు జమునయ్య * జగముకన్ను

నాగ నూర్చునివేల్వొప్పు * (నాగభూష).

16

టీ. వెన్నునివలకన్ను = విష్ణువుయొక్క కుడికన్నెననవాడు, వేడివేలుపు =
 లైక్ష్యముగలదేవుడు, ప్రాప్తు, [బ్రహ్మశబ్దభవము.] తొవలరాయిడికాడు =
 కలువలకువొోధి, పవలునేయువేలుపు = దినకరుడు, పచ్చగుట్టాలవజీరుండు =
 పచ్చగుట్టమాలవెక్కెడిరాడు, వేడివేలుంగు = వేడికిరణములుగలవాడు,
 రేవెల్లజోడు = రాత్రియందు బ్రకాశించుచంద్రునికి సమానుడు, జంటా
 టుమేనులసామి = ద్వాదశాక్షుడు, చీకటిగొంగ = చీకటిని బోగొట్టు
 దేవుడు, ఎఱ్ఱనివేలుపు = ఎఱ్ఱనిదేహముగలదేవుడు, ఇవయనూడు = మంచు
 నకు శత్రువు, చదలుమానికము = అకాశమానకు రత్నము, ప్రాజనువులపెట్టి
 య = వేదముల కునికపట్టు, ఏడుగుట్టములలే రెక్కుజోడు, నువ్వేలుపులయి
 క్క = త్రిమూర్తులకుఁదానరమైనవాడు, మొక్కులదేవర = నగుస్కారముల
 కుఁ బ్రియుఁడయినదేవుడు, గాములఁజేడు = గ్రహములను రాజు, జక్క
 వలఁజేడు = చక్రవాకముల కధిపతి, నేయిచేతులఁజేడు = సహస్రకిరణుడు,
 వెలుగులయొకమీఁడు = వెలుతురుల కన్నిటికిఁ బ్రభువు, చెయవులసాకిరి = క
 రలకు సాక్షిభూతుడు, చాఱుమగఁడు = ఛాయాదేవికిఁ బరిమిటి, మింటి
 తెరువరి = అకాశమునఁదిరుగు బాటసారి, తమ్మివార్లఁటినుగఁడు = పద్మిని
 నుకొంతకు వాఘుడు, పోర పిల్లెడు మొవగాండు) పోవుచారి = యుద్ధమునఁజ
 చ్చినవీరులు స్వర్గలోకమునకుఁ బోవుమార్గమైనవాడు, [యుద్ధమునఁజచ్చిన
 వీరులును, యోగులును సూర్యమండలమును భేదించికొని స్వర్గమునకుఁ బోవు
 దు రనిశ్రుతి.] జగముచుట్టంబు = లోకబాంధవుడు, జమునయ్య = యమునకుఁ
 దండ్రి, జగముకన్ను = లోకమునకునేత్రము - అను ౨౯ యను నూర్చునికి
 నామములు.

సీ. చట్టువల్ దెగ గట్లు * గొట్టెడుజెట్టి నూ

జంచులవాలు చేమించుజోడు

దుగబొట్లపిటిడి యైదుకసుంగవలవేల్పు

పాటుతపసియింటి పంచకోడి

యొడలిచూపొడయఁ జెక్కుగుమొగుల్ గలప్రోడ

నిక్కువీనులజిక్కి నెక్కురాళ్లు

తెల్లయేనుఁగు నెక్కి తిరిగెడుదొర తూర్పు

మాగాని యేలెడుమణియకాఁడు

జే, జమిలిచాపంచపదులు జన్మములు నేసి

సట్టివేలుపు సోమాసి పెట్టుజెట్టు

పొట్టితమ్ముడు గల్గినతయట్టివేల్పు

నాగ సింధ్రునిపేల్లోపు (నాగభూష).

17

టీ. చట్టపల్ దెగగట్లగొట్టెడుజెట్టి = పర్వతమాలయొక్క తెక్కలను
 చేదించినదిట్టరి, నూలుంచులవాలుచేమిందుబోదు = నూలుంచులు గలవజ్రాయు
 ధమును జేతదాల్చినయోధుఁడు, దుగబొట్లపిటిడి యైదుకసుంగవలవేల్పు =
 సహస్రనేత్రుఁడు, [దుగబొట్లపిటిడియైన అనఁగా విదునూలు - రెండు
 సున్నలువెనుక (గలయైదు = 500, వానికవలు = వానిజత = 500 + 2 = 1000 వేయి.]
 పాటుతపసియింటిపంచకోడి = గౌతమునియశ్రమంబునఁ గోడిరూపము
 నెత్తినవాఁడు, ఒడలిచూపొడయఁడు = దేహమంతయుఁ గన్నులుగలదొర, ఎ
 క్కుడుమొగుల్ గలప్రోడ = మేఘములె వాహనములుగాఁ గలనేర్పు
 కాఁడు, [ప్రాధానికృ. ప్రోడ.] నిక్కువీనులజిక్కి నెక్కురాళ్లు = నిక్కు
 చేవుల వాహనమును (ఉచ్చైశ్శ్రవ మనుగుఱ్ఱమును) ఎక్కువట్టి దిట్టి, తెల్ల
 యేనుఁగు నెక్కి తిరిగెడుదొర = విరావత మనుగజము నెక్కి సంచరించెడు
 ప్రభువు, తూర్పుమాగాని యేలెడు మణియకాఁడు = తూర్పుదిక్కునుబాలిం
 చెడియ్యద్యోగముఁడు, జమిలిచాపంచపదులు జన్మములు నేసినట్టి వేలుపు =
 నూలుయాగములు చేసినదేవుఁడు. [జమిలి = రెండు, చాపంచ = విదు,
 రెండువిదులు = పది, పదిపదులు నూలు.] సోమాసి పెట్టుజెట్టు సోమ

యాజులపాలిటి కల్పవృక్షము, పాటికమ్మఁడు గల్గినయట్టివేల్పు=వామనుని
దమ్మనిగఁ గలవాఁడు అను నీ ౧౨ ను ఇంద్రునిపేళ్లు.

ఆ. నీరుపాప గాలి * నెచ్చెలి యన్నింటి

తిండికొఁడు కప్పుఁ * దెరువుబాడ

యంటరానివేల్పు * జంటమోములసామి

యగ్గి యనఁగ నొప్పు * ననలుఁ (డీశ).

18

టీ. నీరుపాప=నీటియందుఁ బుట్టిన బిడ్డఁడు, గాలినెచ్చెలి=వాయుసఖుఁ
డు, అన్నింటి తిండికొఁడు=సర్వభక్షకుఁడు, కప్పుఁదెరువుబాడ=నల్లనిమార్గ
ము కలవాఁడు (కృష్ణవర్త్ర), అంటరానివేల్పు = తాఁడుటకు పీలుపడని
దేవుఁడు, జంటమోములసామి=రెండుముఖములు గల వేలుపు, అగ్గి [అగ్ని
శబ్దభవము.] ఈ 2 ను అగ్నిహోత్రునినామములు.

తే. జముననైదోడు పెతరుల*సామి జముఁడు

ప్రాద్దుకొమరుఁడు గుదెతాల్పు * పోతుజక్కి

నెక్కి యాడెడుబలురాతు * దక్కిణంపు

సామి యన సంతకుం డొప్పు * (శ్రీమహేశ).

19

టీ. జముననైదోడు=యమునకుఁ దోఁబుట్టినవాఁడు, పెతరులసామి=పి
తృదేవతకుఁ బ్రభువు, జముఁడు, [యముఁడు-వికృ. జముఁడు.] ప్రాద్దుకొ
మరుఁడు=నూర్చునికొడుకు, గుదెతాల్పు = గుదెను ధరించినవాఁడు, పోతు
జక్కి-నెక్కి-యాడెడుబలురాతు = దున్నపోతు నెక్కిడిబలిమి గలదిట్టిరి,
దక్కిణంపుసామి=దక్షిణదిశ నేలవాఁడు-ఈ 2 ను యమునినామములు.

ఆ. మూలతేఁడు సోఁకు * మూఁకలతేఁడు రే

ద్రిమ్మరీఁడు పొలను * దిండిపోతు

రక్కసుండు నల్ల * ద్రావువాఁ డనఁగను

నిర్మతివేళ్లు నెల్లు * (నీలకంఠ).

20

టీ. మూలతీఁడు=నిర్యతిమూల కథిపతి, సోమమూలతీఁడు = రాక్షసులసేనలకు రాజు, రేద్రిప్తురీఁడు=రాక్ష్రులందుఁ దిరుగువాఁడు, పాలను దిండిపోతు=మాంసమును దినువాఁడు, రక్కసుఁడు [రాక్షసశబ్దభవము.] వల్లద్రావువాఁడు=రక్తపానము చేయవాఁడు-ఈ ౬ ను నిర్యతికిఁజేళ్లు.

ఆ. మేటిసీరుచూలి * మెయితాలుపులసామి

వల్లెత్రాడుదాల్చు * నీళ్లరాయఁ

డేటిబోటిమగల * యెకిమీఁడు పడమటి

దొర యనంగ నొప్పు * వరుణుఁ (డీక).

21

టీ. మేటిసీరుచూలి మెయితాలుపులసామి = విస్తారజలము గలసముద్రమునందుఁ బుట్టిన దేహములు గలజలజంతులకు తీఁడు, వల్లెత్రాడుతాల్చు=పాశ మనెడు ఆయుధముఁ దాల్చినవాఁడు, నీళ్లరాయఁడు=రసాధిపతి, ఏటిబోటిమగలయెకిమీఁడు = చదులకు భర్తలైనసముద్రములకు రాజు, పడమటిదొర=పడమటిదిక్కు నేలెడిరాజు-ఈ ౫ ను వరుణునికిఁజేళ్లు.

సీ. వడిగలజంకత * త్రడి నెక్కు నెఱరాతు

మేటిపాములమేత * నీటితాత

యెడలితాల్చులపిండు * కును రగుబలియుండు

సోగుదయ్యము మింటి * చూలి గాలి

కరువలి తేమ్మెర * గాడ్పు పయ్యెర యెంటి

మ్రోగులపెనుముప్పు * మబ్బువిప్పు

సురటివీవులఱుట్టు * సుడిగొట్టు చలినట్టు

బక్కవారలపెను * బొద యీద

తే. అబ్బురపుఁదియ్యవిలుకాని * నిబ్బరంపు

దెబ్బపోదుల నలయిక * ప్రబ్బుపోంట్ల

గబ్బిగుబ్బలచేమటల • యుబ్బడంచు

గబ్బినాఁ జను మారుతాఖ్యలు (మహేశ) • 22

క. మరుదాఖ్య లొప్పుచుండును

ధర వినుచూలి యన సోకు • దయ్య మనం బ

య్యెర యనఁ గొట్టన నీఁ దనఁ

గరువలి యనఁ జెప్పె రనఁగ • గాలి యనఁగన్. 23

టీ. వడిగలజంకత తడినెక్కు నెఱకాకు=వేగము గలతడి యనువాచనము నెక్కిడి నేర్పరి యగుదిట్టరి, మేటిపాములమేత = శ్రేష్ఠము లగుపాములకు అహార మైనవాఁడు, నీటితారల=ఉదకములనుదాత, ఒడలితాల్పుల పిండు కుసు రగుబలియందు=దేహధారులకు ప్రాణమైనబలిమిగలవాఁడు, సోకుదయ్యము=స్వర్గుగణము గలదేవుఁడు, మింటిచూలి = అకాశంబునఁ బుట్టినవాఁడు, గాలి, కరువలి, తెచ్చెర, గాడ్పు, పయ్యర, ఒంటిమ్రాకుల సేనుముప్పు = ఒంటురిగా నున్న చెట్లకు మిక్కిలిబాధగలిగించునది, మబ్బు విప్పు=మబ్బులను జెదరఁగొట్టునది, సురటివీవులఁబుట్టు = సురటి వీచుటచేఁ బుట్టినది, నుడిగొట్టు=గుండ్రముగా వీచునది, చలివట్టు = శీతమున కునికిపట్టు యునది, బక్కవారలపెనుబాద = కృశించినవారికి మిక్కిలి బాధాకరుఁడు, ఈఁద, అబ్బురఫ్రెడియ్యవిలుకొని నిబ్బరంబు చెబ్బపోరుల నలయిక ప్రబ్బు బోంట్ల గబ్బిగుబ్బల చేమటల యుబ్బడంచుగబ్బి=అశ్వర్యకరములైన మన్మథునిబాణముల ప్రహరములనలన నలల నొందినయునకులయొక్క గొప్ప.

* ఈనీసపద్యమునఁ జెప్పఁబడిన పర్యాయపదములనే వెనుకటి కంద మానందును జెప్పినాఁడు. ఏవో రెండుపదములుమాత్రము చేర్చఁబడినవి. అవి కేవలపద్యపూరణార్థము చేర్చఁబడినవి గాన మఱల వానిని అర్థమానందు వ్రాయలేదు. కాఁబట్టి పర్యాయపదములు ౨౨ అనుట సరి. అందును ఒక దీర్ఘవమాసపద మొక్కటి కానఁబడుచున్నది. అది పర్యాయపద మనుట యొక్కముగాఁ దోచలేదు. పాదపూరణార్థమనియే చెప్పవచ్చును.

స్తనహలమిడి యొక్కవచెమట బోగొట్టునేర్పరి, వినుచూలి=అకాశమాన
బుట్టినదేవుడు, గొట్టు, గాలి - ఈ ౨౨ ను గాలికి జేర్లు.

క. ముక్కంటియనుగుజెలి వడ

చక్కేలిక చాగకాడు * జక్కులదొర్ల బల్

రొక్క మెకిమిడు మానిసి

నెక్కెడువాడనగ జను ధశనేశుం (డభవా). 24

టీ. ముక్కంటియనుగుజెలి = ఈశ్వరునికి బ్రాహ్మేహిత్యం, వడ
చక్కేలిక=ఉత్తరదిక్కునేలెడిప్రభువు, * చాగకాడు = ధనమొసంగువాడు,
జక్కులదొర్ల=యక్షులకు రాజు, బల్ రొక్క మెకిమిడు = ఎక్కువ
కలిమికి రాజు, మానిసి నెక్కెడువాడు=వరవాహనుడు. ఈ ౨ ను కుబే
రునినామములు.

క. విడిముడి గలవేలుపుచెలి

జడముడిజంగంబు గడదెసం గావరి యా

యొడయందు పావతొడవుల

నిడియెడివేల్పునగ నొప్పు * నీశానుఁ డిలన్. 25

టీ. విడిముడిగల వేలుపుచెలి=రొక్కము గలవేల్పునకు (కుబేరునకు) మి
శ్రుతి, జడముడిజంగంబు=జడలను దాల్చినబిచ్చగాడు, గడదెసం గావరి
యా యొడయందు=గడపటిది క్కుగునికాన్యదిక్కు నేలెడిప్రభువు, పావ
తొడవుల నిడియెడివేలుపు=నాగభూషణుఁ డగుదేవుడు. ఈ ౪ ను ఈకా
సునిపేరులు.

క. దేవాలయాహ్వాయంబులు

కోవెల యన దేవశంబు * గుడి నా వెలయు

* తేగకాడు - అని పా.

దేవవర్గం జేజేలనఁ

గా వేలుపులనఁగ వెలయుఁ గ్రతుభగభిఖ్యల్. 26

టీ. కోవెల, దేవశంబు [దేవాలయశబ్దభవము.] గుడి-ఇవి 3 ను దేవాలయములకుఁ బేరులు. దేవస్థు. [దీవికి పేరు. దేవర.] జేజేలు, వేలుపులు-అను 3 ను దేవతలకుఁ బేరులు.

ఆ. కీ.తిని బేర్లు దనరుఁ నీద్రంపుఁబెద్ద బల్

పాఁపఁతేడు వెన్నుఁ పాను పనఁగఁ

బుడమితాలు పనఁగఁ దడవులనిడుపఁడు

చిలువఁతే డనంగఁ శేషునకును.

27

టీ. నీద్రంపుఁబెద్ద-కుటుంబము గలగొప్పవాఁడు, బల్పాపఁతేడు=పాములపెద్దలకుఁ బెద్దదైనపాము, వెన్నుపానుపు=విష్ణువుయొక్క సెజ్జయైనవాఁడు, పుడమితాలుపు=భూమిని మోయువాఁడు, తడవులనిడుపఁడు=చిరకాలజీవి, చిలువఁతేడు=పాపరాజు - ఈ 4 ను అదిశేషునకుఁ బేరులు.

క. మరునయ్య లేజి పులుఁగల

దొర పాములవేటకాఁడుఁ తూరుపునా డేల్

దొరబువ్వఁ గొన్నలావరి

గరుటామంతుండు నాఁగఁ గరుడుం (డభవా). 28

టీ. మరునయ్య లేజి = మన్మథునితండ్రి, యగువిష్ణువునకు వాహనము, పులుఁగలదొర=పక్షింద్రుఁడు, పాములవేటకాఁడు = పన్నగశత్రువు, తూరుపు నాడేబదొరబువ్వఁ గొన్నలావరి = పూర్వవిశేష జాలించుదేవుఁ డగు నింద్రుని యాహారం బగు అమృతమును దెచ్చినబలవంతుఁడు, గరుటామంతుఁడు-ఈ 4 ను గరుత్మంతునిపేర్లు.

ఆ. నల్లవలువతాల్పుఁ తెల్లనిమైవంట

వెన్నదొంగయన్నఁ వెట్టిసీళ్ల

మేలువాఁడు దుక్కిఁగలుదాలుపు తాటి

పడగవాఁడనంగఁ బంజఁడు (రుద్ర).

29

టీ. నల్లనలుపఱాబ్బు=నల్లనిబట్టఁదాల్చినవాఁడు, తెల్లనిపైదంట=తెల్లని
దేహము గలఁబట్టిరి, వెన్నవొంగయన్న=కృష్ణుని యగ్రజాఁడు, వెట్టిరిళ్లమేలు
వాఁడు=మద్యపానమునం దాసక్తి గలవాఁడు, దుక్కిఁగలుదాలుపు=నాగే
లాయుధముగాఁ గలవాఁడు, తాటిపడగవాఁడు - ఈ ౭ ను బల్లరాముని
పేరులు.

క. వడముడి యనఁగా గాడుపు

కొడు కన నివి రెండుబేళ్లఁగూఁ భీమునకుం

బుడమిం గట్టి యనంగ

వ్వడి యన వివ్వచ్చుఁడనంగఁ వానని (యీశా). 30

టీ. వడముడి, గాడుపుకొడును=వాయువుత్తఁడు-ఈరెండును భీమునికిఁ
బేరులు. కట్టి, కవ్వడి=ఇరుగేలను బొణుప్రయోగము చేయువాఁడు, [కవ+
వడి-అం దడుకుత్రభృగులు యథాప్రయోగంబుగ గ్రాహ్యంబులు. బాల.
సంధి. 48. నూ. చే నిపాతము.] వివ్వచ్చుఁడు - [దీభత్సశబ్దభవము.] ఈ 3
ను అర్జునునికిఁ బేరులు.

తే. వేలువ్రుతతోన యువ్వరవీరి యాక

సంబు విను విన్ను మిను మిన్నుఁ చదలు నింగి

దివి మొయిలుదారి చుక్కలఁతెరువు బయలు

గాడ్పుతం ద్రన నభ మొవ్వుఁ (కరళకంఠ). 31

టీ. వేలువ్రుతతోన=దేవతలు సంచరించుమార్గము, ఉప్పరవీరి=పైనుం
డుమార్గము, ఆకసంబు, (అకాశశబ్దభవము.) విను, విన్ను, మిను, మిన్ను,
చదలు, నింగి, దివి, (ద్యుశబ్దభవము. ద్యుశ్చాచ్చబ్దంబులకు దివి భువి య
గు. బా. తత్వ. 84 నూ. చే “దివి” యని నిపాతము.) మొయిలుదారి=
మేఘమార్గము, చుక్కల తెరువు=వక్షత్రమార్గము, బయలు, గాడ్పుతం ద్రీ=
వాయువుతం ద్రీ, - ఈ ౧౪ ను అకాశమునకుఁ బేరులు.

తే. వెలయు ధరణిఁ జతుర్దిశల్ * నలుగడలన

నలరు దచ్చికడలనది * శాష్టకంబు

దనగు నీరై నుకడలు నా * దశదిశలును

(మాళిధృతిగంగ యంగజ * మదవిధం).

32

టీ. నలుగడలు-నాలుగు దిక్కులకుఁ జేరు. దచ్చికడలు-ఎనిమిదిదిక్కులకుఁ జేరు. శాష్టకంబు-(ఈరు=రెండువిధముల=పది) పదిదిక్కులకును చేరు.

ఆ. తాటిసిడమువాని * తల్లి కూతురిబిడ్డ

వెన్నునడుగుపాప * మిన్నువాఁక

వేల్పుటేలు గడలి * వెలదుక మత్తోవ

ద్రిమ్మ రనగ నొప్పు * (దివిజగంగ).

33

టీ. తాటిసిడమువానితల్లి = తాలధ్వజుఁ డగుభీష్మనితల్లి, కూతురిబిడ్డ = తనకూతు రగులక్ష్మీకి గూతురు, వెన్నునడుగుపాప = విష్ణుపాదమునఁ బుట్టినదన్నది, మిన్నువాఁక = ఆకసమునందుఁ బాటునది, వేల్పుటేలు = దేవతలనది, [వేల్పు+వీలు-కర్త ధారయసమాసమందుఁ జేర్యాదిశబ్దముల కచ్చువరం బగునపుడు] టుగాగమం బగు. బాల. సంధి. నూ. చే టుగాగమంబు.] కడలివెలదుక = సముద్రనిభార్య, మత్తోవద్రిమ్మరి = మూడుత్రోవలుగాఁ బాటునది, త్రిపథగ - ఈ 3 ను గంగానదికిం చేరులు.

తే. వేలుపులగౌరు చౌదంతి * వెల్లయేనుఁ

గనగ నై రావతంబున * కాఖ్యలమరు

వేల్పుదొర తేజ యనగను * వెల్లగుట్ట

మనగ నుచ్చైశ్శ్రీవం బొప్పు * సంబికేశ.

34

టీ. వేలుపులగౌరు = దేవతలయేనుఁగు, చౌదంతి = నాలుగుదంతములు గలది, వెల్లయేనుఁగు = తెల్లయేనుఁగు-ఈ 3 ను విరావతమునకుఁ చేరులు. వేల్పు దొర తేజ = దేవేంద్రునిపాహన మగుగుట్టము, వెల్లగుట్టను = తెల్లనిగుట్టము - ఈ ౨ ను ఉచ్చైశ్శ్రీవమునకు నామములు.

ఆ. పుడుకుఁదొడుకు వేలుపులగిడ్డి వెలిమొద

వనఁగఁ గామధేను * వలరుచుండు

గల్పకంబు దనరు * వేల్పుఁజెట్టివుల

మాను వెల్లమాను * నా (నుమేశ).

35

టీ. పుడుకుఁదొడుకు = కోర్కెల నొసఁగునట్టియావు, వేలుపులగిడ్డి = దేవ
తలయావు, వెలిమొదవు = తెల్లనియావు - ఈ 3 ను కామధేనువునకుఁ బేర్చు. వే
ల్పుఁజెట్టు = దేవతలవృక్షము, (వేల్పు + చెట్టు - సమాసంబుల నుదంత...
బగు - బా. సుధి 25 నూ. చే "వేల్పుఁజెట్టు" అని రూపము. ఇట్లే పుడుకుఁ
దొడుకు) వెల్లమాను = తెల్లనిచెట్టు, ఈవుల మాను = కోరికలొసంగెడు
చెట్టు - ఈ 3 ను కల్పవృక్షమునకుఁ బేర్చు.

ఆ. అవని గుడుసుకైదు * వనఁగ వేయంచుల

కైదు వనఁగఁ జాట్టుఁగైదు వనఁగ

బటువుఁగైదు వనఁగఁ * బరఁగు సుదర్శన

చక్రమునకుఁ బేర్లు * (చంద్రమాళి).

36

టీ. గుడుసుకైదువు = గుండ్రనియాయుధము, వేయంచులకైదువు = వేయి
మొనలు గలయాయుధము, చాట్టుఁగైదువు = గుండ్ర మైనయాయుధము,
బటువుఁగైదువు = దిట్టమైన యాయుధము - ఈ 4 ను విష్ణుచక్ర మగునుద
ర్శనమునకుఁ బేర్లు.

ఆ. వలమురి యనఁ జాట్టువాలుజో డనఁ గల్గి

కొమ్మమగనిబూరఁగొమ్మనంగఁ

దనరుఁ బాంచజన్యమునకు నభిఖ్యలు

(ధృతకురంగ ధవళివృషతురంగ).

37

టీ. వలమురి = కుడితెట్టుగాఁ దిరిగియుండునది, చాట్టువాలుజోడు = సుద
ర్శనమునకుఁ దోడయినది, కల్గి కొమ్మమగని బూరగొమ్మ = అక్షిదేవిభర్త
పాంచజన్యవాద్యవిశేషము - అను నీవిను పాంచజన్య మనెడి శంఖమునకుఁ బేర్లు.

తే. రిక్క లనఁ జుక్క లనఁగను ♦ ఋక్షములకు
నాఖ్య లై యొప్పుఁ దెఱఁగంటి ♦ యన్ను లనఁగ
నచ్చర లనంగ వేలుపుఁమచ్చకంటు
లనఁగ సురక్షాంతలకు నాఖ్య ♦ లగు (గిరీశ). 38

టీ. రిక్కలు, (ఋక్షశబ్దవహః.) చుక్కలు-అను ౨ ను నక్షత్రము
అకుఁబేర్లు. ఔగంటియన్నులు-అనిమిషస్త్రీలు, అచ్చరలు [అప్పరశబ్దము
నకు వికృతి.] వేలుపుమచ్చకంటులు=దేవతస్త్రీలు-ఈ 3 ను అప్పరసలకుఁ
బేరులు.

తే. పవలు పగ లనఁ బేల్లోప్పు ♦ దినమునకును
రాత్రి పేల్లోప్పు రే రేయి ♦ రాతి రనఁగ
వెలయుచుండును రేయెండ ♦ వెన్నె లనఁగఁ
జంద్రికకును సమాఖ్యలు ♦ (చంద్రమాలి). 39

టీ. పవలు, పగలు-ఈ ౨ ను దినమునకుఁ బేర్లు. రే, రేయి, రాతిరి-ఈ
3 ను రాత్రికిఁబేర్లు. రేయెండ=రాత్రి అందుగాయునెండ, వెన్నెల=తెల్లని
చంద్రుఁడు గలది-[వెలి+నెల గలది] ఈ ౨ ను చంద్రకాంతికిఁ బేరులు.

క. మించు లన మెఱుపు లనఁగను
జంచలలకుఁ బేర్లు దనరు ♦ జలధరములు రా
ణించుం బలుకంగ మొయి
ల్లంచు మొగు ల్లంచు మబ్బు ♦ లంచు (భర్తా). 40

టీ. మించులు, మెఱుపులు-ఈ ౨ ను మెఱుపులకుఁ బేర్లు. మొయిలు,
మొగులు, మబ్బు-ఈ 3 ను మేఘములకుఁ బేర్లు.

క. తొలుచదువులు ప్రాజదువులు
దొలుమినుకులు ప్రామినుకులు ♦ దొలుపలుకులు ప్రా

బలుకులు * పెనుమినుకులు నా

వెలయు శ్రుతులకును బేర్లు † (విశ్వాకీశా). 41

టీ. తొలుచువులు, ప్రాజువులు, తొలుమినుకులు, ప్రామినుకులు, తొలుపలుకులు, ప్రాబలుకులు, (ఈయాలుపదములకును “అదివాక్యము” అని యర్థము.) * పెనుమినుకులు = విస్తారవాక్యములు - అను నీ 2 ను పదములపేర్లు.

క. ఇది దేవవర్గు దీనిం

జదివిన వ్రాసినను వినిన † జనులకు నిత్యా

భ్యుదయంబు లొసగుచుండును

వదలక కాశీనివాస † వాసుడు పేర్కొన్. 42

టీ. ఈదేవవర్గు నెవరు వ్రాయుచున్నారో, ఎవరు చదువుచున్నారో, ఎవరు వినుచున్నారో, వారికి గాశీవిశ్వేశ్వరుడు గరుడించి యెడతెగని సంపద లొసగును.

దేవవర్గు సమాప్తము.

మూ న వ వ ర్గు.

తే. పాఱు డనగఁ బుడమివేల్పు † బాఱు డనగఁ

జన్నిగ ట్టన విప్రుండు † జగతి బరఁగు

నొడయఁ జేలిక యెకిమీఁడు † పుడమితేఁడు

తేఁడు దొరసామి యన నొప్పు † నృపతిపేర్లు. 1

టీ. పాఱుడు, పుడమివేల్పు = భూదేవుడు, బాఱుడు, జన్నిగట్టు = యజ్ఞోపవీతము ధరించువాడు - ఈ ౪ ను ప్రాప్తానునిపేర్లు. ఒడయఁడు, ఏలిక, ఎకిమీఁడు, పుడమితేఁడు = భూపాలుడు, తేఁడు, సామి, [స్వామి శబ్దభవము.] దొర - ఈ ౨ ను క్షత్రియునికీ పేర్లు.

* పెనుబలుకులు - అని పా.

సీ. కోమట్లు మూడవకొలమువాం డైన బేరు
 లన వైశ్యనామము • బ్దనరు గాఁపు
 వాండ్లు నా నాలవవాండ్లు నా బలికేవాం
 డ్రనఁ జను శూద్రనమూహ్యయములు
 వడుగు నా గోచిబాఁపఁడు నాఁగ బ్రహ్మచా
 రికి బేళ్లు నడచు ధర్మియందు
 నాలుబిడ్డలు గలయతఁ డిలుతేఁడు గే
 న్దన నొప్పఁ బేళ్లు గృహధిపతికి

ఆ. నడవిమనికిపట్టు • జడదారి యన వన
 వాసి యొప్పు నిల్లు • వాసి తిరుగు
 బోడ తపసి కావిపుట్టగోచులసామి
 యన యతీంద్రు డలరు • (నలికనేత్ర).

2

టీ. కోమట్లు, మూడవకొలమువాడు, బేరులు-ఈకిను జైశ్యునికిబేళ్లు.
 కాపువాండ్లు, నాలవవాండ్లు, బలికేవాండ్లు-ఈకిను శూద్రునికి బేళ్లు.
 వడుగు, గోచిబాఁపఁడు-ఈకిను బ్రహ్మచారికి బేళ్లు. అలుబిడ్డలుగల య
 తఁడు-పెండ్లాము బిడ్డలు గలవాఁడు, ఇలు తేఁడు=ఇంటియజమానుఁడు,
 గేస్తు, [గృహస్థబద్ధవము.] ఈకి గృహస్థునిపేళ్లు. అడవిమనికిపట్టు=అరణ్య
 మునం దుండువాఁడు, జడదారి=జడలను ధరించినవాఁడు-ఈ ౨ ను వాన
 ప్రస్థునికి బేరులు. ఇల్లు వాసితిరుగు=ఇంటినివిడిచిపెట్టి తిరుగునట్టివాఁడు,
 బోడ, తపసి, కావిపుట్టగోచులసామి=కావిరంగు గలపుట్టగోచులను బె
 ట్టుకొనువాఁడు-ఈ ౪ ను సన్న్యాసికి బేరులు.

సీ. అప్పు నాఁ డల్లి నా • నవ్వ నాఁ గన్నది
 యన మాత కాఖ్య లా • (నభిరేక)

అబ్బ నాయన యయ్య ♦ యనఁ దండ్రి యన నప్ప
యన జనకాఖ్య లా ♦ (నగనివేశ)

తోడఁబుట్టనఁగ నై ♦ దోడు తోఁబుట్టన
సోదరాహ్వయము లా ♦ (నాదిదేవ)

భర్తృనహోదరు ♦ భార్యకుఁ దోడ్కో
డ లన నేరా లన ♦ నలరు (నభవ)

తే. చెలియ లనఁ జెల్లె లనఁగను ♦ వెలయుచుండు

నాహ్వయములు కనిష్ఠకన్యకు (గిరీశ)

జ్యేష్ఠకన్యకు నాఖ్య లై ♦ కీతిని వెలయు

నప్ప యన నక్క యనఁగఁ (జంఁ ద్రార్థముకుట). 3

టీ. అప్పు, [అంబాశబ్దవక్షు.] తల్లి, అప్ప, కన్నడి-ఈ ౪ ను మాతకుఁ
బేరులు. అబ్బ, నాయన, అయ్య, (అర్యశబ్దవక్షు.) తండ్రి, అప్ప-ఈ ౫ను
తండ్రికిఁజేళ్లు. తోడఁబుట్టు. పా. తోడఁబుట్టుగు, తోడఁబుట్టువు, నైదోఁ
డు, తోఁబుట్టు. పా. తోడఁబుట్టువు, తోఁబుట్టుగు-ఈ 3 ను సోదరునికిఁజేళ్లు.
తోడి కోడలు=తనతో సమానురాలగుకోడలు, ఏరాలు = అన్యనిభార్య
[ఎరపు+అలు]-ఈ ౨ను తోడికోడలికిఁజేరులు. చెలియలు, చెల్లెలు-ఈ ౨ ను
చిన్న ఆడుతోఁబుట్టునకుఁజేరులు. అప్ప, అక్క-ఈ ౨ ను పెద్దయాడు
తోఁబుట్టువునకుఁ జేరులు.

సీ. ముగ్ధకుఁ బేళ్ళగు ♦ ముగుర యనకా ముద్ద

రాలు నా గోల నా ♦ బేల యనఁగ

గట్టివాయి యనంగ ♦ గడ్డూలి యన తాఁగ

యన ధూర్తవతికి నాహ్వయము లమరు

నై దువ నాఁగ ముత్తైదువ నా నయి

దువరాలు నాఁ బుణ్యియవతి వెలయు

మృతచిరంటికి నాఖ్య • లెనఁగఁ బేరంటాలు
 నాఁగను జక్కిని • నా ధరిత్రి
 తే.గేస్తురా లనునాఖ్యచే • గృహిణి వెలయు
 నాలు పెండ్లాము రాణి యిల్లా లనంగ
 భార్య దనదును దొత్తన • బానిసె యన
 వరపు డన దాసికాఖ్య లౌ • (గరళకంఠ).

4

టీ. ముగుడ, [మృగశబ్దభవము.] మద్దరాలు [మద్ద+ఆలు] “పేదాదిశబ్దం
 బుల కొలుశబ్దంబు పరం బగునపుడు కర్త ధారయమందు రుగాగమం బగు”
 అను బాల. సంధి. 30 నూ. చే‘ర్’ అని ఆగమము.] గోల, బేల-ఈ ౪ ను
 బదునాటు సంవత్సరముల వయస్సుగల పడుచునకుఁ బేరులు. గట్టివాయి=
 పెద్దగొంతుగలిగి, గయ్యాలి, తాఁగ-ఈ 3 ను ధూర్త స్త్రీకిఁ బేరులు. విడువ,
 ముత్తె దువ, అయిదువరాలు [అయిదున+అజ-అయిదువరాలు=మంగళమాత్ర
 మా, పసుపు, కుంకుమము, గాజులు, చెవ్వాకు అను నైవేద్యపుత్రులు గలిడి.]
 ఈ 3 ను మమంగలియగు స్త్రీకిఁ బేరులు. పేరంటాలు, జక్కిని-ఈ ౨ ను
 మృతినొందిన దీక్ష మమంగలిపేర్లు. గేస్తురాలు [గేస్తు+ఆలు], ఆలు, పెం
 డ్లాము, రాణి, ఇల్లాలు, ఈ ౫ ను భార్యకుఁ బేర్లు. తొత్తు, బానిసె, వరపు
 డు-ఈ 3 ను దాసికిఁ బేర్లు.

సీ. కన్నీయ కన్నె నాఁగ గన్యకుఁ బేల్చొప్పు
 జవరాలు కొడురాలు • జవ్వని యెనఁ
 దనరు యునుతి పోడ • యన గట్టివయసుది
 యనఁ బ్రాథ దాల్చు నీళియాహ్వాయములు
 ముసలి మిండలకోర • ముప్పటియూతేండ్లు
 చరితది యనుపేళ్ల • ననయు లోల

మునలిది ముదుసలి • ముదియ పెద్దన నివి

యాఖ్య లై తనరు వృద్ధాంగనకును

ఆ. చెడివ అంకులాడి • చెడ్డతొయ్యలి వెలి

చవులు గనిన దనఁగ • జార దనరు

నిలను విటులదూత • యెడకాఁడు కుంటెన

కాఁ డనంగఁ దనరుఁ • (గరళకంఠ).

5

టీ. కన్నియ=కన్నె-ఈ ౨ ను పెండ్లికొనిపడుచుపేరులు. జవరాలు, కొమరాలు, జవ్వని-ఈ ౩ ను యౌవనవర్తికిఁ బేరులు. పోడ, [ప్రాళకట్టవి కృతిరూపము.] గట్టియనుది= దిట్టవై నవయస్సుగలది-ఈ ౨ ను ముప్పదేండ్ల వయస్సుగలదానిపేరులు. ముసలి, మిండలకొర, మాప్పదియాతేండ్లు చని నది-ఈ ౩ ను లోలస్త్రీకిఁ బేరులు. ముసలిది, ముదుసలి, ముదియ, పెద్ద-ఈ ౪ ను వృద్ధాంగనకుఁ బేర్లు. చెడివ, అంకులాడి, చెడ్డతొయ్యలి=చెడుగుణ ముగలయాఁడుది, వెలిచవులుగనినది = పరపురుషుల వలని పొందు మరగి నది-ఈ ౪ ను వృద్ధిచారిణికిఁ బేరులు. ఎడకాఁడు, కుంటెనకాఁడు=స్త్రీపు రుషులను జేర్చునట్టివాఁడు-ఈ ౨ ను విటునిదూతపేర్లు.

తే. వేల్పుబానిస వెలయాలు • వేడ్కకత్తె

లంజె బోగముచాన వెల్లాటకత్తె

పడపుఁజెలి యాటచేడియ • గడనకత్తె

నాఁగ నివి వేశ్య కాఖ్యలౌ • (నగనివేశ).

6

టీ. వేల్పుబానిస=దేవతలపనికికత్తె, వెలయాలు=రొక్కమునకు వచ్చె డిభార్య[వెల + ఆలు=వెలయాలు-బహుళగ్రహణముచే ఆకారమునకు సంధి లేదు.] వేడ్కకత్తె, [మతుబర్థమునందు పుంవాచక స్త్రీ]వాచకములకు క్రమ ముగా కాక త్రియలగు. బా. తద్ది. ౧౧ నూ. చే వేడ్కకత్తెయనురూపము.] లంజె, బోగముచాన=ఆనుభవించుటకైన స్త్రీ, వెల్లాటకత్తె. పా. వెల్లాటకత్తె=ఎక్కువసాట్యముచేయునది, పడపుఁజెలి=ద్రవ్యగుంపొదనముచేసెడి స్త్రీ

[పడపు+చెలి = (లుగాగనుడు) పడపుచెలి.] అటచేడియ అటాడునట్టి
యాడుది, గడనకల్తె=సంపాదనచేయు స్త్రీ-ఈ యు బోగముదానిపేర్లు.

ఆ. వెచ్చకాడు బొజుగు ♦ వేడుకకాడు మిం
డండు ననుపుకాడు ♦ మిండగీడు
లంజెకాడు నా ధరిం జను బల్లవ
నామధేయములు (పినికహస్త).

7

టీ. వెచ్చకాడు=ద్రవ్యవ్యయముచేయువాడు, బొజుగు, వేడుకకాడు=సాగగు గలవాడు, మిండండు, ననుపుకాడు=మెత్తదనము గల
వాడు, మిండగీడు, లంజెకాడు=లంజెగలవాడు-ఈని విటునిపేర్లు.

ఆ. కోడెకాడు డనంగ ♦ గోవాళ్లు నాగను
యువజనాఖ్య లొప్పుచుండు రెండు
నాగవాస మనగ ♦ నామ మా వేశ్యాజ
నంబుమేళమునకు ♦ నంబికేళ.

8

టీ. కోడెకాడు=యావనవంతుడు, గోవాళ్లు=యావనము గలవాడు
[గోవ+వారణ-గోవాళ్లు. నిత్యబహువచనాంతము.] -ఈ ౨ ను ప్రాయము
గలవానికి పేళ్లు. నాగవాసము-ఇది వేశ్యాజనకూటమునకుఁబేరు.

సీ. నీలతుక క్రాల్గంటి ♦ పొలతుక ముద్దియ
వాలుగంటి మగువ ♦ వడతి మడతి
చెలి ముచ్చెకంటి యుగ్గలి యింతి తొయ్యలి
నవలా కలువకంటి ♦ నాతి గోతి
పూబోడి చిగురాకుబోడి పైదలి మించు
బోడి ముద్దులగుమ్మ ♦ పొలతి కొమ్మ
ప్రయా లువిద తీగబోడి చేడియ యించు
బోడి యన్న వెలంది ♦ బోటి జోటి

తే. చాన తెఱవ వెలందుక ♦ చామ లేమ

చెలువ యెలనాగ చిలుకలకొలికి కలికి

తలిరుబోడి యలరుబోడి ♦ నెలత పొల్లి

గరిత యతివ నా స్త్రీసమాఖ్యలు. (మహేశ).

౪

టీ. నెలతక, క్రొల్లంటి=త్రకాశించెడి కన్నులు గలది, పాలతక, ముద్దియ, వాలుగంటి=వెడల్పు నేత్రములు గలది, మగువ, పడతి, మడతి, చెలి, మచ్చెకంటి=మీసనేత్ర, ఉగ్గలి, ఇంతి, తొయ్యలి, నవలా, కలువ కంటి=కలువలంబోలు కన్నులుగలది, నాలి, గోతి, పూబోడి=పూవువంటికరీరముగలది, [పూత్ర+మేనుగలది. బహువ్రీహీస్త్రీకాచ్యం బగుచో నుపమానంబుమీడిమేనునకు బోడియగు. బా. సమాస, 2:మా. ఇట్లే చిగురుబోడి మొదలైనవి.] చిగురాకుబోడి=చిగురువంటి మేను గలది, పైదలి, మించు బోడి=మెఱపువలె వెలిగెడి స్వరూపముగలది, ముద్దులగున్న=ముద్దుల మూట గట్టనది, పాలతి, కొమ్మ, ప్రాయాలు, ఉనిద, తీగెబోడి=తీగెవంటి సన్నని శరీరము గలది, చెడియ, ఇంచుబోడి=చెఱువువలె బ్రయమైన శరీరముగలది, అన్ను, వెఱది, బోటి, జోటి, చాన, తెఱవ, వెలంగుక, చామ, లేమ, చెలువ, ఎలనాగ, చిలుకలకొలికి=చిలుక ముక్కులవంటి కన్నుల కొనలుగలది, కలికి, తలిరుబోడి=చిగురువలె మెత్తని దేహము గలది, అలరుబోడి=పూవువంటి మెత్తని దేహము గలది, నెలత, పొల్లి, గరిత, అతివ ఈ ౪౦ యను స్త్రీకీరబేషు.

తే. చెలిమి నేస్తము పొందు నా ♦ స్నేహ మలరు

నిచ్చెలి యనుంగు సంగాతి ♦ నేస్తకాండు

సంగడీ దనఁ జెలికాఁ దనంగఁ దనరు

స్నేహితునకు సమాఖ్యలు ♦ (శ్రీమహేశ).

10

టీ. చెలిమి, నేస్తము, పొందు-ఈ 3 ను స్నేహమానకుఁ బేర్చు. నెచ్చెలి, అనుంగు, సంగాతి, నేస్తకాండు, సంగడీడు, చెలికాండు [మతుప్పత్త్యయాంతములు.]-ఈ ౬ ను స్నేహితునికీర బేషలు.

సీ. దొంగ తెక్కలికాడు ♦ దొరకోలునన్నాసి
ముచ్చెత్తుబరికాడు ♦ ముడియవిడుపు
తెరువాటుకాడు కత్తెరదొంగ చేవాడి
కాడు వల్లడికాడు ♦ కన్నగాడు
మునిముచ్చ గడిదొంగ ♦ యన దన్నరాఖ్య తా
. జెండిపోతు గరాను ♦ ముండికట్టె
టకటాంకు టాటోటు ♦ టక్కులాడు పిసాలి
టక్కురి ముడికాడు ♦ తవలికాడు

తే. కల్లరియు గొంటు కై లాటకాడు చెడుగు
బేరజము కుచ్చిత్రుడు దోనకారి చెనటి
పాలనుడు నాలిబూతంబు ♦ పలువ తులువ
కూళ గడు నన వ ర్తిల్లు ♦ గుజనుపేల్లు.

11

టీ. దొంగ, తెక్కలికాడు=బండిపోటు వేయవాడు, దొరకోలు
సన్నాసి=వేషహదాల్చి యతరులనుకమ్మించి సామ్రపహరించుకొని పోవువా
డు, ముచ్చు, ఎత్తుబరికాడు, ముడియవిడుపు = ముడిచిచ్చి యెత్తుకొనిపోవు
వాడు, తెరువాటుకాడు=దారి యడ్డగించి కొట్టి తీసికొని పోవువాడు,
కత్తెరదొంగ=కత్తిరించి దొంగిలించువాడు, చేవాడికాడు = చేతిపనితన
ముగలవాడు, వల్లడికాడు=కొత్త పెట్టువాడు, కన్నగాడు=కన్నమువేసి
దొంగిలించువాడు, మునిముచ్చ = మునివలె మానముతో నేమి తెలియన
ట్లుండువాడు, గడిదొంగ=అంతర్ధము నెఱింగినవాడు-ఈగె ను దొంగ
కుచేరులు. చెండిపోతు=మూఢబుద్ధి గలవాడు, గరాను, ముండికట్టె,
టకటాంకు, టాటోటు, టక్కులాడు=కల్లలాడువాడు, పిసాలి, టక్కురి,
[మత్వర్థమం దరిత్రత్యయము.] ముడికాడు, తవలికాడు=మోసము గల
వాడు, కల్లరి=బొంకులాడువాడు, గొంటు, కైలాటకాడు=మాయోపా
యములనెఱిగినవాడు, (కైలాటము+కాడు=మువర్ణ లోపము.) చెడుగు,

బేరజము, కుచ్చితుడు, క్రుత్తితశబ్దభవము.] దోసకారి = పాపములుచేయు
వాడు, చెనటి, పాముడు, నాలిబూతము, పలువ, రులువ, కూళ, గడు
ను-ఈతరను కుత్తితునికి బేరు.

ఆ. పాప బుడుత చిటుత * పట్టి సినువు కందు
కూన నినువు బిడ్డ * కుఱ్ఱ బొట్టె
యనంగ శిశునమాఖ్య * లగు గొమరుండు నాఁ
గొడుకు నాఁ గుమారకుండు వెలయు. 12

టీ. పాప, బుడుత, చిటుత, పట్టి, సినువు, [శిశుశబ్దభవము.] కందు, కూన,
నినువు, బిడ్డ, కుఱ్ఱ, బొట్టె-ఈ గం ను శిశువునకుఁ బేరు. గొమరుడు,
[కుమారశబ్దభవము.] కొడుకు-ఈ ౨ ను పుత్రునిపేర్లు.

ఆ. వటునమాఖ్య లగును * వసుధలోఁ గొంకిక
వాఁ డనంగఁ బడుచువాఁ డనంగఁ
బిన్నవాఁ డనంగఁ * చిన్నవాఁ డనంగను
(వినుతగుణనసాధ * విశ్వనాథ). 13

టీ. కొండికవాడు, పడుచువాడు, పిన్నవాడు, చిన్నవాడు-ఈర ను
బాలునికి బేరు.

సీ. గిట్టక పొట్టి కుఱ్ఱుచ * గిట్ట గు జ్జనంగ వా
మనుఁ డొప్పుఁ జను నపస్తూరిపేర్లు
వెడఁగు వేదురు వెట్టి * వీటిఁడి వేటిఁడి
వెంగలి వెంబరవి త్తనంగఁ
జతురునకును బేర్లు * జాణ దంట వలంతి
వెరవరి ప్రోడ నేర్పరి యనంగ
ప్రన్ననివాడు రూపరి చూడఁగలవాడు
చక్కనివాడు నా * జగతిఁ బరఁగు

తే. సుందరాకారవంతుండు * సాగసుకాండు
 వన్నెకాండన శృంగారి * వసుధ వెలయు
 నంధకునివేళ్లు చీకు గ్గు * డ్డనగ మూగ
 మూవ యన్ మూకనామముల్ * (దేవదేవ). 14

టీ. గిటక, పొట్టి, కుటుచ, గిట్ట, గుజ్జ-ఈగను పొట్టివానివేళ్లు. పెడ
 గు, వేడులు, వెట్టి, పీటిడి, వేటిడి, వెంగలి, వెంబరవిత్తు - ఈ 2 ను
 మూర్ఖునికే బేళ్లు. జాణ, దంట, వలతి, వెరవరి = [వెరవు + అరి - మత్స్యర్థము
 నం దర్శయగు.] ఉపాక్షముగలవాడు, ప్రొడ, ప్రోథ శబ్దవికృతి.] నేర్పరి,
 [నేర్పు + అరి - మత్స్యర్థీయకలత్తికాంతము.] నేర్పు గలవాడు - ఈ 2 ను సమ
 ర్థునికే బేళ్లు. ప్రన్ననివాడు, రూపరి[రూపు + అరి] = అందము గలవాడు,
 మాడగలవాడు = ఇతరులచే బాడదగినవాడు, చక్కనివాడు - ఈ 3
 ను సౌందర్యవంతునికే బేళ్లు. సాగసుకాండు [సాగసు + కాండు] = వేడుక
 గలవాడు, వన్నెకాండు = వన్నె గలవాడు - ఈ 2 ను సింగారించు
 వానినికే బేళ్లు. చీకు, గ్గుడి - ఈ 2 ను అంధునివామములు. మూగ,
 మూవ - ఈ 2 ను మూగవానివేళ్లు.

క. కాయమువేల్చి వెలయును
 మే యన నొడ లనగ మేను * మెయి యన భోగ్య
 ప్రాయమువేళ్లగుం బరువము
 పాయము జివ్వన మనంగ * (భావజదమనా). 15

టీ. మే, ఒడలు, మేను, మెయి - ఈ 3 ను శరీరమునకు నామము
 లు. పరువము, పాయము, జివ్వనము [యౌవనశబ్దభవము.] ఈ 3 ను యౌవనము
 నకు నామములు.

తే. నెలులు కురులు వెండుకలు నా * నెఱక లనగ
 గొప్ప తులు మన వేనలి * క్రొవ్వేద యన

గేశధమ్మిల్లమాలు మించుఁ గీలుగంటు

క్రొమ్మడి యనంగఁ గేశబంధ మ్మగు (భవ). 16

టీ. నెలులు, కురులు, వెండ్రుకలు, నెలకలు-ఈ ర ను కేశమలనామ
ములు. కొప్పు, కుటుము, వేనలి, క్రొవ్వెద, క్రొత్త+వెద, అద్యక్షరకేవం
బగు క్రొత్తశబ్దమునకుఁ బర మగుపరుష సరళస్థిరములకు ద్విత్వము గలుగును.]
ఈ ర ను స్త్రీలకొప్పునకుఁ బేర్లు. కీలుగంటు, క్రొమ్మడి క్రొత్త+మాడి-
మా. క్రొవ్వెద] ఈ అ ను వెండ్రుకలచుడికిఁ బేర్లు.

తే. నొనలు నెన్నొనలు నుదురు నెన్నుదురు రనంగఁ

దనదు ఫాలంబు చూడ్కి చూఁ పనంగ నొప్పు

నాహ్వాయము లీక్షణమునకుఁ నక్షీకాఖ్య

లలరుఁ గక గను కన్ను నాఁ (నభి)కేశ). 17

టీ. నొనలు, నెన్నొనలు, నుదురు, నెన్నుదురు-ఇవి ర ను ఫాలభాగ
మునకుఁ బేర్లు. చూడికి. ప. చూడ్కి, [చూచుభాతుత్పత్తిదం.] చూపు- ఈ
అ ను చూచుటకుఁ బేర్లు. కక, కను, కన్ను-ఈ రిను నేత్రములకు నామములు.

క. వీను లనఁ జెప్తు లనంగా

జానుగు లన నాహ్వాయములుఁ శ్రవణంబులకు

గౌ నన నడు మనఁగా నభి

ధానము లగు మధ్యమునకుఁ (దరుణేందునిభా). 18

టీ. వీను, చెవి, జానుగు-ఈ రి ను చెవులకు నామములు. కొను, నడుము,
నడుమునకుఁ పేర్లు.

తే. అక్కు తొ మ్మెద పోర నాఁ నలరు వక్ష

మోస్యమున కొప్పుచుండుఁ నాఖ్యలు మొగంటు

మోర మో మనఁ బేల్లిప్పుఁ నూరువునకుఁ

పెందొడ యనంగఁ గురువు నాఁ (నందివాహ). 19

టీ. అక్క, అొమ్మ, ఎద, [హృదయము-వికృ-ఎద.] బోర-ఈ ౪ ను వత్సశ్శలమునకు బేర్లు. మొగంబు, (ముఖశబ్దభవము) మోర, మోము [ముఖము-వికృ. మోము]-ఈ ౩ ను ముఖమునకు బేర్లు. పెండొడ, కురు-ఈ ౨ ను ఊరువునకు నామములు.

తే. వదనగుహ యొప్పు నోరు నా ధ వాయి యనఁగఁ

బల్లు పలు నాఁగ దంతంబుఁ జేల్లు వెలయుఁ

పెదవి నాతెఱ పోవి యఁజేల్లు దనరు

చుండు నోవ్కంబు (శీతాంశుభండమాళి). 20

టీ. నోరు, వాయి-ఈ ౨ ను నోటిరంగ్రహమునకు బేర్లు. పల్లు, పలు-ఈ ౨ ను దంతనామములు. పెదవి, నాతెఱ, పోవి-ఈ ౩ ను ఓష్ఠమునకు నామములు.

క. కయి యనఁ గై నాఁ గే లనఁ

జెయి యనఁ జై నాఁగఁ జెయ్యి ధ చే నా హస్తా

హ్యాయము లగు (నన్నపూర్ణా

ప్రియవల్లభ కాళికాపురీవరలనిలయా). 21

టీ. కయి, కై, కలు-[కేఱు-నిత్యైకవచనాంతము.] చెయి, చై, చెయ్యి, చే-ఈ ౩ ను హస్తనామములు.

క. ఎద యన డెందం బనఁగా

మది యనఁగా నెడఁ దనంగ ధ మటి యుల్లము నా

హృదయమునకు నివి యెనఁగును

విదితంబుగ నాహృదయములు ధ (విశ్వాధిపతీ). 22

టీ. ఎద, డెందము, మది [మతిశబ్దభవము.] ఎడఁద, పా. ఎద, [హృదయశబ్దభవము.] ఉల్లము-ఈ ౨ ను మనస్సునకు బేర్లు.

క. లోఁజె య్యన నఱచె య్యనఁ

గాఁ జెల్లును బేళ్లు రెండుఁకరతలమునకుఁ

మీఁజె య్యన బెడచెయ్యను

నాఁ జనుఁ గరచరమభాగఁన మములు (శివా). 23

టీ. లోఁజెయ్య = చేతియొక్కలోపలిభాగము, అఱచెయ్య = లోపలి
చెయ్య-ఈ ౨ ను అఱచేతికిఁ బేరులు. మీఁజెయ్య = చేతియొక్కమీఁదిభా
గము, (మీదు + చెయ్య = మీఁజెయ్య) పెడచెయ్య = చేతికివెనుకటిభాగము-
ఈ ౨ ను హస్తమయొక్క వెనుకటిభాగమునకుఁ పేరులు.

ఆ. పొట్ట డొక్క కడుపు * బొజ్జ బొట్ట యనంగ

నొప్పుచుండు నాఖ్య * లుదరమునకు

నాభిబిలమునకును * నామధేయము లగు

బొడ్డు నాఁగ మఱియుఁ * బొక్కి లనఁగ. 24

టీ. పొట్ట, డొక్క, కడుపు, బొజ్జ, బొట్ట-ఈ ౫ ను ఉదరమునకుఁ
పేర్లు. బొడ్డు, పొక్కిలి-ఈ ౨ ను నాభికిఁ పేర్లు.

తే. వెన్ననంగను వీపునా * వెనుకమేను

నాఁగఁ జరమాంగమున కొప్పు * నామములుగఁ

బుట్టె తలపాల నాఁ బుష్క * పుఱియ నాఁ గ

పాలమున కాఖ్య లై యొప్పు * (పాలనేత్ర). 25

టీ. వెన్ను, వీపు, వెనుకమేను = శరీరమయొక్క వెనుకటి భాగము-
ఈ 3 ను వీపునకుఁ పేరులు. పుట్టె, తలపాల, పుష్క, పుఱియ-ఈ 4 ను
శపాలమునకుఁ పేర్లు.

క. అడు గంజ హజ్జ యనఁగాఁ

బుడమిఁ బదంబునకు నామములు విలసిల్లుఁ

మెడ కుత్తు కట్టు గొం తన

నడరు గళంబునకుఁ బే (శృంగధ్వంసీ). 26

టీ. అడుగు, అంజ, హజ్జ-ఈకెను పాదమునకుఁ బేర్లు. మెడ, కుత్తుక, అట్టు, గొంతు-ఈ ర ను గొంతునకుఁ బేర్లు.

ఆ. బువ్వ వంటకంబు * బోనంబు మెతుకు కూ

జోగిరము పసాద * మోరె మునగ

నన్న మొప్పుఁ జేల * మలరుఁ బుట్టంబు దు

వ్వలువ చీర కోక * వలువ యనగ. 27

టీ. బువ్వ, వంటకము, బోనము, మెతుకు, కూడు, ఓగిరము, పసాదము, ఓరము-ఈ ర యును అన్నమునకు నామములు. పుట్టుము, దువ్వలువ, చీర, పా. చీర, కోక, వలువ-ఈ ౫ ను వస్త్రమునకు నామములు.

తే. మెసవె నారోగిణ మొనర్చె * మెక్కె- దినియె

గుడిచె నారగించెను బసా*పడియె ననులె

సాపడె ననంగ నొప్పు భోజనము నేనె

ననుట కివి యాఖ్యై లై (యీశ * యభ్రకేశ). 28

టీ. మెసవెను, పా. మెసంగెను, ఆరోగిణమొనర్చెను, పా. ఆరోగణ మొనర్చెను, మెక్కెను, తినియెను, కుడిచెను, అరగించెను, పసాపడియెను, నమలెను, సాపడెను-ఈ ౯ యును భోజనముచేసె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. నాన యన సిగ్గు సిబ్బిలి

నా నివి వీరదావడంబు * నామంబు లగుం

బానము నేయుటవే శృగు

నానుట త్రావు టనఁ ద్రాగు * టనఁ గోలు టనన్. 29

టీ. నాన, సిగ్గు, సిబ్బిలి-ఈ 3 ను అజ్ఞకుఁ బేర్లు. అనుట, త్రాగుట, త్రావుట, కోలుట [ఈనాలుగును భావాల్లోకములు.]-ఈర ను మద్యాది ద్రవద్రవ్యములఁ బానము నేయుటకుఁ పేర్లు.

ఆ. తళియ పల్లెరంబు * తెలె హరివాణంబు

తట్టి కంచ మనగఁ * దనరుఁ బాత్ర

చెల్లుఁ జవకమునకుఁ * బేళ్లు డబ్బుర కోర

గిన్నె యనగ (రజశశిరినివాస).

30

టీ. తళియ, పల్లెరము, తెలె, హరివాణము, తట్టి, కంచము-ఈ ౨ ను భోజనపాత్రమునకుఁ బేరులు. డబ్బుర, కోర, గిన్నె-ఈ 3 ను పానపాత్రమునకుఁ బేరులు.

తే. సతికిఁ బేల్లిప్పు జోత దండ్డము జొహారు

మొక్కు జేజే యనగఁ గేల్ * మొగిచె గొలిచె

నెఱగెఁ జేమాడ్చె నన నమఃస్కృతి యొనర్చె

ననుట కిని యాఖ్య లగు (నీశ * యథా) కేశ).

31

టీ. జోత, దండము, జొహారు, మొక్కు, జేజే-ఈ ౫ ను నమస్కారమునకుఁ బేరులు. కేల్గాగిచెన్-చేరులు జోడించెను, గొలిచెను, ఎఱగెన్, పా. ఎరగెన్, చేమాడ్చెను-చేరులు జోడించెను-ఈ ౫ ను నమస్కారముచేసె ననుటకుఁ బేరులు.

తే. ఒప్పు శయనింపబడును * బహిష్కరింపఁ బండఁ

బవ్వడించె బరుండెను బవ్వలించె

నత్తమిలై నన న్నటి * మెత్త నెజ్జ

పఱపు పాన్పున దగు శయ్య * (పాలనేత్ర).

32

టీ. పన్నుండెను, పండెన్, పవ్వడించెను, పరుండెను, పవ్వలించెను, అత్తమిలైను-ఈ ౫ ను శయనించె ననుటకుఁ బేర్లు. మెత్త, నెజ్జ, శయ్య-వికృ. నెజ్జ. పఱపు, పాన్పు-ఈ ౨ ను శయ్యకుఁ బేరులు.

తే. ఒప్పు ధ్వనిచేల్లు రొడ యన * ములిపు నాఁగ

నద్దనంగను గూఁత నా * జప్పు డనగ

నలుకు డన రోదనమునేనె * ననుట కాఖ్య

లెనఁగు నటచెను వాపోయె * నేడ్చె ననఁగ. 33

టీ. రొద, ఉలిపు, సద్దు, [శబ్దశబ్దవికృతి.] కూత, చప్పుడు, అఱుకుడు-ఈ ౨ ను శబ్దమునకుఁ బేరులు. అటచెను, వాపోయెను, ఏడ్చెను-ఈ 3 ను రోదనము చేసె ననుటకుఁ బేరులు.

క. అగుఁ బేర్లు నీరువ ట్టన

దగ దప్పియు దూప యనఁగ * దాహంబునకుఁ

నగవు నగు నవ్వు నవు నా

నగు నాఖ్యలు హాసమునకు * (నగజాధీశా.) 34

టీ. నీరువట్టు, దగ, దప్పి, దూప-ఈ ౪ ను దాహమునకుఁ బేరులు. నగవు, నగు, నవ్వు, నవు - ఈ ౪ ను హాసమునకుఁ బేరులు.

క. చాగము నాఁ బుడు కనఁగా

నీగి యనఁగ నిడుట యనఁగ * నీవి యనంగాఁ

దేగము నాఁ బెట్టును నాఁ

ద్యాగమునకు నాఖ్య లగుచుఁ * ధరఁ బరఁగు (శివా). 35

టీ. చాగము, పుడుకు, ఈగి, [ఇచ్చుధా. కృ.] ఇడుట, [ఇచ్చు ధా. భాషార్థకము.] ఈవి, దేగము, [త్యాగశబ్దభవము.] పెట్టుడు-ఈ ౪ ను దానమునకుఁ పేరులు.

ఆ. ఎలసె బెరసె హత్తె * నెనసె నదికెఁ చెందె

పొందె దొరసెఁ గూడె * నొందె చెనకె

ననఁగ న క్తమయ్యె * ననుటకు నివి యాఖ్య

లగు (గిరీశ యీశ * యుభి)కేశ). 36

టీ. ఎలసెక, బెరసెక, హత్తెక, ఎనసెక, అదికెక, చెందెక, పొందెక, దొరసెక, కూడెక, ఒందెక, చెనకెను-ఈ ౧౦ ను కలిసికొనె ననుటకుఁ పేరు.

ఆ. ఎడనఁ బాసె వేఱుపడెఁ బురివిచ్చె నా
 నలరు భేద మయ్యె ననుట ♦ వేళ్లు
 స్వవశ మయ్యె ననుట ♦ కవుఁ బేళ్లు లో నయ్యె
 నగ్గ మయ్యె ననఁగ ♦ (ననమనేత్ర). 37

టీ. ఎడనెక, పాసెక, వేఱుపడెక, పురివిచ్చెక-ఈ ౪ ను వియోగ
 మయ్యె ననుటకుఁ బేరులు. లోనయ్యెక, అగ్గమయ్యెక-ఈ ౨ ను స్వా
 దీనపడె ననుటకుఁ బేళ్లు.

ఆ. అగు గృహీత మయ్యె ♦ ననుటకుఁ బేళ్లగ
 వడియెఁ జేపడియెను ♦ బట్టువడియెఁ
 జిక్కువడియెఁ దగిలెఁ ♦ జిక్కిలెఁ దగుల్పడె
 ననఁగ (నగనివేశ ♦ యభి)కేశ). 38

టీ. అగపడియెక (అగము + పడియెను) = అధీన మయ్యెను, చేపడియెను
 (చే + పడియెను) = చేతఁజిక్కిను, పట్టు వడియెను = పట్టుచిక్కిను, చిక్కు
 వడియెను, తగిలెను, పా. తవిలెను, చిక్కిను, తగుల్పడెను-ఈ ౭ ను గృ
 హీతమయ్యె ననుటకుఁ బేరులు.

తే. అనియె నొడివె వక్కాణించె ♦ నాడెఁ జెప్పె
 వినిచె వాక్రుచ్చెఁ బలికె నాఁ ♦ జను వచించె
 ననుట కాలించె నాలకించెను వినె నన
 నలరు నవధరించె నటంబు ♦ కాఖ్య (లీళ). 39

టీ. అనియెను, నొడివెను, వక్కాణించెను, అడెను, చెప్పెను, వినిచెను,
 వాక్రుచ్చెను, పలికెను-ఈ ౮ యను చెప్పె ననుటకుఁ బర్యాయములు.
 అలించెను, అలకించెను, వినెను-ఈ ౩ ను అవధరించె ననుటకుఁ బేరులు.

క. కనియెను చూచెను కాంచెను

కనుఁగొనెఁ గన్గొనె ననంగఁ ♦ గలయవి పేల్లె

చను వీక్షించె నటంటకు

(ఘనతరగోరాజగమన • కాయజదమనా). 40

టీ. కనియెను, చూచెను, కాంచెను, కనుగొనెను, కన్గొనెను—ఈగను దర్శించె ననుటకుఁ జేర్చు.

క. చనుఁ గృతగమనుఁడ నయ్యెద

ననుటకు నానుంబు లగుచు • నవని నరిగెదఁ

జనియెదఁ బోయెద నేఁగెద

పనివినియెద ననెడునట్టి • పలుకులు (గుద్రా). 41

టీ. అరిగెను, చనియెను, పోయెను, పరగెను, పనివినియెను—ఈ ౫ ను బయలుదేరి ననుటకుఁ జేర్చు.

ఆ. ద్విగుణమున కభిఖ్య • లగు నిబ్బ డిమ్మడి

జంట దంట దుగయు • జమిలి రెట్టి

యినుమడి యన మిథునమున కాఖ్య లగు జోడు

దోయి కవ యనంగ • (ధూతకలుష). 42

టీ. ఇబ్బడి, ఇమ్మడి, జంట, దంట, దుగ, జమిలి, రెట్టి. పా. రెంటు, ఇనుమడి—ఈ ౯ యు రెండింతకుఁ జేర్చు. జోడు, దోయి, కవ—ఈ 3 ను మిథునమనకుఁ జేర్చు.

సీ. ఒం డొక్కఁ డొకటి యొక్కొం డన నగు నేక

మీరు రెం డిరు నాఁగ • నెనఁగు ద్వయము

తిగ మూఁడు మూ ర్నాఁగఁ • దగుఁ ద్రయ తీవంచ

నలు నాల్గు చౌ యన • నగుఁ జతుష్క

మెనఁగుఁ జౌవంచ యై • దే ననఁ బంచకం

బా టిరుమూఁ డిత్తి • గనఁగ నొప్పు

పట్నంబు ఋషిసంఖ్యనత చక్కువగడ యే

డన నొప్పు నష్టసంఖ్యకును బేళ్లు

తే. దనరు నిరునాలు గెనిమిది * దచ్చి యనగ

బరగు నీరాటు పండ్రెండు * బార యనగ

ద్వాదశమునకు నాఖ్యలు * ధరణియందు

(వినుతకరుణాననాథ శ్రీ * విశ్వనాథ).

43

టీ. ఒండు, ఒక్కడు, ఒకటి, ఒక్కండు-ఈ ౪ ను ఏకసంఖ్యకు నామములు. ఈరు, రెండు, ఇరు-ఈ ౩ ను ద్వయమునకుఁ జేరులు. తిగ, మూడు, మూరు-త్రియమునకుఁ జేర్లు. తీవంచ = మూడునొక్కటియు, నలు, నాలుగు, చొ - ఈ ౪ ను నాలుగునకుఁ జేర్లు. చొవంచ = నాలుగునొక్కటియు, విను. రూ. అయిదు, ఏను-ఈ ౩ను పంచసంఖ్యానామములు. ఆఱు, ఇరుమూడు=రెండుమూడులు, ఇత్తిగ = (ఇరు+తిగ=ఇత్తిగ) రెండుమూడులు-ఈ ౩ ను పట్నంఖ్యానామములు. సత (సప్తబ్ధివము), చక్కుపగడ=ఆఱునొకటియు, ఏడు-ఈ ౩ ను సప్తసంఖ్యకుఁ జేరులు. ఇరునాలుగు=రెండునాలుగు, ఎనిమిది, దచ్చి-ఈ ౩ ను అష్టసంఖ్యకుఁ జేరులు. ఈరాటు=రెండాటులు, పండ్రెండు, బార-ఈ ౩ ను ద్వాదశసంఖ్యకుఁ జేరులు.

తే. జరిగె నూడెను జాతెను * నుటికె వెల్లె

పాటె బటచెను దొలగె నన్వలుకులెల్ల

నవనిలోనఁ బలాయితం * డయ్యె ననుట

కాఖ్య లై యొప్పు (జంద్ర రేఖావతంస).

44

టీ. జరిగెను, ఊడెను, జాతెను, ఉటికెను, వెల్లెను, పాటెను, పటచెను, దొలగెను-ఈ ౮ యుఁ బడగెత్తె ననుటకుఁ జేర్లు.

క. వేంచేసెను వచ్చెం జను

దెంచెను విచ్చేసె నరుగుదెంచె ననగ నే

తెంచె నన నన నాగతుఁ

జలుకుటకు నాఖ్య * (లంబరకేశా.) 45

టీ. వేంచేసెను, వచ్చెను, చనుదెంచెను, (చను + తెంచెను) విచ్చేసెను, అరుగుదెంచెను. రూ. అరుదెంచెను, ఏ తెంచెను. పా. ఏగుదెంచెను-ఈ ను అగతుఁ డయ్యె ననుటకుఁ జేర్లు.

తే. నాటినుత నాటినుండియు * నాటఁగోలె

నాటఁబట్టి నాడుమొదలు * నాగ నాహ్వ

యమ్ము లయ్యెఁ దదారభ్య * యనుట కవని

(వినుతకరుణాననాథ శ్రీవిశ్వనాథ). 46

టీ. నాటినుత, నాటినుండి, నాటఁగోలె, నాటఁబట్టి, నాడు మొదలు-ఈ ను, అది మొదలు = అది నమనుండి యనుటకుఁ జేర్లు.

తే. వైరమునకు ధరసమాహ్వయము లును

గంటు పగ ముచ్చటము నూ * టొంటమి యన

వలపు కూరిది మేలు నా * నలరఁ బేర్లు

మోహమునకును (శౌరదాంతునిభాంగ). 47

టీ. కంటు, పగ, ముచ్చరము, (మత్సరశబ్దభవము.) నూడు, టొంటమి - ఈ ౧ ను విరోధమునకుఁ జేర్లు. వలపు, (వలచుభాతువు కృదంతము.) కూరిమి. రూ. కూర్చి, మేలు - ఈ ౩ ను మోహమునకుఁ జేర్లు.

క. పెనఁకువ జగడము కయ్యం

బని బవరము కలను చివ్వ * యాలము పోట్లా

టన దురము పోరు నాఁగా

జను యుద్ధంబునకుఁ బేర్లు * (చంద్రార్ధధరా). 84

టీ. పెనకువ, (పెనగు - కృదం.) జగడము, (కలహశబ్దభవము.) అని, బవరము, కలను, చివ్వు, అలము, పోట్లాట, (పొట్ట - కృదం.) దురము, పోరు - ఈ గ్రంథమునకు జేరులు.

ఆ. సదమదంబు నేనెఁ జక్కాడె నుగ్గాడె
జదిపె బీచ మడచెఁ జంపె గెడపె
సుఱుము నేనెఁ ద్రుంచెఁ బరిమార్చె దెగటార్చె
మన్నిగొనియెఁ తునిమెఁ మడిపె ననఁగ. 49

తే. హతము గావించె ననుటకుఁ జాఖ్య లయ్యె
మనిపె నేలెనుఁ బ్రతికించెఁ మంచెఁ బ్రోచె
సాకె నన నొప్పు నాఖ్యలుఁ సరవితోడ
సరయఁ బోపించె ననుటకుఁ (నంబికేశ). 50

టీ. సదమదంబు నేనె, చక్కాడె, నుగ్గాడె, చదిపె, పీచమడచెను, చంపె, కెడపె, సుఱుముచెనె, త్రుంచె, దెగటార్చెను, మన్నిగొనియె, తునిమెను, మడిపెను - ఈ గ్రంథము సంగ్రహించెననుటకు జేర్లు. మనిపెను, ఏలెను, ప్రతికించెను, మంచెను, ప్రోచెను, సాకెను - ఈ ౬ ను రక్షించెననుటకు జేర్లు.

క. ధరలో శూరాహ్వాయములు
పరగుకొ మొనకాఁ డనంగఁ బం టనఁగాఁ బో
టరి యన వడిగలవాఁ డన
బిరు దన వాడిమగఁ డనఁగఁ (భీమకవర్ధి). 51

టీ. మొనకాఁడు, బంటు, [భటశబ్దభవము.] పోటరి [పోటు+ఆరి] = శౌర్యము గలవాడు, [మత్వర్థమందు 'ఆరి' యగు.] వడిగలవాడు, బిరుదు, వాడిమగఁడు - ఈ ౬ ను శూరునికే జేర్లు.

తే. బాసట యనంగఁ దోడ్పాటు ♦ నా సమాహ్వా
యంబు లగుచుండురెండు సాహాయ్యమునకు
నాఖ్యలు శుభంబునకును ల ♦ గ్గనఁగ బా గ
నంగ మే లన లెస్స యఁగ (నీశ). 52

టీ. బాసట, తోడ్పాటు-ఈ ౨ ను సాహాయ్యమునకుఁ జేళ్లు. అగు, బా
గు, మేలు, లెస్స-ఈ ౪ ను క్షేమమునకుఁ జేళ్లు.

ఆ. కూలె నీల్లె జచ్చె ♦ గాలంబునేసెను
గెడసె ననునె నాటె ♦ మడిసెఁ జెల్లె
పెద్దనిదురపోయె ♦ బిద్దె దోరెను గంతు
గొనియె ననుటవే శ్లగును మృతునకు. 53

టీ. కూలెను, నీల్లెను, చచ్చెను, కాలంబునేసెను, కెడసెను, ననుసెను,
నాటెను, మడిసెను, చెల్లెను, పెద్దనిదురపోయెను, బిద్దెను, దోరెను, గంతు
గొనియెను-ఈ ౧౩ ను మృతినొందె ననుటకుఁ జేరులు.

సీ. తిన్ననై నది యనఁ ♦ చిన్ననై నది యన
బానై న దనఁగ బాగై న దనఁగ
నాణెమైన దన విన్నాణమైనది యన
మానై న దనఁగ లెన్నైన దనఁగ
చిన్ననై నది యనఁ ♦ జెన్నైన దన నలు
వై నది యనఁగఁ జెల్లెన్వైన దనఁగ
బొనరినయది యన ♦ నొనరిన దనఁగఁ జొ
క్కటమైన దనఁగ జిక్కని దనఁగ
సాబగైన దనఁగను ♦ సొంపైన దనఁ గొమ
రై నది యన గొనఁబై న దనఁగఁ

దోరమైన దన సింగారమైనది యన

మేలైన దనఁగ ♦ మెచ్చైన దనఁగ

తే. మురువు గలయది యొప్పైన ♦ దొఱపుగలది

యందమైనది తనరిన ♦ దలరినట్టి

దనఁగఁ బరఁగిన దనఁ బేళ్లు ♦ తనరుచుండు

మంజులంబైన దనుటకు ♦ (మదనదమన). 54

టీ. తిమ్మనైనది, తిన్ననైనది, బానైనది, బాగైనది, నాణెమైనది, విన్నానమైనది, మానైనది, లెన్నైనది, పిన్ననైనది, చెన్నైనది, నలునైనది, చెల్వైనది, పొనరినయది, ఒనరినది, చొక్కటమైనది, చక్కనిది, సొబగైనది, సొంతైనది, కొమరైనది, గొనలైనది, తోరమైనది, సింగారమైనది, మేలైనది, మెచ్చైనది, మురువుగలయది, ఒప్పైనది, దొఱపుగలది, అంతమైనది, తనరినది, అతినిట్టిది, పరఁగినది-ఈ 30 య సౌందర్యము గలదానికిఁ జేరులు.

తే. కపుర మనఁ గప్పురం బనఁ ♦ గప్ర మనఁగ

బుడమఁ గర్పూర మొప్పుఁ దాంబూల మొప్పు

వీడియము నక్కలాకులు ♦ విడెము తమ్ము

లంబు వీడెంబు వీడ్య మౌనం (బురారి). 55

టీ. కపురము, కప్పురము, కప్రము-ఈ 3 ను కర్పూరమునకుఁ జేళ్లు, వీడియము. రూ. విడియము, నక్కలాకులు, విడెము, తమ్మలము, వీడెంబు, వీడ్యము-ఈ 4 ను తాంబూలమునకుఁ జేరులు.

తే. వెలయుచుండును సిరి లచ్చి ♦ కలిమి యనెడు

వేళ్ల నంపద యెద్దడి ♦ వేదఱికము

లేమి నిపుచ్చరము నెవ్వ ♦ లేమి డనఁగ

నలరు దారిద్ర్యమునకు నాభిఖ్యలు (గిరీశ). 56

టీ. వీరి, [శ్రీశబ్దభవము.] అచ్చి, కలిమి-ఈ 3 ను సంపదకు చేరులు.
ఎద్దడి, చేదటికము, లేమి, నిప్పచ్చరము, నెవ్వ, లేమిడి - ఈ 2 ను దారి
ద్రవ్యమునకు చేరులు.

తే. మగతనం బన గం డన * మగటిమి యన
బారుషంబున కాఖ్యలై * వరగుచుండు
నుక్కు చేగ దిటము చేవ * యుదుటు గట్టి
దిట్ట ముటిది బిగువు నాఁగ * ధృతికిఁ బేళ్లు.

57

టీ. మగతనము, గండు, మగటిమి- ఈ 3 ను బారుషమునకు చేరులు.
ఉక్కు, చేగ, దిటము, చేవ, ఉదుటు, గట్టి, దిట్టము, ఉటిది, బిగువు-ఈ 7
యు ధైర్యమునకు చేరులు.

తే. బద్దు నా బొంకు నాఁగ దబ్బర యసంగం
గల్ల నాఁగ హుళుక్కి నాఁ * జెల్లుఁ బేళ్లు
ధర నసత్యమునకును నత్యంబు వరగు
నిజ మనఁగ నిక్కువం బన * నిక్క మనఁగ.

58

టీ. బద్దు, బొంకు, దబ్బర, కల్ల, హుళుక్కి-ఈ 5 ను అసత్యమునకు
చేరులు. నిజము, నిక్కువము, నిక్కము - ఈ 3 ను సత్యమునకు చేరులు.

క. బెడఁద దెన చేటు చేడ్చు
దొడ వాత్తం బంగలార్పు * గోరంబు దొసం
గిడును వెత క స్తి యంగద
కడగం డ్లనఁ జను విపత్తు * (గౌరీరమణా).

59

టీ. బెడఁద, దెన, చేటు, చేడ్చుట, దొడవ, అత్తము, అంగలార్పు,
[అంగలార్పుధా. కృ.] గోరము, [ఘోరశబ్దభవము.] దొసంగు, ఇడును,
వెత, క స్తి, అంగద, కడగండ్లు- [ఈశబ్దము నిత్యబహువచనాంతము.] ఈ
6 ర ను అపదకు చేరులు.

క. వెల జట్టి విలువ రో యనఁ

గలనుడువులు దనరుచుండు * గ్రయనామము లై

వెలయంగ వంగనము నాఁ

గొల మన వంగడము నాఁగఁ * గుల మొప్పు (శివా). 60

టీ. వెల, జట్టి, విలువ, రో శ్రైస్తా శబ్దముల కొత్తంబు విభాషనగు.
బా. తత్స. మా. 64.] - ఈ ర ను క్రయమునకుఁ జేరులు. వంగపము, కొల
ము, [త్రకృతి-కులము.] వంగడము - [ఇదియు, వంగపమును వంశశబ్దభవము
లు.] ఈ 3 ను కులమునకుఁ జేరులు.

క. క్రమృతి నెప్పటి వెండియుఁ

క్రమృతి తిరుగఁ మఱి మఱిరల మగుడను నా

నిమ్మహిఁ బునఁగిపదంబున

కిమ్ముల నివి యాఖ్య లగు (మహీధరచాపా). 61

టీ. క్రమృతి, ఎప్పటి, వెండియు, క్రమృతి, తిరుగఁ, మఱి, మ
రల, మగుడను - ఈ ౮ యు ఇంకను అనుశ్ఛము గలవి.

క. ఒకమరి యొకపరి యొకమా

టొకసా రొక తేవ యనఁగ * నొకపా రనఁగా

నొకవిడుత యొక్కతూ కన

నొకతడవ యనంగ మఱియు * నొకతూరి యనన్. 62

తే. ఏకవారం బనుట కొప్పు * నిన్ని పేర్లు

జగతిఁ బల్కాటు వేమాటు * సారె పెక్కు

మాటు లెన్నేనిమా ట్లనఁ * బరఁగునాఖ్య

లగుచు నివి బహువారంబు * లనుట (కీశ). 63

టీ. ఒకమరి, ఒకపరి, ఒకమాటు, ఒకసారి, ఒకతేవ, ఒకపారి, ఒకవిడు
త, ఒకతూకు, ఒకతడవ, ఒకతూరి - ఈ ౧౦ యు ఏకపర్యాయమనుటకుఁ

బేరులు. పల్తాలు. రూ. పలుమలు, పలుమాలు, వేమాలు, సారె, పెక్కు-
మాలులు, ఎన్నేనిమాలులు - ఈ ౫ ను మాటిమాటికి ననుటకు బర్హా
యమాలు.

తే. త్వరితమున కొప్పుఁ బేర్లు చెచ్చెరను సరగ

వేగిరము వేగ వేళము • వెనను వడిగ

గ్రక్కునను గ్రద్దన ననంగ • గ్రన్న ననగ

గొబ్బనను దిగ్గున ననంగ • (గుధరచాప). 64

టీ. చెచ్చెర, (చెర + చెర = చెచ్చెర) సరగ, వేగిరము, వేగ, వేళము,
వెనన్, వడిగక, గ్రక్కునక, గ్రద్దనక, క్రన్నన, గొబ్బనను, దిగ్గునక,
ఈ ౧౨ ను శీఘ్రముగా ననుటకు బేరులు.

క. కలవు వివరింపఁగా నా

ఖ్యలు వరున నిర్గమించె • ననుటకు ధరలో

వెలువడియె వెల్లె వెడలెను

వెలె ననం (జిప్సీ)కాశ • విశ్వాధిపతీ). 65

టీ. వెలువడియెను, వెల్లెను, వెడలెను, వెలెను - ఈ ౪ ను పయనమయ్యె
ననుటకు బేరులు.

క. వినుతి యొనరించె ననుటకుఁ

దనరు నామంబు లగుచు • ధరపై నగ్గిం

చెను గై వారము నేనె

గొనియాడెను బొగడె ననగ • గొండాడె ననన్. 66

టీ. అగ్గించెను, కై వారము నేనెను = స్తోత్రముచేసెను, కొనియాడెను, బొ
గడెను, గొండాడెను - ఈ ౫ ను స్తోత్రముచేసె ననుటకు నామమాలు.

సీ. చుట్టలు విందులు • చుట్టాలు బందుగు

లనఁ జను బంధునఁ నూహ్వాయములు

వఱలు నన్యఁడు లాతివాఁ డనఁగా వింత
 వాఁ డనఁగాఁ జెఱవాఁ డనంగ
 వ్యాజంబునకు నామఁ మా నెవం బనఁగ న
 న్వేషించె ననుట కౌఁ పెదకె నెమకె
 నరనె రోనె ననంగఁ నారనె దడవె నాఁ
 గాంక్షకుఁ బేరు లాఁ గ్రనుముఁగోడఁ
 తే. గచ్చు కోరికె తమి కోర్కెఁ యిచ్చు మనఁగ
 నెపుడు నెడపక యుడుగకఁ యెల్లపు డన
 నిచ్చ యనయంబు నాఁగనుఁ నిచ్చ లనఁగఁ
 దనరు నాఖ్యలు సంతతంఁ బనుట (కీశ).

67

టీ. చుట్టలు, [ఏక. చుట్టము. బహు. మువర్ణలోపము.] విందులు, చుట్టా
 లు, [మువర్ణలోప అదిదీర్ఘములు.] బందుగులు [బంధుశబ్దభవము.] - ఈ
 ౪ ను బంధువునకుఁజేరులు. లాతివాఁడు, వింతవాఁడు, వెఱవాఁడు - ఈ
 3 ను అన్యఁ డనుటకుఁ జేరులు. నెవఁడు - [ప్రకృతినిధిము.] వ్యాజ
 మనకుఁ జేరు. పెదకెను, నెమకెను, అరనెను, రోనెను, అరనెను, తడవెను -
 ఈ ౬ను విచారించె ననుటకుఁ జేరులు. కచ్చు, కోరిక, [కోరుధా. కృ
 దం.] తమి, కోర్కె, ఇచ్చ (ఇచ్చాశబ్దభవము.) - ఈ ౩ను అపేక్షకుఁ జేరులు.
 ఎపుడు, ఎడపక, ఉడుగక, ఎల్లప్పుడు, నిచ్చ, అనయము, నిచ్చులు - ఈ 6ను
 సర్వదా యనుటకుఁ బర్యాయములు.

సీ. తనరుఁ బ్రవేశించెఁ బనుటకు నాఖ్యలు
 తూకొనె జొచ్చుచుఁ మాతె ననఁగ
 సంఘితాడితుఁ జేసెఁ పనుటకుఁ బేళ్ళగుఁ
 దాఁచె గాల్లఁ గ్రుమ్మెఁ దన్నె ననఁగ

నాలస్య మొనరించె ♦ ననుటకుఁ జెల్లు నా
 మమ్ములు తడనెను ♦ మనలె ననఁగఁ
 ద్యక్తంబు గావించె ♦ ననుటకు నాఖ్య లా
 వీడెను నదలెను ♦ విడిచె ననఁగ

తే. దారుమాఱయ్యె వీడ్వడెఁ ♦ దడఁబడె నన
 నాఖ్య లొప్పు నివశ్యస్త ♦ మయ్యె ననుట
 కలరఁ బ్రహరించె ననుట కాహ్వాయము లడిచెఁ
 గొట్టె మొత్తెను మోఁదె నాఁ ♦ (గుధరనిలయ). 68

టీ. తూకొనను, చొచ్చెను, తూటెను - ఈ 3 ను ప్రవేశించెననుటకుఁ బేరులు. తాఁచెను, కాళ్లఁగుచ్చెను, తన్నెను - ఈ 3 ను కాలితోఁదన్నెననుటకుఁ బేరులు. తడనెను, మనలెను - ఈ 2 ను ఆలస్యముచేసెననుటకుఁ బేరులు. వీడెను, వదలెను, విడిచెను - ఈ 3 ను పరిత్యజించె ననుటకు నామములు. తాఱుమాఱయ్యెను, వీడ్వడెను, తడఁబడెను - ఈ 3 ను హెచ్చుతక్కునయ్యె ననుటకుఁ బేరులు. అడిచెను, కొట్టెను, మొత్తెను, మోఁదెను - ఈ 4 ను ప్రహరించె ననుటకుఁ బేరులు.

సీ. ముందట నెమటను ♦ మ్రొల ముంగల నాఁగ
 నాఖ్యలొ నమఱుచుం ♦ దనుట (కథన)
 యలయిక బడలిక ♦ యలపు నేద యనంగ
 శ్రమమున కాఖ్య లొ ♦ (శమనదయన)
 తాలిమి యొరుపు ♦ తాలిక నాఁగను
 క్షమకు నాహ్వాయము లాఁ ♦ (జిర్నవసన)
 తవలి బవంతంబు ♦ టక్కు దుత్తారంబు
 వెడ్డు నా ఛర్మ మా ♦ (విషమనేత్ర)

తే. వెఱ పనఁగ నెద యనఁగను † వెఱ యనఁగ

నఱు కనఁగ భీతి కాఖ్యి తా † (నసితకంత)

నిమ్మళం బన నెమ్మి నా † నెమ్మది యనఁ

దనరుఁ బేళ్లు నిరాశంకఁమునకు (నీశ).

69

టీ. ముందటను, ఎనుటను, మ్రోలక, మంగలక - ఈ ర ను సమ్మ
ఖమందనుటకుఁజేరులు. అతియిక, బహుళిక, [అతియ, బహు-కృదంతము
లు.] అతిపు, [అతియ-కృదం.] నేద-ఈ ర ను శ్రమమానకుఁ జేరులు. తా
లిమి. దూ. తాల్చి, ఓరుపు. దూ. ఓర్పు, తాలిక - ఈ 3 ను ఓమకుఁ
జేరులు. తవలి, [ఇది యన్యదేశము.] బహంతము, టక్కు, చత్తూరము, వెడ్డు-
ఈలను కపటమానకుఁ జేరులు. వెఱపు, ఎద, వెఱ, అశుకు - ఈ ర ను భ
యమానకుఁ జేరు. నిమ్మళము, నెమ్మి, నెమ్మని (నెఱ+మడి=నిండుమనస్సు)-
ఈ 3 ను నిర్భయమానకుఁ జేరులు.

సీ. పనకు కొంచెము నైక † మలఁతఁ యున్నన చిన్న

నలికంబు నన్నంబు † నాఁ దనస్సు

నవ్వు మెక్కుడు నాఁగఁ † జాల నెంతేనియు

దిగులఁ దద్దయుఁ దద్ద † మిక్కిలి యనఁ

బెద్దయు ననునివి † పేళ్లగు భృశముగా

ననుటకు నుత్కట † మయ్యె ననుట

కగుఁ బేళ్లు వెగ్గలఁ † బయ్యెఁ గ్రీక్కిటి నె నె

క్కునయ్యె ననునివి † క్రమముతోడ

ఆ. వగ్గఁ గుండె జొంకెఁ † వగ్గను నడలెను

క్రంగె నుబ్బణంగె † సుక్మ ననఁగఁ

దనరుఁ బేళ్లు ఊణఁ † నశ నొండె ననుటకు

(నీశ్వరీనాథ † విశ్వనాథ).

70

టీ. అసదు, కొంచెము, నైకము, అతి, అన్నవ, చిన్న, నలికము, సన్నము- ఈ ర యు కొంచెమునటకుఁ బేరులు. ఎక్కుడు, చాలక, ఎంతేనియక, మిగులక, తద్దయక, తద్ద, మిక్కిలి, పెద్దయక-ఈ ర యు అధికముగా ననుటకుఁ బేరులు. వెగ్గలమయ్యెను, క్రిక్కిరిసెను, వెక్కిరిమయ్యెను-ఈ ర యు అధ్యయ్యెననుటకుఁ బేరులు. సగ్గ, కుంఠ, జొంక, తగ్గ, సడలె, శ్రుంగె, అబ్బణకె, సుక్క-ఈ ర యు ఊదకశబ్దముననుటకుఁ బేరులు.

ఆ. మించు వాని మేలు † మేటి పెచ్చె చ్చన
నధికమునకు నాఖ్య † లగుచు వెలయు
బనులు నాగఁ జెయువు † లనఁ జేత లన నొప్పు
గర్జమునకుఁ బేర్లు † (చర్జవనన). 71

టీ. మించు, వాని, మేలు, మేటి, పెచ్చు, ఎచ్చు-ఈ ౨ ను అధికమునకుఁ బేరులు. పనులు, చెయువులు, చేతలు [చేయుధా. కృదం.] -ఈ ౩ ను కార్యమునకుఁ పేరులు.

ఆ. అనిపె ననిచె బనిపె † బనిచె నంపెను బంపె
బుచ్చె గెలుపునునియె † బొమ్మటనియె
ననఁగ నివి నమాఖ్య † లగును బ్రస్థాపించె
ననెడు క్రియకు (నీశ † యభి)కేళి 72

టీ. అనిపెను, అనిచెను, పనిపెను, పనిచెను, అంపెను, పంపెను, పుచ్చెను, గెలుపునునియె, పొమ్మటనియె-ఈ ౯ యు పయనముచేసిపంపెను అనుటకు నామములు.

తే. కొదవ కొద కుందు తగ్గు తక్కువ కొఱంత
వెలితి కొఱ లొచ్చు కడమనా † వెలయు న్యూన
సమభిధానము లర నాము † నగము నవము
నాగ నర్థాహ్వయంబు లొ † (నాగభూష). 73

టీ. కొదవ, కొద, కుంకు, తగ్గు, తక్కువ, కొఱత, వెలితి, కొఱ, లొచ్చు, కడమ-ఈ ౧౦ యను మ్యానతకుఁ జేరులు. అర, సామా, సగమా, సవమా-ఈ ౪ ను అర్థమనుటకుఁ జేరులు.

తే. వేల్పు పశ్చాత్తనుటకును ♦ జెల్లు వెనుకఁ

బిడపఁ దర్వాతఁ బడపడి ♦ పిమ్మట నవ

మునుపు మును మున్ను తొలి తొల్లి ♦ ముందు తొలుత
ననఁగఁ బూర్వపదార్థాఖ్య ♦ తా (గీర్ణ). 74

టీ. వెనుకక, పిడపక, తర్వాతక, పడపడి, పిమ్మటక-ఈ ౫ ను అనంతర మనుటకుఁ జేరులు. మునుపు, మును, మున్ను, తొలి, తొల్లి, ముందు, తొలుత-ఈ ౬ ను పూర్వమనుటకుఁ జేరులు.

అ. పాఱుఁబోతు పిటికి ♦ పంద కొఁచ యనంగఁ

బేల్లు దనరు నమరభీరువునకు

దిట్ట యుక్తుతనియ ♦ గట్టిడెందమువాఁ

డనఁగ ధైర్యవంతుఁ ♦ డలరు (నీశ). 75

టీ. పాఱుఁబోతు, పిటికి, పంద, కొఁచ-ఈ ౪ ను యుద్ధమున భయ పడువానికిఁ జేరులు. దిట్ట, ఉక్తుతనియ, గట్టిడెందమువాఁడు-ఈ ౩ ను ధైర్యవంతునకుఁ జేరులు.

తే. పాఱు చేరువ మొత్తము ♦ బారు తుటుము

దండు పరి గమి కూటువ ♦ పిండు దాఱు

మూఁక దళమును బేల్లు సమూహమునకు

(భుజగవరహార యవిముక్తపురవిహార.) 76

టీ. పాఱు, చేరువ, మొత్తము, బారు, తుటుము, దండు, పరి, గమి, కూటువ, పిండు, [బృందము-ప్రకృతి.] దాఱు, మూఁక, దళము-ఈ ౧౩ ను సమూహమునకుఁ జేరులు.

నీ. పూనె నూనెను దాల్చె * నానెను నూచె నా
వహించె ననుట కా * (సహివిభూష)

నానుము లుచ్చాటనముచేసె ననుటకు
వరునతో, దటిమెను * బటపె వెలిచె
దోలెను తొప్పె నా * (ద్రుహిణాదిసురనుత)
త్రిప్పెను నా గ్రమ్మటించె ననగ
మగిడించె ననగను * మరలించె నన సమా
హ్వాయము లై పరగను నివర్తితంబు

తే. చేసె ననుటకు (సురమునినిర్ధనేవ్య)
యడ్డగించెను నా నిల్చె * ననగ నాగె
నన నివారించె ననుటకు * నాఖ్య లమరు
(నగనుతానాథ గుహాగజానననాథ).

77

టీ. పూనెను, ఊనెను, తాల్చెను, అనెను, మోచెను-ఈ ౫ ను ధరించె
ననుటకు బేరులు. తటిమెను, పటపెను, వెలిచెను, తోలెను, తొప్పెను-ఈ
౫ ను ఉచ్చాటనము చేసె ననుటకు బేరులు. త్రిప్పెను, గ్రమ్మటించెను, మగి
డించెను, మరలించెను-ఈ ౪ ను ఈ వెనుకకుఁబొమ్మ నె ననుటకు బేరులు. అడ్డ
గించెను, నిల్చెను, అంగెను-ఈ ౩ ను నిరోధించె ననుటకు బేరులు.

తే. దండ చేరువ సంగడి * దాపు చెంత
సరన చెంగట యొద్ద డగ్గరి కురంగ
టండ పజ్జ యు నా నమి * సాఖ్య లమరు
(రమ్యధపళాంగ కలశనీశిరధిసింహంగ).

78

టీ. దండ, చేరువ, సంగడి, దాపు, చెంత, సరన, చెంగట, ఒడ్ద, డగ్గ
రి, కురంగట, అండ, పజ్జ [పశ్చాచ్ఛబ్ధభవము.] - ఈ ౧౨ ను సమీప
మం దనుటకు బేరులు.

తే. అచట నచ్చట నచ్చోట • నందు నాడ
 నచట నచ్చట నక్కడ • నయ్యెడ నట
 ననగఁ దత్ప్రదేశంబునం • దనుట కాఖ్య
 లయ్యె (భక్తవిధేయ యాఁర్యాసహాయ). 79

టీ. అచట, అచ్చట, అచ్చోట, అందు, అడ, అచట, అచ్చట, అక్కడక (అ+కడక) = అదిక్కున, అయ్యెడక (అ+ఎడక) = అప్రదేశమున, అటక-ఈ గం యు అప్రదేశమం దనుటకుఁ బేరులు.

క. ఇరుగెలఁకుల నిరువంకల
 నిరుదెన నిరుచక్కియందు • నిరువక్కియలం
 దిరుగ్రేవల నిరుగడ నన
 బొరిఁ బేళ్ళగు నుభయపార్శ్వముల ననుట (కజా). 80

టీ. ఇరుగెలఁకులక, ఇరువంకలక, ఇరుదెనక, ఇరుచక్కియందుక, ఇరువక్కియందుక, ఇరుగ్రేవలక, ఇరుగడక-ఈని రెండువైపులందు ననుటకుఁ బేరులు.

క. ననముగ ధరలో నీ మా
 నవపర్గవు వేడ్కఁ జదివినను వ్రాసిన మా
 నపులకు ననవరతంబును
 శివుఁ డవిముక్తేశ్వరుండు • చెలువం బొసఁగున్. 81

టీ. ఎవ రీమానవపర్గ వ్రాయుచున్నారో, లేక చదువుచున్నారో, వారికిఁ గాకివిశ్వేశునిదయవలన సకలసంపదలు గలుగు నని తాత్పర్యము.

మానవపర్గ సమాప్తము.

స్థావరవర్గ.

నీ. వలిదిప్ప వడఁకుగుబ్బలి చలిమిరిమల
 గట్టులతేఁడు ముక్కంటిమామ
 మంచుఁగొం డనహిమత్తైధరాఖ్యలు చను
 వేలుపుఁగొండ జేజేలగట్టు
 పుత్తడిగుబ్బలి * పునుకకంచమునాని
 విల్లు నా మేరుపు * పేట్టు వెలయు
 వెలిదిప్ప ముక్కంటిమల వెండిఁగొండ గాఁ
 కైలాసపర్వతాఖ్యలు నెలంగు
 తే. వెలయుఁ దరిఁగొండ కవ్వంపుమల యనంగ
 మంధరాఖ్యలు కడపటిమల యనంగఁ
 జట్టుఁగొం డనఁ దనరు నీక్షోణిమందుఁ
 జక్రవాళాద్రి (వృషనాహ * శైలగేహ). 1

టీ. వలిదిప్ప, (వలి = చల్లఁదనముగల, తిప్ప = కొండ,) వడఁకుగుబ్బలి.
 పా. వణఁకుగుబ్బలి = వణఁకునట్లు చేయుపర్వతము, చలిమిరిమల = చల్లనికొండ,
 గట్టులతేఁడు = పర్వతములకురాజు, ముక్కంటిమామ = శివునకుమామ, మం
 చుఁగొండ = హిమము గలపర్వతము - ఈ ౬ ను హిమవత్పర్వతమునకుఁబేరు
 లు. వేలుపుఁ గొండ (వేలుపు + కొండ) = దేవతలు నివసించుపర్వతము, జే
 జేలగట్టు = దేవతలపర్వతము, పుత్తడిగుబ్బలి = బంగారుపర్వతము, పునుకకం
 చమునానివిల్లు = ఈశ్వరుని ధనుస్సు - ఈ ౪ ను మేరుపర్వతము పేరులు. వెలి
 దిప్ప (వెలి + తిప్ప) = తెల్లనిపర్వతము, ముక్కంటిమల = శివుని కునికిపట్టుగు
 పర్వతము, వెండికొండ = వెండినలఁ చెల్లనిపర్వతము - ఈ ౩ ను కైలాస

పర్వతము పేరులు. తరిగొండ (తరి + కొండ), కప్పంపుమల (కప్పము + మల) - ఈ ౨ ను మందరపర్వతము పేరులు. కడపటిమల = కడగానుండెడు పర్వతము, చుట్టొండ (చుట్టు + కొండ) భూమిచుట్టునుండెడు పర్వతము - ఈ ౨ ను చక్రవాళిపర్వతము పేర్లు.

ఆ. తూర్పుగొండ నాగఁ ♦ దొలుగట్టు నాగను

బొడుపుగుబ్బ లనఁగ ♦ బూర్వశిఖరి

పరఁగుఁ గ్రుంకుమెట్టు ♦ పడమటికొండ నా

వెలయు స స్తశిఖరి ♦ (విశ్వనాథ).

2

టీ. తూర్పుగొండ (తూర్పు + కొండ) = పూర్వదిక్కునందుండెడు పర్వతము, తొలుగట్టు = పూర్వదిక్కునందలి పర్వతము, బొడుపుగుబ్బలి = నూర్వఁ దుదయించెడు పర్వతము - ఈ 3 ను ఉదయపర్వతమునకుఁ జేరులు. క్రుంకుమెట్టు = నూర్వఁ డస్తమించు పర్వతము, పడమటికొండ = పడమటిదిక్కునందుండెడు పర్వతము - ఈ ౨ ను అస్తమయపర్వతము పేరులు.

తే. ఒప్పు గిరివేల్లు మల గట్టు ♦ తిప్ప మెట్టు

కొండ గుబ్బలి నామేరు ♦ (కుధరచాప)

తాయి నాఁ గ ల్లనంగను ♦ తా యనంగ

శిల కభిఖిలు దగు నిల ♦ (శేషభూష).

3

టీ. మల, గట్టు, తిప్ప, మెట్టు, కొండ, గుబ్బలి - ఈ ౬ ను పర్వతమునకుఁ చేరులు. తాయి, కల్లు, తా - ఈ 3 ను శిలకుఁ చేరులు.

తే. వల్లె కొట్టిక కొట్టిక కుశిప్పమ్ము నాఁగ

నూ రనఁగ గ్రామనామంబు ♦ లొప్పుచుండుఁ

బట్టణంబున కొఖిలు ♦ పరఁగుచుండుఁ

ప్రో లనఁగ వీ డనంగను ♦ (శూలపాణి).

4

టీ. పల్లె, రూ. పల్లియ, కొట్టిక, కొట్టిక, కుప్పము, డోరు - ఈ ౫ ను గ్రామము పేరులు. ప్రోలు, వీడు - ఈ ౨ ను పట్టణము పేరులు.

ఆ. ఉనికిపట్టు తావు ♦ మనికిపట్టిర విల్లు
తెంకి యిక్క నట్టు ♦ తెంకి యిమ్ము
నెలవు గీము నాఁగ ♦ నలరు నివాసదే
శంబునకును బేర్లు ♦ (చంద్రమౌళి).

5

టీ. ఉనికిపట్టు, తావు, మనికిపట్టు, ఇరవు, ఇల్లు, తెంకి, యిక్క, నట్టు, తెంకి, ఇమ్ము, నెలవు, గీము [గృహశబ్దభవము.] - ఈ ౧-౨ ను నివాసస్థానము నకుఁ జేరులు.

సీ. తెంకాయచెట్టనఁ ♦ డెంకాయమ్మా నన
నారికేళం బొప్పు ♦ (నగనివేశ)
మావిమ్మా ననఁగను ♦ మామిడిచెట్టన
నామ్రభూజం బొప్పు ♦ (నభి)కేశ)
అత్తిమ్మా నన మేడి ♦ యనఁగ నొదుంబర
ధారుణీజం బొప్పు ♦ (మేరుచాప)
యరఁటి యనఁటి నాఁగ ♦ నంశుమత్సలదారు
ణీరుహం బగు (ధరణీశతాంగ)

తే. యలరుఁ దుంబీశలాటున ♦ మాఖ్య లాను
గంబు సొఱకాయ వదరు నా ♦ (గరళకంఠ)
తా డనంగను దాడి నా ♦ తాళభూరు
హంబునకు నాఖ్య లై యొప్పు ♦ (నంబికేశ).

6

టీ. తెంకాయచెట్టు, డెంకాయమ్మాను - ఈ ౨ ను కొబ్బరిచెట్టుపేరులు. మావిమ్మాను, మామిడిచెట్టు - ౨ ను చూతవృక్షముపేరులు. అత్తిమ్మాను, మేడి - ఈ ౨ ను అత్తిచెట్టుపేరులు. అరఁటి, అనఁటి - ఈ ౨ ను కదళివృక్షమునకు నామంబులు. అనుగము, సొఱకాయ, వదరు - ఈ ౩ ను సొఱకాయపేరులు. తాడు, తాడి - ఈ ౨ ను తాటిచెట్టుపేరులు.

సీ. మొక్క మోక నిసువు ♦ మొలక మో సనగ నం
 కురమునకును బేళ్లు ♦ (కుధరచాప)
 యిగు రనఁ దనరునాఁ ♦ జిగురు నాఁ జివు రనఁ
 పల్లవనామముల్ ♦ వరఁగు (నీశ)
 మ్రోసనఁ జెట్టన ♦ మ్రోఁ కన భూరుహ
 నామధేయము లగు ♦ (వామదేవ)
 పువు పువ్వ పూ నాఁగఁ ♦ బుప్పము విరి యల
 రనఁ గుసుమాఖ్య లై ♦ యలరు (నీశ)
 తే. గుబురు దట్టము జొంపంబు ♦ గుంపు తఱుచు
 నాఁగ నిబిడంబు పేల్లొప్ప ♦ (నందివాహ)
 వల్లరిసమాఖ్య లగుచు పత్తిల్లుఁ దీఁగ
 తీవ తీవియ తీవె నాఁ ♦ (ద్రిపురవైరి). 7

టీ. మొక్క, మోక, నిసువు, మొలక, మోను - ఈ ౫ ను అంకుర
 ముపేరులు. ఇగురు, తలిరు, చిగురు, చివురు - ఈ ౪ ను పల్లవముపేరులు.
 మ్రోసు. రూ. మాను, చెట్టు, మ్రోకు-ఈ 3 ను చెట్టునకునామములు. పు
 వు, పువ్వ, పూ, పుప్పము, [పుప్పశబ్దభవము.] విరి, అలరు-ఈ ౩ ను పుప్ప
 ము పేరులు. గుబురు, దట్టము, జొంపము, గుంపు, తఱుచు-ఈ ౫ ను సం
 దులేకయుండువానికిఁ జేరులు. తీగ, తీవ, తీవియ, తీవె. రూ. తీగె-ఈ
 ౪ ను తీగకుఁ జేరులు.

ఆ. అగ్రమున కభిఖ్య కిలగుచుండుఁ దుద నుద

కొన యనంగ వృక్ష తోటరమున

రలరుఁ బేళ్లు తొఱుట ♦ తొలి తొఱ్ఱ తొఱ నాఁగ

(నాగహార రజతనగవిహారి).

టీ. తుద, సుద, కొన-ఈ 3 ను అగ్రమునకు జేరులు. తొట్ట, తొలి, తొట్ట, తొట్ట-ఈ 4 ను చెట్టుతొట్టుకు జేరులు.

ఆ. ఇట్లువున కభిఖ్య * లీక్షితం గన్నుల

మ్రాసు చెఱకు తియ్యమ్రా ననంగఁ

దనరు దవ యనంగఁ * దలవాడె నాఁగఁ ద

దగ్రమున కభిఖ్య * లగు (గిరిశ).

9

టీ. కన్నులమ్రాసు=గనుపులుగల చెట్టు, చెఱకు, తియ్యమాను=మధురమైనవృక్షము-ఈ 3 ను చెఱకునకు జేరులు దవ, లలవాడె - ఈ 2 ను చెఱకుకొనకు జేరులు.

శ. అగు బేర్లుత్పలమునకుం

దొగ తొవ గల్ప గలు వనఁగఁ * దోయజ మొప్పుం

దగఁ దమ్మి తామ రనఁగా

మొగ డన మొగ్గ యనఁ దనరు * మురుళంబు (శివా).

టీ. తొగ, తొవ, కల్ప, కలువ-ఈ 4 ను ఉత్పలమునకు జేరులు. తమ్మి, తామర-ఈ 2 ను తామరపువ్వునకు జేరులు. మొగడ, మొగ్గ-ఈ 2 ను మురుళమునకు జేరులు.

తే. ఎనఁగుఁ జెందొవ చెందొగ * యెఱుగలుచ

యనఁగ రక్షోత్పలంబు రక్తాబ్జ మొప్పు

నిలను గెందమ్మి కేందామ * రెఱ్ఱదామ

రనఁగఁ జెందమ్మి చెందామ * రన (చుపేశ).

11

టీ. చెందొవ, చెందొగ (చెన్ను+తొవగ) - సువర్ణలోపము-చెందొవ (గ), ఎఱ్ఱగలువ (ఎఱ్ఱ+కలువ)-ఈ 3 ను ఎఱ్ఱనికలువకు జేరులు. కెందమ్మి (కెంపు+తమ్మి=కెందమ్మి), కేందామర (కెంపు + తామర=కేందామర), [బాల. సంధి. 36, 37 మాత్రములు చూడుడు.] ఎఱ్ఱదామర (ఎఱ్ఱ+తామర), చెం

దమ్మి (చెన్ను + తమ్మి), చెందామర (చెన్ను + తామర) - ఈ ౫ ను పిఱ్ఱదామర
పువ్వునకుఁ జేరులు.

క. గొడుగు గొడు వెల్లి యనఁ జె
న్నడరును ఛత్రంబు కేతనాహ్వయము లగుఁ
సిడె మనఁగఁ డెక్కె మనఁగాఁ
బడగ యనఁ డా లనంగఁ † (బర్హతధన్వీ). 12

టీ. గొడుగు, గొడువు, ఎల్లి - ఈ 3 ను ఛత్రమునకుఁ జేరులు. సిడెము,
టెక్కెము, పడగ, [సతాకాశబద్ధవము.] డాలు - ఈ ౪ ను ధ్వజమునకుఁ
చేరులు.

క. మఱుఁ గనఁగ నోల మనఁగాఁ
మఱు వనఁగాఁ జా టనంగ † మా టన పరునం
బరఁగు నివెల్ల నగోచర
ధరణీనామంబు లగుచు † (దర్శకదమనా). 13

టీ. మఱుగు, పీఠము, మఱువు, చాటు, మాటు - ఈ ౫ ను కన్నుల
కగపడని ప్రదేశమునకు నామములు.

క. పొనఁగుఁ దృణాఖ్యలు వులు నాఁ
గన వనఁగాఁ బూరి యనఁగ † గడ్డి యనంగా
వసుమతిలో నెన్నంబడు
ససి సస్సెము పై రనంగ † సస్యం (బభవా). 14

టీ. పులు, కపపు, [ఘాసశబ్దవము.] పూరి, గడ్డి - ఈ ౪ ను తృణము
నకుఁ జేరులు. ససి, సస్సెము, [సస్యశబ్దవము.] పైరు - ఈ 3 ను ధాన్యము
నకు నామములు.

ఆ. తెలుపు డెల్ల వెల్ల † తెలి వెలి నాఁగ నా
హ్వయము లమరు ధవళీవర్ణమునకుఁ

గప్పు నలుపు నల్ల * కఱ యన నాఖ్యలొ

నీలవర్ణమునకు * (నీలకంఠ).

15

టీ. తెలుపు, తెల్ల, వెల్ల, తెలి, వెలి - ఈ ౫ ను ధవళవర్ణమునకుఁ బేరులు. కప్పు, నలుపు, నల్ల, కఱ. పా. కఱి-ఈ ౪ ను నీలవర్ణమునకుఁ బేరులు.

అ. కెంపు దొంగరు దొవరు * కెంజాయ యెఱు పెట్టి

యనఁగ నరుణకాంతి * కాఖ్య లయ్యె

నలిది పసుపుచాయ * యనఁగ హరిద్రవ

ర్ణమున కాఖ్య లగుఁ (బిశాకహస్త).

16

టీ. కెంపు, తొంగరు, తొవరు, కెంజాయ (కెంపు+చాయ), ఎఱుపు, ఎఱ్ఱ - ఈ ౩ ను ఎఱ్ఱనికాంతికి పేరులు. అలిది. రూ. హరిది, పసుపు చాయ-ఈ ౨ ను హరిద్రవర్ణమునకుఁ బేరులు.

ఆ. శ్యామవర్ణమునకు * నామంబు లగుచుండుఁ

బసరుచాయ యనఁగఁ * బచ్చ యనఁగ

వన్నె డాలు రంగు * వన్నియ జగి జోతి

చాయ యనఁగఁ బరఁగు * జగతిఁ గాంతి.

17

టీ. పసరుచాయ, పచ్చ - ఈ ౨ ఆకుపచ్చవన్నెకు నామములు. వన్నె, [వర్ణశబ్దభవము.] డాలు, రంగు, వన్నియ, [త్ర. వర్ణము.] జగి, జోతి, [త్ర. జ్యోతిస్సు.] చాయ [త్ర. ఛాయ.] - ఈ ౩ ను కాంతికి పేరులు.

తే. మానికము లన రతనముల్ * నా నెనంగు

నవని మాణిక్యములకు సమాహ్వయములు

మెఱుఁ గనంగను నిగ్గు నా * మెఱయుచుండు

నాఖ్య లుత్కృష్టకాంతికి * (నభకేశ).

18

టీ. మానికము, [ప్రకృ. మాణిక్యము] రతనము [ప్రకృ. రత్నము]-ఈ
అ స రత్నములకుఁ బేరులు. మెఱుంగు, నిగు-ఈ అ స విశేషకాంతికిఁ
పేరులు.

తే. జడధిపే శ్లగు మున్నీరు ♦ కడలి సంద్ర
మనఁగ మడుఁ గన మడువు నా ♦ హ్రదము దనరుఁ
బరఁగు నాటవసంద్రంబు ♦ పాలవెల్లి
జిడ్డుకడలి పాల్కుడలి నా ♦ క్షీరజలధి. 19

టీ. మున్నీరు (ముని + నీరు) = మొదటిస్పృష్టి, కడలి, సంద్రము [ప్రకృ.
సముద్రము]-ఈ 3 స సముద్రమునకు నామములు. మడుఁగు, మడువు-ఈ
అ స హ్రదముపేర్లు. అటవసంద్రము, [అవణ, ఇత్తు, సుర, సర్పి, దధి,
క్షీర, నీరసముద్రములలో నిది యాటవసి.] పాలవెల్లి (పాలు + వెల్లి) = క్షీర
ప్రవాహము, జిడ్డుకడలి = జిడ్డుగలసముద్రము, పాల్కుడలి = క్షీరసముద్రము-
ఈ ౪ స క్షీరసముద్రమునకుఁ బేరులు.

క. నంజె యీన మడి యనంగను
మంజుల కేదారభూమిమాఖ్యలు వెలయుం
బుంజె యనఁ జేను పాల మనఁ
గం జను మరుభూమిపేళ్లు ♦ (కాయజదమనా). 20

టీ. నంజె, మడి-ఈ అ స మాగాణిభూమికిఁ బేరులు. పుంజె, చేను,
పాలము - ఈ 3 స మెట్టభూమిపేర్లు.

క. ధరణి వివరాఖ్య లగున్
బొటియ కలుఁగు లాఁగ బొక్క ♦ బొంద యనంగా
దరి యొడ్డు గ ట్టనంగాఁ
బరఁగుం దీరంబుపేళ్లు ♦ (ప్రమథగణేశా). 21

టీ. బొటియ, కలుగు, లాగ, బొక్క, బొంద-ఈ ౫ ను బొంద
పేర్లు. దరి, పిడ్డు, గట్టు-ఈ 3 ను తీరమునకు బేరులు.

తే. అన లనంగను తొంపి నా ♦ నడు సనంగ
బుడద నా నొప్పు గర్దమంబునకు బేర్లు
భూమికి సమాఖ్య లగు బువి ♦ పుడమి నేల
మన్ను పంటవలంతి నా ♦ (మదనదమన). 22

టీ. అసలు, తొంపి, అడుగు, బుడద-ఈ ౪ ను అడుగునకు బేరులు
బువి, [ప్రకృ. భువి.] పుడమి, [ప్రకృ. పృథివి.] నేల, మన్ను, పంటవలం
తి-పంటలనొసగుదేవి-ఈ ౫ ను భూమి పేర్లు.

తే. జగితె యనంగ నరుగు నాగ ♦ జగతి నాగ
దిన్నె యన వేడికాఖ్య లై ♦ యెన్ను దనరు
మిట్ట నంగను మెరక నా ♦ మిట్ట యనంగ
నున్న తిట్టికాఖ్య లై ♦ యొప్పు (నభవ). 23

టీ. జగితె. దూ. జగితె, అరుగు, జగతి, తిన్నె-ఈ ౪ ను తిన్నెకు
బేరులు. మిట్ట, మెరక, మిట్ట-ఈ 3 ను ఎత్తయినచోటికి బేరులు.

తే. తనకు నిశ్చేణి తావ నిచ్చెన యనంగ
దెప్ప తే పనునాఖ్యల ♦ నొప్పు బ్లవము
పరగు నో డన గల మన ♦ దరణి ధరణి
(దరణిశీతాంశుశిఖినేత్ర ♦ ధవళగాత్ర). 24

టీ. తావ, నిచ్చెన-ఈ ౨ ను నిచ్చెనకు బేరులు. తెప్ప, తేప-ఈ ౨ ను
ప్రవహనకు బేరులు. పీడ, కలము-ఈ ౨ ను నావకు బేరులు.

తే. కార్దుకం బొప్పు విల్లు సింగాణి యనంగ
దూణ యొప్పు బత్తలిక నా ♦ దొన యనంగ

దరకనం బనఁ బొది యనఁ † దనరు శరము

కోల ములి కమ్ము తూపు నా † (శూలపాణి). 25

టీ. విల్లు, సింగాణి-ఈ ౨ ను ధనుస్సునకుఁ జేరులు. బత్తలిక, దొన, క
రకనము, పొది-ఈ ౪ ను అమ్ములపొదిపేర్లు. కోల, ములికి, అమ్ము, తూ-
పు-ఈ ౪ ను శరము పేర్లు.

తే. తనరుఁ బేళ్లు తనుతాఁగిమునకుఁ గత్త

శంబు జోడు జిరా దుప్పటంబు బొంద

శం బనఁగ నాఖ్య లగు శతాంశమునకును

దేరు నా నరదము నాఁగ † (మేరుచాప). 26

టీ. కత్తశంబు, జోడు, జిరా, దుప్పటంబు, బొందశంబు-ఈ ౫ ను
కవచమునకుఁ జేళ్లు. తేరు, అరదము [ప్రకృ, రథము.] -ఈ ౨ ను రథము
పేర్లు.

క. కన్నా కన్నను దలక

ట్టన్నను మఱి మేలుబంతి † యన్నను ధరలో

నిన్నియు శ్రేష్ఠమువేల్చె

యెన్నంబడు రాజసభల † (నిభదైత్యహారా). 27

టీ. కన్నాకు, తలకట్టు, మేలుబంతి-ఈ 3 ను ఉత్తముని పేర్లు.

క. సా మ్మనఁ దొడ వనఁగా రవ

ణా మ్మన నగుఁ బేళ్లు భూషణమ్ములకును హా

రమ్ములకు నగును నభిధా

నమ్ములు పేరు లన సరులు † నా (శితికంతా). 28

టీ. సామ్మ, తొడవు, రవణము-ఈ 3 ను భూషణములకుఁ జేరులు. హే-
రు, సరి-ఈ ౨ ను హారమునకుఁ జేరులు.

తే. నరము లెత్తులు దండలు ♦ సరు లనంగ

నామ ధేయంబు లగుఁ బుష్పదామములకు

వాసనకు నాఖ్య లై యొప్పు ♦ వలపు కంపు

తాపి కమ్మన యనఁగఁ (గాత్రాయనీశ). 29

టీ. సరములు, ఎత్తులు, దండలు, సరులు-ఈ ర ను పూవులదండలకుఁ జేర్చు. వలపు, కంపు, తాపి, కమ్మన-ఈ ర ను వాసనకుఁ జేరులు.

క. ఒడమె యన సొ మ్మనంగా

విడిముడి యన రొక్క మనఁగ ♦ విత్తంబునకుం

బుడమిని నామము లగు నివి

(యుడు రాజకళావతంస ♦ యురగాభరణ). 30

టీ. ఒడమె, సొమ్మ, విడిముడి, రొక్కము [రుక్తశబ్దభవము.] - ఈరను ధనమునకుఁ చేర్చు.

తే. మచ్చు లన మిద్దె లనఁగను ♦ మాడుగు లన

దారునిర్మితగేహముల్ ♦ దనరుచుండుఁ

బరఁగు సౌధంబు మేడ యుత్పరిగ యనఁగ

(నాగ కేయూర మౌనిమాననవిహార). 31

టీ. మచ్చులు, మిద్దెలు, మాడుగులు. రూ. మాడువులు-ఈ 3 ను కొయ్యతోఁ గట్టఁబడినయిండ్లకుఁజేర్చు. ఉత్పరిగ, మేడ-ఈ 2 ను రాచనగళ్లకుఁ చేర్చు.

తే. పెట్టి యన మందనం బనఁ ♦ బెట్టె యనఁగఁ

బెట్టియ యనఁగఁ బేటికాభిఖ్య లమరు

మ్రోడనంగను మోటు నా ♦ మొద్దన

వెలయు స్థానసమాఖ్యలు ♦ (విశ్వనాథ). 32

టీ. పెట్టి, మందసంబు, పెట్టె, పెట్టియ-ఈ ౪ ను పేటికపేర్లు. మో
డు, మోటు, మొద్దు-ఈ 3 ను పోలుపుపేర్లు.

ఆ. విస్తృతాఖ్యి లోషు * విప్పు తనర్పు నా
వెడఁడ విరివి పలుపు * వెడలు పనఁగ
దీర్ఘ మునకు నానుఁధేయంబు లై యొప్పు
నిడుద చాఁపు నిడివి * నిడు పనంగ. 33

టీ. విప్పు, తనర్పు, వెడఁడ, విరివి, పలుపు, వెడలుపు-ఈ ౬ ను వెడలు
పేర్లు. నిడుద, చాఁపు, నిడివి, నిడుపు - ఈ ౪ ను నిడివికిఁ బేర్లు.

ఆ. ఈడు దినుసు సాటి * యెన దొర సరి జోడు
సవతు మాద్రి యుద్ది * జత తరంబు
పురుడు నాఁగ నద్భుతమున కివి యాఖ్యి లా
(నివిధగుణసనాథ * విశ్వనాథ). 34

టీ. ఈడు, దినుసు, సాటి, ఎన, దొర, సరి, జోడు, సవతు, మాద్రి.
యా. మాదిరి, ఉద్ది, జత, తరంబు, పురుడు-ఈ ౮ ను సమానమునకుఁ
బేర్లు.

తే. పసిఁడి బంగరు బంగారు * పైఁడి పొన్ను
బాళువా పుత్తడి యనంగ * స్వర్ణ మనుకుఁ
దప్తకాంచన ముమరుఁ గుంఁదన మనంగ
కాని యపరంజి నా (గజదానవారి). 35

టీ. పసిఁడి, బంగరు, బంగారు, పైఁడి, పొన్ను. యా. హొన్ను, బా
ళువా, పుత్తడి-ఈ 4 ను బంగారమునకుఁబేర్లు. కుంఁదనము, కదాని, అప
రంజి-ఈ 3 ను పుటముదీతిన బంగారమునకుఁ బేర్లు.

ఆ. చిదుర తునుక తునియ * చిదురుప వ్రక్క పా
లనఁగ ఖండమునకు * నాఖ్యి లమరుఁ

బ్రోగు గుప్ప వామి * ప్రోపు దిట్ట యనంగ
రాళి కాఖ్య లగు (ధరాశతాంగ).

36

టీ. చిదుర, తునుక, తునియ, చిదురుప, ప్రక్క, పాబి - ఈ ౬ ను
ఖండమునకుఁ జేర్చు. పోగు, కుప్ప, వామి, ప్రోపు, దిట్ట - ఈ ౪ ను రాశికిఁ
జేరులు.

క. ఈసావరవర్గుం గడు
నాస్థక విను జదువ వ్రాయ * నవనీస్థలిలో
నాస్థానికృప నఖిలశు
భస్థితులును జనుల కొదవు * భాసురలీలన్.

37

సావరవర్గు సమాప్తము.

తి ర్య గ్వ య్.

సీ. వెడల మోముమొకంబు * జడలమొకం బేనుఁ
గులగొంగ మొకములకొలముసామి
లెల్లడాలుమొకంబు * తెఱనోటిమొకము సిం
గంబు నా బొబ్బమొకం బనంగఁ
బరంగును మృగరాజు * పసిదిండి పులి మొకం
బులటిండిపోతు చాఱులమొకంబు
మఃవ్యస్థై మొక మన * నివ్యనుంధరయందు
వ్యాఘ్రులునకు సమూఖ్యులు చెలంగుఁ
ఆ. బుట్టకూచుదిండిపో తన వెనుకచూ
పులమొకంబు నాఁగ * నెలు ననంగ

నెలుగు నాఁగ మోరఁ తెలుపుమెకంబు నా

భల్లకంబు దనరు (ఫాలనేత్ర).

1

టీ. వెడఁదమోముమెకము = వికాలమాఖముగల మృగము, జడల మెకము = జటలుగలమృగము, ఏనుఁగుగొంగ = గజములకు విరోధి, మెకముల కొలముసామి = మృగములవంశమునకు రాజు, తెల్లడాలుమెకము = శ్వేతకాంతిగలది, తెఱనోటిమెకము = తెఱచియుండెడునోరుకలది, సింగము, [సింహాశబ్దభవము.] బొబ్బమెకము = బొబ్బలువేసెడుమృగము - ఈ ౮ యు సింహములకుఁ జేర్లు. పసిడిండి = (పసుల+తిండి) పశువులను భక్షించునది, పులి, మెకంబులతిండిపోతు = మృగములను భక్షించునది, చాఱలమెకము = చాఱలుగలమృగము, మువ్వన్నె మెకము = మూఁడువన్నెలుగలమృగము - ఈ ౫ ను వ్యాఘ్రమునకుఁ జేరులు. పుట్టకూడుండిపోతు = పుట్టకూడుతినునది, వెనుకచూపులమెకము = వెనుకదృష్టిగలది, ఎలుపు, ఎలుగు, మోర తెలుపు మెకము = మాఖమందు తెలుపుగలమృగము - ఈ ౫ ను భల్లకమునకుఁ జేర్చు.

క. పలుగొమ్ములమెక మనఁగా

నిల నెక్కుడుమెక మనంగ (నేనుఁ గనంగాఁ

బలువంజమెకము నాఁ జే

గలమెక మన గౌరవంగఁ (గరి యొప్పు (శివా). 2

టీ. పలుగొమ్ములమెకము = దంతములే కొమ్ములుగాఁగలమృగము, ఎక్కుడు మెకము = ఎక్కుటకుయోగ్యమైనమృగము, ఏనుఁగు, బలువంజమెకము (బలువు+కంజ+మెకము). రూ. బలహుజ్జమెకము = బలువైనపాదములుగలమృగము, చేగలమెకము = చాస్తము (తొండము) గలమృగము, గౌరు - ఈ ౬ ను గజమునకుఁ జేరులు.

తే. వాజికి నమాఖ్య లగుఁ దేజి (వారువంబు

మాపు గుఱ్ఱంబు తట్టువ (వాపురంబు

క త్తలాని బాబా జక్కి ♦ త త్తడి యన

(ఏగతభనచాళ కాశీనివేశ యీశ).

3

టీ. తేజ, వారువము, మాపు, గుఱ్ఱము, తట్టువ, వాపురము, క త్తలాని, బాబా, జక్కి, త త్తడి-ఈ ౧౦ యు గుఱ్ఱమునకుఁ చేరులు.

క. తగ రేడిక పొట్టే లన

నగు మేషనమాఖ్య లెనిమిదడుగులమొక మే

నుగుగొంగనూఁ డనంగా

జగతి శరభాఖ్య లొప్పుఁ ♦ (జంద్రార్ధధరా).

4

టీ. తగరు, ఏడిక, పొట్టేలు-ఈ 3 ను మేళకు చేరులు. ఎనిమిద డుగులమొకము=ఎనిమిదికొళ్ళు గలమృగము, ఏనుగుగొంగనూఁడు = సింహమునకు విరోధి-ఈ ౨ ను శరభమృగమునకుఁ చేరులు.

క. నంగతి నుష్టాఖ్యలు నా

ప్పెం గడు నొంటె లన లొట్టిపిట్ట లన నా

రంగాఖ్య లలరు నిట్టు ల

నంగా జింక లన లేళ్లు ♦ నా (నర్వజ్ఞా).

5

టీ. ఒంటె, లొట్టిపిట్ట - ఈ ౨ ను ఉచ్చిమునకుఁ చేరులు. ఇట్టి, జింక, లేడి-ఈ 3 ను జింకలకుఁ చేరులు.

క. నులిగొమ్మలమొక మి ఱ్ఱన

నిల మృగమున కొప్పుఁ బేళ్లు ♦ మృగి లేడి యనన్

వెలయును రెంటికి దగు నా

ఖ్యలు జింక యనంగ (నీశ ♦ యంబరకేశా).

6

టీ. నులిగొమ్మలమొకము = మెలికలుతిరిగియుండు కొమ్మలు గలమృగము, ఇట్టి-ఈ ౨ ను మగజింక పేర్లు. లేడి-అనునది యు అడుజింకకు పేరు. జింక-ఈ ౧ యు అడు మగదుప్పలు రెంటికినిఁ చేరు.

తే. పనులు తొడుకులు పసరముల్ ♦ పసి యనంగఁ
 బశువులకును సమాఖ్య లై ♦ పరఁగు నాల
 పోతు బసవఁడు గిబ్బి యాఁబో తనంగ
 వృషభమున కాఖ్య లై యొప్పు ♦ (వృషభవాహ). 7

టీ. పను, తొడుకు, పసరము. రూ. పసలము, పసి - ఈ ర ను పశువులకుఁ బేరులు. అలపోతు=పశువులకుఁ బడి, బసవఁడు, గిబ్బి, ఆఁబోతు [అవు+పోతు]-ఈ ర ను వృషభమునకుఁ బేరులు.

సీ. తొఱుపట్టు లనంగ ♦ దొడ్లనఁగా నివి
 గోష్ఠ దేశమునకుఁ ♦ గొఱలు (నీశ)
 కడుపులు మొదవులు ♦ పడుపులు మందలు
 నా ధేనుగణ మొప్పు ♦ (నగనివేశ)
 యలరు నాఖ్యలు లేఁగ ♦ లనఁ దూడ లనఁ గ్రేవు
 లన వత్సములకును ♦ (ధనదమిత్ర)
 యా వనఁగా గిడ్డి ♦ యనఁ దొడు కన మొద
 వన ధేనునామముల్ ♦ దనరు (నభవ)

తే. యుక్షమునకు సమాఖ్య లై ♦ యొప్పుమండు
 గిత్త యెద్దనఁ గోడె నాఁ ♦ (గృత్తివాన)
 యా లనఁగ ధేనువుల కాఖ్య ♦ యలరుమండు
 (శైలజానాథ ప్రమథనంఛయననాథ). 8

టీ. తొఱుపట్టులు, దొడ్లు - ఈ ౨ ను కొట్టమునకుఁ బేర్లు. కడుపులు, మొదవులు, పడుపులు, మందలు - ఈరను అవులగుంపునకుఁ బేర్లు. లేఁగ, దూడ, క్రేవు-ఈ ౩ ను దూడలకుఁ బేర్లు. అవు, గిడ్డి, తొడుకు, మొదవు-ఈ రను గోవులపేర్లు. గిత్త, ఎద్దు, కోడె - ఈ ౩ ను ఎద్దులకుఁ బేర్లు. అలు [అవు+లు (ప్రవర్ణలోపము)]=అలు-బహువచనము.-ఈ ౧ యు ధేనువులపేరు.

తే. అలరుఁ గుండేలు చెవులపో * తనఁగ శశక

మొప్పుఁ బొడలమెకంబు నా * దుప్పి యనఁగఁ

గాఱుకొమ్ములమెక మనఁగను ధరిత్రి

రామనామమృగంబు (ధరాశతాంగ).

9

టీ. కుండేలు, చెవులపోతు-ఈ ౨ ను కుండేటికిఁ బేర్లు. పొడలమెకము = మచ్చలుగలమృగము, దుప్పి, కాఱుకొమ్ములమెకము = సాంద్రశృంగములు గల మృగము-ఈ ౩ ను దుప్పికిఁ బేర్లు.

తే. దుంత యెనుపోతు జమునెక్కిరింత దున్న

యనఁగ మహిషంబునకు సమాహ్వాయము లమరుఁ

బరఁగు నెను పెంట్లు గేదెలు * బత్తె లెనుము

లనఁగ మహిషీసమాఖ్యలు * (ధనదమిత్ర).

10

టీ. దుంత, ఎనుపోతు, జమునెక్కిరింత = యమునివాహనము, దున్న - ఈ ర ను మహిషంబునకుఁ బేర్లు. ఎను పెంట్లు (ఎనుము + పెంటి = ఎను పెంటి), గేదె, బత్తె, ఎనుము-ఈ ర ను మహిషీనామములు.

తే. పక్కి పులుఁగు పిట్ట యనఁగఁ * బక్షి యొప్పు

గఱులు తెక్కలు చట్టుప * లెఱక లనఁగఁ

బక్షముల కివి వేల్గఁగుఁ * బర్హ ములకు

నాఖ్య లగు లావు లన నీక * లనఁగ (నీక).

11

టీ. పక్కి, (ప్రకృతి. పక్షి.) పులుఁగు, పిట్ట- ఈ ౩ ను పక్షికిఁ బేర్లు. గఱులు, తెక్కలు, చట్టుపలు, ఎఱకలు - ఈ ర ను తెక్కలకు నామములు. లావు, ఈక - ఈ ౨ ను ఈకలకు నామములు.

సీ. తొలకరి కలుగుపుల్లులు నల్వ తేజీలు

పాలు నీరును నేరుపఱుచుపులుఁగు

లంచలు తెలిపిట్ట * లన నొప్పు హంసలు
 క్రొంచముల్ దనరారుఁ * గొంచ లనఁగఁ
 గొక్కరా లనఁగను * గొక్కు లనఁగను
 గొక్కెర లనఁగను * గొంగ లనఁగఁ
 బరఁగు నభిఖిలు * బకవిహంగములకు
 నట్టువపులుఁగు నా * జాట్టుపులుఁగు
 తే. నాఁగ నె మ్మన నెమలి నా * నమ్మి యనఁగఁ
 గేకికి సమాఖ్య లగుఁ జంచఃఠీరకములకు
 నాఖ్యలు జమిలిముక్కాలి * యనఁగఁ దేటి
 యనఁగఁ దుమ్మెద నా (నీశ * యధీకేశ). 12

టి. తొలకరికలుగుపులులు=వర్షాకాలమునఁ బాటిపోవుపక్షులు, నల్వతే
 జీలు=బ్రహ్మకు వాహనములు, పాలు నీరును నేరుపలుచు పులుఁగులు=శీ
 రోదకములను నేలుపలుచునట్టిపక్షులు, అంచలు (శ్రకృతి-హంసలు), తెలి
 పిట్టలు=తెల్లనిపక్షులు - ఈగను హంసలకు నామములు. కొంచలు-ఈ గ
 యు క్రొంచపక్షులకుఁ బేరు. కొక్కరా, కొక్కు, కొక్కెర, కొంగ-
 ఈ ర ను బకమునకుఁ బేర్లు. నట్టువపులుఁగు= నాట్యమునుజేయు పక్షి, జా
 ట్టుపులుఁగు=నీగగలపక్షి, నెమ్మి, నెమలి. పా. నెమలి, నమ్మి, ఈ గ ను
 గేకికి నామములు. జమిలిముక్కాలి=రిజుకొళ్లుగలది, తేటి, తుమ్మెద -
 ఈ 3 ను శ్రమరము పేరులు.

తే. పరఁగు నొడ్డిలు కూకీలు * పల్లటీలు
 పావురాలును బకదార్లు * పావురములు
 నాఁగఁ గలరవపక్షిబృందములపేర్లు
 (పంకజాతాక్షసన్నిత్ర * ఫాలనేత్ర). 13

టీ. ఒడ్డిలు, కూకీలు, పల్లటీలు, పావురాలు (పారావతశబ్దభవము.), బక దాడు, పావురములు-ఈ ౬ ను పావురములకు చేరులు.

తే. పుడమిలోపలఁ జదువులఁపులుఁ గనంగఁ
జగురువిల్కాని తేజి నాఁ ఁ దొగరుముక్కు
పులుఁ గనంగఁ బచ్చతెక్కలఁపులుఁ గనంగఁ
జలుక యన నొప్పుఁ గీరంబు ఁ (శ్రీమహేశ). 14

టీ. చదువులపులుగు = మాటాడుపక్షి, చిగురువిలుకాని తేజి = మన్త
భునివాహనము, తొగరుముక్కు పులుగు=యెఱ్ఱనిముక్కు గల పక్షి, పచ్చ
తెక్కలపులుగు = పచ్చనితెక్కలుగల పక్షి, చిలుక - ఈ ౫ ను చిలు
కకు చేర్చు.

తే. బట్టికాఁ డన గొరవంకపిట్ట యనంగఁ
బరఁగు శారిక యేట్రింత ఁ పనులపోలి
గాఁడు కూకటిమూఁగ నాఁగను జెలం గు
నిల భరద్వాజవిహంగంబు ఁ (నీలకంఠ). 15

టీ. బట్టికాడు. పా. బట్టుకాడు, గొరవంకపిట్ట-ఈ ౨ ను గోరువంక
కుచేర్చు. ఏట్రింత, పనులపోలిగాడు, కూకటిమూఁగ-ఈ ౩ను భరద్వాజ
పక్షికి చేర్చు.

తే. జాలె డే గనఁ గురుజు నా ఁ సాశ్వ మనంగఁ
గణుజు నాఁగను జలకట్టై ఁ యనంగ వేన
డం బనంగ గిడ్డు నా నోరఁగం బనంగ
శ్వేనభేదంబు లగు (మహానీలజనక). 16

టీ. జాలె, డేగ, కురుజు, సాశ్వము, కణుజు, జలకట్టై, వేనదము, గిడ్డు,
పీరణము-ఈ ౭ యను శ్వేనవిశేషములకు చేర్చు.

తే. కోటఁ దనఁగను గూబ నా * ఘూక మమరుఁ

జిటుతగూబ యనంగఁ బఠింపికంటి

యనఁగ సకినాలపులుఁ గన * నలరుచుండుఁ

బృధినిఁ గనకాక్షి యనుపక్షి * (శ్రీమహేశ). 17

టీ. కోటఁడు, గూబ-ఈ ౨ ను గుడ్లగూబకుఁ బేరులు. చిటుతగూబ = చిన్నగూబ, పఠింపికంటి = బంగారమువంటి నేత్రములుగలది, [సమాసాంతము.] సకినాలపులుఁగు = శకునములపక్షి - ఈ ౩ ను బంగరుకంటిపిట్టకుఁబేర్లు.

తే. పాము నప్పంబు నిడుపఁడు * పడగదారి

గాలిమేతరి వినదారి * కానరాని

కాళ్ళయది చిల్వ వీనులకంటి పుట్ట

పెట్టెవ ట్టనఁ జను నహివేళ్ళు (భర్త). 18

టీ. పాము, సప్పము, [ప్రకృతి. సర్పము.] నిడుపఁడు = దీర్ఘముగానుండునది, పడగదారి = పడగను ధరించినది, గాలిమేతరి = వాయుభక్షణము నేయునది, వినదారి = విషమును ధరించినది, కానరాని కాళ్ళయది = అగపడని పాదములు గలది, చిల్వ. రూ. చిలువ, వీనులకంటి = చెవులే కన్నులుగాఁగలది, పుట్ట పెట్టెపట్టు = విత్తికమును బెట్టెయను నివాసముగాఁగలది - ఈ ౧౦ యు సర్పమునకు నామములు.

క. ఇల నెంచ రుధిరమున కా

భిల్లు నల్ల యనంగ నెత్తు * రనఁగ ధరిత్రిం

బొల యిరు వెఱచి నంజుడు

పొల నన నివి పరఁగు మాంసమునకు (మహేశా). 19

టీ. నల్ల, నెత్తురు-ఈ ౨ ను రక్తమునకుఁ బేర్లు. పొల, ఈరువు, ఎఱచి, నంజుడు, పొలను-ఈ ౩ ను మాంసమునకుఁబేర్లు.

క. భర్తుడు కాశీనిలయుడు

దుర్గాపతి యొనఁగు ముదముతో నీతిర్య

గ్వర్గు లిఖించినఁ జదివిన

చార్గత్యము లఱఁచి సంపదలు నిత్యంబున్.

20

టీ. ఈ తిర్వగ్వర్గు వ్రాసినను, జదివినను, కాశీవిశ్వేశుని దయవలన
చార్గత్యములు దొలఁగి సంపదలు గలుగును.

తిర్వగ్వర్గు సమాప్తము.

నా నా ర్థ వ ర్గు.

క. కలు పనఁ బేరగు దధికేం

గలు పన సన్యంబులోనికాదమువే కా

* వెలు గండ్లు కంపకోటను

వెలుఁ గండ్లురు ప్రభను జనులు † (విశ్వాధివతీ). 1

టీ. 1. కలుపు=పెరుగు, పైరులోనికసవు. 2. వెలుగు=కంచె. వెలుఁ
గు=వెలుతురు.

క. మావు లనం దగు హయములు

మావు లనం బరఁగు నామ్రమహిజంబు లిలం

దావు లన స్థల మొప్పును

దావు లన వాననలకుఁ † దగుఁ బేరు (శివా). 2

టీ. 1. మావులు = గుఱ్ఱములు, మామిడిచెట్లు. 2. తావులు=చోటలు,

* ఇది అరసున్న గలప్పుడు కాంతికిని, లేనప్పుడు కంపకోటను
బేరగును.

వాసనలు. [ప్రైరెండుపదములకును బహువచనముండే యీయర్థభేదంబుచెప్ప వీలగునుగాని యేకవచనంబున నివి వెవ్వేటంతములుగలవి గావున సర్థద్వయ ముచెప్ప వీలుగాదు. ఏకవచనమున గుట్టమునకు “మావు” మామిడిచెట్టనకు “మావి” యని రూపములు.]

క. ఇమ్మహిలోపలఁ బే రగుఁ

గొమ్మ యునఁ వృక్షశాఖలకును భామినికిం

దమ్మ లనం బే రగుఁ బ

దమ్ముల కనుజన్ములకును • (దరుణేందుధరా). 3

టీ. 1. కొమ్మ = చెట్టుయొక్క కొమ్మ, అందుది. 2. తమ్ములు = తామరలు, అనుజులు. [ఏకవచనమున సర్థద్వయమురాదు. తామరకు ‘తమ్మి’ అనుజానికి ‘తమ్ముడు’ అని రూపభేదము.]

క. ఇమ్ములఁ బే రగుఁ దాటం

కమ్ములకుఁ లేఖలకును • గమ్మ లనఁ నా

మమ్ము దగుం గంతాభర

ణమ్మునకును లతకుఁ దీఁగె • నా (గౌరీశా). 4

టీ. 1. కమ్మ = చెవికమ్మ, ఉత్తరము (జాబు). 2. తీఁగె = మెడనూలు, లత.

క. చెల్లును బేల్లై ధరలోఁ

దాళ్లన నూత్రంబులకును • దాళ్లంబులకుం

గోళ్లనఁ గుక్కుటములకును

బేళ్లగు ఖట్వాంగములకుఁ • బేళ్ళగు (నభవా). 5

టీ. 1. తాళ్లు = పగ్గములు, తాటిచెట్లు. [ఏకవచనములో రాదు. పగ్గము = తాడు, తాటిచెట్టు = తాడి.] 2. కోళ్లు = కుక్కుటములు, మంచపుగోళ్లు. [ఈ యర్థము ఏకవచనములో రాదు. కుక్కుటము = కోడి, మంచపుగోడు = కోడు.]

క. చామ యన నన్యమునకును

భామినికిని నాఖ్య యగుచుఁ † బరఁగు ధరిత్రై
నామము లగుచును వెలయును

బాము లనఁ జన్మములకు † భంగములకున్. 6

టీ. 1. చామ = ధావ్యవిశేషము, అడుది. 2. బాము=పుట్టుక, తిర
స్కారము.

తే. దంట యనఁగ నభిఖ్య యై † దనకుచుండు

జగతిలోపలఁ జౌధకు † యుగళమునకుఁ

బట పనఁగ నభిఖ్య యాఁ † బానుపునకు

విస్తృతమునకు (తైలని † వేశ యీశ). 7

టీ. 1. దంట = పౌధాంగన, జంట. 2. పటపు పానుపు, వ్యా
పించుట.

క. తొలి యనఁగా నగు నామం

బులు పూర్వంబునకు నుషిరఃమునకును ధరలో

వెలి యనఁగ బహిర్ధవళం

బులకును నామంబు (శేష † భుజగవిభూషా). 8

టీ. 1. తొలి=మునుపు, బెజ్జము. 2. వెలి=బయలు, తెల్లన.

క. నెమ్మి యనఁ వంజులవృ

క్షమునకుఁ బర్మి కిని నుఖస్థితికిని నా

మమ్ముగఁ దగు (నతిధీర య

హమ్మతిజనదూర పన్న † గాధిపహారా). 9

టీ. నెమ్మి=వంజులవృక్షము, నెమిలి, సౌఖ్యము గలిగియుండుట

క. పోలం బే రగుచుండును

బా లనఁగా క్షీరమునకు † భాగంబునకుం

గా లనఁ బే రగు నాలవ

పాలికిఁ బాదంబునకును ♦ (బాలేందుధరా). 10

టీ. 1. పాలు=క్షీరము, భాగము. 2. కాలు=పాదము, నాలవభాగము.

క. మే లన శుభంబుపే రగు

మే లన నుపరికిని గూరిమికినిం బే రా

మే లన మెచ్చునఁ బల్కిన

యాలాపంబునకు నాఖ్యి ♦ యగు (జగదీశా). 11

టీ. మేలు=శుభము, ప్రభాగము, ప్రేమ, మంచిగాఁ జెప్పినమాట.

క. ధారుణిఁ బేరు పహించును

బూరుగు నా నూఁదువాద్యమును శాల్మలియుం

బే రన నభిధానం బగు

హారమునకు నామమునకు ♦ (నంబరకేశా). 12

టీ. 1. బూరుగు = వాద్యవిశేషము, బూరుగుచెట్టు. 2. పేరు = ఒక నామము, దండ.

క. క ప్పన నీలిమపే రగుఁ

గ ప్పనఁగా నింటిమీఁదికనవుకుఁ బే రాఁ

గొ ప్పనఁ దగుఁ జాపాగ్రము

నొ ప్పగు ధమ్మిల్లమును గృహోపరియు (శివా). 13

టీ. 1. కప్ప=నలుపు, ఇంటిమీఁద నేయువూరి. 2. కొప్ప=నింటికొన, శ్రీలకొప్ప, ఇంటియొక్క నడికొప్ప.

క. ఒకభూరుహమునకును ధను

నికిఁ బే రగుఁ గోవి యనఁగ ♦ నెఱి నట్టుల పే

టొకభూజమునకు నధరము

నకుఁ బే రగు మోవి యనిన ♦ (నగరాట్యాపా). 14

టీ. 1. కొవి=కోరింటచెట్టు, గొట్టుము. 2. మోవి=ఒకచెట్టు, పెదవి.

క. చవు లనఁగా నభిధానము

లవు షడ్రుచులకును ము త్తియవుటెత్తులకుఁ

భువిలోపల నామము లగు

గవు లన గుహలకునుఁ బూతీగంధంబునకుఁ. 15

టీ. 1. చవులు=అఱుగుచులు, మాత్యాలసరము. 2. గవులు=గుహలు, దుర్వాసన, కంపు. (మొదటియర్థమున బహువచనము. దీనికి ఏక.గవి..రెం డవయర్థమున నిదె ఏకవచనము.)

తే. ఆఖ్య యై యొప్పు ధరణిలో * సవరదివన

మునకు ఛత్రంబునకు నెల్లి * యనెడి నుడువు

జక్కి యనునేరు వరఁగును * నైంధవంబు

సకు ఘరట్టంబునకును (గంధర్వదనున). 16

టీ. 1. ఎల్లి=రేపు అనుట, గొడుగు. 2. జక్కి=గుట్టము, తిరుగలి.

తే. ఆడె సనుమాట నటియించె * సనుటకును వ

చించె సనుటకు మఱియు నిండించె సనుట

కాఖ్య యగుచును శోభిల్లు * నాలు నాఁగ

గోవులకు భార్యకును బేరఁగు (న్యహేశ). 17

టీ. 1. ఆడెను=నాట్యముచేసెను, పలికెను, నిండించెను. 2. అలు = (బహువచనము) గోవులు, (ఏకవచనము) భార్య. (దీనికి బహువచనము- అందు).

సీ. రజత పునఃపదాత్థములకు నభిధాన

మగు వెండి యన బంతి * యనఁగఁ గంగు

కమునకు శ్రేణికి * సమరు నాహ్వయముగా

దండ యనరి బుష్పదామమునకు

గా లనఁ బే రగు నాలవ

పాలికిఁ బాదంబునకును * (బాలేందుధరా). 10

టీ. 1. పాలు=క్షీరము, భాగము. 2. కాలి=పాదము, నాలవభాగము.

క. మే లన శుభంబువే రగు

మే లన నుపరికిని గూరిమికినిం బే రా

మే లన మెచ్చునఁ బల్కిన

యాలాపంబునకు నాఖ్య * యగు (జగదీశా). 11

టీ. మేలు=శుభము, ప్రభాగము, ప్రేమ, మంచిగాఁ జెప్పినమాట.

క. భారుణిఁ బేరు వహించును

బూరుగు నా నూఁదువాద్యమును శొల్కలియుం

బే రన నభిధానం బగు

హారమునకు నామమునకు * (నంబరకేశా). 12

టీ. 1. బూరుగు = వాద్యవిశేషము, బూరుగుచెట్టు. 2. పేరు = ఒక నామము, దండ.

క. క ప్పన నీలిమపే రగుఁ

గ ప్పనఁగా నింటిమీఁదికనవుకుఁ బే రాఁ

గొ ప్పనఁ దగుఁ జాపగ్రము

నొ ప్పగు ధమ్మిల్లమును గృహోపరియు (శివా). 13

టీ. 1. కప్ప=నలుపు, ఇంటిమీఁద వేయువూరి. 2. కొప్ప=వింటికొన, స్త్రీలకొప్ప, ఇంటియొక్క నడికొప్ప.

క. ఒకభూరుహమునకును ధను

నికిఁ బే రగుఁ గొల్గివి యనఁగ * నెఱి నట్టుల వే

ఱొకభూజమునకు నధరము

నకుఁ బే రగు మోవి యనిన * (నగరాట్యాపా). 14

టీ. 1. గట్టు=తీరము, పర్వతము. 2. డాలు=టెక్కెము, కాంతి. 3. బిరుదు=కౌర్యము, గుఱుతు. 4. గూబ=గుడ్డగూబ, చెవిమొదలు. 5. చేరువ=దగ్గఱ, గుంపు. 6. గాలి=దయ్యము, వాయువు.

క. జలలోపల నామం బగు

బలుకులు నా శకలములకు ♦ భాషణములకు

నెల యన నభిధానం బగు

జలజారికి మానమునకు ♦ (శైలనిశాంతా). 20

టీ. 1. పలుకు=మాట, తుఱుక. 2. నెల=చంద్రుడు, మాసము.

నీ. అంతర్నితం డయ్యె ♦ ననుటకు నాగతుం

డయ్యె ననుటకు నసమాఖ్య యగుచు

నలరును విచ్చేసె ననుట ♦ (యంబరకేశ)

నెఱి సమాహ్వయ మగుఁ ♦ గఱచె ననఁగ

నభ్యాస మొనరించె ♦ ననుటకు దంతపీ

డ యొనర్చె ననుటకు ♦ (నయుగనయన)

వెలయుఁ ద ప్తక్షీరములకు నభిజ్ఞకు

నాఖ్య యై యానవా ♦ లనుట (యీశ)

తే. పఱచె ననఁగ సమాఖ్య యా ♦ బాధచేసెఁ

బ్రచలితుం డయ్యె ననుటకుఁ ♦ (బాండురాంగ)

పరఁగ మోహించె ననుటకుఁ ♦ బరిమళించె

ననుట కొప్పును వలచె నా ♦ (నళికనేత్ర). 21

టీ. 1. విచ్చేసెను. రూ. వేంచేసెను=వచ్చెను, కనబడకపోయెను. 2. గఱచెను=నేర్చుకొనెను, కొఱికెను. 3. అనవాలు=కొంగినపాలు, గుఱుతు. 4. పఱచెను=ఇడుమలఁబెట్టెను, ప్రయాణమాయెను. 5. వలచెను=కొరెను, పరిమళించెను.

సీ. ఆనె నంట సమాఖ్యఁగి యాను వహించె బా

నము చేసె ననుటకుఁ (నగనివేశ)

చషకంబునకును దంఢిష్ట్రకు నాఖ్య యాఁ గోర

యనంగ (శశాంకకళావతంస)

మొక్కలీఁ డనంగఁ గొఱ్ఱులు తేనికరికి ము

ష్కరునకుఁ బేరగుఁ (గరళకంఠ)

మరకతచ్చనికి నంఢరమున కగుఁ బేరు

పచ్చడం బనిన (నంఢాకళత్ర)

తే. క్షీతిని దురగీవతికి పృతశిలకు నామ

ధేయ మై యొప్పు గుండు నాఁ (ద్రిపురహరణ)

నామ మౌ నొక్కనన్యంబునకును లోప

మునకుఁ గొఱ్ఱ యనంగ (నంఢుదనిభాంగ).

22

టీ. 1. ఆనెను=హెచ్చెను, త్రాగెను. 2. గోర=గిన్నె, తెద్దపండ్లు. 3. మొక్కలీఁడు=కొఱ్ఱులు. తేనియేనుఁగు, మూర్ఖుఁడు. 4. పచ్చడము=పచ్చలకాంతి, పైవేసికొనువస్త్రము. 5. గుండు=మగగుఱ్ఱము, గుండ్రనిబండ. 6. కొఱ్ఱ=ధాన్యవిశేషము, కొఱఁత.

సీ. తాల్పు నాఖ్యను వధూధమ్మిల్ల భారంబుఁ

గోఁడంబు మూల నాఁ (గుధరచాప)

కొఱ యనునాఖ్యచేఁ (గొఱఁడు లోపంబు మ

నోజ్జవస్తువు (దక్షిణయజ్ఞమథన)

నెటి హేతుపడియె నన్వేషించె ననురెంటి

కాఖ్య యా రోసె నాఁ (నసితకంఠ)

నరసె నాఁ బేరగుఁ నార్తి వారించె వి

మర్చించె ననుటకుఁ (మదనదమన)

తే. చరణమునకు నధః ప్రదేశంబునకు న

మాఖ్య యై యొప్పు నడుగు నా (నళికనేత్ర)

మహిని బే రగుచుండుఁ బ్రమాణికంబు

నకును భావకు బాస నా (నగనివేశ).

23

టీ. 1. మూల=స్త్రీకౌశ్య, విదిక్కు. 2. కొఱు=కొఱుకనుధాన్యము, మ
నోజ్జవస్తువు. 3. రోసెను = వెగటించెను, వెదకెను. 4. ఆరసెను=బాధ
నివారించెను, విచారించెను. 5. అడుగు, పాదము, క్రిందిభాగము. 6. బా
స=ఒట్టు, భావ.

సీ. నాగవాస మన ఘంటా ప్రతీకమునకు

వేశ్యల కగుఁ బేరు (విశ్వనాథ)

నామ మా నండంబునకు నంధకునకును

గు డ్డనంగను (రావ్యశికుధరనిలయ)

చర్మవాద్యమున కుత్సమునకుఁ బే రగు

నుడు కనియెనునాఖ్య (యుడువనుకుట)

యభిధాన మగు మేడి (యన హలాంగమున కు

దుంబరమునకును (ధూతకలువ.)

తే. క ల్లనంగ శిల సురయు నా (గరళంత)

పరగు నాఖ్యయు లాంగలపద్ధతికిని

శ్రేణికిని జా లనంగ (భాశితసితాంగ)

వారిధినివంగ (కాశీనివాసలింగ).

24

టీ. 1. నాగవాసము=గంటలోని చీలి, వేశ్యలు. 2. గుడ్డ=కన్ను
లు తెలియనివాడు, అండము. 3. ఉడుకు=ఉకవాద్యము, వేడిమి. 4.
మేడి=నాగేటి వెనుకటి పట్టుకొయ్య, (మేడి)=అత్తిచెట్టు. 5. కల్లు-తా
యి, మద్యము. 6. చాలు=వరుస, నాగేటిచాలు.

తే. జననికిని మాతృజననికి * జనకజనని

కాఖ్య యగు నవ్వ యనగ (నాఁర్యాసహాయ)

భగినికిని జనకునకు నాఁవ్వాయము దనరు

నవ్వు యనగను (జంద్రరేఖావతంస).

25

టీ. 1. అవ్వ=తల్లి, తల్లితల్లి, తండ్రి తల్లి. 2. అప్ప=అక్క, తండ్రి.

క. పో తనగఁ బరఁగు మహిషము

భూతలమునఁ బురుషమ్మగము * పురుషఖగంబుం

దా తన ధాతృపితామహ

మాతామహులకును నగు నఁమాఖ్య (మహేశా). 26

టీ. 1. పోతు=దున్నపోతు, పురుషమ్మగము, మగపక్షి. 2. తాత=బ్రహ్మ, తండ్రితండ్రి, తల్లితండ్రి. (తండ్రి).

క. పుడమిని బేరు వహించును

వడిగలవాఁ డనగ శౌర్యవంతుఁడు జవియున్

నడు మన నవలగ్నముఁ జె

న్నడరగ మధ్యస్థలంబు * నగు (నగధన్వీ).

27

టీ. 1. వడిగలవాఁడు=శౌర్యవంతుఁడు, వేగము గలవాఁడు. 2. నడుము=మధ్యము, మధ్యప్రదేశము.

క. ఎద యనగఁ బరఁగు భీతికి

హృదయమునకు వక్షమునకు * నిల జో డనగా

నది దనరు నామ మగుచును

నదృశమునకు వర్తమునకు * (జంద్రార్థధరా).

28

టీ. 1. ఎద=భయము, హృదయము. 2. జోడు=సమానము, కవచము.

క. నానార్థవర్ధు విది స

న్యానముతో దీనిఁ జదివినను వ్రాసిన నా
మానవుల కబ్బు నెప్పుడు

నానార్థంబులును విశ్వనాథునికరుణన్.

29

టీ. ఈనానార్థవర్ధును చదివినవారికి, వ్రాసినవారికి సకలసంపదలును గలుగును.

గద్యము. ఇది శ్రీమదేకామమంత్రిపుత్ర కాండిన్యగోత్రపవిత్ర
సదారాధితమహేశ్వర పైడిపాటి లక్ష్మణకవిప్రణీతం
బైన యాంధ్రనామసంగ్రహం బనునిఘంటువునందు
సర్వంబు నేకాశ్వాసము.

సటీకాంధ్రనామసంగ్రహము

స మా ప్త ము.

శ్రీ రస్తు.

సతీకాంధ్రనామశేషము.

అవతారిక.

అంధ్రనామశేష మనెడు నీనిఘంటువును రచించిన అడిదము నూరయ యనెడు కవి తాను జేయఁ బూనిన గ్రంథము నిర్విఘ్న పరిసమాప్తి నొందుటకుఁగాను గృతినాయకుఁడగు నీశ్వరుని సంబోధనరూపముగాఁ బ్రార్థించి, తదంకితముగా గ్రంథనామపూర్వక ప్రతిజ్ఞను రెండుపద్యములచేతఁ జేయుచున్నాఁడు.

క. శ్రీగౌరీప్రియవల్లభ

రాగ ద్వేషాదిరహితః ధర్మచరిత్రా

యోగిధ్యేయపదాంబుజ

భోగివలయ రామచంద్ర పురవరనిలయా.

1

టీ. శ్రీగౌరీప్రియవల్లభ = శోభాయుక్తరాతియన పార్వతీదేవికిఁ బ్రియవాదా! రాగ ద్వేషాదిరహితః = రాగ ద్వేషాదిదోషములు లేనివాఁడా! ధర్మచరిత్రా = మనోహరమైనచరితములుగలవాఁడా! యోగిధ్యేయపదాంబుజ = నిష్కలవారిచే ధ్యానమునేయొదగిన పాదారవిందములు గలవాఁడా! భోగివలయ = సర్పములు హస్తకంకణములుగాఁ గలవాఁడా! రామచంద్ర పురవరనిలయా = శ్రేష్ఠమైనరామచంద్ర పురము నివాసముగాఁ గలవాఁడా! (ఓపార్వతీకా)!

వ. అవధరింపుము.

2

తా. నా చేయబోవుగ్రంథమును సావధానమునను గఱవాడవై యాంకింపుము.

ఆ. ఆంధ్రనామసంగ్రహమునందుఁ జెప్పని
కొన్ని తెలుఁగుమఱుఁగు * లన్ని గూర్చి
యాంధ్రనామశేష * మనుపేరఁ జెప్పెద
దీనిఁ జిత్తగింపు * దేవదేవ.

3

తా. దేవదేవా! ఆంధ్రనామసంగ్రహమునఁ జెప్పక విడిచిన కొన్ని తెలుఁగు కఠినపదములనుగూర్చి యాంధ్రనామశేష మనుపేరుతోఁ జెప్పఁబూనితిని. దానిని మన్మథూర్వకముగా నాంకింపుము.

క. తఱి యజ్జడ నన సమయం
బుఱిఁ డనఁగను నరకు నేఱుకుండె ననఁగ బే
ల్లొట వగు గణింపఁ డనుటకుఁ
(గరిచర్తాంబుత్రినేత్ర * గౌరీమిత్ర).

4

టీ. తఱి, అజ్జ, అదను - ఈ 3 ను సమయమునకుఁ బేరులు. ఉఱిఁడు, సరకు నేయకుండెను-ఈ 2 ను అత్యుపెట్టఁడనుటకుఁ బేర్లు.

తే. పెంపునెందెను దామరతంపరయ్యెఁ
బ్రబలె నెగడెను గొనసాగె * బలిసె పెరిఁగె
ననఁగ రేకెత్తె ననఁగఁ బే * శ్లయ్యె వృద్ధిఁ
బొందె ననుటకు (శేషాహిభూషితాంగ).

5

టీ. పెంపునెందె, తామరతంపరయ్యె, ప్రబలె, నెగడె, గొనసాగె, బలిసె, పెరిఁగె, రేకెత్తె-ఈ ౮ యును వృద్ధిబొందె ననుటకుఁ బేర్లు.

తే. వేర్తి యర్తిలి మక్కువ * కూర్తి నెమ్మి
నెనరు గాదిలి గారాము * నెయ్యి మింపు

ప్రేముడి యనుంగు ముద్దనఁ ♦ బ్రియమునకును
నామధేయంబు లయ్యెఁ (బ్రీనాకపాణి). 6

టీ. పేర్చి, అర్చిలి, మక్కువ, కూర్చి, నెత్తి, నెనరు, గాదిలి, గారాము.
రూ. గారము, నెయ్యము, ఇంపు, ప్రేముడి, అనుంగు, ముద్దు-ఈగె ను
ప్రియమునకుఁ బేర్చు.

క. ఒనఁగూర్చె ననఁగ నమకూ

ర్చె ననఁగ వీల్పటిచె ననఁగఁ ♦ జేకూర్చెను నా
ననుకూలపటిచె ననుటకుఁ

దనరును నామంబు లై (సుధాకరమకుటా). 7

టీ. ఒనఁగూర్చెను, నమకూర్చెను, వీల్పటిచెను. రూ. వీలుపటిచెను,
జేకూర్చెను-ఈగె ను అనుకూలపటిచె ననుటకుఁ బేర్చు.

క. చరియించె ననుట కాఖ్యలు

తిరిగెను జెరలాడె ననఁగఁ ♦ ద్రిమ్మరె ననఁ గు
మ్మరె ననఁగ మనలె ననఁగఁ

(బురదానవహరణ శేషభుజగాభరణ). 8

టీ. తిరిగె, చెరలాడె, ద్రిమ్మరె, క్రమ్మరె, మనలె-ఈ గె ను చరి
యించె ననుటకుఁ బేర్చు.

తే. ఆటుమూడయ్యె గచ్చువిచ్చయ్యె ననఁగ

బెడిసె బుసివోయె ననఁగను ♦ బెడియె ననఁగ

నాఖ్య లగుఁ గార్యవైకల్య ♦ మయ్యె ననుట

(కంధకాసురహరణ రాప్యద్రిశరణ). 9

టీ. ఆటుమూడయ్యె, గచ్చువిచ్చయ్యె, బెడిసె, బుసివోయె, బెడియె-
ఈ గె ను కార్యమచెడె ననుటకుఁ బేర్చు.

క. అలజడి నెంజిలి పిమ్మట

సిలు గుత్తలపాటు వంత * నేగి నెగుల్ గొం

దల మలమ టడరు గోడు

మృలిక వనటఁ గుందు నా నశిమరు దుగ్గిఖాఖ్యల్. 10

టీ. అలజడి, నెంజిలి, పిమ్మట, సిలుగు, ఉత్తలపాటు (ఉత్తలము + పాటు), వంత, నేగి, నెగులు, కొందలము, అలమట, అడరు, గోడు, ఉమ్మలిక. రూ. ఉమ్మలికము, వనట, కుందు-ఈ గు ను దుగ్గిఖమునకుఁ జేర్చు.

క. అరిది వెఱం గచ్చెరు వ

బ్బుగ మబ్రం బనఁగఁ జిత్తమునకుం బేల్ల

వరణికిఁ బేల్ల గుఁ దో వన

దెరు వన చారి యన బాట * తెన్నన (నభవా). 11

టీ. అరిది, వెఱంగు, అచ్చెరువు, అబ్బురము, అబ్రము-ఈ గు ను చిత్తమునకుఁ జేర్చు. త్రోవ, తెరువు, చారి, బాట, తెన్ను-ఈ గు ను మార్గమునకుఁ జేర్చు.

తే. ఏదుపడిచేసె వెనుకముందయ్యె జూచిఁగె

వీఁగె వెన్నిచ్చె వెనుకంజవేసె ననఁగ

నోహటించె ననంగఁ బే * ల్లోప్పచుండు

నాహవపరాజ్ఞులు డయ్యె * ననుట (కభవ). 12

టీ. అయిదుపడిచేసె (ముందున కొకయడుగు పెట్టి యుద్ధమునేయనున్న వాఁడు జడిసి కొలు వెనుకఁబెట్టుట), వెనుకముందయ్యె, జూచిఁగె, వీఁగె, వెన్నిచ్చె = వీఁపుచూపెను, వెనుకంజవేసె (వెనుక + అంజ + వేసెను) = వెనుకడుగుపెట్టెను, నోహటించె-ఈను యుద్ధమందు పరాజ్ఞులు డయ్యె ననుటకుఁ జేర్చు.

తే. మోహరించెను దండెత్తె * మొనసె దాడి

చేసె బోటొగ్గె గోల్తుఁచేసె మాటు

గొనియె దళమెత్తె ననగ బే * ల్లొనరుచుండు
నాహవోద్యోగ మొనరించె * ననుట (కభవ). 13

టీ. మోహరించె, దండెత్తె, మొనసె, వాడిచేసె, పోటొగ్గ, కొత్తలు
చేసె, మాటుకొనియె, దళమెత్తె - ఈయ యుద్ధప్రయత్నము చేసె నను
టకుఁ జేర్చు.

తే. ఆహవోన్ముఖశకు నోలమానగొనక
పిఱులివియ కీడఁబో కనఁ * బేళ్లు దనరు
నబ్బెనమొనర్చె గఱచె నా * నభ్యసించె
ననుట కభిధానములు (చంద్రమావతంస). 14

టీ. ఓలమానగొనక, పిఱులివియక, ఈడఁబోక-అన నీ 3 ను యుద్ధాభి
మాఖతకుఁ జేర్చు. అబ్బెనమొనర్చె, గఱచె - ఈ 2 ను అభ్యసించె ననుటకు
నామములు.

క. వేటొక టనఁ బైపెచ్చన
మాటట యిమ్మడి యుక్త * సమాహ్వయములు పెం
పారురు వస్త్రవంతరమున
(కొకఁడ కేయూరనహితహత మారజితా). 15

టీ. వేటొకటి, పైపెచ్చు, మాటట, ఇమ్మడి-ఈ 4 ను వస్త్రవంతరము
నకుఁ జేర్చు.

సీ. ఆటడిపోయెను * బీజువోయెను రిత్త
వోయెను వీనరవోయె ననగ
నుడివోయె బొలివోయె * నుడివోయె ననగను
వ్యర్థమయ్యె నటంబు * కాఖ్యలయ్యె
గడిమి బీజంబు ముగంటిమి గం డన
విక్రమాహ్వయము లై * వెలయుచుండు

నాస్పాలన మొనర్చె * ననుటకుఁ జఱచె నా
 నప్పళించె ననంగ * నాఖ్య లయ్యె
 తే. నొగి వరున యొలి సారిది నా * నోజ నాఁగఁ
 గ్రమమునకు నాఖ్య లయ్యెను * (గాలకంఠ)
 కొఱి కొఱఁత తక్కువ వెలితి * కొదవ కడమ
 యనఁగ నూనంబునకు నాఖ్య * లై తనన్పు. 16

టీ. అఱిపోయె, బీఱువోయె, రిక్తివోయె, వీరవోయె, ఉడివోయె, పాలివోయె, కుడివోయె-ఈ 6 ను ప్సార్థమయ్యె ననుటకుఁ జేర్లు. కడిమి, బీరము, మగఁటివి, గంఠు-ఈ ౪ ను విక్రమమునకుఁ జేర్లు. చఱచె, అప్పళించె-ఈ 2ను అరచేతితో బాఁచెననుటకుఁ జేర్లు. ఒగి, వరుస, ఓలి [ప్ర. అళి.], సారిది, ఓజ-ఈ ౫ ను క్రమమునకుఁ జేర్లు. కొఱి, కొఱఁత, తక్కువ, వెలితి, కొదవ, కడమ-ఈ ౬ ను ఊహమునకుఁ జేర్లు.

తే. నెట్టుకొనె బాలుపడె నొడిగట్టె ననఁగఁ
 కడఁగె దొడఁగెను చెలరేఁగె * గాలుద్రొక్కఁ
 కవినె కదినె ననంగ నాఖ్య లయి యొప్పు
 నభిముఖుం డయ్యె ననుటకు * (నగనివేశ). 17

టీ. నెట్టుకొనె, పాలుపడె, ఒడిగట్టె, కడఁగె, దొడఁగె, చెలరేఁగె, గాలుద్రొక్క, కవినె, కదినె-ఈ 7 యను అభిముఖుం డయ్యె ననుటకుఁ జేర్లు.

తే. అగవడకపోయె విచ్చుమొగ్గయ్యె ననఁగఁ
 గంటఁబడనయ్యెఁ బంచబంఁగాశమయ్యె
 ననఁగ ద్భుగగోచరం బయ్యె * ననుటచేర్లు
 (శయఘటితశూల వై యాఘోచర్కచేల). 18

టీ. అగపడకపోయె, విచ్చుమొగ్గయ్యె, కంటఁబడదయ్యె, పంచబంగా
శమయ్యె-ఈ ౪ ను కంటికిఁ గనఁబడలేదనుటకుఁ జేర్చు.

క. వెలిచవి చీకటితప్పనఁ

బొలుపారఁగ జారభావమునకుం బే ల్పొ

బులు కనటు చిలు మనంగను

మలిన మనుట కాఖ్య లయ్యె ♦ (మనసిజదమనా). 19

టీ. వెలిచవి, చీకటితప్ప-ఈ ౨ ను జారభావమునకుఁ జేర్చు. పులు,
కనటు, చిలుచు-ఈ ౩ ను మలినమనుటకుఁ జేర్చు.

ఆ. వింగడం బనంగ ♦ విపరీత మగు నుక్తి

వం బనఁగను గుత్తితంబు వరఁగు

నాఖ్య యగుచుఁ దనరు ♦ నా మని యనఁగను

మదమునకును (జుద్ర. మగికలాప). 20

టీ. వింగడము-ఈ ౧ యు విపరీతమునకుఁ జేరు. ఉక్తి-వము-ఈ ౧ యు
గుత్తితమునకుఁ జేరు. అను-ఈ ౧ యు మదమునకుఁ జేరు.

క. ఎల యందు తరుణ మనుటకుఁ

గొల యన దురితంబు పేరు ♦ కుడియెడమ లనఁ

వలపలదాపల లనఁగను

బొలుపుగ నవసవ్యసవ్యములకుం బే ల్పొ. 21

టీ. ఎల-ఈ ౧ యు తరుణమునకుఁ జేరు. కొల-ఈ ౧ యు దురితము
నకుఁ జేరు. కుడియెడమలు, వలపలదాపలలు-ఈ ౨ ను క్రమముగా దక్షిణ
వామభాగములకుఁ జేర్చు.

క. తగు నౌధత్యము పేల్చె

పొగ రన నా మనఁగఁ దుభు ♦ పోతర మనఁగా

నెగడును భయంబుపే ^{లై}

బెగడు దిగులు వెఱపు జంకు * బీ తలు కనఁగన్. 22

టీ. పొగరు, అడు, త్రుళ్లు, పోతరము-ఈ ౪ ను గర్వమునకుఁ జేరు
అ. బెగడు, దిగులు, వెఱపు, జంకు, బీతు, అలుకు-ఈ ౬ ను భయమునకుఁ
చేరులు.

క. అరి యనఁ గప్పం బనఁగాఁ

గరమునకుం జేళ్లు కాఁగు * కడవ పనఁటి నాఁ

బరఁగు ఘటాఖ్యలు (నమితా

మరమానినికాయ భూతియిండితకాయా). 23

టీ. అరి, కప్పము - ఈ ౨ ను పన్నుకుఁ జేళ్లు. కాఁగు, కడవ, పనఁటి.
యా. పంటి-ఈ ౪ ను ఘటమునకుఁ జేళ్లు.

తే. అలరుచుండును గొండ్లి రం * తనఁగఁ గేళి

హని కాఖ్యలు చేటు కీ * డఱ యనంగ

పెచ్చరిక హళి సంతనం * బెలమి వేడ్క

యనఁగ నానందమున కాఖ్య * లై తనర్పు. 24

టీ. గొండ్లి, రంతు - ఈ ౨ ను శేలికిఁ జేళ్లు. చేటు, కీడు, అఱ-ఈ ౩
ను హనికిఁ జేరులు. పెచ్చరిక, హళి, సంతనము, [ప్రకృతి. సంతోషము.]
ఎలమి, వేడ్క. యా. వేడుక-ఈ ౪ ను అనందమునకుఁ జేళ్లు.

క. సాహిణ మనఁ బొగా యన

వాహగారంబునకును * వర్తిలుఁ జేల్లె

వ్యూహమున కాఖ్య లయ్యెను

మోహర మన నొడ్డనంగ * మొగ్గర మనఁగన్. 25

టీ. సాహిత్యము, పాగా-ఈ ౨ ను లాయమునకుఁ జేరులు. మోహరము, ఓడ్డు, మొగ్గరము-ఈ ౩ ను వ్యూహమునకుఁ జేరులు.

క. ఒనరించె ననంగఁ గావించి

చె ననంగను నలిపె ననంగఁ ♦ జేసె ననంగఁ

జను నాచరించె ననుటకుఁ

(గనకాచలచాప చంద్రశిఖండకలాపా). 26

టీ. ఒనరించె, కావించె, నలిపె, చేసె-ఈ ౪ ను ఆచరించె ననుటకు నామములు.

తే. చీకటవా లిరు లనంగను ♦ జీకటి యనఁ

దిమిరమునకు నభిఖ్య లై ♦ తేజరిల్లు

నాఖ్య లై తనకారు నుపాయమునకు

సుఖ వనంగ వెర వనంగను ♦ నూటి యనంగ. 27

టీ. చీకటవాలు, ఇరులు (ఏకవచ.), చీకటి-ఈ ౩ ను అంధకారమునకుఁ జేరులు. సుఖపు, వెరపు, నూటి-ఈ ౩ ను ఉపాయమునకుఁ జేరులు.

తే. చేరువయ్యెను దానెను ♦ దారసిల్లె

ననంగ నన్నిహితం బొట ♦ కాఖ్య లయ్యె

స్థూల మనుటకుఁ బేళ్లగుఁ ♦ దోర మనంగఁ

గడిచి వలచుద యనంగను ♦ (గాలకంఠ). 28

టీ. చేరువయ్యె, దానె. దూ. దానె, దారసిల్లె-ఈ ౩ ను సమీపించె ననుటకుఁజేరులు. తోరము, కడిచి, వలచుద-ఈ ౩ ను స్థూలమనుటకుఁ జేర్లు.

తే. వాండె గనుగంచె ననఁ బుయిలోడె ననంగ

విన్నవోయె ననంగను ♦ జిన్నవోయె

ననంగఁ బేళ్లగు నివి ఖిన్నుఁ ♦ డయ్యె ననుట

(కంఠకాసురహరణ రాఘవ్యాద్రిశరణ). 29

టీ. వాఁడె, కనుగండె, పుయిలోడె, విన్నవోయె, చిన్నవోయె-ఈ ౫ మ ఖిన్నుడయ్యె ననుటకుఁ జేరులు.

క. గరువము మురివం బనంగను

బరంగు గర్వంబుపేళ్లు * భటనామము లొం

టరి లెంక బం టనంగను

(బురదానవహరణ శేషభుజగాభరణా). 30

టీ. గరువము, మురిపము-ఈ ౨ ను గర్వమునకు నామములు. ఒంటరి, లెంక, బంటు [భటశబ్దభవము.] -ఈ 3 ను భటునిపేళ్లు.

క. అరదంబు తేరనంగను

బరంగు రథంబునకుఁ బేళ్లు * పరి యన్నను గా

లరు లనఁ బదాతినంహతి

(పురదానవహరణ శేషభుజగాభరణా). 31

టీ. అరదము, [రథశబ్దభవము.] తేరు-ఈ ౨ ను రథమునకు నామములు. పరి, కాలరులు-ఈ ౨ ను కౌత్సమునకు నామములు.

క. సందియ మన ననుమాన ము

నం దనరును సంశయంబునకుఁ బేల్లె గో

బృందాహ్వాయంబు లలరును

మం దనఁ గోన యన (బంద్రముగిఖండధరా). 32

టీ. సందియము, [సందేహశబ్దభవము.] అనుమానము-ఈ ౨ను సంశయమునకుఁ జేళ్లు. మంద, కోన-ఈ ౨ ను గోసమాహమునకుఁ జేర్చు.

క. మొన వాఁగు దండు దళ మనఁ

దనరున్ నై న్యంబుపేళ్లు * దళవాయి యనన్

మొనకాఁ డనంగఁ బడవా

లనంగ నేనాధిపతికి * నాఖ్యలు నొలుచున్. 33

టీ. మొన, వాఁగు, దండు, దళము-ఈతను సైన్యమునకుఁ జేర్లు. దళ
వాయి, మొనకొడు, పడవాలు-ఈ 3 ను నేనాధిపతికిఁ జేర్లు.

తే. మైకొనియె నియ్యకొని నొడంబడియె నొప్పి

ననంగ నంగీకరించుట * కాఖ్య లయ్యె

సంఘటించుట కాఖ్య లై * జానుమీఱుఁ

జెరివెఁ దుటిమెను గీల్కొల్పెఁ * జెక్కె ననంగ. 34

టీ. మైకొనియె, ఇయ్యకొని, ఒడంబడి, ఒప్పె-ఈ ౪ ను అంగీకరించె
ననుటకుఁ జేరులు. చెరివె, తుటిమె, కీల్కొల్పె, చెక్కె-ఈ ౪ ను
సంఘటించె ననుటకుఁ జేరులు.

తే. దిట్టపడియె ముక్కాఁడలుదీరె ననంగ

నాటి తేఱె ననం గడిఁదేఱె ననంగఁ

గసిమసంగె ననంగ నాఖ్యలు దనర్చు

నిపుణుఁ డయ్యె నటంటకుఁ * (ద్రిపురపైరి). 35

టీ. దిట్టపడియె, ముక్కాఁడలుదీరె, అటితేఱె, గడిదేఱె, గసిమసంగె-
ఈ ౫ ను నిపుణుఁడయ్యె ననుటకుఁ జేరులు.

క. తడవు వడి కా రనంగా

నడరుం గాలంబు శిథిల * మయ్యె ననుట యో .

విడె వీడె నూడె విచ్చెను

నడలె నురలె వదలె బ్రదిలె * జాతె ననంగన్. 36

టీ. తడవు, వడి, కాయ-ఈ 3 ను కాలమునకుఁ జేరులు. విడె, వీడె,
ఊడె, విచ్చె, నడలె, ఉరలె, వదలె, బ్రదిలె, జాతె-ఈ ౯ యు శిథిల
మయ్యె ననుటకుఁ జేరులు.

క. నుది డెంద ముల్ల మెద యన

హృదయంబున కాఖ్య లయ్యె \dagger నీటు బనఁగా

బొదరి ల్లనఁగ నికుంజము

(సదయాంతగిరీతరుణ తరుణ \dagger చంద్రాభరణా). 37

టీ. మది, [ప్ర. మతి.] డెందము, ఉల్లము, ఎద-ఈ రక్తను హృదయము నకుఁ జేరులు. ఈఱము, పొదరిల్లు [పొద+ఇల్లు-రేఫాదేశము.]-ఈ ౨ ను నికుంజము చేరులు.

క. తెగ దినుసు తోయ మనఁగను

నెగడుఁ బ్రకారంబునకును \dagger నెటి నామము లై

మెగ మనఁగ మెక మనఁగను

మృగమునకు నభిఖ్య లయ్యె \dagger (మేరుక రాసా). 38

టీ. తెగ, దినుసు, తోయము-ఈ 3 ను ప్రకారమునకు నామములు. మెగము, మెకము-[ఈ రెండును మృగశబ్దభవములు.] ఈ ౨ను మృగమునకుఁ జేరులు.

క. ఎడి దవ్వు కెళ ననఁగా

నడరుఁ దూరంబునకు సఁచూఖ్యలు నలి నాఁ

బొడి నుగ్గు తుమురు నురు మన

బెడఁగడరుం జూర్ణమునకుఁ \dagger బేల్తే (శర్వా). 39

టీ. ఎడ, దవ్వు, కెళవు - ఈ 3 ను దూరమునకుఁ జేరులు. నలి, పొడి, నుగ్గు, తుమురు, నుఱుము-ఈ ౪ ను చూర్ణమునకుఁ జేరులు.

క. పేరేచెను బురికొలిపెను

దారిచె ననఁ జోదనకును \dagger దగు నాఖ్యలు పెం

పారును జంబూద్వీపము

నేరెడుదీవి తొలుదీ నశి నెనునామములన్.

40

టీ. ప్రేరచెను, పురికొలిపెను, తాకిచెను-ఈ 3 ను ప్రేరణచేసె ననుటకుఁ జేరులు. నేరెడుదీవి = నేరెడుచెట్టుగలదీప్వము, తొలుదీవి = మొదటి దీప్వము-ఈ ౨ ను జంబూద్వీపమునకుఁ జేరులు.

క. తొలఁగెను గొనె ననంగా

నలర్కు విముఖతకుఁ బ్రాప్త మయ్యె ననుటపే

ళ్లలమె నొడవె దక్కొనియెను

నెలకొనియెఁ జెందె ననఁగ మిక్కొనియె ననన్.

41

టీ. తొలఁగెను, పొనెను-ఈ ౨ ను దూరముగాఁ బోవుటకుఁ జేరులు. అలమె, ఒడవె, దక్కొనియె, నెలకొనియె, చెందె, నెక్కొనియె-ఈ ౬ ను లభించె ననుటకుఁ జేరులు.

క. వెనుకఁ దగునాతఁ బిమ్మట

ననంగా నంతట ననంగ మంత ననంగాఁ

దనరుం బల్పదర్శము

(కనకాదలచాప చంద్ర ఖండకలాపా.)

42

టీ. వెనుకకా, తరువాతకా, పిమ్మటకా, అంతటకా, అంతకా-ఈ ౫ ను అనంతర మనుటకుఁ జేరులు.

క. పల్లటపులు రజ్జు లనం

బ్రల్లదము లనంగ వ్యర్థభాషణములకుఁ

బేళె న రిలు నోలిగ

(సుల్లోకజయాభిసరణ మి యురగాభరణా).

43

టీ. పల్లటపులు, రజ్జులు, బ్రల్లదములు-ఈ 3 ను పనికిమాలిన మాటలకుఁ జేరులు.

క. కై నేఁ తలంకరించుట

బేసి యనన్ విషమమునకుఁ * బేరై వెలయున్

నేనలు దీవనఁబ్రా లన

భాసిలు మాంత్రాక్షతలకుఁ * బర్యాయము లై. 44

టీ. కైనేత, [కై+చేత]-ఈ ౧ యు అలంకరించుట. బేసి=సరికాన్సి.
సంఖ్య. నేనలు, దీవనఁబ్రాలు-ఈ ౨ ను మంత్రాక్షతలకు నామములు.

క. కో రనఁ బా లన సంశం

బే జన వాఁడ యన నదికి * నెనఁగును బేలై

నీరాజసంబువే శృగు

నారతి నివ్వాలి యనఁగ * (సంగజదమనా). 45

టీ. కోడ, పాలు-ఈ ౨ ను భాగమునకు నామములు. ఏఱు, వాఁడ-
ఈ ౨ ను నదికి నామములు. అరతి [ప్ర. హరతి.], నివ్వాలి- ఈ ౨ ను
నీరాజవమునకు నామములు.

ఆ. మొఱవనోయె ననఁగ * మొద్దునోయె ననఁగఁ

గుంఠమయ్యె ననుటకుం దనర్చు

శాతమునకు నాఖ్య * లై త్తరారును

జుఱుకు వాఁడి తెగువ * కఱ కనంగ. 46

టీ. మొఱవనోయె [మొఱవ+పోయె.], మొద్దునోయె [మొద్దు+పో
యె]-ఈ ౨ను పదునులేనివయ్యె ననుటకుఁ బేరులు. చుఱుకు, వాఁడి, తెగు
వ, కఱకు-ఈ ౪ ను పదునుకుఁ బేరులు.

నీ. యామికులకు నాఖ్య * లై ప్రవర్తిల్లుచుండు

నారెకు లనఁగఁ దల్లారు లనఁగఁ

గల్గెంబు వాగె నాఁగను ఖలీనంబువే

శృలకు దంతంబు వే * రా డనంగఁ

దఱపి నా ముదురు నాఁ ♦ దరుజేతరం బంట

యిం చనఁ జెఱ కన ♦ నిఱ్ఱు వలరు

నవ్వం బొనర్చె నంటకు నాహ్వయము లయ్యె

బోకార్చె ననఁగఁ గోఱిల్పుచ్చె ననఁగఁ

తే. గుదె యనఁగ దు డ్దనంగను ♦ గదకుఁ బేళ్లు

ఇవ మనఁగ మం చనంగను ♦ హిమముపేళ్లు

కాన యన నడవి యనంగఁ ♦ గాననంబు

షడ్ధకుఁడు తోడియల్లుఁడు ♦ జగిలెఁ డనఁగ.

47

టీ. అరకులు, తలారులు-ఈ ౨ ను తలవర్లకుఁ బేరులు. కల్లెము, వాగె-
ఈ ౨ ను ఖలీనమునకుఁ బేరులు. బొడు. రూ. అవుడు-ఈ ౧ యు దంత
ముపేరు. తఱపి, ముదురు-ఈ ౨ ను లేఁతదికానిదానికి నామములు. ఇంచు,
[ప్రకృతి. ఇత్తువు.] చెఱకు-ఈ ౨ ను ఇత్తువునకు నామములు. పోకార్చె,
కోల్పుచ్చె. రూ. కోలుపుచ్చె-ఈ ౨ ను నవ్వుముచేసె ననుటకుఁబేరులు. గు
దె, దుడ్డు-ఈ ౨ ను గదకుఁబేరులు. ఇవము, [హిమముప్రకృతి.] మంచు-
ఈ ౨ ను హిమమునకుఁ బేరులు. కాన, [ప్ర. కాననము.] అడవి[ప్ర. అట
వి.]-ఈ ౨ ను అరణ్యమునకుఁ పేరులు. తోడియల్లుఁడు, జగిలెఁడు-ఈ ౨
ను షడ్ధకునికిఁ పేరు.

క. తేనియ యన జున్నన నభి

ధానంబులు మధువునకును ♦ దనరుం బేల్లె

పానకము చెఱకుపా లనఁ

గా నిఱ్ఱురసంబునకును ♦ (గం లేకాలా).

48

టీ. తేనియ, జున్న-ఈ ౨ ను మధువునకుఁ పేరు. పానకము, చెఱకు
పాలు-ఈ ౨ ను చెఱకురసమునకు నామములు.

క. ఉడిగెను జాలించెను నా

నడరు విరామం బొనర్చె * ననుటకుఁ జేర్చె

తొడరుం బశ్చాద్భాగము

పెడ యనఁగా వెనుక యనఁగఁ * బిటుఁదు యనంగన్.

టీ. ఉడిగెను, చాలించెను-ఈ ౨ ను విరమించె ననుటకుఁ జేర్చు. పెడ, వెనుక, పిటుఁదు-ఈ ౩ ను పశ్చాద్భాగమునకుఁ జేరులు.

క. విడుమర యన విడుదల యన

గడముట్టుట యనఁగ శాంతిగనుటకుఁ జేర్చె

నెడ వంక చక్కి చోటన

నడరు స్థలంబునకు నాఖ్య * లై (శితికంతా). 50

టీ. విడుమర, విడుదల, కడముట్టుట-ఈ ౩ ను శాంతిగనుటకుఁ జేరులు. ఎడ, వంక, చక్కి, చోటు - ఈ ౪ ను స్థలమునకుఁ జేరులు.

క. చనుఁ గ్రుద్ధుఁ డయ్యె ననుటకుఁ

గినినె గనలె నలిగె గోపగించె ననంగాఁ

దనరు మర్తములకుఁ బే

ల్లనువు లనఁగ నెఱుకు లనఁగ * నాయము లనంగన్. 51

టీ. గినినె, గనలె, అలిగె, గోపగించె - ఈ ౪ ను క్రుద్ధుడయ్యె ననుటకుఁ జేరులు. అనువులు, నెఱుకులు, అయములు - ఈ ౩ను మర్తములకు నాయములు.

అ. పరగుఁ జేల్లు కార్యకరునకుఁ బార్పతై

కాఁ డనంగ మణివఃకాఁ డనంగఁ

దేజరిల్లుచుండు * దేవేరి దొరసాని

రాణి యనెడుపేళ్ల * రాజవత్ని.

టీ. పార్వతైకాఁడు, మణివకాఁడు-ఈ ౨ ను కార్యకరునకు నామములు. దేవేరి, దొరసాని, రాణి - ఈ ౩ ను రాజపత్ని పేరులు.

క. మ్రింగె నన గ్రుక్కగొనియె న
నంగఁ దగుఁ గబళనం బొత్తనయ్యె ననుటకుఁ
బ్రుంగె మునింగె ననంగ (న
నంగహరా) మగ్నమయ్యె * ననుటకుఁ బేల్లె. 53

టీ. మ్రింగె, గ్రుక్కగొనియె-ఈ ౨ను కబళనముచేసె ననుటకుఁ బేరులు. బ్రుంగె, మునింగె-ఈ ౨ మగ్నమయ్యె ననుటకుఁ బేరులు.

సీ. ఆఖ్యలై తనరు ధనాగారమునకు ను
గ్రాణం బనంగ బొత్తన మనంగ
నాస్థానమండపాహ్వానము లై తనరు హ
జారం బనంగ మోతనల యనంగ
దయకు నీరెం డభిధానంబు లయ్యెను
గనికర మనంగ నక్కటిక మనంగ
బాల్యస్థునకుఁ బేల్లు * బరిధిల్లును బిన్న
వాఁ డనఁ గొండికతివాఁ డనంగ

తే. సంధ్య కాఖ్యలు మునిమాపు * సంజ యనంగ
జూద పున నైత్త మనంగ దురొదరంబు
జిడి యనంగ వాన యనంగ వర్షంబువేల్లు
నోలి యుంతువ యన శుల్క * మొప్పు (నభవ). 54

టీ. ఉగ్రాణము, బొత్తనము-ఈ ౨ను ధనముంచెడిగృహమునకుఁ బేరులు. హజారము, రూ. హజారము, మోసతి-ఈ ౨ ను ఆస్థానమండపమునకుఁ బేరులు. కనికరము, అక్కటికము-ఈ ౨ ను దయకుఁ బేరులు.

పిన్నవాడు, కొండికవాడు - ఈ ౨ ను బాల్యమునకుఁ జేరులు. మునిమా
పు, సంజు-ఈ ౨ను సంధ్యాకాలముజేర్లు. జూదము, [ప్రకృతి. ద్యూతము.]
నెత్తము-ఈ ౨ను ద్యూతమునకు నానుములు. జడి, వాన - ఈ ౨ ను వర్ష
మునకుఁ జేరులు. ఓలి, ఉంకువ - ఈ ౨ను శుల్కమునకుఁ జేరులు.

సీ. పయ్యెడ యనంగను † పైట యనంగ నం

వ్యాసంబునకు నాఖ్య † లై తనర్పు

నొక్కపెట్ట ననంగ † నువ్వెత్తుగ ననంగ

యుగవత్సదంబున † కొప్పు బేళ్లు

కవళి లనం బాచిక లనంగ నడుముల్

బన్న మొచ్చె మనంగ † బరిభవంబు

వ్యాపార మగు చెయ్యి † మన జెడ్డుయనంగను

గ న్నన గీ లన † గపటచేష్ట

తే. కందుకము బంతి చెం డనంగను దనర్పు

నళివళిలు చిద్రుప లన ఖండాహ్వాయములు

కాచువడియంబు లనంగను † గైరవ శ్ల

నంగ ఖాదిరఘటిక (లఘంగదమన).

55

టీ. పయ్యెడ, పైట-ఈ ౨ ను ఉత్తరీయమునకు జేర్లు. ఒక్కపెట్టు,
ఉవ్వెత్తుగ-ఈ ౨ ను ఒకసారిగ ననుటకుఁ జేర్లు. కవళిలు, పాచికలు-ఈ
౨ ను అక్షములకుఁ జేరులు. బన్నము, [ప్రకృతి. భంగము.] ఒచ్చెము -
ఈ ౨ ను తిరస్కారమునకుఁ జేర్లు. చెయ్యిము, చెయ్యి-ఈ ౨ ను వ్యాపార
మునకుఁ జేర్లు. కన్ను, కీలు-ఈ ౨ ను కపటచేష్టకుఁ జేర్లు. బంతి, చెండు-
ఈ ౨ ను కందుకమునకుఁ జేర్లు. అళివళిలు, చిద్రుపలు-ఈ ౨ను ఖండము
లకుఁ జేర్లు. కాచువడియములు, గైరవళ్లు - ఈ ౨ ను ఖాదిరఘటికలకుఁ
చేర్లు.

సీ. మాగాని రాజ్యంబు * మణివ ముద్యోగంబు

చిట్టలు చిత్రముల్ * చిలుకు శరము

ఎత్తికోలు ప్రయత్న * మీలువు మానంబు

బారి యనంగ నుపద్రవంబు

విన్నను వనఁగఁ బ్రావీణ్యం బెలర్చును

దార్కాణ మనఁగ నిదర్శనంబు

నిట్టపంట యనంగ * నిష్కారణం బంట

బాసనం బనఁగ మహానసంబు

తే. నామ మేకాంతమునకు మంతన మనంగ

నంతిపుర మన శుద్ధాంత * మలరు చుండు

నుదిరి యనఁ దద్వకాంచన * మొప్పుచుండుఁ

దివురు టన యభిలషించుట * (దేవదేవ). 56

టీ. మాగాని=దేశము, మణివము=ఉద్యోగము, చిట్ట=అశ్చర్యము, చిలుకు=బాణము, ఎత్తికోలు=ప్రయత్నము, ఈలువు=అభిమానము, బారి=ఉపద్రవము, విన్ననువు=ప్రావీణ్యము, లేక నేర్పు, తార్కాణము=నిదర్శనము, నిట్టపంట=నిష్కారణము, బాసనము = పంటయిల్లు, మంతనము=ఏకాంతము, అంతిపురము = అంతఃపురము, ఉదిరి = అపరంజి, తివురుట=కోరుట.

సీ. బిట్టు గ ట్టనఁ బెల్లు * పెద్దయుఁ దద్దయుఁ

నురవడి పరువడి * యుద్ధవిడియుఁ

బనివడి పదవడి * బలువిడి తలకొని

నెట్టన యెంతేసి * నెటి గరంబు

లలి వార కేఁడెట * పెలుచ వావిరి యన

నఱిముటి యనఁ బొరిఁ * బొరి యనంగఁ

గడుఁ జాల మిగులంగ * గాటం బనంగ న

త్యంతముగ ననుట * కాఖ్య లయ్యె

తే. నుడుకు సెక పెట్ట వేడిమి * యబ్బ యావి

యుక్క యన నొప్పు నామంబు * లుష్టమునకుఁ

దాల్చి యోరిమి నైరణ * తాళుకొంట

నైఁచు టోర్పుట యనఁగను * తొంటిపేళ్లు. 57

టీ. బిట్టు, గట్టి, పెల్లు, పెద్దయు, తద్దయు, ఉరవడి, పరువడి, ఉద్దవిడి. పా. ఉద్దవడి, పనివడి, పదపడి, బలువిడి, తలకొని, నెట్టన, ఎంతేని, నెటి, కరము, లలి, వారక, ఏదైఱ, పెలుచ, నావిరి, అతిముటి, పారిపారి, కడు, చాల, మిగుల, గాటము-ఈ ౨౨ ను అత్యంతమనుటకుఁ బేర్లు. ఉడుకు, సెక, పెట్ట, వేడిమి, ఉబ్బ, అవి, ఉక్క-ఈ ౩ ను ఉష్ణమునకుఁ బేర్లు. తాల్చి. య. తాలిమి, ఓరిమి, నైరణ, తాళుకొంట, నైఁచుట, ఓర్పుట-ఈ ౬ ను తొంటికే బేర్లు.

తే. పెద్దనిద్దురఁ జెందించె * బిలుకుమార్చె

గీటఁంచెను గుదెతాల్పువీటికినిచె

కూలిచెను రూపుమాపెను * నేలఁగలిపె

ననఁగ హతిచేసి ననుట కాఖ్యలు దనర్పు. ౫౮

టీ. పెద్దనిద్దురఁజెందించె, పిలుకుమార్చె, గీటఁంచె, గుదెతాల్పువీటికినిచె=యమపురికిఁ బంపెను. కూలిచె, రూపుమాపె, నేలఁగలిపె-ఈ ౩ ను చంపె ననుటకుఁ బేర్లు.

క. పరిచూర్ణ మయ్యె ననుటకు

వరుసఁ నామంబు లగుచు * వర్తిలుచుండు

దుఱుమయ్యె బరుమయ్యె

నుఱుమయ్యె బిండియయ్యె * నుగ్గయ్యె ననన్. 59

టీ. కుఱుమయ్యె, పరుమయ్యె, నుఱుమయ్యె, పిండిమయ్యె, నగ్గయ్యె-
ఈ ౫ ను చూర్ణమయ్యె ననుటకు నామములు.

క. కునికె నిదురించెఁ గూర్కెను

గనుమోడ్చె ననంగ నిద్రఁగనుటకుఁ బేల్చె

గనువిచ్చె ననంగ మేల్కనె

ననంగఁ బ్రహృదంబునొందె * ననుటకుఁ బేల్చె. 60

టీ. కునికె, నిదురించె, కూర్కెను, కనుమోడ్చెను-ఈ ౪ ను నిద్రగనె
ననుటకుఁ బేర్చె. కనువిచ్చె, మేల్కనె-ఈ ౨ ను నిద్రలేచెననుటకుఁ బేర్చె.

క. దులిచె వదలించె నూడ్చెను

దొలగించె బాపె ననంగఁ * దోచె ననంగా

వెలికొత్తె ననంగ బేల్చె

యలర్కు విఘటనమొనర్చె * ననుటకు (శర్వా). 61

టీ. దులిచె, వదలించె, ఊడ్చె, తొలగించె, పాపె, త్రోచె, వెలి
కొత్తె-ఈ ౬ ను విఘటనమొనర్చె ననుటకుఁ బేర్చె.

క. పొలయలుక యనంగ నెయ్యపు

టలుక యనం బ్రణయకలహ * మలరారుఁ గుచం

బుల కొప్పు నామములు గు

బ్బు లనంగాఁ జిన్ను లనంగఁ * బాలిం డ్లనగన్. 62

టీ. పొలయలుక, నెయ్యపుటలుక [నెయ్యమ+అలుక-నెయ్యపు+అలు
క=నెయ్యపుటలుక.]-ఈ ౨ ను ప్రణయకలహమునకు నామములు. గుబ్బు
లు, చిన్నులు, పాలిండ్లు = [పాలు+ఇండ్లు] పాలుండుచోట్లు-ఈ ౩ ను
కుచమలకు నామములు.

తే. చాటిమున్నీ రనంగ నుప్పునంద్ర మనంగ

రాజులుచు నుండు లవణవాఃరాశిపేర్లు

కాలు వన బట్టె యనంగను * జా లనంగ
గుల్య కభిధాన మై పొల్పు * (గుధరసిలయ). 63

టీ. చాటిమన్నీరు, ఉప్పుసంద్రము-ఈ ౨ ను అనానముద్రము పేరులు.
కాలువ. రూ. కాల్య, బట్టె, కాలు-ఈ ౩ ను కుల్యకు నామములు.

తే. పెల్లగించెను బెకలించె * బెటికె ననంగ
నా * లుత్పాటన మొనర్చె * ననుట కలరు
నాహ్వయంబులు ఛేదించె * ననుట కయ్యె
జించె నన వ్రచ్చె నన వ్రక్కలించె ననంగ. 64

టీ. పెల్లగించె, పెకలించె, పెటికె-ఈ ౩ ను ఉత్పాటనమొనర్చె ననుటకు పేరులు. చించె, వ్రచ్చె, వ్రక్కలించె-ఈ ౩ ను ఛేదించె ననుటకు నామములు.

తే. కనుమొఱగె నేమటించె నాంగను నిగూఢ
వన మొనర్చె ననుట కాహ్వయము లడరు
మొయి లన మొగు శ్లనంగను * మొనయు మబ్బు
లన ఘసంబుల కాఖ్యలై * (యభి)కేళ). 65

టీ. కనుమొఱగె, ఏమటించె-ఈ ౨ ను నిగూఢవర్తనము చేసె ననుటకు పేర్లు. మొయిలు, మొగుళ్లు, మబ్బులు - ఈ ౩ ను మేఘములకు నామములు.

క. పగ అనంగ మారు రనంగను
బగవాం ద్రన బగతు రనంగ * బరిపంధికి బే
శ్లగు మెగ మనంగ మెక మన
మృగమునకు నభిఖ్య లయ్యె * (మేరుకరాసా). 66

టీ. పగలు, మార్తరు, పగవాండ్లు, పగతురు-ఈ ౪ ను విరోధికి నామములు. మెగము, మెకము-ఈ ౨ ను మృగమునకు పేర్లు.

తే. ఇంకె నడుగంటె వట్టె నా * నివిరె ననగ
నిర్జలం బయ్యె ననుటకు * నెగడు బేర్లు
నిండఁ గ్రీక్కిటిసె ననఁ బూర్ణించె ననుట
కాఖ్య లై తనరారు (సుధాంశుమకుట). 67

టీ. ఇంకె, అడుగంటె, వట్టె, ఇవిరె-ఈ ౪ ను నిర్జలమయ్యె ననుటకు నామములు. నిండఁ, గ్రీక్కిటిసె-ఈ ౨ ను పూర్ణించె ననుటకు బేరలు.

తే. పెచ్చుపెరిగె ననం బురివిచ్చె మీతె
నన విజృంభించె ననుటకు * నాఖ్య లయ్యెఁ
దిండికాఁ డన దిండిడు * తిండిపో త
నంగ భక్షకునకును దనర్చు బేర్లు. 68

టీ. పెచ్చుపెరిగె, పురివిచ్చె, మీతె - ఈ 3 ను విజృంభించె ననుటకు నామములు. తిండికాఁడు, తిండిడు, తిండిపోతు - ఈ 3 ను భక్షకుని పేర్లు.

క. పెనగొనె గిటిగొనియెను వల
గొనియె మెలిగొనియె జట్టుకొనె నుడిగొనె నాఁ
గను నులిగొనె నన నాఖ్య ల
గును వలయిత మయ్యె ననుటకును (శితకంతా). 69

టీ. పెనగొనె, గిటిగొనె, వలగొనె, మెలిగొనె, చుట్టుకొనె, నుడిగొనె, నులిగొనె-ఈ ౭ ను వలయితమయ్యె ననుటకు బేరలు.

నీ, మొగరా లన స్తంభములు చిట్టకము దంభ
మొగలి వనవహ్ని * యెడై మూర్ఖుఁ
డుడుగర యుపహార * మూఱట విశ్రాంతి
మొద లని యనంగను * మూల మనుట

తఱు లన వళులు చింత మనంగ శంఖంబు
తఱు టనంగఁ గళాభిధాన మయ్యె
డమ టనఁ గీల పదం బగు మె ట్టన
గాయకులకుఁ బేరు * గాణ లనఁగ

తే. మృత్యువునకును బే రయ్యె * మి త్తి యనఁగ
నుకుటమున కాఖ్య లగు బొమిడిక నునంగ
నోముట యనంగఁ బోషించు * టూడిగంబు

నేవ కభిధానమై యొప్పు * (శేషభూష).

70

టీ. మొగ కాలు=స్తంభము, చిట్టకము=దంభము, మిష. ఎరవలి. పా.
ఎరగలి=కాంచుచు, ఎడ్డ=మూర్ఖుడు, ఉడుగర=కానుక, ఊట=విడు
మర, మొదలు=మూలము, తఱులు = మడతలు, చిందము=శంఖము, తఱ
టు=జాటి, చబుకు. తమట=నిష్ఠమంట, మెట్ట=పాదము, గాణ = పాట
కుడు, మి త్తి [త్ర. మృత్యువు.] =చావు, బొమిడికము=కిరీటము, ఓముట=
పోషించుట, ఊడిగము=సేవ.

సీ. ఎట్టకేల కనంగ * నెనయును నకృదర్థ

మఖలం బటంటకు * సంతపట్టు

ఏకాకి యెక్క టకేకులు పలువురు

వేనవేల్ పెక్కండ్లు * వేపు రనఁగ

నలరు నోచేదర్థ * మై కానినాఁ డన

నేతాదృశులె యంట * కీటివారె

మిన్నక యూరక * యన్నఁ దూష్టిమర్థ

మనుసరించి యటంట * కగును దొట్టి

తే. యొండొకఁ డనంగ మఱియు వేటొకఁడు లాఁతి

వాఁడు పెఱవాఁడు దక్కినవాఁ డనంగ

నన్యనకు నాఖ్య లగుచుఁ బెంపారుచుండు

(శయఘటితశూల వైయాఘ్రచర్తచేల). 71

టీ. ఎట్టకేలకు = ఒకానొకప్పుడు, అంతవట్టు = అఖిలమును, ఎక్కటి = ఏ
కాకి. పలువురు, వేనతలు, పెక్కండు, వేవురు - ఈరను అనేకులు. కానివాఁ
డు = అటుకాకపోయిన, ఇట్టివారె = ఈలాటివారేయనుట. మిన్నక, ఊరక -
ఈ ౨ ను తూష్ణీమర్థకమును, తొట్టి = అనుసరించి. ఒండొకఁడు, వేటొకఁ
డు, లాటివాఁడు, పెటవాఁడు, తక్కినవాఁడు - ఈలను అన్యనకుఁజేరులు.

నా నా ర్థ ము లు.

క. వడి యనఁగాఁ గాలం బగు

వడి యనఁ వేగంబునకును † వర్తిలుఁ బేరై

మడి యనఁ గేదారం బగు

మడి యనఁగా శుద్ధికిని సమాహ్వయ మయ్యెన్. 72

టీ. 1. వడి = కామము, వేగము. 2. మడి = పరిచేసు, శుద్ధి.

క. ఈ డనఁగ నయసుపే రగు

నీ డన సామ్యంబునకును † నెనఁగును బేరై

నా డన రాజ్యముపే రగు

నాఁ డనఁ దత్కాలమం దనఁగఁ బెంపారున్. 73

టీ. ఈడు = వయస్సు, సాటి. 2. నాడు = దేశము, అప్పుడు (రెండవ
యోధుని “నాడు” అని యరసున్న గలదు).

క. మొన యన నైన్యముపే రగు

మొన యనఁగా నగ్రభాగమునకును బేరై

దొన యనఁ దూణీరం బగు

దొన యన నవసానమునకుఁ † దొడరును బేరై. 74

టీ. 1. మొన = నైన్యము, ముందుభాగము. 2. దొన = అక్షులపాది, కొన.

క. వెన్ననఁగ బీజమంజరి

వెన్ననఁ జరమాంగమునకు ♦ వెలయును బేరై

కన్న లనం బర్వంబులు

కన్ను లనన్ లోచనములు ♦ (కంతేకాలా). 75

టీ. 1. వెన్ను=కంకి, వీపు. 2. కన్ను=గబుపు, నేత్రము.

క. తమ్మియనఁ దరువిశేషము

తమ్మియనం బంకజాభిధానం బయ్యెన్

నెమ్మియనఁ బ్రియముపేరగు

నెమ్మియన మియూరమునకు ♦ నెగడుం బేరై. 76

టీ. 1. తమ్మి=వృక్షవిశేషము, తామర. 2. నెమ్మి=సుఖము, నెమలి.

క. దండ యనన్ సాన్నిధ్యము

దం డన సుమమాలికాభిధానం బయ్యెన్

మం డనఁ బ్రకౌష్ఠ మయ్యెన్

మం డన మృతృత్రకును సమీపాహ్వాన మయ్యెన్. 77

టీ. 1. దండ=చేరువ, పూదండ. 2. మండ=ప్రకౌష్ఠము, మంటికండ.

క. తెలుఁగుంగబ్బపుమర్కము

తెలుఁగుకవీంద్రులకుఁ దేటతెల్లము గాఁగ

దెలియఁగ నడిదముసూరయ

చెలువారఁగ నాంధ్రనామశేషముఁ జెప్పెన్. 78

సటీకాంధ్రనామశేషము

సంపూర్ణము.

శ్రీ ర మ్మ.

ఆంధ్ర నామ సం గ్రహము.

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ.		అచట		అనిపెను	58,61
అంగద	55	అచట		అనియెను	48
అంగలార్పు	55	అచ్చట		అనుగు	38
అంచలేశీశక్తి	యాదు	అచ్చట		అన్నింటికిండికాదు	28
రాకు	18	అచ్చట		అన్న	87
అంజ	44	అటన్		అన్నవ	60
అంచలు	81	అడవినునికిపట్టు	38	అపరంజి	76
అంటరానివేపు	28	అడిచెను	59	అప్ప	34,94
అండ	68	అడుగు	44,98	అబ్బ	84
అందమైనది	54	అడుసు	78	అబ్బురపు...డంచు	
అందు	64	అడ్డగించెను	68	గబ్బి	25
అంపెను	61	అతివ	38	అమ	38
అక్క	34	అత్తమిల్లెను	46	అమ్మ	74
అక్కడ	64	అత్తిమాను	67	అయిను	50
అక్కు	48	అదికను	47	అయినవరాలు	34
అగపడియెన్	48	అనఁటి	67	అయ్య	99
అగ్గనుయ్యెన్	99	అనయము	58	అయ్యెడన్	64
అగ్ని	28	అని	52	అరఁటి	67
అగ్నించెను	57	అనిచెను	58,61	అరదము	74

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అశపదిమోములవేల్పు	9	అనవాలు	91	ఇడును	55
అరసెను	58, 92	అనుగము	67	ఇత్తిగ	49
అరిగెను	49	అనుట	45	ఇద్దఱుతల్లుల బిడ్డఁడు	15
అరుగు	72	అనెను	68, 92	ఇనుమడి	49
అరుగుచెంచెను	} 50	అరగించెను	45	ఇబ్బడి	49
అరుచెంచెను		అరసెను	18	ఇనుడి	49
అఱచెను	47	అరోగణమొనర్చె	45	ఇము	67
అఱచెయ్యి	44	అరోగణమొనర్చె	45	ఇరవు	67
అఱు	45	అర్గఱుతల్లులముద్దుకొమ		ఇరు	49
అఱితి	60	రుఁడు	22	ఇరుగడక	64
అఱవు	} 59	అఱవసంద్రము	72	ఇరుగెఱుకులక	64
అఱయిక		అఱు	49	ఇరుగేసలక	64
అఱిసది	54	అఱెను	52	ఇరుచక్కియందుక	64
అఱరు	68	అఱకాపరి	11	ఇరుచెసక	64
అఱరుబోడి	38	అఱకించెను	48	ఇరువారుగు	50
అఱరువిల్లుఁడు	17	అఱిపోతు	80	ఇరుపక్కియందు	64
అఱుకుడు	47	అఱము	51	ఇరుమూఁడు	49
అఱిది	71	అఱించెను	48	ఇరువంకలక	64
అఱుకు	60	అఱు	35, 80, 90	ఇఱ్ఱి	79
అవ్వ	38, 94	అఱుబిడ్డలుగల యితఁడు		ఇఱుతేఁడు	38
అసదు	60		88	ఇఱ్ఱాలు	35
అసలు	73	అవు	80	ఇఱ్ఱు	67
				ఇఱ్ఱువాసితిరుగు	38
				ఇవమునూడు	21
అ.		ఇ.			
అఱబోతు	80	ఇంచుబోడి	87		
అకసము	28	ఇందువిల్లుదాల్పు	18	ఈ.	
అగెను	68	ఇంతి	87	ఈఁక	81
అటచేడియ	36	ఇక్క	67	ఈఁద	24
అడక	64	ఇగురు	68	ఈగి	47
అడెను	48, 89	ఇచ్చ	58	ఈడు	76
అఱ్రము	55	ఇడుట	47	ఈరాఱు	50

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఈగు	49	ఎక్కుడుమొకము	78	ఎఱ్ఱగల్వ	69
ఈగువు	84	ఎక్కుడుమొగుల్ గల		ఎఱ్ఱతామర	69
ఈరైదుకడలు	39	పోడ	22	ఎఱ్ఱనివేల్పు	20
ఈని	47	ఎచ్చు	61	ఎఱనాగ	88
ఈవులమాను	30	ఎడ	43	ఎలనెక్	47
ఉ.		ఎడకాడు	38	ఎలుగు	77
ఉక్కు	55	ఎడపక	58	ఎలువు	
ఉక్కుతునియ	62	ఎడద	43	ఎఱ్ఱపుడు	58
ఉగలి	37	ఎడనెక్	43	ఎల్లి	70, 59
ఉడుకు	93	ఎత్తుబరికాడు	39	ఏ.	
ఉడుగక	58	ఎత్తులు	75	ఏగుదెంచెను	51
ఉదుటు	55	ఎద 42, 43, 60, 94		ఏగెను	49
ఉద్ది	75	ఎదుటను	19	ఏట్రింత	83
ఉనికిపట్టు	67	ఎద్దడి	54	ఏటిబోటిమగలయెకి	
ఉప్పరవీది	13	ఎద్ది	30	మోడు	24
ఉప్పరిగ	75	ఎన	76	ఏడిక	79
ఉబ్బడంగెను	60	ఎననెక్	47	ఏడు	50
ఉటికెను	50	ఎనిమిది	50	ఏడుగుఱ్ఱములతేరెక్క	
ఉటిది	55	ఎనిమిదడుగుల మొకము		జోడు	20
ఉలివు	46		79	ఏడ్చెను	47
ఉఱ్ఱము	43	ఎనుపెంటి	81	ఏతెంచెను	51
ఉవిద	37	ఎనుపోతు	81	ఎను	49, 90
ఉ.		ఎనుము	81	ఎనుగు	78
ఉండెను	50	ఎన్నేనిమారులు	56	ఎనుగుగొంగ	78
ఉంనెను	63	ఎపుడు	53	ఎనుగుగొంగమాడు	79
ఉరు	66	ఎఱకలు	81	ఎనుగుమొంగంబుదొర	16
ఎ.		ఎఱగెను	46	ఎనుగులగొంగతత్తడి	
ఎంతేనియెక్	60	ఎఱచి	84	నెక్కుదంట	14
ఎకిమీడు	32	ఎఱువు	71	ఏరాలు	84
ఎక్కుడు	60, 61	ఎఱ్ఱ	71	ఏలిక	82

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఏలెను	52	ఒడ్డిలు	82	కడాని	76
వినువ	84	ఒడ్డు	72	కడుపు	44
విరు	49	ఒద్ద	63	కడుపుబంగారుబొక్క	
		ఒనరినది	58	స...మేటి	18
		ఒత్తైనది	54	కణుజు	88
ఒంటమి	51	ఒరపుగలది	54	కత్తళము	74
ఒంటికొమ్మదేవర	16			కల్లెలాని	79
ఒంటిమామలపెను		ఒగిరము	45	కల్లెరదొంగ	39
ముప్పు	24	ఒడ	78	కన్	43
ఒంటె	79	ఒరణము	88	కనియెను	48
ఒండు	49	ఒరము	45	కను	42
ఒండెన్	47	ఒరుపు	60	కనుగొనె	48
ఒకటి	49	ఒర్పు	60	కన్యనెను	
ఒకతడవ	56	ఒలము	70	కన్నగాడు	39
ఒకతూకు	53			కన్నది	33
ఒకతూరి	56	కంచము	46	కన్నాకు	74
ఒకతేప	56	కంటు	51	కన్నియ	35
ఒకపరి	56	కందు	40	కన్ను	42
ఒకపారి	56	కంపు	75	కన్నులమాను	69
ఒకమరి	56	కడగండ్లు	55	కన్నులవిలుగు	17
ఒకమాటు	56	కడదెనుంగాపరియో		కన్నె	35
ఒకవిడుత	56	యొడయందు	26	కప్పురము	54
ఒకసారి	56	కడపటిమల	65	కప్పుచెరువుజాడ	28
ఒక్కడు	49	కడపెను	52	కప్పురము	54
ఒక్కండు		కడను	61	కత్తము	54
ఒడమె	75	కడలి	72	కమ్మ	56
ఒడయెడు	32	కడలికూరారు	14	కమ్మన	75
ఒడలిమాపాడయెడు	22	కడలివెన్న	16	కమ్మవిలుకొండు	18
ఒడలి...బలియుండు	24	కడలివెలందుక	39	కమ్మవిలునిమాను	19
ఒడలు	41	కడసెను	53	కయి	48

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కయ్యము	51	కవ్యంపుమల	65	కురులు	41
కరువలి	24	కసపు	70	కురువు	42
కఱ	71	కస్తీ	55	కుఱుచ	40
కఱకంతుడు	9	కా.		కుఱ్ఱ	40
కఱచెను	91	కాంచెను	49	కూ.	
కఱివేల్పు	11	కాసరానికాళ్ళది	84	కూఁకటిమూగ	88
కఱివేల్పుడాకన్ను	19	కాపువాండు	88	కూఁత	46
కఱివేల్పునీళ్లాలు	14	కాఱుఁ గొమ్మలమెకము		కూఁతురిబిడ్డ	39
కఱ్ఱి	28		81	కూకీలు	82
కఱ్ఱినెచ్చెలి	11	కొలఁదుచేసెను	58	కూటువ	62
కలను	51	కొలు	88	కూడు	45
కలము	78	కొల్లఁగుమొను	58	కూడెను	47
కలికి	88	కొవిపుట్టగోఁచులసామి		కూన	40
కలిమి	54	కీ.	[88]	కూరిమి	51
కలుఁగు	78	కీలుగంటు	42	కూలెను	68
కలుపు	85	కు.		కూర్	39
కలుములజవరాలు	14	కుంఁటెనకొండు	86	కే.	
కలుములపైఁదలి	కోడ	కుందనము	76	కేంజాయ	71
లు	15	కుందు	61	కేంజిగురులివిల్లుండు	17
కలువ	69	కుంచెను	60	కేందామర	69
కలువకంటి	37	కుందేలు	81	కేందమి	69
కలువలఁజేడు	19	కుచ్చితుండు	39	కేంపు	71
కల్లికొమ్మమగనిబూర		కుడిచెను	45	కేడచెను	52
గొమ్మ	80	కుడుములిండికొండు	15	కేడనెను	53
కల్ల	55	కుత్తుక	45	కే.	
కల్లిరి	39	కుప్ప	77	కేలు	42
కల్లి	66, 98	కుప్పము	66	కేల్లాగిచెను	46
కల్వ	69	కురంగట	68	కే.	
కవ	49	కురుజు	88	కే	43
కవ్వడి	28				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.		
కలటకాడు	89	కొలు	}	61	కేళ	81	
కలహమునీసెను	57	కొలుత				కొమ్మడి	42
కొ.		కొలు		92		కొవ్వెద	41
కొంగ	82	కొలహ		56	కొలుట	45	
కొంచగుబ్బలివ్రక్క		కొలిచెను		46	కొవి	88	
లించినబలుదిట్ట	16	కో.			గ.		
కొంచలు	82	కోక		95	గండు	55	
కొంచెము	69	కోచ		62	గంతుగొనియెను	53	
కొండ	66	కోటాడు		84	గట్టి	55	
కొండాడెక	57	కోడె		80	గట్టిడెందమువాడు	62	
కొండపీటిజంగము	10	కోడెకాడు		87	గట్టివయసుది	85	
కొండికవాడు	40	కోమట్లు		38	గట్టివాయి	84	
కోక్కర	82	కోర	46, 92	గట్టు	66, 72, 90		
కోక్కు	82	కోరిక	}	58	గట్టులయొకిమినిపట్టి		
కోక్కులేజీరాతు	15	కోర్కె			పట్టి	16	
కోక్కర	82	కోల		74	గట్టులతోడు	65	
కోటిక	}	కోవెల		26	గట్టువిలుడు	9	
కోటిక		కోళ్లు		86	గట్టురాయనిపట్టి	14	
కోట్టెను	59	కా.			గడవకత్తె	36	
కోడుకు	40	కాను		42	గడిదొంగ	39	
కోద	}	క.			గడుసు	39, 40	
కోదవ		క్రచ్చు		58	గడ్డి	70	
కోన	68	క్రన్నన		57	గమి	62	
కోనియాడెను	57	క్రమ్మటి		56	గయ్యాళి	34	
కోప్ప	41, 88	క్రమ్మణిక		56	గరాను	89	
కోమరాలు	34	క్రమ్మటించెను		68	గరిత	38	
కోమరుడు	40	క్రొల్లంటి		37	గరుటామంతుడు	27	
కోమరుసామి	17	క్రిక్కిరిసెను		60	గలికపూజ... వేల్పు	15	
కోమరైనది	53	క్రంకుమెట్టు		56	గలులు	81	
కోమ్ర	37, 86	క్రంగెను		61	గవులు	89	

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గా.		గుబ్బలి	66		
గాడ్పు	24	గుట్టము	78	గ్రుక్కవక	57
గాడ్పుకొడుకు	28	గూ.		గ్రద్దవక	57
గాడ్పుతండ్రి	28	గూబ	84, 90		
గాడ్పుసంగడికాని		గే.		గ్రుడ్డి	41
కొడుకు	16	గెలుపుమనియే	61	గ్రుడ్డు	98
గాములతేడు	20				
గాలి	24, 90	గే.		చ.	
గాలిమేతరి	84	గేదె	81	చందమామ	19
గాలిపెచ్చెలి	22	గేస్తు	88	చందమామయల్లూడు	18
గి.		గేదురాలు	85	చంపెను	53
గిటక				చక్కనివాడు	40
గిట్ట	40	గొ.		చక్కనైనది	58
గిడ్డి	80	గొంటు	89	చక్కదెను	52
గిడ్డు	88	గొంతు	45, 90	చక్కపగడ	50
గిత్త	80	గొట్టు	26	చక్కరపింటివాడు	17
గిన్నె	46	గొడవ	55	చచ్చెను	58
గిబ్బ	80	గొడుగు	70	చట్టుపలు	81
గీ.		గొడువు	70	చట్టుపల్లెగ...జెట్టి	21
గీను	67	గొనలైనది	58	చదలు	28
గు.		గొబ్బునక	57	చదలుమానికము	20
గుండు	92	గొరవంకపిట్ట	88	చదిపెను	52
గుంపు	68	గో.		చదువులవేల్పు	18
గుజ్జ	40	గోచిబాపడు	38	చదువులపులుగు	83
గుజ్జవేల్పు	16	గోతి	89	చనియెను	49
గుజ్జవేల్పుతండ్రి	10	గోరము	55	చనుదెంచెను	50
గుడి	26	గోల	84	చప్పడు	46
గుడుగుగైదువు	80	గోవాళ్లు	87	చలిపట్టు	24
గుదెతల్పు	28	గో.		చలిమిరిమల	65
గుబురు	68	గొరు	78	చలివెలుంగు	19
				చలువలతేడు	19

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చవులు	89	చివురు	68	చెందోప (గ)	69
చా.		చివ్వ	51	చెచ్చెర	57
చాఁపు	76	చీ.		చెట్టు	68
చాగకాఁడు	26	చీకటిగొంగ	20	చెడిప	36
చాగము	47	చీకటివేలునిక్తు	19	చెడుగు	39
చాటు	70	చీకు	41	చెడ్డతొయ్యలి	36
చాన	38	చీర, చీర	45	చెనటి	39
చామ	38, 87	చు.		చెనక	47
చాయ	71	చుక్కలతెరువు	38	చెన్నైనది	54
చాయమగఁడు	20	చుక్కలదొర	19	చెప్పెను	48
చారలమెకము	77	చుక్కలు	81	చెయి	43
చాలక	61	చుట్టులు		చెయువు	61
చాలు	93	చుట్టాలు	57	చెయువులసాకిరి	20
చి.		చుట్టఁగైపు	30	చెయ్యి	43
చిక్కుపడెను	48	చుట్టఁగైదువుజోదు	11	చెఱుకు	69
చిక్కను	48	చుట్టగొండ	65	చెఱుకువిలుకాఁడు	17
చిగురాకుబోడి	37	చుట్టవాలుజోదు	30	చెలి	37
చిగురాకువి... తేజి	88	చూ.		చెలికాఁడు	38
చిగుడ	68	చూచెను	48	చెలిమి	38
చిదుర		చూడఁగలవాఁడు	40	చెలియలు	34
చిదురుప		చూడ్కి	42	చెలువ	38
చిన్న	61	చూపు	42	చెల్లెడు	53
చిన్నవాఁడు	40	చె.		చెల్లెలు	34
చిఱుత	40	చెంగట		చెల్వనది	53
చిఱుతగూబ	84	చెండిపాకు	39	చెవి	42
చిలుక	83	చెంత	68	చెవులపాకు	31
చిలుకలకొలికి	38	చెందమ్మి		చే.	
చిలువ	84	చెందామర	69	చేత	61
చిలువతేఁడు	37	చెంచెను	47	చే	43
చిల్వ	84			చేగ	55

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చేగలమెకము	78	జక్కవకవిప్ప	19	జరిగను	50
చేటచెవులవేల్పు	15	జక్కవలకేడు	20	జలకట్టె	88
చేటు	55	జక్కి	79, 89	జపరాలు	85
చేడియ	87	జక్కిని	85	జవ్వనము	41
చేడ్పాటు	55	జమ్మలదొర	26	జవ్వని	35
చేసు	72	జమ్మలతేనిచెలికాడు		జా.	
చేపడియెను	48		10	జాణ	40
చేమోడ్చెను	46	జగడము	51	జానుగు	42
చేరువ	62, 68, 90	జగతి	78	జానెనది	58
చేసి	55	జగముకన్ను	21	జాబిలి	19
చేవాడికాడు	39	జగముచుట్టము	21	జాత్రెను	50
చే.		జగముతలి	14	జాలె	88
చె	48	జగిలె	78	జాళువా	76
చొ.		జగిలె	78	జి.	
చొక్కటమైనది	58	జిట్టి	56	జింక	79
చొచ్చెను	58	జడవారి	88	జిగి	71
చొ.		జడముడిజంగంబు	26	జిడ్డుకడలి	72
చా	49	జడలమెకము	77	జిరా	74
చాదంతి	29	జత	76	జి.	
చావంచ	49	జన్నంపువేటకాడు	10	జిట్టుపులుగు	82
చావంచ...దంట	18	జన్నిగట్టు	18	జే.	
జ.		జమిలి	49	జేజే	46
జంట	49	జమిలి...వేల్పు	22	జేజేలగట్టు	65
జంటదంట...చుద్ద	19	జమిలిముక్కాలి	82	జేజేలు	27
జంటముక్కొలుల		జమిలిముక్కాలి...		జొ.	
దంటవేల్పు	16	విలుకాడు	18	జొంపము	68
జంటమోములసామి	28	జముడు	28	జొహారు	46
జంటాజుమేనులసామి		జమానయ్య	21	జొ.	
	20	జమునెక్కిరింత	81	జోటి	37
		జమాననెదోడు	28		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
జోడు 49, 74, 75, 94		జో.		తమ్మియింటిగరిత	14
జోత	46	జొంకెను	60	తమ్మి వాల్లింటిమగడు	20
జోతి	71	జొక్క	44	తమ్మలిపగవాడు	19
ట.		త.		తమ్మలు	86
టకటొంకు	39	తండ్రి	34	తరకసము	74
టక్కరి	39	తక్కువ	61	తరము	76
టక్కు	59	తగరు	79	తరిగట్టదారి	11
టక్కులాడు	39	తగిలెను	48	తరిగొండ	65
టా.		తగుల్పడెను	48	తర్వాత	62
టాటోటు	39	తగు	61	తటిమెను	63
టె.		తగ్గెను	60	తఱుచు	68
టెంకాయచెట్టు	67	తట్టి	46	తలకట్టు	74
టెంకాయమాను	67	తట్టవ	79	తలపాతి	44
టెంకి	67	తట్టబడెను	59	తలవాడె	69
టెక్కెము	70	తడవులనిడుపడు	27	తల... పాలఁకుక	15
త.		తడవెను	58	తలిరు	68
తవలి	59	తడసెను	59	తలిరుబోజి	38
తవలికాడు	39	తత్తడి	79	తల్లి	33
డ.		తద్ద	60	తల్లితల్లి	14
డగర	68	తద్దయు	54	తల్లియ	46
డబ్బుర	45	తనరినది	76	తవిలెను	48
డా.		తవర్పు	58	తా.	
డాలు 70, 71, 90		తన్నెను	83	తాఁచెను	58
డె.		తపసి	19	తాటిపడగవాడు	28
డెందము	48	తపసికన్నాప	58	తాటిసిడెముపానితల్లి	29
డె.		తమి	54	తాడి	67
డే.		తమ్మలము	69	తాడు	67
డేగ	38	తమ్మి	11	తాత	13, 94
		తమ్మికంటి	13	తాప	73
		తమ్మిచూలి		తామర	69

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తాఱుమాఱయ్యెను	59	తుటుము	62	తెలిపిట్ట	82
తాలిమి	59	తుద	68	తెలుపు	70
తాల్చెను	63	తునిమెను	50	తెల్ల	70
తాల్చి	59	తునియ	76	తెల్లదాటుమెకము	77
తాలిక		తునుక		తెల్లనిమెదంట	27
తాళ్లు	86	తుమ్మెద	82	తెల్లయ్యెను...దొర	22
తాని	75	తుఱుము	41	తే.	
తావు	67	తులవ	39	తేటి	82
తావులు	85	తూ.		తేగము	47
తి.		తూకొనెను	58	తేజీ	78
తిగ	50	తూరెను	58	తేప	38
తిట్ట	77	తూర్పుగొండ	66	తేరు	74
తినెను!	45	తూర్పుమాగాణమే		తొ.	
తిన్ననెనది	58	తెడు...గాఁడు	22	తొగ	69
తిన్నె	78	తూర్పు...లావరి	18	తొగరు	71
తిప్ప	66	తూవు	74	తొగరు ముక్కు	
తిమ్మనెనది	58	తే.		పులుఁగు	88
తియ్యమాను	69	తెంకాయప్రమాను	67	తొడవు	74
తియ్యవిలుకాఁడు	18	తెంకి	67	తొడుకు	80
తిరుగ	56	తెక్కలికాఁడు	39	తొడు	35
తీ.		తెగటార్చెను	52	తొయ్యలి	87
తీగ	68	తెప్ప	78	తొఱ	68
తీగబోజి	87	తెమ్మెర	24	తొఱట	
తీగ	68, 86	తెరువాటుకాఁడు	39	తొఱ్ఱ	
తీవ	68	తెలుగంటియన్నులు	31	తొఱ్ఱపట్టు	80
తీవంచ	49	తెఱవ	88	తొఱఁగెను	50
తీవియి	68	తెఱ్ఱనోటిమెకము	77	తొలి, తొలి	68, 62, 87
తీవె	68	తెలి	70	తొలుకరికల్లుపులుఁగు	81
తు		తెలిదమ్మ...రాయఁడు	18	తొలుగట్టు	66
తుంటుదిలుకాఁడు	18				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తొలుచుదువులు	81	దండు	62	దుప్పి	81
తొలుత	62	దక్కిణంపుసామి	23	దురము	51
తొలుపలుకులు	81	దగ	47	దువ్వలువ	45
తొలుమినుకులు		దచ్చి	50	దూ.	
తొవ	69	దచ్చికడలు	29	దూడ	80
తొవరు	71	దట్టము	68	దూప	47
తొవరియిడికాడు	20	దప్పి	47	దె.	
తో.		దబ్బర	55	దెవ	55
తోబుట్టు	84	దరి	72	దే.	
తోబుట్టువు		దశము	62	దేవశంఖు	26
తోబుట్టుగు		దవ	69	దేవళ్ళు	27
తోడబుట్టు		దా.		దొ.	
తోడబుట్టువు		దాంటు	62	దొంగ	39
తోడబుట్టుగు		దాపు	63	దొడ్డు	80
తోడికోడలు	34	ది.		దొన	73
తోడ్పాటు	53	దిగునక్	57	దొర	82, 90, 76
తోరమైనది	54	దిటము	55	దొరకోలుసన్నానీ	39
తోలుదాల్పు	10	దిట్ట	62	దొరనెక్	47
తోలెను	68	దిట్టము	55	దొసగు	55
త్ర.		దినును	76	దో.	
త్రాగుట	45	దివి	28	దోయి	49
త్రావుట		దు.		దోలెను	58
త్రప్పెను	68	దుంత	81	దోసకారి	39
త్రుంచెను	52	దుక్కినాలుదాల్పు	28	న.	
ద.		దుగ	49	నంజుడు	84
దంట	40, 49, 87	దుగబొట్ట... కేల్పు	22	నంజె	72
దండ	68, 89	దుత్తూరము	59	నగవు	47
దండము	46	దున్న	81	నగు	
దండలు	75	దుప,టము	74		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
నట్లు	67	నాన	45	నీళ్లరాయడలు	24
నట్లువపులుంగు	82	నాయన	84	ను.	
నడుము	42, 94	నాటవపాండ్రు	38	నుగొడెను	52
ననుపుకొడు	87	నాలిబూతము	39	నుదురు	42
ననులెను	45	నాలు	49	నును...మేటి	11
నమ్మి	82	ని.		నుటుమునేసెను	52
నలికము	60	నింగి	28	నులిగొమ్ములిమెకము	79
నలు	49	నిక్కపుజగ...కాడు	18	నూ.	
నలుగడలు	29	నిక్కము	55	నూఱంచు...జోడు	21
నలుపు	71	నిక్కువము		నె.	
నలుమొ...పేజు	13	నిక్కువను...రాకు	22	నెచ్చెలి	38
నలువ		నిగ్గు	71	నెత్తురు	84
నలువపడలి	15	నిచ్చ	58	నెన్నుదురు	42
నలువైనవి	58	నిచ్చలు	58	నెన్నోగులు	42
నల్లి	71, 84, 90	నిచ్చెన	73	నెపము	58
నల్లిద్రావువాడు	28	నిజము	55	నెప్పటి	56
నల్లివలువతాల్పు	27	నిడివి	76	నెమకెను	58
నల్లిలేటిలు	81	నిడుద		నెమలి	52
నవలా	87	నిడుపడు	84	నెమిలి	
నవు	47	నిడుపు	76	నెమ్మది	60
నవ్వు		నిప్పచ్చరము	54	నెమ్మి	60, 82, 87
నా.		నిమ్మళము	60	నెఱకలు	41
నాంటగోరె	51	నిల్వెను	68	నెఱులు	41
నాంటబట్టి		నినువు	40, 68	నెలి	19, 91
నాంటినుండి		నీ.		నెలఁత	33
నాంటినుత		నీటితాత	24	నెలఁతుక	37
నాడుమొదలు		నీరుపాప	28	నెలివు	67
నాగనానము	37, 98	నీరువట్టు	47	నెవ్వ	54
నాణెమైనది	58	నీలెను	58		
నాతి	37				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
నే.		పచ్చనిల్లునికండి	11	పలికెను	48
నేర్పరి	41	పచ్చనిల్లునికల్లి	14	పలుకుతినెడిది	15
నేల	78	పజ్జ	68	పలుకుతినెడిమగడు	18
నే నకాడు	88	పట్టి	40	పలుగొమ్మమెకము	78
నే న్నము	88	పట్టువడియెను	48	పలు	48
నొ.		పడఁతి	87	పలుమఱు	} 56
నొడివెను	48	పడగ	70	పలుమాఱు	
నొసలు	42	పడగదారి	84	పలువ	89
నో.		పడమటికొండ	66	పల్లఱిలు	88
నోరు	43	పడమటిదొర	24	పల్లియ	66
ప.		పడుచువాడు	40	పల్లు	48
పంటపెరుతయొకి		పడుపుఁజెలి	86	పల్లె	66
మీఁడు	19	పదపడి	62	పల్లెరము	46
పంటవలంతి	78	పదికేసముతసామి	11	పవలు	81
పండెను	46	పదుపులు	80	పవలునేయువేలుపు	20
పండ్రెండు	50	పనిచెను	61	పవ్వలించెను	46
పంద	62	పనిచెఱుపుదొర	15	పసరము	80
పంపెను	61	పనిపెను	61	పసరుచాయ	71
పక్కి	81	పనివిసెను	49	పసాదము	45
పక్కిదాలుకేడు	11	పనులు	61	పసాపడియెను	45
పక్కిదాల్వే...దిడ్డడు		పన్నుండెను	46	పసి	80
	13	పయిడి	76	పసిఁడి	76
పగ	51	పయ్యెర	24	పసిఁడికంటి	84
పగలు	31	పరఁగినది	54	పసిఁడిపుట్టుచుదాల్పు	11
పచ్చ	71	పరి	62	పసిడిండి	77
పచ్చగుఱ్ఱాలవజీరుడు	20	పరిమాచ్చెను	52	పను	80
పచ్చడము	93	పరుండెను	46	పనుపుచాయ	71
పచ్చతెక్కలపులుగు	88	పరువము	41	పనుఁపొలిగాడు	83
పచ్చనిల్లుడు	17	పఱచెను	50, 68, 91	పా.	
		పఱుపు	76, 46, 81	పాన్పు	46

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పాప	40	వీ.		పులుగుతత్తడిరాకు	11
పాపజంఘములమేటి	15	వీచమడచెను	52	పులుగులనొర	37
పాపతొడ...వేల్పు	26			పుపు	68
పాను	84	పు.		పుప్సు	68
పానులవేటకొడు	27	పుంజుదాల్పు	16	పూ.	
పాయము	41	పుంజె	72	పూ	68
పాటుండు	32	పుచ్చెను	61	పూనెను	68
పాటులపనీ...కోడి	22	పుట్టగుడుతిండిపోకు		పూబోడి	37
పాటుపోకు	61		77	పూరి	70
పాటెను	50	పుట్టపెట్టెపట్టు	84		
పాలకడలి	72	పుట్టము	45	పె.	
పాలకడలియల్లుండు	11	పుడమి	73	పెండ్లాము	35
పాలవెల్లి	72	పుడమి తోడు	32	పెందొడ	42
పాలసుండు	40	పుడమి వేల్పు	32	పెక్కుమాటులు	56
పాలు	76, 87	పుడుకు	47	పెచ్చు	61
పాలునిరు...పులుగు	82	పుడుకుదొడుకు	30	పెట్టి	
పాల్మడలిపట్టి	19	పుత్తడి	76	పెట్టియ	
పాపురము	83	పుత్తడిగుబ్బలి	65	పెట్టె	
పాపురాలు	82	పుసుక	43	పెట్టుడు	47
పానెక	48	పుసుకకంచము		పెడచెయ్యి	44
పి.		వానివిల్లు		పెతరులసామి	23
పిండు	62	పుసుకదాల్పు	10	పెదవి	43
పిట్ట	81	పుప్పము	68	పెద్దకడుపువేల్పు	15
పిడపక	62	పురివిచ్చెను	48	పెద్దనిరురవోయెను	53
పిన్ననైనది	53	పురుడు	76	పెద్దయక	60
పిన్నవాడు	40	పుటియ	44	పెక్కుప	51
పిమ్మటక	62	పుట్టె	44	పెనుబాప...రాకు	16
పిటికి	62	పులి	77	పెనుమినుకులు	32
పిల్లారి	15	పులు	70	పెరవాడు	58
పిసారి	40	పులుగు	81	పెల్లాటకత్తె	86

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పే.		పో.		బంటు	52
పేదటికము	54	పోటరి	52	బంటి	89
పేరు	74, 88	పోటాట	51	బందిపోటు	39
పై.		పోతు	94	బందువులు	57
పైడి	76	పోతుజక్కి... కాతు	23	బకదార్లు	82
పైదలి	37	పోయెను	49	బక్కవారలపెను	
పైరు	70	పోర్నిలెడు... దారి	20	బాద	24
పా.		పోరు	51	బటువుగైదువు	30
పాండు	33	పోరోగిరపు... తండ్రి	18	బ(ట్టి)టుకాడు	88
పాంచెను	47	పా.		బడలిక	59
పాక్కిలి	43	పాఁజ	62	బత్తలిక	78
పాట	44	ప్ర.		బద్దు	55
పాటి	40	ప్రన్ననివాడు	40	బమ్మ	18
పాటితమ్ము .. వేల్పు	22	ప్రాజదువులపెట్టియ	20	బమ్మదేవరత్ండ్రి	11
పాట్టలు	79	ప్రాజదువులు		బయలు	28
పొడలమొకము	81	ప్రాజబలుకులు		బత్తి	81
పొడుపుగుబ్బలి	66	ప్రామినుకులు		బలిజవాండ్రు	38
పొత్తముచుతో	15	ప్రాద్దు	20	బలువంజమొకము	78
పొద్ది	74	ప్రాద్దుకొమరుడు	23	బల్వాపతేడు	27
పొనరినది	58	ప్రాద్దుజోడుకొడె	19	బల్ రొక్క మెకిమీడు	26
పొన్న	76	ప్రాగు	77	బవంతము	59
పొమ్మటనియెక్క	61	ప్రాచెను	52	బవరము	51
పొల	81	ప్రాచ	40	బసవడు	80
పొలతి		ప్రాయాలు	37	బా.	
పొలతుక	37	ప్రాలు	66	బాగు	53
పొల్లి	38	ప్రావు	77	బాగైనది	53
పొలము	72	బ.		బానిస	35
పొలను	84	బంగరు		బాపడు	32
పొలనుతిండిపోతు	24	బంగారు	76	బాబా	79

పదము.	పుట, పదము.	పుట, పదము.	పుట.
బామ	87	బా.	మచ్చలు 75
బార	50	బాంకు 55	మచ్చెకంటి 38
బారు	62	బాంద 72	మడలి 38
బాస	93	బాందళము 74	మడి 72
బాసట	58	బాక్క 72	మడి పెను 52
బి.		బాజగు 37	మడి పెను 58
బిగువు	55	బాజ్జ 44	మడుగు 72
బిడ్డ	40	బాట్టె 40	మడుపు 72
బి తరిణికతాల్పు	19	బొడ్డు 44	మది 48
బిద్దెను	53	బొబ్బ మెకము 77	మనికిపట్టు 67
బిరుదు	52	బొటియ 72	మని పెను 52
బు.		బొట్ట 44	మ నెడు...వ్రాయు 18
బుడుత	40	బో.	చేవర 18
బుడుత నెలతాల్పు	10	బోగముచాన 36	మన్ని గొనియెను 52
బుజద	73	బోటి 37	మన్ను 78
బువి	73	బోడ 38	మబ్బు 31
బువ్వ	45	బోనము 45	మబ్బువిప్పు 24
బూ.		బ్రతికించెను 52	మరలకా 56
బూచులయొకిమిడు	10	మ.	మరలిం చెను 63
బూరుగు	88	మంచుగొండ 65	మరుడు 18
బె.		మంచెను 52	మరునయ్య లేజి 27
బెడద	55	మందలు 80	మటి ,,
బెరనెకా	47	మందనము 75	మఱుగు, మఱువు 70
బే.		మగటిమి 55	మల 66
బేరజము	39	మగతనము 55	మసలెను 59
బేరులు	33	మగిడించెను 68	మా.
బేల	34	మగుడకా 56	మాటు 70
బేసికంటిపేల్పు	9	మగువ 38	మాడుగులు 75
		మచ్చరము 51	మాడువులు ,,
			మాదిరి 76

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మాద్రీ	76	మిన్న వాఁడబాల్పు	10	మొద్దుగుమ్మ	87
మానికము	71	మిఱు	78	మొనిముచ్చ	89
మానినీనెక్కడి		మీ.		మును	62
వాఁడు	26	మీను మొసలి... మేటి	18	మునుపు	9
మానెనది	58	మీఁజెయ్యి	44	మొన్నిరు	72
మామమామ	11	ము.		మున్ను	62
మామిడిచెట్టు	67	ముంగళి		ముప్పదియాతొండు	
మావ్రిమాను	67	ముందట		చనినది	85
మావు	78	ముందు	62	మున్నెనవాలుదాల్పు	10
మావులు	85	ముక్కంటి	9	మరువుగలది	54
మి.		ముక్కంటిగారాబు		ములికి	74
మించు	61	ముద్దుపట్టి	15	మువ్వన్నె మెకము	77
మించుబోణి	37	ముక్కంటితలపువ్వు	19	మువ్వేలుపులయిక్క	20
మించులు	31	ముక్కంటిపండు...		ముసలి	85
మింటిమాలి	24	తిండిఁడు	15	ముసలిది	86
మింటితెరువరి	20	ముక్కంటిమల	65	మూ.	
మిండగేఁడు	37	ముక్కంటిమామ	65	మూఁక	62
మిండఁడు	37	ముక్కంటియనుఁగుఁ		మూగ	41
మిండలకొర	35	జెలి	26	మూఁడపకొలమువాం	
మిండలకొర	37	ముగుద	34	ద్రు	38
మిక్కిలి	60	ముచ్చ	39	మూఁడు	
మిక్కిలికంటిదేవర	9	మొడికాఁడు	39	మూరు	49
మిగుల	60	మొడియవిడుపు	39	మూల	92
మిట్ట	78	మొలైదువ	36	మూలతొండు	28
మిత్తిగొంగ	9	మొత్తోవడిస్మరి	29	మూన	41
మిద్దెలు	75	ముదియ	36	మొ.	
మిను	28	ముదుసలి			
మినునీగదయ్యము	9	ముద్దరాలు	34		
మిన్ను	28	ముద్దియ	37	మెకము	78
మిన్ను వాఁక	29				

పదము. పుట. పదము. పుట. పదము. పుట.

మేకములకొలము		మొ.		మొ.	
సామి	77	మొండికటె	89	మొక్కు	46
మొక్కులతిండిపోతు	77	మొక్కు	68	మొక్కులదేవర	20
మొక్కెను	45	మొక్కులీడు	92	మొక్కు... సామి	15
మొచ్చెనది	54	మొగడ	69	మొ.	
మొట్టు	66	మొగము	42	మొడు	75
మొడ	45	మొగులు	81	మొలక	59
మొతుకు	45	మొగ్గ	69	ర.	
మొత్త	46	మొత్తము	62	రంగు	71
మొయి	41	మొత్తెను	59	రక్కముడు	28
మొయిదా... సామి	24	మొదవులు	80	రతనము	71
మొలక	73	మొద్దు	75	రవణము	74
మొలుగు	71	మొనగాడు	52	రా.	
మొలుపులు	81	మొయిలు	81	రాచిల్కెనె...	} 18
మొసగెను	45	మొయిలుదారి	28	రాణి	
మొసవెను	45	మొలక	68	రాణి	
		మొ.		రాతిరి	31
మే.		మొక	68	రి.	
మేడి	67, 98	మొచ్చెను	68	రిక్కలు	81
మే	41	మొట్టు	75	రూ.	
మేటి	61	మొదెను	59	రూపరి	40
మేటిసిరుమాలి	24	మొము	} 42	రె.	
మేటిపాములమేత	25	మొర		రెంటు	49
మేడ	75	మొర తెలుపు మొకము	78	రెండొలు... మగడు	16
మేడి	67	మొవి	48, 88	రెండు	49
మేను	41	మొసు	68	రెట్టి	49
మేలు	61, 51, 58, 88	మూ.		రే.	
మేలుబంతి	74	మూతు	68	రే	81
మేలెనది	54	మూను	68	రేడిమ్యుడేడు	28

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
రేయి	31	అగు	53	వంగసము	56
రేయెండ	31	అచ్చి	14, 54	వంటకము	45.
రేతేడు	19	అచ్చికోమరుడు	18	వక్కలాకులు	54.
రేవెల్లు	19	అచ్చిమగడు	11	వక్కాణించెను	48
రేవెల్లుజోడు	20	లా.		వచ్చెను	50
రో.		లాంగ	78	వడతుగుబ్బలి	65
రోక్కము	75	లాతివాడు	58	వడచక్కలిక	26
రొద	46	లావు	81	వడముడి	28
రో.		లిల్లిపడతి	14	వడిగఱ	57
రో	56	లె.		వడిగఱవాడు	52, 94.
రోసెను	58, 92	లెస్స	53	వడిగఱజింక...రాతు	24.
ట.		లెస్సెనది	58	వడుగు	38.
ఊంకులాడి	36	లే.		వదరు	67
టా.		లేగ	80	వదలెను	59
టా	66	లేడి	79	వన్నియ	71.
టాగ	34	లేమ	38	వన్నె	99.
టాయి	66	లేమి		వన్నెకోడు	41
టె.		లేమిడి	54	వరపుడు	35
టెక్క	81	లో.		వలంతి	40.
టెల్లుమాలు	16	లోచ్చు	61	వలచెను	91
టేడు	32	లోటిపిట్ట	79	వలపు	51, 75
టేయు...వాడు	11	లో.		వలమురి	30
టొంపి	73	లోచెయ్యి	44	వలమురితాల్పు	11
టొప్పెను	68	లోనయ్యె	48	వలరాజు	18
టొమ్మ	42	వ.		వలరాజునూడు	10
ల.		వంగరతొండంబు		వలిదిప్ప	65
లంకె	86	వాడు	15	వలిమలలుడు	10
లంకెకాడు	87	వంగడము	56	వలువ	45
				వల్లెత్తాడుదాల్పు	24

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పల్లడికాఁడు	39	విలువ	56	వెడలుపు	76
వా.		విల్లు	73	వెడలెను	57
వాక్రుచ్చెను	48	వివ్వచ్చుఁడు	23	వెడవిల్తుఁడు	17
వాడిమగఁడు	52	విసదారి	84	వెడు	59
వాతెర	41	విసపుమేఁతరి	10	వెతె	55
వాపోయెను	47	వీ.		వెదకెను	58
వామి	77	వీఁపు	44	వెనకయ్య	16
వాయి	43	వీడియము	54	వెనకయ్య...వాఁడు	17
వారుపము	79	వీడు	66	వెనుకచూపులమొకము	77
వాలుగంటి	37	వీడెంబు	54	వెనుకక	62
వావురము	79	వీడెను	59	వెనుకమేను	44
వాసి	61	వీడ్వము	54	వెన్నదొంగ	11
వి.		వీడ్వడెను	59	వెన్నదొంగయన్న	27
వింతవాఁడు	58	వీను	42	వెన్ననడుగుపాప	29
విందులు	57	వీనులకంటి	84	వెన్న	44
విడిచెను	59	వీటిఁడి	40	వెన్నఁడు	11
విడియడి	75	వె.		వెన్ననివలకన్న	20
విడియడి గలవేలు		వెంగలి	40	వెన్నపానుపు	27
పుఁజెలి	26	వెండి	90	వెన్నె	31
విడెము	54	వెండికొండ	65	వెరవరి	40
వినిచెను	48	వెండియక	56	వెఱు	60
విను	28	వెండుకలు	41	వెఱపు	60
వినుచూలి	26	వెంబరవిత్తు	40	వెఱ్ఱి	40
విసెను	48	వెక్కసమయ్యెక	60	వెఱ్ఱినిశమేలువాఁడు	27
విన్నాణమైనది	53	వెగ్గలమయ్యెక		వెఱ	56
విన్ను	23	వెచ్చకాఁడు	37	వెఱది	37
విప్పు	76	వెడఁగు	40	వెఱదుక	38
విరి	68	వెడద	76	వెఱయాలు	36
విరివి	76	వెడదమొముమొకము	77	వెఱలెను	57

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వెలి	70, 87	వేయిచేతులతోడు	20	సడలెక	60
వెలిచవులుగనివది	86	వేటిడి	40	సగ్గను	
వెలిచెను	63	వేలుపడెను	48	సత	50
వెలితి	61	వేలుపుకొండ	65	సదమదంబునేసెను	52
వెలిడిప్ప	65	వేలుపుగమికాడు	17	సద్దు	46
వెలియొదవు	30	వేలుపులగిడ్డి	30	సన్నము	60
వెలియాలపోతురాతు	10	వేలుపులగౌరు	29	సప్పము	84
వెలుగు	85	వేలుపులవ్రోవ	28	సమసెను	53
వెలుగులయొకిమీడు	20	వేలుపులబువ్వ	19	సరగ	57
వెలుగు	85	వేలుపులతోనిదళ		సరములు	75
వెలుపడియెను	57	వాయి	16	సరస	68
వెల్లి	70	వేలుపుల...మగడు	17	సరి	76, 90
వెల్లిగుఱుము	29	వేలుపులు	27	సరులు	74, 75
వెల్లిమాను	30	వేలుపుమచ్చకంటులు	31	సవతు	76
వెల్లియొనుగు	29	వేల్పుజెట్టు	30	సవము	61
వెల్లిటకత్తె	86	వేల్పుపేరు	29	ససి	70
వెల్లిను	47	వేల్పుదొరతేజ	29	సస్సెము	70
వెసక	57	వేల్పుపెద్ద	18		
		వేల్పుబానిసె	36		
వే.		వేళము	57	సాకెను	52
వేంచేసెను	50, 91	వేసడము	83	సాటి	76
వేగ	57	వ్రక్క	76	సాపడెను	45
వేగిరము	57	వ్రేతలమేలువాడు	11	సామి	32
వేడివెలుంగు	20	న.		సామిసామేనుజేకొన్న	
వేడివేలుపు				చాన	14
వేడుకకొడు	37	సంగడి	63	సాము	61
వేడ్కుకత్తె	86	సంగడిడు	38	సారె	56
వేదురు	40	సంగతి	38	సాకువము	83
వేనలి	41	సంగ్రహము	72		
వేమాటు	56	సకినాలపులుగు	84	సి.	
వేయించులకైదువు	80	సగము	61	సింగము	77

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సింగాణి	78	నె.		సోకుమారకలగొంగ	11
సింగారమైనది	54	నెజ్జ	46	సోకుమారకలతీదు	24
సిగు	45	నె.		సోమాసిపెట్టుజెట్టు	22
సిడెము	70	నెద	59	సుక్రకృష్ణ	60
సిబ్బితి	45				
సిరి	14, 55	నె.		వా.	
సిసువు	40	నెకము	61		
		నెదోడు	84	వాజ్ఞ	44
నీ.				వాతైక్	47
నీద్రంపులబెద్ద	27	సా.		వారివాణము	46
ను.		సాంపయినది	58	వాళది	71
నుడిగొట్టు	24	సాగనుకాడు	41		
నుద	68	సాబగనది	58	వలు.	
నురటివీవులబుట్టు	24	సాము	74, 75	వలుకుక్కి	55
		సారకాయ	67		
నూ.		సో.		వరూ.	
నూడు	51	సోకుదయ్యము	24	వూన్న	76

శ్రీ ర న్దు.
ఆంధ్ర నామ శేష మందలి
అకారాది శబ్దానుక్రమణిక.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ.		అఱ	108	ఇరులు	104
అంతటక	108	అఱవఱలు	113	ఇవము	110
అంతక	108	అఱిముఱి	115	ఇవిరె	118
అంతవట్టు	120	అఱజడి	99		ఈ.
అంతిపురము	114	అఱమట	99		
అక్కటికము	112	అఱమెను	108	ఈడఁబోక	100
అగపడకపోయెను	101	అఱిగెను	111	ఈడు	120
అచ్చెరువు	99	అలుకు	108	ఈరము	107
అఱ్ఱ	97	అవుడు	110	ఈలువు	114
అడరు	99	ఆ.			ఉ.
అడవి	110	అమా	102, 108	ఉంకువ	112
అడుగంటెను	118	అయములు	111	ఉక్క	115
అడను	97	అరతి	109	ఉక్కివము	102
అనుఁగు	98	అరెకులు	109	ఉగ్రాణము	112
అనుమానము	105	అఱడిపోయెను	100	ఉడిగెను	111
అనువులు	111	అఱిలేఁటెను	106	ఉడిపోయెను	100
అప్పళించెను	101	అఱుమూడయ్యె	98	ఉడుకు	115
అబ్బరము	99	అవి	115	ఉడుగర	118
అబ్బెస మొనర్చెను	100	ఇ.		ఉత్తలపాటు	99
అబ్రము	99	ఇంక	118	ఉద్దవడి	114
అయిదుపదిసేనె	99	ఇంచు	110	ఉద్దవిడి	114
అరదము	105	ఇంపు	98	ఉష్మసంద్రము	116
అరి	108	ఇట్టివారి	119	ఉబ్బ	115
అరిది	99	ఇమ్మడ	100	ఉమ్మలిక	99
అగ్నిలి	98	ఇయ్యకొనెను	106	ఉమ్మలికము	99

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఉరలెను	106	ఒండొకడు	119	కడిమి	100
ఉరవడి	114	ఒక్కపెట్టు	118	కడు	115
ఉరిది	114	ఒగి	101	కదిసెను	100
ఉఱుడు	97	ఒచ్చెము	118	కనలెను	111
ఉల్లము	107	ఒడంబడెను	106	కనికరము	112
ఉవ్వెత్తుగ	118	ఒడిగట్టెను	101	కనుమొఱగెను	117
ఉఱి.		ఒడ్డు	108	కనుమోడ్చెను	116
ఉడిగము	119	ఒడవెను	108	కనువిచ్చెను	116
ఉడెను	106	ఒనఁగూర్చెను	98	కన్ను	118, 121
ఉడ్చెను	116	ఒనరించెను	104	కప్పము	103
ఉరక	119	ఒప్పెను	106	కరము	114
ఉరట	118	ఓ.		కఱచెను	100
ఎ.		ఓజ	101	కవఱఱ	118
ఎంలేని	114	ఓముట	119	కవిసెను	101
ఎక్కటి		ఓరిమి	115	కసటు	102
ఎట్టకేలపు	119	ఓర్పుట	115	కసిమసంగెను	106
ఎడ	107, 111	ఓలమానగొనక	100	కనుగంచెను	104
ఎడై	118	ఓలి	101, 110	కల్లము	109
ఎత్తికొలు	114	ఓహటించెను	99	కా.	
ఎద	107	ఔ.		కాఁగు	108
ఎరగలి	118	ఔడు	110	కాఁచునడియములు	118
ఎఱ	102	క.		కాన	110
ఎఱమి	108	కంటుఁబడదయ్యెను	101	కానినాఁడు	119
ఏ.		కచ్చువిచ్చయ్యెను	98	కారు	106
ఏడై	114	కడఁగెను	101	కాలరులు	205
ఏమటించె	117	కడమ	101	కాలుద్రొక్కను	101
ఏలు	109	కడమాట్టుట	111	కాలువ	117
ఏ.		కడవ	103	కాల్వ	117
ఒంటరి	105	కడిది	104	కావించెను	104

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక.

147

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కె.		కో.		గుబ్బలు	116
కెనినెను	111	కోన	105	గొ.	
కె.		కోపగించెను	111	గొండ్లి	103
కీడు	103	కోరు	109	గో.	
కీలు	118	కోలుపుచ్చె	110	గోడు	99
కీల్కొలిపెను	106	కోలుచేసె	99	గొ.	
కు.		కోల్పొచ్చె	110	గొక్కగొనియె	112
కుందు	99	క్రిక్కిరిసె	118	చ.	
కుడియెడమలు	102	క్రమ్మరె	98	చక్కి	111
కునికెను	116	గ.		చన్నులు	116
కూ.		గండు	100	చఱచె	101
కూర్కొను	116	గట్టి	114	చా.	
కూర్మి	97	గడిదీతెను	106	చాల	115
కూలిచెను	115	గరువము	105	చాలించెను	111
కె.		గా.		చి.	
కెళపు	107	గాటము	115	చించె	117
కె.		గాణ	119	చిందము	119
కెరవళ్లు	113	గాదిలి	97	చిట్ట	114
కెనేత	109	గారాము	97	చిట్టకము	118
కొ.		గి.		చిట్టకము	118
కొండికపాడు	112	గిటికొనెను	118	చిన్నవోయె	104
కొందలము	99	గి.		చిలుకు	114
కొదవ	101	గీటణంచెను	115	చిలుము	102
కొనసాగెను	97	గు.		చీ.	
కొలు	101	గుచె	110	చీకటి	104
కొలుత	101	గుచెదాల్పునీటి	115	చీకటితప్పు	102
కొల	102	కనిచె		చీరువాలు	104

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చు.		జాతి	117	తార్కాణము	114
చుట్టుకొనెను	118	జా.		తాలిమి	115
చే.		జాణిగె	98	తాల్మి	115
చెండు	118	జాన్న	110	తాగుకొంట	115
చెందెను	108	జూ.		తండికాడు	118
చెక్క	106	జూదము	112	తండిపోతు	118
చెడియె	98	డ.		తండిడు	118
చెయ్యము	118			తరిగె	98
చెయ్యి	113	డాసె	104	తవురుట	114
చెరలాడె	98	దులిచెను	116	తుమరు	107
చెరినె	106	డెందము	107	తుటిమె	106
చెఱుకు	110	త.		తుఱుమయ్యె	116
చెఱుకుపాలు	110	తక్కినవాడు	119	తెగ	107
చెలరేగె	101	తక్కువ	101	తెన్ను	99
చే.		తడవు	106	తెరువు	99
చేకూర్చెను	98	తద్దయి	114	తేనియ	110
చేటు	108	తమట	119	తేరు	105
చేరువయ్యె	104	తమ్మి	121	తొట్టి	119
చేసె	"	తరిపి	110	తొడగె	101
చో.		తరువాతక	108	తొలగించె	116
చోటు	115	తఱుటు	119	తొలగెను	108
చొ.		తఱి	97	తొలుదీవి	108
చాటిమున్నెరు	118	తఱులు	119	తొడియల్లుడు	110
జ.		తలకొని	115	తొయము	107
జంకు	108	తలారులు	109	తొరము	104
జగిలెడు	110	తా.		త్రిమృతె	98
జడి	112	తామరతంపరయ్యె	97	త్రుళ్లు	102
జాతె	106	తారసిల్లె	104	త్రోచె	116
		తారిచెను	107	త్రోవ	99

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ద.		నా.		నే.	
దండ	121	నాడు	120	నేరేడుదీవి	108
దండు	105	నాడు		నేలఁగలిపెను	115
దండైతై	99	ని.		వ.	
దక్కొనియె	108	నిండె	118	పంటి	103
దవ్వు	107	నిట్టపంట	114	పగతురు	117
దళము	105	నిదురించె	106	పగఱు	"
దళమైతై	100	నివ్వాలి	109	పగవొడ్డు	"
దళవాయి	105	ను.		పచ్చబంగారముయ్యె	101
దా.		నుగ్గయ్యె	116	పడవలు	106
దాడిచేసెను	99	నుగు	107	పదపడి	114
దారి	99	నుఱుమయ్యె	116	పడఁటి	103
దాసె	104	నుఱుము	107	పనివడి	114
ది.		నులిగొనె	118	పయ్యెద	113
దిగులు	103	నె.		పరి	105
దిట్టపడియె	106	నెంజిలి	99	పరువడి	114
దినుసు	107	నెక్కొనియె	108	పరువమయ్యె	116
దీ.		నెగడె	97	పలువురు	119
దీవనశ్రావులు	109	నెగులు	99	పల్లఱపులు	108
దు.		నెట్టన	115	పా.	
దుడ్డు	110	నెట్టుకొనెను	101	పాగా	103
దో.		నెత్తము	112	పాచికలు	113
దోహరి	111	నెసరు	97	పానకము	110
దొ.		నెమ్మి	97, 121	పాపె	116
దొన	120	నెయ్యపుటలుక	116	పార్వతైగాడు	111
దొరసాని	111	నెయ్యము	97	పాలిండ్లు	116
న.		నెఱుకులు	111	పాలు	109
నలి	107	నెఱి	114	పాలుపడె	101
		నెలకొనియెను	108	పానెను	108

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పి.		పి.		కాట	99
పిండియయ్య	116	పేర్తి	97	బానసము	114
పిన్నవాఁడు	118	పై.		బారి	114
పిమ్మట	89	పేట	118	బిట్టు	114
పిమ్మటకా	108	పేపెచ్చు	100	బితు	108
పిఱులినియక	100	పో.		బీరము	101
పిఱుఁడు	111	పొగరు	102	బీరువోయె	100
పిలుకుమార్చె	115	పొడి	107	బుసివోయె	98
పు.		పొదరిల్లు	107	బె.	
పుయిలోదె	104	పొరిపొరి	114	బెగడు	108
పురికొలిపె	107	పొలయలుక	116	బెడిసెను	98
పుటివిచ్చె	118	పొలివోయె	100	బేసి	109
పులు	102	పో.		బొక్కసము	112
పె.		పోకార్చె	110	బొమిడికము	119
పెంపునెందె	97	పోట్నొగ్గె	99	బ్రుంగ	112
పెకలించె	117	పోతరము	102	మ.	
పెక్కండ్రు	119	ప్ర.		మంచు	110
పెచ్చుపెటిగ	118	ప్రబలె	97	మండ	121
పెడ	111	ప్రల్లదములు	108	మంతనము	114
పెద్దనిదురఁజెందించె	115	ప్రీదిలె	106	మంద	105
పెద్దయ్య	114	ప్రేరేచెను	107	మక్కువ	97
పెనఁగొనె	118	ప్రేముడి	98	మగఁటిమి	100
పెరిగె	97	బంతి	118	మడి	120
పెఱవాఁడు	119	బంటు	105	మణిపకాఁడు	112
పెటికె	117	బన్నము	107	మణిపము	114
పెలుచ	114	బలిసెకా	97	మది	107
పెల్లగించె	117	బట్టె	117	మబ్బులు	117
పెల్లు	114	బలువిడి	115	మనలె	92

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మా.		మొనకాడు	106	వలపలదాపలలు	102
మాగాని	114	మొననె	99, 120	వలుద	104
మారుకొనియె	100	మొయిళ్లు	117	వా.	
మార్తరు	117	మొఱవవోయె	109	వాఁక	109
మాఱట	100	మోసతి	112	వాఁగు	105
మి.		మోకూరము	108	వాగ	109
మిగుల	115	మోహరించె	100	వాడె	104
మిత్తి	119	మ్రొంగెను	112	వాన	114
మిన్నక	119	ర.		వాయి	106
మీఱెను	118	రంతు	108	వారక	114
ము.		రజ్జులు	108	వావిరి	114
మొక్కకొడిఁతెను	106	రాణి	111	వి.	
మూదురు	110	రితవోయె	100	విచ్చుమొగ్గయ్యె	101
ముద్దు	98	దూపుమాపె	115	విచ్చె	106
మునింగె	112	కేకత్తె	97	వింగడము	102
మునిచూపు	112	ల.		విడుదల	111
మూరిపము	105	లలి	114	విడుమర	111
మొకము	101, 111	లాఁతివాడు	119	విడె	106
మొగము		లెంక	105	విన్ననువు	114
మొట్ట	119	వ.		విన్నవోయె	104
మెలికొనెను	112	వంక	111	వీ.	
మేల్కొనె	116	వంత	99	వీఁగె	99
మొకొనియె	106	వట్టె	118	వీడె	106
మొంగరాలు	118	వడి	106, 120	వీలుపఱచెను	98
మొగుళ్లు	117	వదలించె	116	వీసరవోయె	100
మొగ్గరము	108	వదలె	106	వె.	
మొదలు	118	వనట	99	వెట్ట	115
మొద్దువోయె	109	వరుస	101	వెనుకంజవేసె	99
మొన	105	వలగొనె	118	వెనుకముందయ్యె	99

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
వెనుక	108 ప్రచ్చే	117 నూ.	
వెనుక	111 న.	నూటి	104
వెన్నిచ్చే	99 సంజ	112 న.	
వెన్ను	111 సంతసము	108 నక	115
వెరపు	104 సందియము	105 నేగి	99
వెఱుగు	99 సడలె	106 నేసలు	109
వెఱుపు	108 సమకూర్చెను	98 నేనె.	
వెలిచవి	102 సరకునేయకుండెను	97 నెచుట	115
వెలితి	101 సలిపె	104 నెరణ	115
బ్ర.	సా.	సా.	
వేడిమి	115 సాహిణము	108 సారిది	101
వేడ్క	108 సి.		
వేడుక	108 నిలుగు	99 హ.	
వేసవేలు	119 సు.	హజారము	112
వేవులు		హజారము	112
వేటొకటి	100 సుడికొనె	హళి	108
వేటొకడు	119 సుడివోయె	100 హెచ్చరిక	108
వ్రక్కలించె	117 గుళువు	104	

శ్రీ రస్తు.
సాంబనిఘంటువు

టీకానుక్రమణికాసహితము.

చెన్నపురి :
వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే
బ్రకటితము.

1922.

All Rights Reserved.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

సాంబనిఘంటువు.

అవతారిక. కస్తూరి రంగకవి యనునతః డీయాంధ్రనిఘం
టువును శ్రీసాంబమూర్తి కంకితముచేయుచు, గ్రంథ రచనా
పద్ధతులను బెల్పుచున్నాఁడు.—

సీ. శ్రీ వెలయంగ దేశీయముల్ దెనుఁగులుఁ

దద్భవంబులుఁ గూర్చి ధైవవర్గు

దనరు మానవవర్గు ధావరవర్గు తి

ర్యగ్వర్గు ననునాలుఁ గలవరించి

జల్లు లుంపక వ్యర్థశబ్దముల్ రాసీక

కుంటినడత గాక కొదుకు లేక

యర్వీజనంబుల కుపకారసరణిగా

నాంధ్ర నామనిఘంటు వనెడుకృతినిఁ

తే. గవులదయచేత నీకటాక్షంబువలన

నీనశతకంబుఁ బెప్పెదఁ జిత్తగింపు

దనుజనమనర్థ కృహృదబ్జవర్తి

నకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

తా. దేవతల కందఱకుఁ జక్రవర్తివి, రాక్షసాంతకుడవు, భక్తుల హృదయకమలములందు వసించువాడవునైన యోసాంబమూర్తీ! కన్తూరి రంగకవి యనునేను సాంపుగా నాంధ్రభాషయందు అన్యదేశీయపదములు, అంధ్రదేశ్యపదములు, సంస్కృతభవప్రాకృతభవములు వీనినింగూర్చి దేవ వర్గ, మానవవర్గ, స్థావరవర్గ, తీర్థగృహ అను నాఱగువర్గములను సవరించి యు, 'ను' మొదలగు పాదపూరణపదములను, అర్థహీనములైన పదములను రాసీయక, అన్వయకౌతిన్యములేక, తడఁబడకుండునట్టి సులభశైలిని సకల జనోపకారముకొఱకు "అంధ్రనామనిఘంటువు" అను గ్రంథమును కవుల దయవలనను, నీకటాక్షమువలనను నూఱునీసపద్యములుగా రచించెద. దీనినిఁ జిత్రింపుమయ్యా.

దేవవర్గ.

నీ. ముక్కుంటితొలిపట్టి * మొట్టికాయలమెప్పు

గొప్పబొజ్జగలాఁడు * గుజ్జవేల్పు

గబ్బుచెక్కిళ్ల మెఠికముమోముగలసామి

కలుఁగులాయువుఁ దేజీ * బలుసిపాయి

గుంజిల్లుపెట్టించుకొనుమేటి పిల్లారి

కుడుముదాలువు పెద్దఠికడువువేలు

పొంటిపల్లుదొర ముక్కుంటిపండులమెక్కు

దేవర చిలువజంఁదెములమేటి

తే. జమిలితల్లులబిడ్డ పెద్దమొయిపొడ

చేఁటవీనులదణి పనిఁచెఱువువాఁడు

మొదటివేలువు వెనకయ్య * పుంజుదారి

పెద్ద యనఁ దగు గణపతిపేళ్లు సాంబ.

టీ. ముక్కంటితొలిపట్టి = త్రినేత్రుడగు శివుని మొదటికొమరుడు, మొట్టికాయలమెప్పు = భక్తులు తమతలయందు వేసికొను పిడికిటి పోటులకుఁ దలయూచువాడు, గొప్పబొజ్జగలాడు = పెద్దకడుపుగలవాడు, గుజ్జవేల్పు = వామనరూపుడగు వేలుపు, గబ్బుచెక్కిళ్ళ మొకము మోము గలసామి = మదగంధముగల గండ్లసములుగల మృగంబుయొక్క అనఁగా ఏనుఁగుయొక్క శిరంబు దాల్చిన దేవుడు, కలుఁగులాయపుఁదేజి బలుపిసాయి = బొక్కలాయముగాఁగల వామనము - అనఁగా ఎలుక వామనము గాఁగల గొప్పబంటు, గుంజిళ్లు వెట్టించుకొనుమేటి = భక్తులచేత గుంజిళ్లు వెట్టించుకొనునట్టిదేవర, పిల్లారి, కుడుముదాలుపు = మోదకములు మాస్తమందుఁ గలవాడు, పెద్దకడుపువేలుపు = లంబోదరుడు, ఒంటిపల్లదొర = ఏకదంతుడగు దేవుడు, ముక్కంటిపండుల మెక్కుదొర = (ముక్కంటిపండులు = టెంకాయలు) వానినిఁ దినునట్టి వేలుపు, చిలువజంఁదములమేటి = పాములను యజ్ఞోపవీతముగాఁ దాల్చినదేవుడు, జమిలితల్లులబిడ్డ = గంగాపార్వతులనెడి యిరువురతల్లులకుఁ గొమరుడు, పెద్దమెయిప్రోడ = గొప్పశరీరమును దాల్చిన దేవుడు, చేటవీనులదణి = చేటలవంటి చెవులుగల ప్రభువు, పనిచెఱుపువాడు = తన్నుఁ గొలుపనివారికార్యములఁ జేయువాడు, మొదటి వేలుపు = ఒక్కొక్క కార్యమునందును మొదట బూజినే యిఁబడుదేవుడు, వెనకయ్య, పుంజుదారి పెద్ద = కుక్కుటధ్వజుడగు కుమారస్వామికి అన్న, ౨౦ యను వినాయకుడు.

సీ. చౌవగచమోములసాహేబు బాళువా

గుబ్బలివిలుకాడు * గిబ్బరాళు

జక్కులదొరనే స్తి * జన్నంపుఁబగవాడు

పొడలగింటముదాల్చు * పునుకదారి

పినువాఁకమోపరి * వెండికొండదనీడు

మినుజుట్టుదేవర * మిత్తిమిత్తి

మరిచుమలల్లుడు * మరుగొంగ ముక్కంటి
 నెలదారి ముమ్మెన * యలుగుమేటి
 తే. వినపుమేతరి తిగప్రోలి * వేటకాడు
 కప్పటైదువపెనిమిటి * గాములదొర
 వేల్పుదణిగన్నతడు గుజ్జు * వేల్పుతండ్రి
 బేసికన్నామి యున నీదు * వేల్గు సాంబ.

3

టీ. చావంచమోముసాహేలు = అయిదుముఖములుగల ప్రభువు,
 బాగువాగుబ్బలివిలుకాడు = మేరుపర్వతము విల్లుగాఁగలవాఁడు, గిబ్బరొ
 తు = ఎద్దు నెక్కితిరిగడివాఁడు, జక్కులదొర నేస్త్రీయక్షులకధిపతియగు కుబే
 రునికి నేహితుఁడు, జన్నంపుఁబగవాఁడు = దక్షప్రజాపతియొక్క యాగ
 మును ధ్వంసముచేసినవాఁడు, పొడలగింటముదాల్పు = మచ్చలుగలజంటనేత
 వస్త్రమును (వ్యాఘ్రచర్మమును) ధరించువాఁడు, పునుకదారి = బ్రహ్మకపా
 తమును ధరించినవాఁడు, వినవాఁక మోపరి = (వినవాఁక అకౌశలమందు బా
 ణునేఱు-గంగ) గంగాదేవిని జడలందుఁ దాల్చినవాఁడు, వెండికొండదు
 సిఁడు = రజతగిరి (కైలాసము) ఉనికిపట్టుగాఁగలవాఁడు, మినుజుట్టుదేవర = అ
 కౌశమె జుట్టుగాఁగలవేల్పు, మిత్తిమిత్తి = మృత్యువునకు మృత్యువు (2 ను
 మృత్యుశబ్దభవములు.) మంచుమలల్లుడు = హిమవత్పర్వతమునకు అల్లుడు,
 మరుగొంగ = మనఁధునికి శత్రువు, ముక్కంటి = త్రినేత్రుఁడు, నెలదారి =
 చంద్రుని మోళియందుఁ దాల్చినవాఁడు, ముమ్మెనయలుగుమేటి = మూడు
 కొనలయాయుధమును (త్రిశూలమును) దాల్చినవాఁడు, వినపుమేతరి = విష
 మును భక్షించినవాఁడు, తిగప్రోలివేటకాడు = త్రిపురములను ధ్వంస
 ముచేసిన దేవుఁడు, కప్పటైదువపెనిమిటి = (కప్ప+విదువ = నల్లనిచామ-
 పార్వతి-టుగాగమము.) పార్వతికిభర్త, గాములదొర = (గాములు = భూత
 ములు-గ్రహశబ్దభవము.) భూతములకు తేఁడు, వేల్పుదణిగన్నతడు = దేవ
 తలనేనానాయకుడగు కుమారస్వామికే దండ్రి, గుజ్జువేలుపుతండ్రి =

వామనుండగు వేంకటేశ (విశాఖకునికి) దండ్రి, బేసికన్నామి = (మాఁ
డు అనునది బేసిసంఖ్య) త్రినేత్రుఁ డగువేంకట - ౨౩ కివుఁడు.

సీ. వెన్నుఁడు పెరుమాళ్లు † వేకంటినైదోడు
కవ్వపుమలదాల్పు † కట్టినేస్తీ
చిలువపానుపుదంట † తెలిదీవిమన్నీఁడు
బటువుఁగైదువుజోడు † బమ్మతండ్రి
కటివేల్పు మరునయ్య † కడలియల్లుఁడు సంకు
దారి గరుడిరాతు † తమ్మికంటి
పదివేసములదిట్ట † యెదమచ్చగలసామి
యడుగువాఁకగలాఁడు † పుడమినంటు

తే. మొనలివాయొంటలాల్పు రక్తక్కునులగొంగ
లచ్చిమగఁ డుడ్డకేలుగళిలాఁడు పుట్టు
వడుగు తామరపొక్కిలివాఁడు పసిఁడి
వలువతా ల్పన హరివేరు † లలరు సాంబ.

4

టీ. వెన్నుఁడు (విష్ణుశబ్దభవము.), పెరుమాళ్లు (ఇది ద్రవిడభాష
లోని పదము-కోవెలవంటిది.), వేకంటినైదోడు = సహస్రాక్షుఁడగు దేశం
దునకుతమ్మఁడు (ఉపేంద్రుఁడు.), కవ్వపుమలదాల్పు = మందరపర్వత
మును ధరించినవాఁడు, కట్టినేస్తీ = (నేస్తీ = నేస్తముగలవాఁడు), అర్జును
నికిఁ జెలికాఁడు, చిలువపానుపుదంట = శేషుండను పాన్పునందుఁ బరుండు
కూరుఁడు, తెలిదీవిమన్నీఁడు = శ్వేతద్వీప మునికిపట్టుగాఁగలవేలుపు, బటు
వుఁగైదువుజోడు = దిటనగు నాయుధమును (మందరపమును) ధరించినవాఁడు,
బమ్మతండ్రి = బ్రహ్మదేవునికి జనకుఁడు, కటివేల్పు = నల్లనిదేవుఁడు, మరున
య్య = మనస్తథునకు జనకుఁడు, కడలియల్లుఁడు = (పాలసముద్రమునందుఁ బు
ట్టినలక్ష్మీకి మగఁడగుటచే) పాలసముద్రమునకు నల్లుఁడు, సంకుదారి = పాంచ
జన్యమనెడి శంఖమును దాల్చినవాఁడు, గరుడిరాతు = గరుడవాహనమెక్కడి

దిట్ట, తమిళకంటి = కమలాక్షుడు, పదివేసముదిట్ట = దశావతారముల
 సైతినవేలుపు, ఎదమచ్చగలసామి = తొమ్మనందు శ్రీవత్సనునుమచ్చ గలదే
 వుడు, అడుగువారకగలాడు = పాదమునందు నదిగలవాడు, (విష్ణువుయొ
 క్కపాదమునందు గంగాదేవి పుట్టినది యని ప్రసిద్ధి.) పుడమినంటు = భూ
 దేవికి జెలికాడు, మొసలివాయొంటుతాల్పు = మొసలిసోటివలెనుండు క
 ర్ణభూషణములను దాల్చినవాడు, రక్కసులగొంగ = రాక్షసులకు విరో
 ధి, లచ్చిమగడు = లక్ష్మీదేవికిభర్త, ఉడ్డకేలుగలాడు = నాలుగుచేతులు గల
 దేవుడు, పుట్టువడుగు = ఎల్లప్పుడు బ్రహ్మచర్యవ్రతముపూనినవాడు, తా
 మరపొక్కిలివాడు = కమలము బొడ్డునందుఁ గలవాడు, పసిడినలునతా
 ల్పు = బంగారుపుట్టము ధరించినవాడు - ౨౬ విష్ణువు.

సీ. తీవంచమోముల ♦ దిట్ట తామరచూలి

తలఁపుకేళాకూళి ♦ పులుగురాతు

తగవులజడదారితిండి వేలుపుఁబెద్ద

మాటలజవరాలిముగడు నభావ

యలరులవిలుకానియన్న మేలిమిబొడ్డ

గలదువలదారి ప్రాణబలుకులదణి

నుదురాకులెక్క జెన్నుగవ్రాయుకరణికు

డచ్చంపుఁదమ్మిపై ♦ నమరుజాణ

తే. నిక్కపుజగంబు బ్రోచుమనీసిడు మొదటి

జాతిదొర బమ్మ దుగినడు ♦ తాత జగము

లన్నిపుట్టించుమేటి తనంతఁ గల్గు

నతఁడు వజదొర యున నజాఖ్య లగు సాంబ.

5

టీ. తీవంచమోముదిట్ట = చతుర్ముఖుడగు దేవుడు, తామరచూలి =
 విష్ణువుయొక్క నాళికమలమందుఁబుట్టినవాడు (సమాసాంతము ఇకారము),

తలఁపు కేళాకూలిపులుఁగురారు = మానససరోవరమునందు విహరించు
పక్షులు (హంసములు) వాహనములుగాఁ గలబంటు, తగవుజడచారిరండ్రి=
కలహముఁ బెట్టెడుమునికి (నారదమునికి)ఁ దండ్రి, వేలుపుఁబెద్ద=దేవత
లకు మేటియైనవాఁడు, మాటలజవరాలిమగఁడు=వాగ్దేవికి (సరస్వతీదేవికి)
భర్త, నలువ = నాలుగుమోములుగలవాఁడు, (సమాసాంతము.) అలదనిలు
కానియన్న=పూచిల్తునికి (మన్నభునికి) అన్న (విష్ణునిఁబుత్తుఁడు మన్నభుఁ
డు, విష్ణువునాభికమతమందు బ్రహ్మ పుట్టుటచేత మన్నభుని కితఁ డన్నయ
య్యెను.), మేలిమిబొజ్జగలదుముచారి = శ్రేష్ఠమయిన (బంగారుమయముగు)
కడుపునుదాల్చినమొనకాడు, ప్రాబలుకులదణి = వేదములనివాసము, నుదు
రాకులెక్కఁబెన్నుగ వ్రాయునట్టికరిణీకుడు = నొసలనెడుతాటాకులందు
లెక్కలను దప్పలు లేక వ్రాయునట్టి కరణము, అచ్చంపుఁదమ్మిపై నమరు
జాణ=తెల్లనితామరపువ్వునందుఁ గూర్చుండు వలతి, నిక్కపుజగంబుఁ బ్రో
చుమన్నుడు=సత్యలోకము నేరెడుప్రభువు, మొదటిజాతిదొర = బ్రహ్మ
ణులకు అధిపుఁడు, బమ్మ (బ్రహ్మశబ్దభవము.), దుగినఁడు (ద్రుహిణశబ్ద
భవము.), తాత=పితామహుఁడు, జగములన్ని పుట్టించుమేటి = లోకముల
కెల్లసృష్టికర్తయగు శ్రేష్ఠుఁడు, తనంతఁగలుగునతఁడు=స్వయంభువు, పజదొర
=ప్రజాపతి - ౨౦ బ్రహ్మదేవుఁడు.

సీ. గట్టురాకొమరిత ♦ కవ్వాముతైదువ

మగనియందపుమేనఁ ♦ దగినమగువ

కఱకంతురాణి సింఁగపుఁదేజి గలచాన

వెనకయ్యతల్లి నా ♦ వెలయు గౌరి

కలుములచెలి జిడ్డుకడలిబొట్టియ లచ్చి

తమ్మి గద్దియబోటి ♦ తల్లితల్లి

పెనిమిటియెద నుండు ♦ ననబోడి మరుతల్లి

నెలచెలియలు లిబ్బి నెలఁతుక సిరి

తే. యనంగ లక్ష్మీనమాఖ్య తా ♦ నంచ తేజ

పాలతి తలవాణిట మెలంగు ♦ చెలువ నలువ

రాణి పలుకులజవరాలు ♦ లచ్చికోడ

అనంగ భారతినామంబు ♦ లమరు సాంబ.

6

టీ. గట్టరాకొమరిత=పర్వతములకు తీడగు హిమవంతుని కూతురు, కప్పము తైదువ=నల్లనిరూపముగల యంగన, మగనియందపుమేనఁ దగిన మగువ = ప్రియుని యందమైన శరీరమునందు సగముభాగముఁ గైకొన్న కాంత, కఱకంఠరాణి = కివునిదేవరి, సింగపుఁ దేజగలచాన = సింహవాహనమెక్కడి యాడుది, వెనకయ్యతల్లి=వినాయకునితల్లి= పార్వతీదేవి. కలుజులచెలి=సంపదకు అధిదేవతయైనమగువ, జిడ్డుకడలిబొట్టియ = పాలసముద్రమునకుఁ గూతురు, లచ్చి (ప్రకృతి. లక్ష్మీ), తమిగడ్డియబోటి = కమలమనెడు సింహాసనమందుఁ గూర్చుండుచెలువ, తల్లితల్లి = తల్లియగు గంగకుఁదల్లి, పెనిమిటియొడనుండు ననబోడి=భర్తయొక్కవక్షస్థలమునందు వాసముచేసెడుస్త్రీ, మరుతల్లి=మన్తధునికి జనని, నెలచెలియులు = చంద్రునిఁజెల్లెలు, లిబ్బి నెలఁతుక = భాగ్యముదకు అధిదేవతయైన యాడుని, సిరి (ప్రకృతి-శ్రీ)-గం లక్ష్మీదేవి. అంచతేజపాలతి = చాంస వాహనముగాఁ గల బ్రహ్మయొక్క భార్య, తలవాణిట మెలంగుచెలువ=తలకు వాణిలియైన బోటియందు మెలంగెడుకాంత, నలువరాణి=బ్రహ్మదేవునియొక్క భార్య, పలుకులజవరాలు = వాక్కులకు (విద్యలకు) అధిదేవతయగుస్త్రీ, లచ్చికోడలు=(బ్రహ్మపత్ని యగుటచే) లక్ష్మీదేవికి కోడలు-౫ సరస్వతి.

సీ. అదుగుకై దువుపుల్లు ♦ పడగదునేదారి

యరబారతల్లులయరిదిబిడ్డ

వెనకయ్యవెనుకయ్య ♦ వేల్పులదళవాయి

చిలువలబోసంపుఁబులుఁగురాతు

నత్తిగ మోముల బలియుఁడు బారచేతులుగలాఁడు
రిక్కరక్కనుమిత్తిఁ జెల్లుకొనువు కొంచ
మల ప్రక్కలించిన మున్నెకాఁడు
తే. గట్లయేలికమనుమఁడు ఁ కప్పుతెఱవ
మేటికొమరుఁడు వేలుపుఁ పేటినవతి
కొడుకు ముద్దయ్య కందుఁడు ఁ కొమరుసామి
యనఁగ గుహనానుధేయంబు ఁ లమరు సాంబ. 7

టీ. అడుగుకై దువుపులుపడగదు నేవారిఁ అడుగుకై దువుపులు (కొట్లు
అయ్యధముగాఁగల పక్షియగు) కొడి పెక్కనుగాఁగల మొనకాఁడు, అర
బారతల్లులయిరిదిబిడ్డఁ అర్దుతల్లులప (పట్కొత్తికలకు) ముద్దుకొమరుఁడు,
వెనకయ్య వెనకయ్య = విఘ్నేశ్వరునికి తమ్ముఁడు, వేల్పులదళవాయి =
దేవతలకు నేనాపతి, చిలువలబోసంపుఁబులుగురౌతు = పాములే అహ
రముగాఁ గలిగినపక్షి (నెమలిని) వాహనముగాఁ గలిగినదిట్ట, సత్తిబూసు
వలంతి = శక్తి అను అయ్యధమును ధరించునట్టి నేర్పరి, ఇత్తిగ మోములబలి
యుఁడు (ఇరుఁటిగఁ ఇత్తిగ-రెండుమూఁడులు-అటు) అటు మొగములుగలి
గిన ప్రభువు-పల్లులుఁడు, బారచేతులుగలాఁడు = పండ్రిండు బాహువులుగల
వాఁడు, రిక్కరక్కనుమిత్తి = (రిక్కరక్కనుఁడు-అతనికి మృత్యువు) తార
కొనురుని చంపినవాఁడు, తెల్లుకొన్ను = శరవణభవుఁడు, కొంచమలప్ర
క్కలించిన మున్నెకాఁడు = కొంచమనుపర్వతమును తొలచిన ప్రభువు,
గట్లయేలికమనుమఁడు = హిమవంతుని దాహిత్రుఁడు, కప్పు తెఱవ మేటికొ
మరుఁడు = పార్వతియొక్క ముద్దుబిడ్డఁడు, వేలుపుపేటిసవతికొడుకు = (వే
లుపు+వీలు = దేవతలనది) గంగాదేవికి సవతియైన పార్వతికిఁ బిడ్డఁడు,
ముద్దయ్య = పిన్నవాఁడు, కందుఁడు (స్కందుఁడు - ప్రకృతి), కొమరు
సామి (కుమారస్వామి శబ్దభవము).- ౧౩ కుమారస్వామి.

సీ. తలఁపుచూలి మరుండు ♦ వలఁతేఁడు చిలుకరౌ

తామనిచెలి గాడ్పుటరదపుదొర

జాబిల్లియల్లుఁడు ♦ చౌవంచతూపుల

నెఱదంట కలుములగరితబిడ్డ

కన్నులవిల్తుఁడు ♦ కమ్మవిల్తుఁడు పచ్చ

విలుకాఁడు చక్కెరవింటిజోదు

వెడవిలుతుఁడు తియ్యవిల్తుఁడు చిగురాకు

విలుకాఁడు తుంటవిల్ ♦ గలదుసీఁడు

తే. తలిరువిల్తుఁడు ననవిల్తుఁ ♦ డలరువిల్తుఁ

డించువిల్కాఁడు రాచిల్కనక్కురౌతు

మీను మొనలిసిడెంబులమేటి తేటి

యల్లెవాఁ డన మదనాఖ్య ♦ లమరు సాంబ.

8

టీ. తలఁపుచూలి=సంకల్పమునందుఁ బుట్టినవాఁడు, మరుండు (ప్ర. స్వరుండు), వలఁతేఁడు = (వలపు+తేఁడు) మాహామానకు అధిపతి, చిలుకరౌతు = చిలుకవాహనముగాఁగలబంటు, తామనిచెలి = వసంతునకు (వసంతపునకు) స్నేహితుఁడు, గాడ్పుటరదపుదొర=గాలియే తేరుగాఁగల ప్రభువు (గాడ్పు+అరదము=టుగాగమము.), జాబిల్లియల్లుఁడు=చంద్రునికి మేనల్లుఁడు, చౌవంచతూపులనెఱదంట = అయిదుబాణములుగల గట్టిబంటు, కలుములగరితబిడ్డ=లక్ష్మీదేవికిఁ బుత్రుఁడు, కన్నులవిల్తుఁడు=గజపులు గలవింటివాఁడు, కమ్మవిల్తుఁడు = మధురమైనవిల్లుగలవాఁడు, పచ్చవిలుకాఁడు = పచ్చనివిల్లుగలవాఁడు, చక్కెరవింటిజోదు = చెఱకువిల్లుగాఁగలబంటు, వెడవిలుతుఁడు=తేలికయినవధనుస్సుగలవాఁడు, తియ్యవిల్తుఁడు=తియ్యనైనవిల్లుగలవాఁడు, చిగురాకువిలుకాఁడు = మామిడి మొదలగువాని యగుళ్ళు విల్లుగాఁగలవాఁడు, తుంటవిల్ గలదుసీఁడు = చెఱకుతుంటవిల్లు.

గాఁగలప్రభువు, తలిరువిల్తుఁడు=చిగురువంటివాఁడు, ననవిల్తుఁడు = పూవు
 టుత్తులుగలవాఁడు, అలరువిల్తుఁడు=పూవంటివాఁడు, ఇంచువిల్కాఁడు=
 చెఱకువిల్లుగాఁగలవాఁడు, రాచిల్కనెక్కురాకు = మేటిచిలుక నెక్కు
 బంటు, మీనుమొసలిసిడెంబులమేటి=చేపలు, మొసళ్లు పెక్కమునందుఁ
 గలప్రభువు, తేటియల్లవాఁడు=తుమ్మెద యల్లత్రాడుగాఁగలవాఁడు=ఁక
 మన్నఁడు.

సీ. నతపేరుతత్తడిజతతేరు గలప్రోడ
 యనిఁ బడ్డనెఱబంటు • లరుగుతో)వ
 వెన్నునివలగన్ను • వేయిచేతులదిట్ట
 తిగవేలుపులపెంకి • పగటిజోతి
 జమునయ్య మినుమానికము చాయపెనిమిటి
 పగలునేయువలంతి • జగముకన్ను
 నెలజోడు తమ్మిచిక్కిలిగింత వేవెల్లు
 కలువలనూడు చీకటులగొంగ

తే. జక్కువలయంటు మ్రొక్కులసాక్కుసామి
 బారరూపులవేల్పు ప్రాచీబల్కుసామ్మ
 పెట్టె చలిదాయ ప్రొద్దు నాఁ • బేల్లు దనరు
 లోకబాంధవునకు శివా • లోలసాంబ.

9

టీ. సతపేరుతత్తడి జతతేరుగలప్రోడ = సత్త యనుపేరుగల పెండు
 గుఱ్ఱములనుగట్టిసరథులనుఁబోవునేర్పరి, అనిబడ్డనెఱబంటులరుగుతో)వ=
 యాధమునఁ జచ్చినకూరులు పోవుమార్గము (యాధమునఁ జచ్చినవారు నూ
 ర్యునిభేదించుకొని వీరస్వర్గమునకుఁబోవుదురు అని శ్రుతి), వెన్నునివలగన్ను=
 విష్ణువుయొక్క కుడికన్ను, వేయిచేతులదిట్ట=వేయిచేతులుగల యోధుఁడు,
 తిగవేలుపులపెంకి=త్రిమూర్తులకు వాసమయినవాఁడు, పగటిజోతి = పగటి
 యందు వెలుగునట్టి జ్యోతిస్వరూపుఁడు, జమునయ్య = యమునికిదండ్రీ,

మిశ్రమానికము = అకౌశమునకు రత్నమయినవాఁడు - ద్యుమణి, చాయపెనిమిటి
 = ఛాయాజేవికి మగఁడు, పగలునేయవలంతి - దినమును గల్గించు నేర్పుకాఁ
 డు - దినకరుఁడు, జగముకన్ను = లోకమునకు నేత్రమయినవాఁడు - జగచ్ఛత్రువు,
 తమ్మిచక్కిలిగింత - కమలమునకు గిలిగింతపెట్టువాఁడు, వేవెల్లు = (వేయి
 + వెలుగు) వేయికిరణములుగలవాఁడు - సహస్రాంశువు, కలువలనూడు = క
 లువలకువిరోధి, చీకటులగొంగ = అంధకారమును బోగొట్టువాఁడు,
 జక్కవలయంటు = చక్రవాకపథులను జేర్చునది, మొక్కుతూసాక్కుసామి =
 సమస్కారములకు (మెచ్చకొని) మైమఱచునట్టి వేలుపు, బారరూపుతే
 ల్పు = పండ్రెండుమేనులు గలదేవుడు - ద్వాదశకాత్తుడు, ప్రాబల్కుసా
 మ్మపెట్టె = తొలిపలుకులు (వేదములు) అనెడు భూవణములకుఁ బెట్టియ
 వంటివాఁడు, చలిదాయ = చల్లదనమునకు విరోధి, ప్రొద్దు (బ్రధ్నశబ్దభవము.)
 ౨౦ సూర్యుడు.

సీ. కఱకంఠుతలమానికము వేలుపులబువ్వ

జాబిల్లి మరుమామ • చందమామ

జింకతాలుపు తొగఁజెలికాఁడు జడదారి

కన్నాప రేతేఁడు • కడలివెన్న

చుక్కలగమికాఁడు • జక్కవవగవాఁడు

చలివెల్లు రేవెల్లు • చలువజోతి

వెన్నునెడమకన్ను • వెన్నెలరాయఁడు

నెల తమ్మిదాయ ముఁన్నీటివట్టి

తే. కందుగలదుండగిఁడు చీకటులమిత్తి

పంటపైరులదొర ప్రొద్దుఁజంట లచ్చి

యన్న రేజోతి చందన • సమరుచుండుఁ

గుముదమిత్రునినామధేయములు సాంబ.

టీ. కలకంఠ తలచూనికము = కివునికి కిరోభూషణము, వేలుపుల
 బువ్వ = దేవతలకు అహోరమైనవాడు (చంద్రునికళలతో పడునెదింటిని దేవత
 లలోఁ గొందఱు ప్రతిదినము నొక్కొక్క దొక్కొక్కటివంతునఁ దిందురు. అని
 శ్రుతి), జాబిల్లి = (జాను + బిల్లిక) చక్కనిబింబముగలవాడు, మరుమాను = మ
 వ్తభునికి మేనమామ, చందమామ (చంద్రమృగ్యబ్ధనము), జంకతాలుపు = జం
 కను ధరించినవాడు, తొగచెలికాడు = కలవలకున్న హితుడు, జడదారి
 కన్నాప = అత్రిమహామనియొక్క శేత్రమువలనఁ బుట్టినవాడు, రేతేడు =
 రాత్రికిఁ బ్రభువు, కడలివెన్న = క్షీరసముద్రమునందుఁ బుట్టినవెన్న, చుక్కల
 గమికాడు = నక్షత్రములకురాజు, జక్కనపగవాడు = చక్రవాకపక్షులదంప
 తులకు విరోధి (వాని నెడఁబాపువాడని యర్థము), చలివెల్గు = చల్లనికిరణము
 లుగలవాడు, రేవెల్గు = రాత్రియందుఁ బ్రకాశించువాడు, చలువజోతి =
 చల్లనివెలుతురు గలవాడు, వెన్న నెడమకన్ను = విష్ణువుయొక్క వామశే
 త్రము, వెన్నెలరాయడు = చంద్రికకుఁ బ్రభువు, నెల, తమ్మిదాయ = కమలము
 లకు విరోధి (చంద్రోదయమయిన దామరపూవులు మూసికొనును), మున్న
 టిపట్టి = సముద్రునికిఁ బుత్రుడు, కందుగలదుండగీడు = వల్లనికళంకముగలభూ
 ర్తుడు, చీకటుపిత్తి = చీకటికి మృత్యువు - చీకటిని బోగొట్టువాడు,
 పంటపైరులదొర = సస్యములకురాజు, ప్రొద్దుజంట = సూర్యునకుసాటి, అచ్చి
 యున్న = అక్షిదేవి కన్నయైనవాడు, రేజోతి = రాత్రివెలుగువాడు, చందు
 (శ్రు. చంద్రుడు). - ౨౩ చంద్రుడు.

సీ. పదివదులంచులఁ బాఁతుఁ దాల్చుదునీడు

గొండలతెక్కలు • కొట్టినదణి

జమిడియే బదులజ్జన్నములు చేసినమేటి

సోమాసులకుఁ దావు • సూపుజాణ

యెత్తరంపుఁ జెవులఁ తత్తడివజ్రీడు

విప్పతెప్పలతేడు • వెల్లగొరు

మావటిఁడు తలఁపుమానికముగలాఁడు
 నిలు వెల్లఁ జూపు లై * వెలయువాఁడు
 తే. మింటిప్రోల్సామి జడదారిఁ యింటికొడి
 పెట్టుమ్రాకుల వెలిగిడ్డి * బెనిచినదొర
 మొదటిదిక్కును బాదారి * మొయిలుజక్కి
 సామి యన నిందునామముల్ * జరగు సాంబ. 11

టీ. పదిపదులంచుతబాఁకుఁదాల్చుదునిఁడు = (పదిపదులునూఁ) నూ
 ఁయంచులుగల యాయధమును(వశ్రాయధమును) ధరించినమేటి, కొండఁ
 క్కులు కొట్టినదజి=పర్వతములయొక్క తెక్కలను నటికిన నేర్పుకాఁడు,
 జమిడియేబదుల జన్మములుచేసినమేటి=(జమిడియేబదులు=నూఁ) నూఁ
 యజ్ఞములుచేసిన యుత్తమాఁడు - శతమఖుఁడు, సోమానులకుఁ దావునూ
 పుజాఁ = యాగములొనర్చినవారి కునికిచూపునట్టినేర్పరి, ఎత్తరంపుఁజెవుల
 తత్తడినశ్రీఁడు = నిక్కుకొనియుండు చెవులుగలవాహనము (ఉచ్చైశ్శ్రీవ
 ము) నెక్కడి మొనకాఁడు, విష్ణుతెప్పలతేఁడు = (విష్ణుతెప్పలు =
 తెఱచికొనియుండు తెప్పలుగలవారు - అనిమిషులు - దేవతలు.) దేవేంద్రుఁ
 డు, వెల్లగొరుమావటిఁడు = తెల్లనియేనుగును - విరావతమును ఎక్కడి
 మావటివాఁడు, తలఁపుమానికముగలాఁడు = చింతామణిగలవాఁడు, నిలు
 వెల్లఁజూపులై వెలయువాఁడు = దేహ మెల్లనేత్రములుగలవాఁడు - సహస్ర
 నేత్రుఁడు, మింటిప్రోల్ సామి = స్వర్గపట్టణము నేలురాజు, జడదారియిం
 టికొడి = గౌరమమహామనియొక్క యాశ్రమంబునఁ గుక్కుటరూపం
 బుఁ దాల్చినవాఁడు, పెట్టుమ్రాకుల వెలిగిడ్డి బెనిచినదొర = కల్ప
 వృక్షములను, కామధేనువును బోషించినట్టి ప్రభువు, మొదటిదిక్కు
 మబాదారి = తూర్పుదిక్కునేరెడు ప్రభువు (సుబాదారి - అన్యదేశ్యము.),
 మొయిలుజక్కిసామి = మేఘములు వాహనములుగాఁగల ప్రభువు - ౧౪
 దేవేంద్రుఁడు.

సీ. తగరుబాబాసాని • దుగమోరపాదుసా
 తెమ్మరచెలి యన్నితిండికాడు
 నీటిబిడ్డడు కిత్తు • నిప్పు ముట్టగ రాని
 బలియుడు సతనాలుకలదునీడు
 కప్పల్లోవరి తిగకాళ్ల దేవర యగ్గి
 చి చ్చింగలం బన • జెలగు వహ్ని
 పోతుత త్తడిరాతు • ప్రొద్దుకూన జముండు
 మి త్తి దక్కినమేలుమేటి జమున
 తే. తోడు గుదెతాల్పు పెతరులతోడ నంగ
 గాలునిసమాహ్వయము లగు • మూలతోడు
 త్రిమ్మరీడు రక్కసి పొలంబిండి సోకు
 మూకదణి నా నిర్మతివేల్గు • పొనగు సాంబ.

12

టీ. తగరుబాబాసాని=పొట్టేలువాహనముగాఁగలరాతు, దుగమో
 రపాదుసా=రెండుముఖములుగలదేవుడు (పాదుసా-అన్యదేశ్యము), తెమ్మ
 రచెలి=వాయువునకుఁ జెలికాడు, అన్నితిండికాడు = సర్వభక్షకుడు,
 నీటిబిడ్డడు=ఉదకమునందుఁ బుట్టినవాడు, కిత్తు, నిప్పు, ముట్టగరానిబలి
 యుడు=తాఁడఁగూడని నేర్పరి, సతనాలుకలదునీడు = వీడునాలుకలు
 గలశ్రేణువున ప్రజిహ్వాడు, కప్పల్లోవరి = నల్లనిమార్గముగలవాడు -
 కృష్ణవర్ణు. తిగకాళ్లదేవర=మూడుపాదములుగలవేల్పు, అగ్గి (అగ్ని-త్ర
 కృతి), చిమ్మ, ఇంగలము (అంగారశబ్దభవము.)-ంగ అగ్ని. పోతుత త్తడి
 రాతు=చున్నపోతునెక్కుబలియుడు, ప్రొద్దుకూన=సూర్యునిబిడ్డడు, జముం
 డు (ప్ర. యముడు), మి త్తి (మృత్యుశబ్దభవము.), దక్కినమేలుమేటి=ద
 ష్టిగదిక్పాలుడు, జమునతోడు=యమునకుతోఁబుట్టువు, గుదెతాల్పు=పాశ
 మును దాల్చినవాడు, పెతరులతోడు=పితృదేవతల కధిపతి. ౮ యముడు.

మూలత్రేడు=పైర్ముతిమూల కథపతి, త్రిపురీడు=రాత్రులందుఁ దిరుగు
వాడు, రక్కసి (శ్ర. రాక్షసుడు), పొలిదిండి=మాంస మాహారముగాఁ
గలవాడు, సోకుమూకదజీ=రాక్షససమాహముల కథపతి-గ నైర్వతి.

సీ. పడమటిదొర నీటియొడయఁడు జడిసామి

మొసలిగుఱ్ఱమురాతు * మొయిలుత్రేడు

వల్లెత్రాడుగలటివాడు నా వరుణాఖ్య

లమరెను జింకగుఱ్ఱమువలంతి

బీదలపెనుబాద * యీద త్రాచులమేత

గందపుమలగుఱ్ఱికాడు గాడ్పు

వయ్యర తావిమోపరి వలి మరుతేరు

సుడిగొట్టు తెమ్మర * సోకుబూచి

తే. మేనుతాల్పుల కుసురైసఃమేటి నింగి

చూలి మబ్బులవగదాయ * గాలి సురటి

వీవనలపుట్టు దువ్వగాఁవించుజాణ

కరువలి యనంగ చూరుతాఖ్య లగు సాంబ.

13

టీ. పడమటిదొర=పశ్చిమదిక్కు నేలెడువాడు, నీటియొడయఁడు=
ఉదకముల కథపతి-అపాంపతి, జడిసామి=వాన కథిపుడు, మొసలిగుఱ్ఱము
రాతు=మొసలివాహనముగాఁగల కూరుడు, మొయిలుత్రేడు=మేఘాధి
పతి, వల్లెత్రాడు గలటివాడు=పాశమునుదాల్చినవాడు-౨ వరుణుడు.
జింకగుఱ్ఱమువలంతి = జింకవాహనముగాఁగల నేర్పుకాడు, బీదలపెనుబా
ద=బీదలను జలికాఁబున మిక్కిలి బాధించునది, ఈద = చల్లనివాడు,
త్రాచులమేత=పాముల కాహరమైనవాడు, గందపుమలగుఱ్ఱికాడు=
మలయపర్వతమునుండి వీచువాడు, గాడ్పు, పయ్యర, తావిమోపరి =
(పుష్పరుల) గంధమాదాల్పువాడు, వలి, మరుతేరు = మన్తధునకు వరద

మయినవాడు, మడిగొట్టుచుట్టిపీచువాడు, తెన్నెర, సోకుబూచి=స్వర్న
గుణముగలదయ్యము, మేనుతాల్పుల కుసురైవమేటి=శరీరధారులకుఁ బ్రాణ
మైనమేటి, నింగిచూలి=అకసమునఁబుట్టినవాడు, మబ్బులపగదాయ=మేఘ
ముతను జెదరఁగొట్టుచికోధి, గాలి, సురటిపీవనలపుట్టు=విసవకట్టలు వీచుట
చేఁ బుట్టువాడు, దువ్వగావించుజాణ = దుమ్మును గలిగించు నేర్పరి, కరు
వలి= ౨౦ వాయుదేవుడు.

సీ. జక్కులపాదుసా * ముక్కంటినంగాతి

కాయకన్నేటి రొక్కములతేడు

వానీడు రారాజు * వడచక్కియెకిమీడు

తత్తడి నెక్కెడుదంట యనగ

ధనదువేళ్లగు జడదారి గిబ్బసిపాయి

తిగకంటిదొర తుదిదిక్కుటెంకి

యనగ నీశానాఖ్యలను వొందుఁ జిందము

కూతకై దువు బూరఁగొమ్మ సంకు

తే. వలమూరి యనగ శంఖము * వెలయుఁ జుట్టు

వాలు సుడివాలు వట్టువఱవాలు బట్టువు

వాలు పదినూలులంచులవాలు బిల్ల

వాలన సుదర్శనాఖ్యలు * వఱలు సాంబ.

14

టీ. జక్కులపాదుసా = యక్షులకు తేడు, ముక్కంటినంగాతి =
త్రిజేత్రునకుఁ జెలికాడు, కాయకన్నేటి = కాయగాచిన కన్నులుగలయు
త్తముడు, రొక్కములతేడు = ధనముల కధిపతి, వానీడు = (వానెడు
ఈడు) వైశ్యకులమునఁ బుట్టినవాడు, రారాజు = రాజులకురాజు - రాజు
రాజు, వడచక్కియెకిమీడు = ఉత్తరదిక్కు నేలువాడు, తత్తడినెక్కె
దంట = గుఱ్ఱపువాహనమునెక్కడి కూరుడు-ర కుబేరుడు. జడదారి =

జడలను (జటాజాటమును) ధరించినవాడు, గిబ్బినీపాయి = ఎద్దునెక్కడికాదు, తిగకంటిదొర = త్రినేత్రుడగు ప్రభువు, తుదిదిక్కుటెంకి = కడపటిదిక్కు (ఈకాన్యపుమూల) యునికిపట్టుగాఁగలవాడు - ర ఈకానునిపేరులు. చిందము, కూతైదువు = ఊరెడడి యాయధము, బూరగొమ్ము, గుంకు (ప్ర. శంఖము), వలమరి = కుడితట్టుగాఁ దిరుగునది - ౧ విష్ణువుయొక్క పాంచజన్యము. చుట్టువాలు, నుడివాలు, వట్టువవాలు - (ఈ 3 పదములకు గుండ్రనియాయధము లని యర్థము.) బటువువాలు = గట్టియాయధము, పడినూలులంచులవాలు = (పడినూలులు = వేయి.) వేయియంచులుగల యాయధము, బిల్లివాలు = బిళ్లవలె గుండ్రనైన యాయధము - ౨ విష్ణువుయొక్క గుదర్చనము.

సీ. తుదచుక్కపేరిటి * తొయ్యలిపెనిమిటి

కప్పుదేవరయన్న * కలపదారి

కటివల్వపోడ రోళికలితాల్పు తాటితె

క్కెముమేటిబలియుడు * జమునగొంగ

యన బలభద్రుపే * శ్లగుఁ గ్రీడిచెలి తేరు

పులుగురాయఁడు దెలి * మోముపక్కి

బొల్లిమోరపులుంగు * నల్లనయ్యరవాలు

తొడలేనివానినై * దోడుగరుడి

తే. వేలుపులబువ్వగొనుజోడు * వెన్నుపడగ

చిలువమేతరి మే లిచ్చుపులుగు గరుటి

తల్లివేనట వాసినిదలట యనగ

వైనతేయనమాఖ్యలు * వజ్రలు సాంబ.

15

టీ. తుదచుక్కపేరిటి తొయ్యలి పెనిమిటి = (తుదచుక్కపేరు = నక్షత్రములలోఁ గడపటి నక్షత్రముయొక్క పేరుకాంతకుఁ బెనిమిటి.) కే నతీరమణుడు, కప్పుదేవరయన్న = నల్లనిదేవరకు (కృష్ణునికి) అన్నయైన

వాడు, కలపదారి = వాఁగేలాయధముగాఁ గలవాడు, కటివల్వపోడ =
 నల్లనిపట్టుబట్టును ధరించిన నేర్పరినిలాంబరుడు, రోకలితాల్పు = ముసలా
 యుధుడు, తాటిపెక్కిము మేటిబలియుడు = తాళధ్వజాడగు గొప్పబల
 వంతుడు, జమునగొంగ = యమునానదికి శత్రువు - 2 బలరాముడు.
 క్రీడిచెలితేరు = అర్జునుని చెలికొడగు విష్ణువుయొక్కవాహనమైనవాడు,
 పులుగురాఁడు = పక్షులకురాజు, తెలిమోముపక్కి = తెల్లనిముఖము
 గలపక్షి, బొలిమారపులుగు, (పై యట్లే.) నల్లనయ్యరవాలు = నల్లని
 దేవునియొక్క రవగాలు - అస్కండితగతినిబోవు గుట్టము - విష్ణువునకు
 వేగముగాఁబోవ సాధనమైనవాహనము, తొడలేనివానిపైదోడు = ఆహారని
 కిడముడు, గరుడి (ప్ర. గరుడుడు.), వేలుపుల బువ్వగొనుజోడు = వేలుపుల
 కాహరమయిన యమృతము నపహరించినబంటు, వెన్నుపడగ = విష్ణువుయొ
 క్క ధ్వజమైనవాడు, చిలువమేతరి = పాములను దినువాడు, మేలిచ్చుపు
 లుగు = జనులకు మేలుగలగఁజేయుపక్షి, గరుటి (రూ. గరుడి.), తల్లివేనట
 వాసినదంట = తల్లియొక్క శ్రమమును బోగొట్టిన కూరుడు - ౧౩ గరు
 తంతుడు.

నీ. వడముడి తెమ్మెరకొడు కన భీముఁ డా
 వేగంటికొమరుడు * వెన్నునంటు
 వెన్నుమచ్చదునీడు * వివ్వచ్చు కవ్వడి
 గెలుపువేరుగలాడు * క్రీడి యనగ
 నర్జుననామంబు * లగు ముత్తైవులొడి
 తెలివాఁక పొందామశరలకుఁ బంట
 కఱకంఠుతలయేలు * పెరుమాళ్లదుగుబుగ్గ
 జడదారిచెవియాటఁచదలువాఁక

తే. తాటిపెక్కిముదణితల్లి * తాతపనటి
 వెల్లి మినువాఁక మిన్నేలు * వేల్పులేలు

తెల్లుకాసువునవతిత్తిల్లి యనఁ దనరు

నమరతటినికి నామధేయములు సాంబ.

16

టి. వడముడి, తెచ్చెరకొడుకు = పసనందనుడు - ౨ భీముడు, శేగంటికొమరుడు = వేయకన్నులుగలదేవుని (ఇంద్రుని) పుత్రుడు, వెన్నునంటు = కృష్ణునికిఁ బ్రియమైన హితుడు, వెన్నుమచ్చనుడి = వీపునందు మచ్చగల సరదారు, వివ్వచ్చు (ప్ర. భీభత్సుడు), కవ్వడి = (కన+వడి) రెండుచేతులతో నేకకాలమున బాణముల నేయువాడు, గెలుపుపేరుగలాడు = “విజయుడు” అనునామముగలవాడు, క్రిడి = (కిరీటి-ప్రకృతి.) కిరీటముగలవాడు - ౩ అర్జునుడు. ముత్తెరువులాడి = మూడుమార్గములందుఁ బ్రసహించునది - త్రిపథగ. తెలివాఁ = తెల్లనినది, పొందామరలకుఁబంటు = బంగరుతామరపువ్వుల కునికిపట్టయినది, కఱకంఠతలయేలు = ఈశ్వరుని శిరమునందు వసించునది, పెరుమాళ్లుడుగుబుగ్గ = విష్ణువుయొక్క పాదములందుఁ బుట్టిన నీటియూట - విష్ణుపది, జడదారిచెవియూట = జహ్నువునెడినుకొన్నయొక్క చెవినుండిపుట్టిన నది, చదలువాఁ = ఆకాశమందుఁ బాటునది, తాటిపెక్కిముదచిత్తి = తాళధ్వజాడగుభీష్మునితల్లి, తాతపనటివెల్లి = బ్రహ్మకమండులువునందలి నీటిప్రవాహము, మినువాఁ = ఆకాశమందుఁబాటునది, మిన్నేలు (మా. మైన.), వేల్పుపేలు = (వేల్పు+వేలు) దేవతలనది, తెల్లుకాసువునవతిత్తిల్లి = కుమారస్వామికి మారుతల్లి - ౧౩ గంగానది.

సీ. వేల్పుసువారంపులిడిది వెన్నునిటెంకి

రతనాలపంట సంధ్రంబు కడలి

పుడమిముద్దియకోక • మున్నీరు ప్రాయేలు

మబ్బుపువ్వులవెల్లి • మామమామ

గట్టురాకొమరునిఁగాచిననేర్పరి

యేలులముగఁడు రేయింతిమామ

ముక్కంటియమ్ములపొది మింటిలాయంబు

తోటదొడ్డియొనర్చునీటుకాడు

తే. చందునయ లచ్చితండ్రి నా జలధి పరగు

వెల్లయేనుగు చాదంతి జేల్పుగారు

మొదటిహత్తి నా నురకరి పొదలు దెల్ల

జక్కి నిక్కువీనులమాపు చదలు తేజ

యనగ నుచ్చైశ్శ్రవముపేరు లమరు సాంబ. 17

టీ. వేల్పునువారంపువిడిది = దేవతలవంటయిల్లు, వెన్నునిటెంకి = విష్ణువుయొక్క వాసస్థానము, రతనాలపంట = రత్నములకుఁ బండుచోటు, సంద్రము (ప్ర. సముద్రము), కడలి, పుడమిమద్దియకోక = భూదేవికి వస్త్ర రూపమైనది, ముప్పిరు = (ముందు + పిరు) పురాతనమైనది, ప్రాయేలు = (ప్రాత + ఏలు) ప్రాచీనమైనది, మబ్బుపువ్వులవెల్లి = (మబ్బుపువ్వులు = మేఘపుష్పములు = పల్లవు) పిటి కునికిపట్టు, మామమామ = మామయగు విష్ణు వ్రువకుమామ, గట్టురాకొమరునిఁ గాచిన నేర్పరి = (గట్టురాకొమరుఁడు = హిమ వంతునికొమరుఁడు - మైనాకుఁడు) మైనాకుని రక్షించినసమర్థుఁడు, ఏలుల మగఁడు = నడులకు భర్త, రేయింతిమామ = రాత్రియనుకొంతకు మామ, (రాత్రి చంద్రునిభార్యయనువాడుకగుకను, చంద్రుఁడు సముద్రునికిఁబుత్రుఁ డగుటచేతను రాత్రికి మామయనఁబడియె.) ముక్కంటియమ్ములపొది = త్రినే త్రునకుఁ ద్రిపురసంహారసమయమున నమ్ములపొదియైనవాఁడు, మింటిలాయ మతోటదొడ్డియొనర్చు నీటుకాడు = అకాశమున (స్వర్గమున) గుట్టపు కాలగాను, చెట్లతోటగను, పనులదొడ్డినిగాను చేసిన నేర్పరి - స్వర్గమునఁగల యుచ్చైశ్శ్రవ మనుగుట్టమును, కల్పవృక్షములను, గామధేనువును గన్న వాఁ డు, చందునయ = చంద్రునితండ్రి, లచ్చితండ్రి = అక్షీదేవికి జనకుఁడు - గరి సముద్రము. వెల్లయేనుగు = తెల్లనియేనుగు, చాదంతి = నాలుగు దంతములుగలది, వేల్పుగారు = దేవతలయేనుగు, మొదటిహత్తి = మొదటి

యేనఁగు - ౪ విరావతము. తెల్లజక్కి = తెల్లనిగుట్టము, నిక్కువీనుతమా
పు = బిల్లుకొనియుండు చెత్తలుగలగుట్టము, చదలులేజి = స్వర్ణమందలి
గుట్టము - 3 ఉచ్చైశ్చ్రీవము.

సీ. వేలుపుటెంకి కోవెల దేవళము గుడి

యనఁగ దేవాలయాభిఖ్యలు చెలంగుఁ

దెఱగంటు జన్నంపుఁదిండులు జేజేలు

తొలివేల్పుపగతురు * పలుకుటల్లు

మేటులు వేల్పులు * మింటిత్తోవరులు ని

ద్దురలేనిప్రోడలు * నరలుగనని

పెద్ద లనఁగ సురాభిఖ్య తా విన్నోలు

వేగంటికచ్చేరి * వేల్పుటెంకి

తే. యనఁగ స్వర్ణమువేల్లగు * వినుమిటారు

లచ్చరలు వేల్పుచెలులన * నమరు నమరు

తరుణులకుఁ జాగరతనము * తలఁపుమాని

క మనఁ జింతామణినమాఖ్య * లమరు సాంబ,

18

టీ. వేలుపుటెంకి = దేవతలయునికిపట్టు, కోవెల, దేవళము (ప్ర. దేవాలయము.), గుడి - ౪ దేవాలయము. తెఱగంటు = తెఱచికొనియుండు కన్నులుగలవారు - అనిమేషులు, జన్నంపుదిండులు = యజ్ఞములందు హవిర్భాగములను దినువారు, జేజేలు, తొలివేల్పుపగతురు = పూర్వదేవులకు (అమరులకు) విరోధులు, పలుకుటల్లుమేటులు = మాటలె యాయుధములుగఁ గలవారు - గీర్వాణులు, వేల్పులు = వేలుపులు, మింటిత్తోవరులు = ఆకాశమునఁ దిరుగువారు, నిద్దురలేనిప్రోడలు = నిద్రలేనిశేర్పరులు, నరలుగననిపెద్దలు = ముదిమివలన వెండ్డుకలు మున్నగువానియందుఁ గలుగు తెల్లదనములేని గొప్పవారు - దేవతలు. విన్నోలు = ఆకాశముం దుండుపట్టణము, వేగంటికచ్చేరి =

ఇంద్రునిసభ, వేల్పుపైంకి=దేవతలుండువోటు-3 స్వర్గము, అచ్చరలు (ప్ర. అప్పరసలు), వేల్పుచెలులు=దేవతాంగనలు - 2 అప్పరసలు. చాగరత నము=ఇచ్చునట్టి రత్నము, తలఁపుమానికము = కోర్కులూసఁగురత్నము- 2 చింతామణి.

సీ. అడిగిన నొనఁగెడియావు జేజేగిడ్డి

చదలుతోడుకు తెల్లమొద వనంగ

సురగవిపేళ్లగుఁ ♦ దెఱగంటిమ్రాఁకులు

పెట్టుమ్రాఁకులు మింటిచెట్టు లనఁగఁ

గల్ప కాఖ్య లగు వేగంటిగొంగలు రక్క

నులు రేయిద్రిమ్మరుల్ ♦ సుకుసుమలు

వేల్పుదాయలు తొలివేల్పులు నా దైత్య

నామంబు లగు గాలి ♦ గాము నిగడి

తే. కొఱవిరాలువు బూది సోఁకుడు వినాసి

దయ్య మనఁగఁ బిశాచాభిధానము లగు

నివము వలి మం చనంగను ♦ హిమము దనరుఁ

బిడు గనఁగ జెల్లు నశనికఁ ♦ బేల్లు సాంబ.

19

టీ. అడిగిన నొనఁగెడియావు=కోరినతోడుతనే యిచ్చునట్టియావు, జేజే. గిడ్డి=దేవతలగోవు, చదలుతోడుకు=స్వర్గమందుండుగోవు, తెల్లమొదవు= ధవళవర్ణమైనగోవు-ర కామధేనువు. తెఱగంటిమ్రాఁకులు=దేవతలకు సంబంధించినచెట్లు, పెట్టుమ్రాఁకులు=కోరినది యిచ్చుచెట్లు, మింటిచెట్టులు= స్వర్గమందలి వృక్షములు-3 కల్పవృక్షములు. వేగంటిగొంగలు=ఇంద్రుని కిఁ బగవారు, రక్కసులు (ప్ర. రాక్షసులు), రేయిద్రిమ్మరుల్=రాక్ష

అందుఁ దిరుగువారు, సుకురుసినులు=శుక్రచార్యునిశిష్యులు, వేల్పుదాయ
లు=దేవతలకు విరోధులు, తొలివేల్పులు=పూర్వదేవులు- ౨ రాక్షసులు.
గాలి, గాము (ప్ర. గ్రహము.), నెగడి, కొఱవిరాలుపు = కొఱవికట్టె
త్రిప్పునది. బూచి, సోకుడు, పిపాసి (ప్ర. పికాచము.), దయ్యము (ప్ర. దై
వము.)-౨ పికాచము. ఇవము (ప్ర. హిమము.), వలి, మంచు-౩ హిమము.
పిడుగు-౧ వజ్రాయుధము.

సీ. మిన్ను చుక్కలతో^౧వ * విన్నుప్పరము నింగి
వెన్నునియడుగు విళ * వేల్పుఁడెరువు
గాలితండ్రి బయలొకనము మొగులు తెన్ను
చదలు నా గగనాఖ్య * లొదవుచుండుఁ
బవలు పగలు నాఁగ * దివమువేల్గు రేయి
రాతిరి రేయన * రాత్రి యమరు
దెస దిక్కు కడ యన * దిశ యొప్పు నెల చంద
నఁగ మాన మచురుఁ బున్నమ యనంగ
తే. నలరుఁ బూర్ణిమకు నమాన * యమవన యనఁ
జను నమావాస్యవేరులు * నంజ నందె
యనఁగఁ దగు సంధ్యకాతవంబునకు నెండ
ప్రాద్దు వేంద్రం బనెడివేల్లు * పొనఁగు సాంబ. 20

టీ. మిన్ను, చుక్కలతో^౧వ=నక్షత్రముల మార్గము, విన్ను, ఉప్ప
రము, నింగి, వెన్నునియడుగు=విష్ణుపది, విళ, వేల్పుఁడెరువు=దేవతలుపో
వునట్టిబాట, గాలితండ్రి=వాయువునకుఁ బుట్టుచోటు, బయలు, అకనము
(ప్ర. అకాశము.), మొగులు తెన్ను=మేఘములమార్గము, చదలు-౧౩ అకా
శము పగలు, పవలు-౨ దివము. రేయి, రాతిరి, రే-౩ రాత్రి. దెస (ప్ర. ది
శ.), దిక్కు (ఇది సంస్కృతసమము), కడ (ప్ర. కావ్య.)-౩ దిక్కు. నెల,

చందు-౨ మాసము. పున్నమ - ౧ పూర్ణిమ. అమావ, అమవస-౨ అమావాస్య. సంజ, సంచె - ౨ సంధ్యాకాలము. ఎండ, ప్రొద్దు, వేండ్రము - ౩ ఆతపము.

నీ. మెఱపులు మెఱుగులు † మించు లనఁ దటిత్తు

లగును జుక్కలు రిక్క † లనఁగఁ దార

లనురు జేజేతేని యరదము నీటిమో

పరి మబ్బు మొయి లనఁ † బరఁగు ఘనము

తెర యల తరఁగ నాఁ † బొరయువీచిక పేల్లు

నుఱువు నుఱు గనంగఁ † గొఱలు ఘన

మంతస్సమాభిఖ్య † లగును లోపల లోన

లో నన బహిరాఖ్య † లొప్పును వెలి

తే. బయలు వెలుపల నాఁగ దీఁనంబు పేల్లు

వఱుచుంచును జోతి తిర్వళిక దివ్వె

యనఁగ మందోష్ఠమునకు వెచ్చన యొకింత

వేడి యినుమంతకాఁక నా † వెలయు సాంబ.

21

టీ. మెఱపులు, మెఱుగులు, మించులు-౩ నిద్యుక్తు. చుక్కలు, రిక్కలు (ప్ర. ఋక్షములు)-౨ నక్షత్రములు. జేజేతేని యరదము=ఇంద్రుని వాహనమునది, నీటిమోపరి-నీటిని ధరించునది-జలధరము, మబ్బు, మొయిలు-౪ మేఘములు. తెర, ఆల, తరఁగ (ప్ర. తరంగము.) - ౩ సముద్రపుటలలు. నుఱువు, నుఱుగు - ౨ ఘనము. లోపల, లోన, లో-౩ అంతర్భాగము. వెలి, బయలు, వెలుపల-౩ బహిర్భాగము. జోతి (ప్ర. జ్యోతిస్సు), తిర్వళిక (ఇది ద్రావిడపదము.), దివ్వె (ప్ర. దీపము.) - ౩ దీపము. వెచ్చన, ఒకింత వేడి, ఇనుమంతకాఁక - ౩ కొంచెపాటియుష్ణము.

క. సిస్సుగ లక్షణకవి యగు
 కస్తురిరంగాఖ్యుడను జగద్ధితముగ నీ
 నిస్తులదై వతవర్గును
 విస్తర మొనరించినాడ * విబుధులకరుణాన్. 22

తా. చక్కగా లక్షణము లెఱింగిన కవి నైన కస్తురిరంగయ్య యను
 నేను లాఠాపకారార్థము పండితుల యనుగ్రహముచే సాటిలేని దేవవర్గును
 విపులముగాఁ జెప్పితిని.

దేవవర్గు సంపూర్ణము.

మా న వ వ ర్గు.

క. శ్రీనగజామానసలన
 మానసరోహంస నిరుపమానవిభవధా
 మా నవముగ నీపేరిట
 మానవవర్గువు రచింతు * మానక సాంబా. 1

తా. కాంతయుక్తురాలగు పార్వతియొక్క మానసమనెడు ప్రకా
 శించెడికొలనికి రాయంచయైనవాడా! (పార్వతిచే నెల్లప్పుడు ధ్యానింపఁ
 బడువాడా!) సాటిలేనికల్పికి నివాసమైనవాడా! ఓసాంబమూర్తీ! నీకంకి
 తముగా నేను తప్పక నూతనముగా మానవవర్గును రచించెదను.

సీ. తొలిచదువులు ప్రాతఃపలుకులు మినుకులు
 ప్రామినుకులు తొంటి * బాస లనగ
 వేదాఖ్య లగు నేలవేల్పులు తొలిజాతి
 వారు మినుకలచదువరులు జన్ని

గట్టులు దుగపుట్టుకలు పార్లు బావలు
 వాగ బ్రహ్మణులకు * నామము లగు
 తేలు దొరలు నేలయేలుదంటలు వెన్ను
 వలబుజమునఁ గల*వారు రాచ

తే. వారు తేడులు రెండవంగడంపుఁ
 బబువు లన త్త త్రియాఖ్య లొ * బచ్చు బేరి
 మూడవకొలం బతేడు నాడెకాడు నల్ల
 నయ్య తొడబిడ్డ కోమటి * నాఁ దనర్పు
 వైశ్యనామంబు లద్రినివాన సాంబ. 2

టీ. తొలిచదువులు, ప్రాతవజులు, మినుకులు, క్రామినుకులు
 తొంటిబాసలు (ఈయన్నింటికిని బూర్వజాత్యములు అని యర్థము.) - ౫
 జేదములు. నేలవేల్పులు = పుడమికిదేవులు - భూసురులు, తొలిజాతివా
 రు=ఆగ్రజన్తులు, మినుకొచ్చదువరులు = వేదాధ్యయనము చేయువారు,
 జన్మిగట్టులు = యజ్ఞోపవీతముఁ దాల్చినవారు, దుగపుట్టుకలు = ద్విజన్తు
 లు, పార్లు (పాణులు)=పాణువారు, బావలు - ౩ క్రాహ్మణులు. తేలు,
 దొరలు, నేలయేలుదంటలు=పుడమిఁ బాలించునేర్పరులు, వెన్నునివలబు
 జమునఁగలవారు=విష్ణువుయొక్క కుడిబాహువునుండి పుట్టినవారు, రాచ
 వారు=త్త త్రియులు, తేడులు, రెండవంగడంపుబబువులు=రెండవకు
 మున (త్త త్రియవంశమున) బుట్టినరాజులు-౩ త్త త్రియులు. బచ్చు, బేరి,
 మూడవకొలంబతేడు=మూడవవంశమున (వైశ్యకులమున) బుట్టినవాడు.
 నాడెకాడు=నాణెముగలవాడు, నల్లనయ్యతొడబిడ్డ=విష్ణువుయొక్కతొ
 డయందుఁ బుట్టినవాడు, కోమటి - ౬ వైశ్యుడు.

సీ. కలపతాల్పులు తుదికొలమునేర్పరులు కాఁ
 వులు వినువాఁకతో*బుట్టువు లన

నలరును శూద్రాఖ్యః * అమ్మ కన్నది తల్లి
 యవ్వ నా మాత పే * శృమరుఁ దండ్రీ
 యబ్బ కన్నయ్య నా యన యయ్య యవ్వన
 జన కాఖ్య లగుఁ దమ్ముఁ * డనుఁగు తోడు
 తోడబుట్టు వనంగఁ * దోబుట్టు వన సోద
 రాఖ్య లౌ మొదటివాఁ * డన్న పెద్ద
 తే. యనఁగ నగ్రజుఁ డగు నక్క * యచ్చ యనఁగ
 జ్యేష్ఠకన్యకుఁ జెల్లెలు * చెల్లె చెలియ
 లనఁగ దనరు గనిష్ఠ కిల్లాలు రాణి
 యాలు పెండ్లా మనఁగ భార్య * కగును సాంబ. 3

టీ. కలపతాల్కులు = వాగేటినిధరించినవారు, తుదికొలమునేర్పరు
 ౧=కడపటి (నాలుగవ) కులమునందుబుట్టిన నేర్పకలవారు, కాపులు=
 తేత్రములను రక్షించువారు, వినువాఁకతోబుట్టువులు=గంగానదికిపైదోడు
 లు (కూర్మలు విష్ణుపాదమునబుట్టిరి యని శ్రుతి చెప్పటచేతను, గంగ వి
 ష్ణుపాదోద్భవగనుకను గంగకు కూర్మలుదోబుట్టువులనిచెప్పబడిరి.)-రకూ
 ర్మలు. అమ్మ, కన్నది, తల్లి, అవ్వ-రజనని. తండ్రీ, అబ్బ, కన్నయ్య (కన్న
 +అయ్య), వాయన, అయ్య = పూజ్యుఁడు, అప్ప-౬ జనకుఁడు. తమ్ముడు,
 అనుఁగు, తోడు, తోడబుట్టువు, తోబుట్టువు-౨ సోదరుఁడు (చిన్న
 వాఁడు). మొదటివాఁడు=మొదటబుట్టినవాఁడు, అన్న, పెద్ద-౩ పెద్దతో
 బుట్టువు (అగ్రజుఁడు). అప్ప, అక్క-౨ జ్యేష్ఠభగిని. చెల్లె, చెలియలు-
 ౨ కనిష్ఠభగిని. ఇల్లాలు (ఇల్లు=ఆలు), రాణి, ఆలు, పెండ్లాము. రూ. పెం
 డ్దము-ర భార్య.

నీ. అయిదువరాలు ము * త్రైదు వనఁ బురంద్రీ
 కగుఁ దోడితోడ శ్రీరా లనంగఁ

బతిసోదరునిభార్య * పరఁగుఁ గూతురు కూతు
 కొమరిత యనఁ బుత్రి * కమరుచుండుఁ
 గొమరుండు బుడకఁడు * కొడుకు పట్టి యనంగఁ
 బుత్రుఁ డౌ బిడ బిడ్డ * పూప పాప
 కుట్టు చిఱుత కందు * కూన నిసువు పాల
 బుడుత నా శిశునామములు దనర్చు
 తే. గోల ముద్దియ ముద్దరాల్ * బేల ముగుద
 యనఁగ యుగ్ధాంగనకు నాఖ్య * లగును ముద్దిమ్మ
 వాఁడు ముదుకఁడు ముదిసినవాఁడు మునలి
 ముదునలి యనంగ వృద్ధువే * శ్లోదవు సాంబ. 4

టీ. అయిదువరాలు(విదువ+ఆలు-రేఫాగమము). రూ. విదువరాలు,
 ముత్తైదువ - ౨ వృద్ధసుమంగలి. తోడికోడలు, ఏరాలు - ౨ అన్నదమ్ము
 లభార్యలు. కూతురు, కూతు, కొమరిత - 3 పుత్రిక. కొమరుడు, బుడు
 కఁడు, కొడుకు, పట్టి - ౪ పుత్రుఁడు. బిడ, బిడ్డ, పూప, పాప, కుట్టు, చి
 ఱుత, కందు, కూన, నిసువు. రూ. నిసుగు. పా. నిసువు, పాలబుడుత =
 చంటిబిడ్డ - ౧౦ శిశువు. గోల, ముద్దియ, ముద్దరాలు (ముద్ద+ఆలు), బే
 ల, ముగుద (ప్ర. ముగ్ధ)- ౫ ముగ్ధ (ప్రాయమువచ్చిన యాఁడుది). ముదిమ్మ
 వాఁడు, ముదుకఁడు, ముదిసినవాఁడు, మునలి, ముదునలి - ౫ వృద్ధుడు.

సీ. పిన్న కొండికవాడు * చిన్న పదుచు చోట
 పసివాఁ డనెడిపేళ్లు * బాలున కగుఁ
 జతురువే శృగు దిట్ట * జాణ దంట వలంతి
 వెరవరి పోడ నేర్పరి యనంగఁ
 జెలికాఁడు సంగాతి * చెలిమరి గాదిలి
 సకియ సంగడికాఁడు * సంగడిఁడు

చెలి నేన్తి యనఁ జను ♦ స్నేహితునకుఁ జెల్లి
నంటు మాలిమి పొంగఁగ నంగ మైతి

తే. కొఱలుఁ గుఱుచ టింగణ గిడ్డ ♦ గిఱక గుఱు
పొట్టి యన వామనాఖ్య లా ♦ గట్టివాయి
తాఁగ జంత గయాళియు ♦ నాఁగఁ దనరు
ధూర్తవనితకు దురితవిధూర సాంబ.

5

టీ. పిన్న, కొండికవాడు=చిన్నవాడు, చిన్న, పడుచు, చోట.
రూ. చోట, పనివాడు-౬ బాబుడు. డిట్ట, జాణ, దంట, ఎఱిరి, వెర
వరి (వెరవు + అరి) = ఉపాయముగలవాడు (మత్స్యరీయకతద్ధితాంతము),
ప్రొడ (ప్ర. ప్రాధుడు), నేర్పరి (నేర్పు + అరి - మత్స్యరీయకతద్ధితాంతము),
సామర్థ్యముగలవాడు - ౩ సమర్థుడు. చెలికాడు, సంగా
లి = సంగాతము (స్నేహము) గలవాడు, చెలిమరి = (చెలిమి + అరి) చె
లిమిగలవాడు, గాదిలి, సకియ (ప్ర. సఖి), సంగడికాడు - సంగడిడు -
(పైరెండింటికి సంగడికలవాడు అని యర్థము.) చెలి, నేన్తి = నేన్తము గ
లవాడు (నేన్తము + ఇ - మత్స్యరీయకతద్ధితాంతము.) - ౯ స్నేహితుడు.
చెల్లి. రూ. చెలిమి, నంటు, మాలిమి. రూ. మార్చి, పొందు-౮ స్నేహితుడు.
కుఱుచ, టింగణ. రూ. టింగణా, గిడ్డ, గిఱక, గుఱు, పొట్టి - ౬ కుఱుచ
వాడు. గట్టివాయి = పెద్దగొంతుగలది, తాఁగ, జంత, గయాళి. రూ.
గయాళి = అత్యుత్తము నేయునది- ౮ ధూర్తరాజు.

సీ. కబ్బివునేతరి ♦ కయి కై నరుడు మాట

లల్లువాఁ డనువేళు ♦ చెల్లుఁ గవికి
బట్టులు చదువరుల్ ♦ బట్టుక్కి లనంగ
వందుల కగుఁ బడవాణు వేగు
వారు వేగరు లనఁ ♦ బారులవే ల్లోప్పు
బోయాలు బె న్నలు ♦ మోపరు లన

వాహకులకుఁ జెల్లు • సాహిణి సాని రా
తనఁగ నశ్వారోహఁకునకుఁ దనమఁ

తే. గట్టికలు పణిహారులు • కటిక లనఁగ
వేత్రపాణుల కగు బోయ • వేటకాఁడు
నడినిద్రిమరి యనఁ గిరాఁతాఖ్య లెనఁగు
నన్నగళ పేడి యన షండుఁ • డగును సాంబ. 6

టీ. కబ్బపునేతరి = గ్రంథములను రచించువాఁడు, కయి, కైసరుఁ
డు, మాటలల్లువాఁడు = పదము లొక్కటిగఁ జేర్చువాఁడు - ౪ కవి బ
ట్టులు, చదువరులు (చదవు+అరులు) = చదువుగలవారు, బట్టు, క్రిక్క
లు - ౪ స్తుతిపాఠకులు. పడవాళ్లు, వేగువారు, వేగరులు - ౩ చారులు -
మాటువేసముతోఁ బరరాజ్యములనుండి యుచ్చజీసంగతులనుఁ దమరాజు
నకుఁ దెలుపువారు. బోయిలు, బైస్టులు, మోపరులు - ౩ పల్లకులు మొదల
గువానిని మోయువారు. సాహిణి, సాని, రాతు - ౩ గుట్టపురాతు. కట్టిక
లు, పణిహారులు, కటికలు - ౩ బైత్తము దాల్చి కొలువుచేయు ద్వారపాలు
రు మాన్యుగువారలు. బోయ, వేటకాఁడు, అడవిద్రిమరి = అడవులందు నుం
చరించువాఁడు - ౩ కిరాతులు. అన్నగళ, పేడి - ౨ నపుంసకుఁడు.

సీ. జాలరి వలతోఁడు • మీలవేటరి యనఁ

దగు ధీవరునివేళ్లు • తడువుదాల్చు

నడు గొంటిజండెముఁవాఁడు బహ్మచారి

యన బ్రహ్మచారి పే • శృమరు గేస్తు

మనికీతోఁ డింటివాఁ • డన గృహస్థున కగు

నడవికాఁపు తనసి • జడలదారి

నాఁ జెలువొందు వాఁనప్రస్థునకు నొంటి

కాఁడు గోగముదారి • బోడ బీద

తే. కావులుగలాడు సన్నాసి * నా వెలుంగు

యతీసమాఖ్యలు ముగితిముత్తైదు వనగ

జక్కి నన జేరటా లన * జరగు మృతచి

రంటినామంబు లావన్న రక్షసారిబ.

7

టీ. జాలరి=(జాలము+అరి) జాలముగలవాడు, వలతేడు = వలకుఁ బ్రభువు. మిలవేటరి=చేపలను వేటాడువాడు - 3 చెంబడివాడు. తడుపుదాలుపు=కొల్లాయివంటి పంచె కట్టుకొన్నవాడు, వడుగు (ప్ర. వటువు), ఒంటిజం దెమువాడు=ఒక్కజం దెము వేసికొనువాడు, బమ్మచారి-ర బ్రహ్మచర్యము పూనినవాడు. గేస్తు (ప్ర. గృహస్థు), మనికితేడు=ఇంటియజమానుడు, ఇంటివాడు=ఇల్లుగలవాడు - 3 పెండ్లియైనవాడు. అడవికాపు=అడవియందు వసించువాడు, తపసి (ప్ర. తపస్వి) = తపస్సుచేయువాడు, జడలదారి=జడలను దాల్చినవాడు - 3 వానప్రస్థుడు. ఒంటికాడు=ఏకాకి, గోణముదారి=గోచిపెట్టికొన్నవాడు, బీద, కావులుగలాడు=కొవ్వయవస్త్రముదాల్చినవాడు, సన్నాసి - ౫ సన్నాస్యసి. ముగితిముత్తైదువ=ముక్తినిొందిన ముత్తైదువ, జక్కిని, పేరటాలు-3 మృతినిొందిన దీర్ఘముంగలి.

సీ. మూకాఖ్య లగు మూవ * మూగ మూగి యనంగ

గుడ్డి చీకన సంధికునకుఁ జెల్లుఁ

బరువము ప్రియము * వయసు జవ్వన మన

యావనాభిఖ్య లౌ * నందగాడు

వగకాఁ డమరువాడు * వన్నెకాఁ డెచ్చెకాఁ

డౌసుకాఁ డన సొగసైనవాడు

నీటుకాఁ డనగ రానించు శృంగారికి

గోవాళ్లు బొజుగు నాఁ * గోడెకాడు

తే. వెచ్చకాఁడు ననువుకాఁడు * వేడ్కకాఁడు
 లంజెకాఁడు మిండఁ డనఁ బల్లవుఁడు దనరు
 సోయగంబు చక్కఁదనంబు * సొబగు రూపు
 నాఁగ సౌందర్యమునకుఁ జె * న్నగును సొంబ. 8

టీ. మావ, మాఁగ, మాఁగి - 3 నోరులేనివాఁడు. గుడ్డి, చీక-అ
 కన్నులులేనివాఁడు. పరువము, ప్రాయము. రూ. పాయము, వయసు (ఇది సం
 స్కృతసమమని తోచెడి), జన్మనము (ప్ర. యావనము)-ర ప్రాయము. అం
 దగాఁడు=అందముగలవాఁడు, నగకాఁడు, అమరువాఁడు, ఎఱ్ఱకాఁడు,
 ఔసుకాఁడు=హోళుకలవాఁడు, సొగసైనవాఁడు, నీటుకాఁడు - 2 సొగ
 ను చేసికొన్నవాఁడు. గోవాళ్ళు, బొజుగు, కోడెకాఁడు, వెచ్చకాఁడు=అ
 ప్పిచ్చువాఁడు, ననువుకాఁడు=ప్రేమగలవాఁడు, వేడ్కకాఁడు=తమాషాలు
 గలవాఁడు, లంజెకాఁడు, మిండఁడు-5 నిటపురుషుఁడు. సోయగము, చ
 క్కఁదనము, సొబగు, రూపు-ర సౌందర్యము.

సీ. గట్టిమనసువాఁడు * గడునరి యుక్కరి
 దిటవరి దిట్టన * ధీరున కగుఁ
 గుచ్చితుఁ డడిగొట్టు * కూళ పెంక బికారి
 ముడికాఁడు చిలుమువాల్ * మోటు లుచ్చ
 చెండిపోతు గరాసు * మొండికట్టె తులువ
 కైలాట కాఁడు టక్కరి పిసాళి
 టకటొంకు టాటోటు * తవళి దబ్బిలి దూబ
 గడుసు కల్లరి దోసకారి చెనఁటి

తే. పాలసుఁడు లండి పిక్కరి * పలువ చెడుగు
 బేరజ మనంగ ధూర్జుని * పేరు లమదు

బగలు మార్తురు పగతురు * పవతు రనఁ

నహితులకు నానుధేయము * లమరు సాంబ.

౪

టీ. గట్టిమనసువాడు, గడుసరి (గడుసు+అరి), ఉక్కరి (ఉక్కు+అరి), దిటవరి (దిటవు+అరి), సైమూడుపదములకు 'బలిమిగలవాడు' అని యర్థము. దిట్ట - ౨. ధీరుడు. కుచ్చితుడు (ప్ర. కుత్తితుడు), అడిగొట్టు, కూశ, పెంక, బికారి, చూడికాడు, చిలుమువాలు, మోటు, లుచ్చు, చెండి పోతు, గరాసు, మొండికట్టె, తులస, కైలాటకాడు (కైలాటము+కాడు) = మాయోపాయము గలవాడు, టక్కరి = టక్కులు గలవాడు, పిసాలి, టకటొంకు, టాటోటు. య. తాటోటు, తవలి. య. తవలి, దబ్బలి, దూబ, గడుసు, కల్లిరి = బొంకులాడువాడు, దోసకారి = పాపకార్యము లొనర్చువాడు, చెనటి, పాలనుడు, లండి, పిక్కరి=పిక్కలము గలవాడు, పలువ, చెడుగు, జేరజు-30. ధూర్తుడు. పగలు, మార్తురు, పగతురు, పవతురు - ౪ శ్లోకులు.

సీ. పెరివారు కడవారు * వింతవా రెడవారు

లాఠివా రన నయ్యలకుఁ జేలంగుఁ

జుట్టలు చుట్టాలు * చుట్టముల్ విందులు

బంతుగు లనఁ జెల్లు * బంధువులకుఁ

గూర్చువాఁ డెడకాఁడు * కుంఠెనకాఁ డనఁ

దాపికాఁ డనఁ బేరు * దనరుచుండు

విటదూత బయకాఁడు * వీణెకాఁ డనఁ బొల్పు

వైణికునకు గాణ * పాటకుఁ డన

తే. గాయకున కగుఁ దిక్క వెంకలి వెడంగు

వెకలి వీణిడి వెంబరఫిత్తు వెట్టి

వేదు అనఁగ నపస్సారి * వెలయుఁ జెవిటి

విననివాఁ డన బధిరాఖ్య * లొనరు సాంబ.

టీ. పెరివారు, కడవారు, వింతవారు, ఎడవారు, లాతివారు - ౫
 పొరుగువారు. చుట్టలు (చుట్టములు+లు-మువర్గలోపము.), చుట్టాలు (చు
 ట్టము+లు-మువర్గలోపము, తత్సూర్వప్రహస్యమునకు దీర్ఘము.), చుట్టములు,
 విందులు, బందుగులు (ప్ర. బంధువు.)-౫ బంధువులు. కూర్చువాడు =
 వీటిని చెచ్చియుచ్చువాడు, ఎడకొడు, కుంఠెనకొడు, తాపికొడు-ర
 విటునిదూత బయకొడు, వీణకొడు-౨ వీణెవాయించువాడు. గాణ =
 పాటకుడు-౨ గానము చెయువాడు తిక్క, వెంగలి, వెడంగు, వెళిలి,
 వీటిడి, వెంబరవిత్తు, వెట్టి, వేదులు-ర మఱుపుగతవాడు - అపస్తాది.
 చెవిటి, విననివాడు-౨ చెవులు వినబడనివాడు.

సీ. ఎకిమిఁడు పాదుసా * యేలిక మన్నీఁడు

సాహేబు రాయఁడు * సామి పబువు

జియ్యతుపాసి వజీరుండు రాయలు

దునెదారి రా తేఁడు * దొర యొడయఁడు

నేడన వర్తిలు * నృపువేల్లు పడవాలు

దళవాయి దళవాయి * దణి యనంగఁ

దగు దళకర్తకుఁ * దగువాఁడు వెరవరి

తీర్పరి కార్పారి * దిట్ట యనంగఁ

తే. గార్వకర్తకుఁ జెలంగుఁ బ్రెగ్గడ నిజోగి

ప్రెగడ మంతిరి నా మంత్రి * వేల్లు వెలయుఁ

బంగునకు లేవజాలఁ * వాఁడు పుట్టు

మొండి పిచ్చుకుం టనువేల్లు * పొనఁగు సాంబ. 11

టీ. ఎకిమిఁడు, పాదుసా (ఇది హిందూస్థానపదము). రూ. పాదు
 సాహి, ఏలిక, మన్నీడు. పా. మన్నియ, రూ. మన్నియఁడు, మన్నెడు,
 మన్నె, సాహేబు (ఇది హిందూస్థానపదము). రాయఁడు, సామి (త్ర. స్వా

మి), పబువు (ప్ర. ప్రభువు), జియ్య, కుపాసి, వజీరుడు (ఇది హిందు సానీపదము.), రాయలు, దునెదారి. దూ. దునేదారి, రా, తేడు, దొర, ఒడయడు, నేడు-23 రాజు. పడవాలు, దళవాయి, దళాయి, దణి-ర సేనానాయకుడు. తగువాడు, వెరవరి (వెరవు+అరి)=ఉపాయము గల వాడు, తీర్పరి (తీర్పు+అరి)=దిద్దుపాట్లుగలవాడు, కార్పారి, దిట్ట - ౫ కార్యములను జక్కగాజేయువాడు. ప్రెగడ, నిజోగి (ప్ర. నియోగి)= ఉత్తరువుచేయువాడు, ప్రెగడ, మంతరి-ర ముత్రి. లేవజాలనివాడు, పుట్టుమొండి, పిచ్చుకుంటు. రూ. పిచ్చుకకుంటు-3 పంగువు - ఈచో బోయినకాళ్లవాడు.

సీ. ఎడకాడు కొల్లగాఁ డెడత్రోవకావరి

గడిదొంగ దోపుడుకాఁడు నాచు

గజముచ్చు చేవాడికాఁడు జాబరికాఁడు

మచ్చరి మునిముచ్చు డి మాయదారి

తెరువాటుకాఁడు కత్తెదొంగ దొరకోలు

సన్నాసి వడికాఁడు కన్నగాఁడు

రేద్రిమ్మరీడు ముల్లియవిప్పు లోవాడి

కాఁడు తెక్కలికాఁడు కల్లరీడు

తే. తివలి మోసరి యనఁ జెల్లు డసక్కురునకుఁ

వొత్తు సాఁకుడు బోనముకత్తె దాది

విలువరమ్ముడు వరపు డిల్ బిడ్డ యనఁగ

దాసికానామధేయముల్ డనరు సాంబ.

12

టీ. ఎడకాడు, కొల్లగాఁడు=కొల్లచేయువాడు, ఎడత్రోవకావరి=

నిర్జనమార్గమునందుఁ గాచియుండువాడు, గడిదొంగ=ఒక పెరింగినదొంగ,

దోపుడుకాఁడు. రూ. దోపిడికాఁడు = పరులసొమ్ము దోచువాడు,

నాచు, గజముచ్చు=పెద్దదొంగ, చేవాడికాఁడు=చేతిపదును గలవాడు,

జాజరకాడు. రూ. జజరకాడు=పంచననేయవాడు, మచ్చరి (ప్ర. మ
త్సరి)=కంటుగలవాడు, మునిముచ్చు=పశ్యతోహరుడు - చూచుచుండగ
నేమాట్టి కొట్టుకొనిపోవువాడు, మాయదారి=మోసముగలవాడు, తెరు
వాటుకాడు=దారినడ్డగించువాడు, కత్తెరదొంగ=కత్తెరతోఁ బనిచేయు
దొంగ, దొరకోలుసన్నాసి=నమ్మించి మోసపుచ్చి దొంగలించుదొంగ, వడి
కాడు=చేతిమణుకుదనముగలవాడు, కన్నగాడు = కన్నమువేయువా
డు, రేద్రిప్పరీడు=రాత్రిఅందు సంచరించువాడు, ముల్లియవిప్ప=ధన
ములముడులను విప్పవాడు, లోవాడు=మనమునఁ గఠినత్వముగలవాడు,
తెక్కలికాడు=దొంగతనము గలవాడు, కల్లరీడు (కల్ల+అరి+ఈడు
స్వార్థమున నీ ప్రత్యయము.) = బొంకులాడువాడు, తవలి, మోసరి(మోస
ము+అరి)=మోసముగలవాడు-2రదొంగ. తొత్తు, సాతుడు, బోసముకత్తె
(వంటచేయునది), దాది (ప్ర. ధాత్రి), విలువరమ్ముడు=కూలికిఁ బనిచేయు
నది, వరపుడు, ఇల్ బిడ్డ-3 దాసి-పనికత్తె.

సీ. పడపుజాన గడించు * పడఁతి మేల్దావరి

బోగవుఁజేడియ * పొత్తుటాలు

వేడుకచెలి లంజె * వెలయాలు రోచెల్వ

వెల్లాటకత్తె నా * వేళ్ళ వెలయు

గూర్చి యిచ్చుమిటారి * కుంటెనకత్తియ

తాపికత్తె యనంగఁ * దనదుదాతి

నాగవానం బన * నామ మౌ వేళ్ళల

మేళంబునకుఁ గొహఁగాలు కొమిరె

తే. చామ జవరాలు కొమరిత * జవ్వని యన

సుందరికిఁ జెల్లు గట్టివై * సుదియఁ బ్రోడ

యనంగఁ దగుఁ బ్రాథ వయసుచెల్లినది ముసలి

మిండకోరన లోలాఖ్య * మెఱయు సాంబ.

టీ. పడపుఁజాన (పడపు+చాన)=ధనసంపాదనచేయునట్టి స్త్రీగడించుపడఁలి = ధనమునుగూర్చుకొంత, మేల్దాపరి=పలపుఁజూపనిది - లాభముఁదాఁచునది, బోగపుఁజేడియ (బోగము+చేడియ) = సుఖానుభవమున నైనట్టి మగువ, పొత్తుటాలు (పొత్తు+టాలు)=అనురాగముఁజూపు పెండ్లము, వేడుకచెలి = సంతోషముగలిగించునుందరి, అంజె, వెలయాలు (వెల+టాలు) = విలువకువచ్చెడి పెండ్లాము, రోచెల్వ = డబ్బునకువచ్చుభార్య, వెల్లాటకత్తె. రూ. వెల్లాటకత్తె = మిగులనాట్యము చేయునట్టిది-౧౦ శేష్య. కూర్చియిచ్చుమిటారి=విటునిజేయ్యనది, కుంఠెనకత్తియ, తాపికత్తె-౩ దూతిక. నాగవాసము-౧ శేష్యలసమాహూ. కొమరాలు, కొమిరె=పిన్నవయసుది, చామ, జవరాలు=యావనముగలది, కొమరిత. రూ. కొమరిత, కొమార్త, జవ్వని (జవ్వనము+ఇ) = యావనముగలది-౨ ప్రాయముగలపడుచు. గట్టితెనుది, ప్రొడ(ప్ర. ప్రొధ)-౨ ప్రొధాంగన-౩౦ యెండ్లకు హెచ్చుతక్కువవయసుగలది. వయసుచెల్లినది, చుసలి, మిండకోర. రూ. మిండలకోర - ౩ ను ౫౦ ఏండ్లకుఁ బయిపడినను విటులను గోరునట్టిస్త్రీ-లాఱిస్త్రీ.

సీ. కన్నియ కన్నె నా ♦ కన్యక కగుఁ బేరు

లానగలది అంకులాడి చెడివె

వెలిచొరవరి యన ♦ వెలయు జారిణిపేళ్లు

మెయి మేయి యొడలు నెమ్మేను మేచు

బొంది మే మై యనఁ ♦ బొనఁగు దేహమునకు

నెఱకలు పెండ్రుకల్ ♦ నెఱు లనంగఁ

గేశనమూఖ్య లోఁ ♦ గేశబంధముపేళ్లు

కీల్తుడి క్రొమ్ముడి ♦ కీలుగంటు

తే. నూనెముడి వెన్నుగంటున ♦ నొనరు శిఖకు

జాట్టు సిక సిగ యనఁ జెల్లుఁ ♦ జంచు కురులు

ముంగురులు కూకటు లనంగఁ ♦ బొనఁగుచుండు

గుంతలములకు జితదైత్యకూట సాంబ.

14

టీ. కన్నియ, కన్నె - ౨ కన్యక. అనగలది - ఇతరులపైయాశగలది, అంకులాడి, చెడిపె, వెలిచొరవరి = బయటిదచిగన్నది - ౪ జారిణిస్త్రీ. మెయి, మేయి, ఒడలు, నెమ్మేను, మేను, బొంది, మే, మై - ౫ శరీరము. నెఱకలు, వెండుకలు, నెఱులు - ౩ కేశములు. కీటుడి, క్రొమ్మడి (క్రొత్త+ముడి), కీలుగంటు, నూనెముడి, వెన్నగంటు - ౪ కేశబంధము - జాటుగముడిచినవెండుకల దూనుముడి. జాట్టు, నీగ, నీక - ౩ కిఖ - జాట్టుముడి. చుంచుకురులు, ముంగురులు (మున్ను+కురులు) = ముందటి వెండుకలు, కూకటులు - ౩ చూర్ణగుంతలములు - పొడివెండుకలు.

నీ. కొప్పు వేసలి మూల ♦ క్రొవ్వెద తుఱు మనఁ

గబరి యకా క గను ♦ కన్ననంగ

నేత్రాఖ్య లగు నొసల్ ♦ నెన్నొసల్ నుదురు నె

న్నదు రన నిటలాఖ్య ♦ లొడవుఁ జూడ్కి

సారువ దిష్టి చూ ♦ పన వీక్షణము లొప్పు

వీనులు చెవులును ♦ జానుగులును

నా నొప్పు శోత్రముల్ ♦ కౌను లేగౌను నె

న్నదుము నడు మనంగ ♦ నడరు మధ్య

తే. మునకుఁ బొక్కిలి బొడ్డనఁ ♦ దనరు నాభి

మూలి మోర మొకము మోము ♦ మొగ మనంగ

వదనము దనర్పు వా నోరు ♦ వాయి యనంగ

ముఖగుహాభిఖ్య లగు గురుఁమూర్తి సాంబ.

15

టీ. కొప్పు, వేసలి, మూల, క్రొవ్వెద (క్రొత్త+వెద), తుఱుము - ౪ స్త్రీలకొప్పు. కన్, కను, కన్ను - ౩ నేత్రము. నొసలు, నెన్నొసలు, నుదురు,

నెన్నదురు-ర ఫాలము. చూడ్కి. రూ. చూడికి, పారుప (ద్రావిడము.),
 దిష్టి (తెలుఁగున వకారము లేదు గనుక ఈరూప మసాధువు), చూపు -
 ర వీక్షించుట - దర్శించుట. వీనులు, చెవులు, జానుగులు-3 శ్రోత్రములు.
 కాను, లేఁగాను (లేత+కాను), నెన్నడుము (నెఱు+నడుము), నడుము-ర
 మధ్యము. పొక్కిలి, బొడ్డు-౨ నాభి. మాతి, మోర, మొకము, మోడు,
 మొగము (ఈ 3 ను ముఖశబ్దభవములు.)-౫ వదనము. వా, నోరు, వాయి-
 3 వదనగుహ (నోరు).

సీ. పలు పల్లు పండులు * పం డ్లన రదము లౌఁ

జెంప దవుడ చెక్కు * చెక్కి లనఁగఁ

దగుఁ గపోలము నెత్తి * తల యన శిర మొప్పు

ముకు ము క్కనంగ నాశిక చెలంగు

బొమ కనుబొమ యన * భూనామ మమరు మీ

సలు మీసము లనంగ * శక్తు వలరు

నదరము కెమ్మెవి * పెదవి వాతెఱ మోవి

యన నోవ మగు నెద * యక్కు లొమ్ము

తే. నెడఁద యన వక్ష మగు బొట్ట * కడుపు బొజ్జ

బొట్ట డో క్కన నుదరంబు * పొసఁగుచుండుఁ

గేలు కై కయి చేయి కెంఁగే లనంగఁ

బంచ శౌఖకు నామముల్ * వరఁగు సాంబ.

16

టీ. పలు, పల్లు, పండులు, పండ్లు - ర దంతములు. చెంప. రూ.
 చెంక, దవుడ. రూ. దొడ. చెక్కు, చెక్కిలి-ర కపోలము. నెత్తి, తల-౨ శిరసు.
 ముకు, ముక్కు-౨ ఘ్రాణము. బొమ, కనుబొమ - ౨ భూరేఖ. మీసలు
 (మీసము + లు-మవర్ణలోపము.), మీసములు. రూ. మీసాలు-౨ శక్తు
 వులు. అదరము (త్ర. అధరము.), కెమ్మెవి (కెంపు+మోవి), పెదవి,

వాలెఱు = (వాయి + లెఱు) నోటిరంధ్రమును మూయునది, మోవి - ౫
 ఓవము. ఎద, అక్కు, తొమ్ము, ఎడఱ - ౪ హృదయము. పొట్ట, కడు
 పు, బొజ్జ, బొట్ట, దొక్క-౫ ఉదరము. కేలు (నిత్యైకవచనాంతము.),
 కై, కయి, చేయి. రూ. చెయ్యి, చెయి, చే, కెం గేలు (కెంపు + కేలు) - ౫ కరము.

సీ. అఱచెయ్యి లోచెయి * యనఁ గరతల మొప్పుఁ

బెడచెయ్యి మీఁజెయి * వెనుకచెయ్యి

యనఁ దగుఁ జరమశఃమంబు వేల్ వ్రేలన

నంగుళి యగుఁ జరమూరిగమునకు

వెన్ను వెనుకమేను * వీఁ పన వర్తిల్లు

గద్దవ గడ్డము * గౌద యనఁగఁ

జిబుకనామంబురాజిల్లుఁ గడవనంబు

చట్ట తోలనఁ గళానంబు నాఁగఁ

తే. జర్జ మమరు మోకాళ్లన * జానువు లగుఁ

విక్కు చిఱుదొడ యన జంఘపేళ్లు దనరుఁ

గురువు తొడ యన నూరువు * వఱలు ముడ్డి

పిఱుదు తుం టన జఘనంబుపేళ్లు సాంబ.

17

టీ. అఱచెయ్యి, లోచెయి - ౨ చేతిలోభాగము. బెడచెయ్యి, మీఁ
 జెయి (మీఁచు + చెయి), వెనుకచెయ్యి = చేతివెనుకటిభాగము - ౩ చేతివెను
 కటిభాగము. వేలు, వేళిలు - ౨ అంగుళి. వెన్ను, వెనుకమేను, వీఁపు - ౩
 పృష్ఠము. గద్దవ, గడ్డము, గౌద. రూ. గవుద - ౩ గడ్డము. కడవనంబు,
 చట్ట, తోలు, కళాసము - ౪ చర్మము. మోకాళ్ళు - ౧ జానువు. పిక్కు,
 చిఱుదొడ = చిన్న తొడ - ౨ పిక్కు. కుఱువు, తొడ - ౨ ఊరువు. ముడ్డి. రూ.
 మూడి, పిఱుదు, తుంటి - ౩ కటిభాగము.

సీ. పునుక పుటియ పుచ్చె • యనఁ గపాలం బొప్పు

బుజము మూఁ పనఁ జెల్లు • భుజము పేర్లు

బట్ట వలువ కోక • పుట్టుంబు గింటెంబు

చీర నా వననంబు • చెలఁగు నటుత

గొంతు కుత్తుక యట్టు • కొలిమి మెడ యనంగ

గళమున కగుఁ బిడికి లన ముష్టి

కగుఁ బ్రసృతికిఁ జేర • యన నంజలికి దోయి

లన హస్తమునకు మూ • రనఁగఁ బొనఁగు

తే. బార యనఁగను వ్యామఱ్ఱ • పరఁగు జేన

దుత్త యనఁ దాలమున కొప్పు • బెత్త యనఁగ

నంగుళాభిఱ్ఱ యగు నంజ • హజ్జ యదుగు

నాఁగఁ బాదాభిఱ్ఱ లగు లోకనాథ సాంబ.

18

టీ. పునుక. రూ. పున్న, పుటియ. రూ. పుట్టె, పుచ్చె-3 కపాలము. బుజము, మూపు - 1 బాహువు. బట్ట, వలువ, కోక, పుట్టము, గింటెము, చీర-2 వస్త్రము. అటుత, గొంతు, కుత్తుక, అట్టు, కొలిమి, మెడ-3 కంఠము. పిడికిలి-4 ముష్టి. చేర-5 ప్రసృతి (చాచిన ప్రేళ్లుగల యణు చెయి). దోయిలి. రూ. దోసిలి-6 అంజలి. మూర-7 హస్తము (మోచెయ్యి మొదలు వ్రేళ్లకొనవఱకుండుభాగము.). బార - 8 వ్యామఱ్ఱ (రెండుచేతుల చాచిన నడుమనుండునందు). జేన, దుత్త-9 తాళము (చాచినబొటన వ్రేలికొనకు చిటికెన వ్రేలికిని నడుమనుండు నందు.). బెత్త-10 అంగుళము. అంజ, హజ్జ. రూ. అజ్జ, అదుగు - 3 పాదము.

సీ. చనులు గుబ్బలు చండ్లు • చాచులు పాలిండ్లు

చన్ను లనంగఁ గుచంబు లమరు

నారు నూఁగా రన * నలరు రోమావళి
 పాపలఁ గనుతావు * ప త్త బుయ్య
 మరునిల్లు దు బ్బన * మదనమందిర మొప్పుఁ
 బిల్లలఁ గలిగించు * వేరు చుల్లి
 బుల్ల బెల్ల మనంగఁ * బొసఁగు కేఫము గాఁడు
 గుద్ద పిట్ట యనంగ * గుదము దనరుఁ
 తే. పైఁట పయ్యట పయ్యద * పయ్యట చెఱఁగు
 నాఁగఁ జేలాంచలాభిధానంబు చెలఁగుఁ
 గలువడము చందువా మేలుకట్టనంగ
 నతిశయిల్లు వితానాహ్వానములు సాంబ.

19

టీ. చనులు, గుబ్బలు, చండ్లు, చాచులు, పాలిండ్లు, చన్నులు-2
 న్ననములు. అరు, నూఁగారు-1 నాభిక్రిందిరోమరేఖ. పాపలఁగనుతావు=
 బిడ్డలను గనునట్టితావు, ప త్త, బుయ్య, మరునిల్లు, దుబ్బ-గమన్తథాగారము
 (స్త్రీలింగము). పిట్టలఁ గలిగించువేరు = బిడ్డలఁబుట్టించుటకు మూఱమైనది,
 చుల్లి. రూ. చుల్లి, బుల్లి, బెల్లము-ర పుంలింగము. గాఁడు, గుద్ద, పిట్ట-
 3 అపానస్థానము. పైఁట, పయ్యట, పయ్యద. రూ. పయ్యద, పయ్యట,
 చెఱఁగు - ౫ చీరకొంగు. కలువడము, చందువా, మేలుకట్టు - 3 వితాన
 ము (వివాహదుతందుఁ బండిటికిఁజేయు వస్త్రాలంకారము).

సీ. చెలి ముద్దుగుమ్మ యుగ్మలి నవలా చాన
 కన్నె బి త్తరి గోతి * కలికి మగువ
 జవరాలు చేడియ * జవ్వని తొయ్యలి
 నాతి పైదలి యెలఁనాగ లేమ
 నకియ జక్కవచంటి * చామ చిల్కలకొల్కి
 గుబ్బెత ప్రాయాలు * కొమ్మ పడఁతి

పొలతి ముద్దయ ననబోడి యింతి మిటారి
 నెలతుక వాల్గంటి ♦ నెలత తెఱవ
 తే, యన్ను లశకూన యెయ్యారి ♦ యతివ వెలది
 చెలియ సకి బోటి కొమరిత ♦ చిగురుబోడి
 ముగుద వగలాడి సింగారి ♦ ముదిత యవిద
 గరిత యన భామిననమాఖ్య లగు సాంబ. 20

టీ. చెలి, ముద్దుగుమ్మ = ముద్దులు గులుకునది, ఉగ్గలి, నవలా, చాన, కన్నె, బిత్తరి, గోతి, కలికి, మగువ, జవరాలు, చేడియ, జవ్వని, తొయ్యలి, వాతి, పైదలి, ఎలనాగ, లేను, సకియ, జక్కవచంటి = చక్ర వాకపక్షులమాడ్కి నొండొంటిఁ గదిసియుండు స్తనములుగలది, చాను, చిలుకల కొలికి = చిలుకలకొలుకులవంటి కంటిగొనలుగలది, గుబ్బెత = గుబ్బచమ్మలుగలది, ప్రాయాల, కొమ్మ, పడఁతి, పొలతి, ముద్దియ, ననబోడి = పుష్పముంబోలుమేనుగలది, ఇంతి, మిటారి = మిటారముగలది, నెలతుక, వాల్గంటి = నిడుపుకన్నులు గలది, నెలత, తెఱవ, అన్నులతమాన = లేకతీఁగను బోలివది, ఒయ్యారి = ఒయ్యారముగలది, అతివ, వెలది. య. వెలదుక, చెలియ, సకి (ప్ర. సఖి), బోటి, కొమరిత, చిగురుబోడి = ఇగురువంటిమేనుగలది, ముగుద, వగలాడి = వగులుగలది, సింగారి = సొగసుగలది, ముదిత, ఉవిద, గరిత = గం (స్త్రీ).

సీ. ఆనవాలును పులు ♦ గంగమచ్చము గుఱు
 తడియాల మన లాంఛనాఖ్య లొదవు
 జడిలి గొబ్బున వేగ ♦ నరగు గ్రక్కున వడి
 వేగిర మనఁ దగు ♦ వేగమునకు
 మరియాద గడి మేర ♦ సరు దెల్ల కర యనఁ
 బఱగు మర్యాదకు ♦ వెఱగు వింత

యక్కజ మబ్బుర ♦ మరిది నివ్వెఱ యబ్బ
 మచ్చెరు వన నద్భుతాఖ్య లమరుఁ
 తే. బరఁగు కదలిక పరు వన ♦ మొఱయు ధావ
 నమ్మనకు వేడె మొనరించె ♦ గ్రమ్మె బొదివెఁ
 జుట్టుకొనె నావరించె నా ♦ నిట్టినుదులు
 వేప్పనంబున కమరు నశ్రేష్ఠ సాంబ. 21

టీ. అనవాలు, పులుగు, అంగమచ్చుము, గుఱుతు, అడియాఅను-౧
 చిహ్నము. జడితి (ప్ర. ఝడితి), గొబ్బునకా, వేగ, సరగు, గ్రమ్మనకా,
 వడి, వేగిరము - 2 కిష్కము. మరియాద, గడి, మేర, సరుదు, ఎల్ల, కర-
 ౨ హద్దు. వెఱగు, వింత, అక్కజము, అబ్బురము, అరిది, నివ్వెఱ (నిం
 డు+వెఱ), అబ్బము, అచ్చెరువు (ప్ర. అశ్చర్యము.) - ౩ అశ్చర్యము.
 పరుగు, కదలిక, పరువు - 3 పరుగెత్తుట. వేడెమొనరించె, గ్రమ్మె, బొదివె,
 చుట్టుకొనె, అవరించె - ౪ చుట్టును గూర్చుండియుండె.

నీ. బువ్వ మెతుకు కూడు ♦ బోన మోరెము పసా
 దము వంటకము పనవనము బాతు
 సాద మోగిర మన ♦ జరుగు వన్నమువేల్లు
 కుడిచె బోసేనె సావడియె నమలె
 నారోగిణ మొనర్చె ♦ నారగించె మెనవెఁ
 దినె మెక్కె నన భుక్తిగొనుట కలరుఁ
 బనులు చెయ్యులు నేత ♦ లనఁ గర్తముల కొప్పుఁ
 గనలు మోడి యలుక ♦ కినుక కిన్న
 తే. నాగఁ గోపాఖ్య లగు లజ్జ ♦ నాన సిగ్గు
 బాసుకు పుయిలోట సిబ్బితి ♦ పుచ్చటి కనఁ

బరగు వ్రేడాఖ్య యోల నశివంబు సాక

నంగ వ్యాజం బమరు జగత్పాద సాంబ.

22

టీ. బువ్వ, మెతుకు, కూడు, బోనము, పీరము, పసాదము (ప్ర. ప్రసాదము.), వంటకము, పసుదనము, బాతు (అన్యదేశ్యము.), సాదము (ఇది ద్రావిడపదము.), ఓగిరము - ౧౧ అన్నము. కుడిచే, బోనేనె, సాపడియె, నమలె, ఆరోగిణమొనర్చె. రూ. ఆరోగిణమొనర్చె, ఆరగించె, మెనవె, తినె, మెక్క - ౯ భోజనముచేసెను. పనులు, చెయ్యులు, చేతలు - ౩ కార్యములు, కనలు. మోడి, అలుక, కినుక, కిన్న - ౫ కోపము. లజ్జనాన, సిగ్గు, బానుకు, పుయిలొట, సిబ్బిత, పుచ్చటిక. రూ. పుచ్చడిక - ౭ సిగ్గు. ఓతి, నెపము (ప్ర. నిభము.), సాప - ౩ మిష.

సీ. పానుపు తలిమంబు • పటుపు లేపన మెత్త

నెజ్జ యనంగ శయ్య • చెలగుచుండు

బన్నుండెఁ దెన్నుండెఁ • బండుకొనెఁ బరుండె

బవ్వళించెను బండె • బడకనేనె

నత్తమిలై ననంగ • నలరారు శయనించె

ననుటకు నిద్దురఁగొనియె గుఱక

గొనియె నిద్దురవోయె • గూర్కిడె నన నిద్రి

తున కొప్పు లేచె మేల్కొనియె మెలకు

తే. వయ్యె నన జాగ్రదభిధాన • మమరు వేడ్క

యెలమి వేడుక సంతోస • మింపు ముదము

సంతనము సొంపు మేలరుఁగం బనంగఁ

బ్రమదమున కాఖ్య లగు జగత్పాల సాంబ.

23

టీ. పానుపు, రూ. పాన్పు, తలిమము, పటుపు, లేపు, మెత్త, నెజ్జ (ప్ర. శయ్య.) - ౭ శయ్య. పన్నుండెను, తెన్నుండెను, పండుకొనెను, పరుం

డెను, పవ్వలించెను, పండెను, పడకవేసెను, అత్తమిల్లెను-౧ శయనించె.
నిద్దురగొనియె, గుఱకగొనియె, నిద్దురవోయె, కూర్చిడెను-౨ నిద్రించెను.
లేచె, మేల్కొనియె, మెఱఁకువయ్యె - ౩ నిద్రలేచెను. వేడ్క, ఎలమి,
వేడుక, సంతోషము, ఇంపు, ముదము, సంతసము, సొంపు, మేలు, అరు
సంబు - ౧౦ సంతోషము.

నీ. పలికె వాక్రుచ్చె నశిప్పననేనె మందలిం
చెను విన్నవించెఁ జెప్పె ననె నొడివె
నాడె బల్కె వచించె * నన భాషణము నేనె
ననుట కా వీనిచ్చె * నాలకించె
వినెఁ జెవియొగ్గెను * వినియె నాలించె నా
శ్రుతమయ్యె ననుట కొఁ * జులుక చొక
యులక యెల్లిద మన * నొనరు లఘుతపేళ్లు
పులకలొత్తెను గగుర్పొడిచె గగురు

తే. పాటె గరుపాటె మైమోజుపర్వె ననఁగఁ
దగును రోమాంచనామముల్ * నగపు నవ్వు
నగు న వన హాసమున కొప్పు * నడిమిదిన్నె
దీవి యన దీప్త మగుఁ బరదేవ సాంబ.

24

టీ. పలికెను, వాక్రుచ్చెను, అప్పననేనె (ప్ర. అర్పణనేనెను), మంద
లించెను, విన్నవించెను, చెప్పెను, అనెను, నొడివెను, అడెను, పల్కెను,
వచించెను-౧౦ మాట్లాడెను. వీనిచ్చె, అలకించె, వినె, చెవియొగ్గె, వినియె,
అలింఁచె-౨ వినెను. చులుక. రూ. చుల్క, చొక. రూ. చవుక, ఉలక,
ఎల్లిదము-౩ లఘుత్వము. పులకలొత్తెను, గగుర్పొడిచె. రూ. గగురుపొడి
చె-గగురుపొడిచె, గగురుపాటె, గరుపాటె, మైమోజుపర్వె-౩. రోమాం

వము గలిగెను. నగవు, నత్వ, నగు, నవు - ర హాసము. నడిమిదిన్నె, దీవి-
౨ ద్వీపము.

సీ. జోత జాగిలి కొల్పు ♦ జోహారు గిడిగిడి

మోడుపు చేకూర్పు ♦ మొక్కు మొగువు

చిన్నిపూ చేమోడ్పు ♦ జేజె వెన్నెల చెంగ

నాలు గొబ్బలు పెంకణాలు నేరె

డల్లుల్ నలా మన ♦ నమరు దండము పేల్లు

పల్లెము కంచము ♦ పల్లెరంబు

తెలె హరిహరంబు ♦ తలియ తట్టి యనంగ

భాజనం బగు గిన్నె ♦ బటుది కోర

తే. డబ్బుర యనంగఁ జషక మా ♦ డప్పి దూప

దప్పి దగ నీరువ ట్టన ♦ దాహ మమరుఁ

జాగ మీని పుడుకుపెట్టు ♦ తేగ మీగి

యనంగఁ ద్యాగసమాభిఖ్య ♦ లగును సాంబ.

25

టీ. జోత. రూ. జోతము, జాగిలి, కొల్పు, జోహారు. రూ. జోహా
రువు - జోహారు - జోహారువు, గిడిగిడి, మోడుపు. రూ. మోడ్పు, చేకూ
ర్పు, మొక్కు, మొగువు, చిన్నిపూ, చేమోడ్పు, జేజె, వెన్నెల, చెంగనా
లు, గొబ్బలు, పెంకణాలు, నేరెడల్లులు, నలాము (ఇది యవ్యదేశ్యము.)
౨౩ నమస్కారము. పల్లెము. రూ. పల్లెము, కంచము, పల్లెరము, తెలె. రూ.
తెలియ, హరిహరము, తలియ, తట్టి పాత్రము. గిన్నె, బటుది, కోర, డ
బ్బుర. రూ. డబ్బుర - ౧ త్రాగుగిన్నె. డప్పి, దూప, దప్పి, దిరువట్టు - ర దా
హము. చాగము, ఈది, పుడుకు, పెట్టు, తేగము, ఈగి. రూ. ఈవి - ౬
త్యాగము.

సీ. అగపడెఁ జేపడెఁ నబ్బె దొరకెఁ జిక్కెఁ
 దగిలెఁ దగుల్కొనెఁ దగులువడియెఁ
 బట్టువడియెఁ జిక్కువడెఁ దవలె ననంగ
 నమరు గృహీతాఖ్యఁ లఱచె నేడ్చె
 వాపోయె మొఱలిడెఁ వాచఱచె ననంగ
 రోదనంబున కగుఁ రోద గలిబిలి
 చప్పుడు గొలగొల సద్దుఁ కూత యులివు
 నలుకుడు రవలి టంఁ తనగ ధ్వనికి
 తే. నలరుఁ గలనెఁ పెరనెఁ కూడెఁ హత్తై దొరనె
 నందెఁ పొందెఁ పెనగెఁ చెందెఁ నంపె ననగ
 నమరు సక్తాఖ్య లోనయ్యెఁ సగ్గమయ్యె
 లోబడె ననంగ స్వచశాఖ్యలు చను సాంబ.

26

టీ. అగపడెను (అగము+పడెను), చేపడెను, అబ్బెను, దొరకెను, చిక్కెను, తగిలెను, తగుల్కొనెను, తగులువడియెను, పట్టువడియెను, చిక్కువడెను, తవలెను-గం చేతఁజిక్కెను. అఱచెను, ఏడ్చెను, వాపోయెను, మొఱలిడెను, వాచఱచెను-గ రోదనముచేసెను. రోద, గలిబిలి, చప్పుడు, గొలగొల, సద్దు, కూత, ఉలివు, నలుకుడు, రవలి, టంతు - గం శబ్దము. కలనెను, పెరనెను, కూడెను, హత్తైను, దొరనెను, అందెను, పొందెను, పెనగెను, చెందెను, అంపెను - గం చేరుకొనెను. లోనయ్యెను, అగ్గమయ్యెను, లోబడెను - 3 స్వాధీనమాయెను.

సీ. ఎడనె వీడెను బానెఁ నెడఁబానెఁ బురిపిచ్చె
 వేటువడె ననంగఁ వెలయుచుండుఁ
 బ్రత్యేకమయ్యె నఁ పలుకులు వెడలించె
 వెళ్లఁగొట్టెను దోలెఁ వెలలఁ బన్నెఁ

దటిమె రొప్పె ననంగఁ ♦ దనరు నుచ్చాటనం
 బొనరించె ననుటకుఁ ♦ గనియెఁ జూచెఁ
 గనుఁగొనెఁ దిలకించెఁ ♦ గనెఁ గాంచె ననఁ జెల్లు
 దర్శించె ననుటకుఁ ♦ చాల్చెఁ బూనె
 తే. నానె మోచె ననంగఁ జెల్లు ♦ నధివహించె
 ననుట కరికట్టెఁ బోనీక యంకెచేసె
 నాఁగె నిల్చెఁ దటాయించె ♦ నడ్డగించె
 నానుకొనె ననఁ దగు వారఁగాఖ్య సాంబ. 27

జీ. ఎడసెను, వీడెను, పొసెను, ఎడఁచాసెను, పురివిచ్చెను, వేఱు
 వడెను-౬ ప్రత్యేకమాయెను. వెడలించెను, వెళ్లఁగొట్టెను, తోలెను, వెఱఁ
 బన్నెను, తటిమెను, రొప్పెను-౬ తఱుమఁగొట్టెను. కనియెకా, చూచెకా,
 కనుఁగొనెకా, తిలకించెకా, కనెకా, కాంచెకా - ౬ వీక్షించెను. తార్చె
 ను, పూసెను, ఆసెను, మోచెను-౪ ధరించెను. అరికట్టెను=చుట్టునిలిచెను,
 పోనీక యంకె చేసెను, అఁగెను, నిల్చెను, తటాయించెను, అడ్డగించెను,
 అనుకొనెను - ౭ నివారించెను-విరోధించెను.

సీ. అంటుగై కొనియె ముట్టయ్యెఁ జెఱఁగుమానె
 గడకేగె నింటికిఁ ♦ గాకపోయె

ననంగ దూరస్థకుఁ ♦ దనరు దానముచేసె
 నీళ్ళుపోసికొనె మునింగెఁ గ్రుంకె
 నన నిమజ్జనమయ్యె ♦ ననుటకుఁ దగు మడి
 మడుగు మడు వనంగ ♦ నడరు శుచికి
 మైల కట్టువిడుపు ♦ మా వన మలినాఖ్య
 లగుఁ దల్పు వాకిలి ♦ యనఁ గవాట

తే. మున కొనరు నేకతంబు మంత్రన మనంగ
 సంతరంగమునకుఁ జెల్లు • నక్కట పని
 యొంజలియు జోలి యనఁ గార్య • మొనరు గంజి
 వార్చన యవాగునామముల్ • వజలు సాంబ. 28

టీ. అంటుగైకొనియె, ముట్టయ్యెన్, చెఱఁగుమానెకా, కడకేఁగెకా,
 ఇంటికేఁగాక పోయెకా - ౧ బహిష్ఠయాయెను. తానముచేసెను, నిర్లుపోసికొనెను,
 మునింగెను, శ్రుంకెను - ౨ స్నానమొనర్చెను. మడి, మడుగు, మడుపు - 3
 పరిశుద్ధి (మడుగుదోవతి). మైల. రూ. మయిల, కట్టువిడుపు, మాపు - 3 మైల
 (మైలగడ్డ). తల్పు. రూ. తలుపు, వాకిలి - 3 కవాటము. ఏకతము, మంత
 నము - ౧ ఏకాంతస్థలము. అక్కట, పని, ఒంజలి, జోలి - ౨ కార్యము.
 గంజి, వార్పు - ౨ యవాగుపు.

సీ. ఒకటి యొక్కఁ డొకండు • నొం డన నేకాఖ్య
 జమి డిమ్మ డిబ్బడి • జంట రెండు
 దుగ రెట్టి దువ యన • ద్విగుణాఖ్య కవ జోడు
 దంట దోయి యనంగ • ద్వంద్వసంఖ్య
 మూ రెండొకటి తిగ • మూఁ డనఁ ద్రయసంజ్ఞ
 చౌ యుడ్డ తీవంచ • చౌకము నలు
 నాలు గనఁగఁ జతుర్నామముల్ చౌవంచ
 యరపది యేను నై • దనఁగఁ బంచ
 తే. కంబు నా టిత్తిగ యన వట్కంబు చక్కు
 పగడ సత్ర యే డనంగ సప్తకము దచ్చి
 యెనిమి దన సప్తకము తొమ్మి • దనఁగ నవము
 పదియు సీరై దన దశాఖ్య • పరఁగు సాంబ. 29

టీ. ఒకటి, ఒక్కడు, ఒకండు, ఒండు-ర ఏకసంఖ్య. జమిడి. రూ. జమిలి, ఇమ్మడి. రూ. ఇనుముడి-ఇన్నడి, ఇబ్బడి, జంట, రెండు, దుగ, రెట్టి, దువ-రి ద్విసంఖ్య. కవ, జోడు, దంట, దోయి-ర జత-మిఠునము. మూ, రెండొకటి, తిగ, మూడు-ర త్రితయము-త్రిసంఖ్య. చా, ఉడ్డ, తీ వంచ, చాకము, నలు, నాలుగు-చతుర్వయము. చావంచ, అరపది=పదిలో సగము, ఏను, ఐదు. రూ. ఆయిదు-౫ పంచసంఖ్య-పంచకము. అఱు, ఇత్తి గ (ఇరు+తిగ)-౨ పట్నంఖ్య-పట్నము. చమ్మ-పగవ, సత (ప్ర. సప్త), వీడు-౩ సప్తసంఖ్య-సప్తకము. దచ్చి, ఎనిమిది-౪ అష్టసంఖ్య-అష్టకము. తొమ్మిది-౫ నవసంఖ్య. పది, ఈతైదు=రెండుఅయిదులు-౬ దశసంఖ్య-దశకము.

సీ. పదునొకం డనంగను ♦ బరంగు నేకాదశం

బీరాటు పండ్రెండు ♦ బార యనంగ

రవిసంఖ్య యగు నానె ♦ ద్రాగె ద్రావెను గ్రోలె

ననంగ బాసముచేసె ♦ ననుట కొనరు

బనివనియెను బోయె ♦ జనె నేగె నరిగె నా

గృతగమనునకు బే ♦ ల్లెసంగు గ్రమ్మ

ఱించె ద్రిప్పెను మిగిడించె మరల్చె నా

నావ ర్తన మొనర్చె ♦ ననుట కొనరు

తే. బాటె వెల్లెను పరువెల్లె ♦ బఱచె గదలె

నుఱికె దోలెగె నటమరించె ♦ జరిగె నన బ

లాయితుం డయ్యె ననుటకు ♦ నలరుచుండు

నకలసురచక్రవర్తి శ్రీ సాంబమూర్తి.

30

టీ. పదునొకండు-౧ ఏకాదశసంఖ్య. ఈరాటు=రెండుఅఱులు, పండ్రెండు, బార-౩ ద్వాదశసంఖ్య. అనెను, త్రాగెను, త్రావెను, గ్రోలెను-ర పాసముచేసెను. పనివనియెను, పోయెను, చనెను, ఏగెను, అరిగెను-౫ గతుం

డయ్యె. క్రస్తుఁజెను, త్రిప్పెను, మగిడించెను, మరల్చెను-ర నివృత్తిచే
సెను. పాఁతెను, వెల్లెను, పరువెత్తెను, పఱచెను, కడలెను, ఉఱికెను, తొ
లెగెను, అటమరించెను, జరిగెను-పలాయితఁడయ్యెను.

సీ. గడునరి దిట్ట యొక్కటి వాడిగలవాఁడు

వడికాఁడు పోటరి * బంటు మేటి

మనసరి తెంపరి * మొనకాఁడు మిడిమాసి

వడివాఁ డనంగ శూఠరుఁడు నెలంగు

నని చివ్వ యేడ్డెఱ * యూలము బవరము

పోట్లాట పెనఁకువ * పోరు కలను

కయ్యము దురము జగడ మన యుద్ధాఖ్య

లమరు మద్దత్తు వెన్నాస తోడు

తే. పాటు సావాసము పరాలు * బాసట యన

రాజిలు సహాయమునకు వేరమ్ము కంటు

నూడు పగ దేస మనఁగఁ బొల్పును విరోధ

నామములు సర్వలోకై కళినాథ సాంబ.

31

టీ. గడునరి, దిట్ట, ఎక్కటి, వాడిగలవాఁడు, వడికాఁడు, పోటరి,
బంటు, మేటి, మనసరి, తెంపరి, మొనకాఁడు, మిడిమాసి, వడివాఁడు-గె
కూరుఁడు. అని, చివ్వ, ఏడ్డెఱ, ఆలము, బవరము, పోట్లాట, పెనఁకువ,
పోరు, కలను, కయ్యము (శ్ర. కలహము.), దురము, జగడము - గె యు
ద్ధము. మద్దత్తు, వెన్నాస, తోడుపాటు, సావాసము, పరాలు, బాసట-
౩ సహాయము. వేరము, కంటు, నూడు, పగ, దేసము - ౫ విరోధము.

సీ. నులిచె వెంపరలాడె * నుగ్గాడె దెగటార్చె

జక్కాడె బగదెంచె * జంపె జెండె

నదమదమొనరించె ♦ జదిపె పీచమడంచె
 నులిమె చాగజలాడె ♦ బిలుకుమార్చె
 బరిమార్చె ముగియించె ♦ నుఱుమునేనె నడంచె
 ద్రుంచె బొగరుమార్చె ♦ దునిమె మడిపె
 మన్నిగొనియె రూపుమాపె గీటడగించె
 మడియించె దూలించె ♦ మలిపె ననగ

తే. బొనగ ను వధియించె ననుటకు ♦ బోచె బోవె
 సాకె గాపాడె బ్రతికించె ♦ సంతరించె
 బెంచె మనిపె ననగను పోషించుట కగు
 నకలనురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

32

టీ. నులిచెక్, పెంపరలాడెక్, నుగ్గాడెక్, తెగటార్చెను, చక్కా-
 డెను, పగచెంచెక్, చంపెక్, చెండెక్, నదమదమొనరించెను, చదిపెను,
 పీచమడచెక్, నులిమెక్, చాగజలాడెను, పిలుకుమార్చెను, పరిమా-
 ర్చెను, ముగియించెను, నుఱుమునేనెను, అడంచెను, ద్రుంచెను, పొగరుమా-
 ర్చెను, తునిమెను, మడిపెను, మన్నిగొనియెను, రూపుమాపెను, గీటడచె-
 ను, తూలించెను, మలిపెను - ౨౯ సంహరించెను. పోచెను, పోవెను,
 సాకెక్, కాపాడెను, బ్రతికించెక్, సంతరించెక్, పెంచెక్. రూ. పె-
 నిచెక్, మనిచెక్. రూ. మనిచెక్, మంచెక్ - ౧౧ రక్షణమొనర్చెను.

సీ. ఇచ్చ తలపు మది ♦ యెద మన నన జిత్త
 ముగుఁ దమకము మేలు ♦ మరులు బాళి

తమి వలపు విరాళి ♦ మమత నా మోహ మా
 నాడాది యదిసుత ♦ నాటనుండి

తలనాడు నాడు మొదలు నాటబట్టి యా
 నాడున్కి యదిమొదల్ ♦ నాటగోలె

యనఁగ దదారభ్యఁ జయనుట కౌ మంచి మేల్
బాగు లెస్స యస శుభంబు లలగు
తే. వనట యంగలారుపు వెతఁ జంత గోడు
బాద యంగద వగ పనఁ బరఁగుఁ బీడ
పదవి సిరి కల్పి యనఁగ సంపదకు వెలయు
నితము పేరి మిం పన హితఁ మెనఁగు సాంబ. 33

టీ. ఇచ్చు, తలఁపు, మది, ఎద, మనసు (ఇది తత్సమముగా నున్నది.)-
౫ చిత్తము. తమకము, మేలు, మరులు, బాళి, తమి, వలపు, విరాళి, మమత
(ఇది తత్సమము.)-౨ మోహము. నాఁడాది, అదిగుత, నాటఁజుండి, తల
నాడు, నాడు మొదలు, నాటఁబట్టి, అనాడున్కి, అది మొదలు, నా
టఁగోలె-౯ అదినము మొదలుకొని. మంచి, మేలు, బాగు, లెస్స - ౪
శుభము. వనట, అంగలారుపు, వెత, వంత, గోడు, బాద (ప్ర. బాధ.)-
అంగద, వగపు, రాపీడ-కొప్పి. పదవి (తత్సమము.), సిరి, కల్పి. య. కలిమి-
3 సంపద. ఇతము, పేరిమి, ఇంపు - 3 హితము.

సీ. జితవీర నెడనె నాఁ జను విరహము పేరు
లెననె బై కొనె బొందెఁ నేలె గలనె
నన సంగమ మొనర్చెఁ ననుట కౌ బొలయల్క
వెడమోడి యన బేర్లుఁ వెలయుఁ బ్రణయ
కలహమునకు జడఁ గాంజ గంజా బంగి
యనఁగఁ గళంజాహ్వఁయంబు లలగు
మబ్బు లాహిరి కైపుఁ మ స్తన మ త్తత
భాసిల్లు దొడుసు నుంపడ మనంగ
తే. భోగవనితకుఁ దగుఁ దెంపిఁ మునుకు కుంక
మానక మ్మన విధవనామములు నెలఁగు

బైరవానంబు దోవతి ♦ పంచె యనఁగ

నిల బహిర్వసనాభిఖ్య ♦ లలరు సాంబ.

34

టీ. జతపీడెక్, ఎడసెక్ - ౨ వియోగమునొందెను. ఎనసెక్, పైకొనెక్, పొంచెక్, ఏలెన్, కలసెన్ - ౫ సంగమించెను. పొలములుక, పెడమోడి - ౨ ప్రణయకలహము. జడ, గాంజ, గంజా, బంగి - ౪ కలంజము. మబ్బు, లాహిరి, కైపు, మస్తు - ౪ నుత్తు. తొడుగు, ఉంపడము - ౨ ఉంచుకొన్న స్త్రీ. తెంపి, మునుకు, కుంక, మానకమ్మ - ౪ విధవ. బైరవాసము. రూ. బయిరవాసము, దోవతి, పంచె - ౩ పయివస్త్రము.

నీ. విచ్చేనె నేతెంచె ♦ వచ్చెను వేంచేసె

నరుడెందె జనుడెంచె ♦ ననఁగ నాగ

తునివేరు లగు మగతనము మగంటిమి

గం డనఁ జారుమాభిఖ్యలు చెలరిగు

గద్దించె నదలించె ♦ గదిమెను సుతీమె నా

గర్జించె ననుట కొ ♦ గట్టి యుక్కు

చేగ యూట యుదుటు ♦ చేవ యుటవు బిగు

వన దృఢత్వమువేరు ♦ లలరు జట్టి

తే. విలువ రో వెల యనఁ గ్రయాభిఖ్యలు దనర్చు

గప్రము సిరంబు గంబూర ♦ కప్పుర మన

వెలయుఁ జంద్రంబు వెలి గ్రుక్క ♦ గిలుకుపలుకు

రవపలు కనంగ మణితాభ్య ♦ లవును సాంబ.

35

టీ. విచ్చేనెను, ఏతెంచెను. రూ. వీరుడెంచెను, వచ్చెను, వేంచేసెను, అరుడెంచెను. రూ. అరుగుడెంచెను, చనుడెంచెను - ౨ అగతుడయ్యెను. మగతనము, మగంటిమి, గండు - ౩ పారుషము. గద్దించెను, అదలించెను, గదిమెన్, ఉతీమెను - ౪ బెదరించెను. గట్టి, ఉక్కు, చేగ, ఊట, ఉదుటు,

చేవ, ఉలువు, బిగువు-౮ దార్ధ్యము. జట్టి, విలువ, రో, వెల-౮ మూల్యము-
క్రయము. కప్రము, నీరము, గంబూర. రూ.గంబూరము, గంబూరము, గం
బూర, కప్పురము. రూ. కపురము - ౮ కర్పూరము. వెలిగుక్క, గిలుకు
పలుకు, రపపలుకు-౩ రతికూజితము.

సీ. లేమి పేదటికము • లేమిడి లేవడి

నిప్పచ్చర మిడుమ • నెవ్వ యనగ

దారిద్ర్యనామముల్ • తగు దెస యాత్రము

కడగండ్లు గోరము • కస్తీ బెడద

యడలు చేటన విపదాఖ్యలు వర్తిల్లు

ఢక్కమెగురగొట్టె • డింక వేనె

పెద్దనిద్దరవోయె • బిద్ద మడినె జచ్చె

జనె గంతుకొనె ద్రుంగె • నమనె నేగె

తే. కూలె నీలె కాడనె డ్రెల్లె • గ్రుంకె బ్రుంగె

దెరలె పోయె ముగినె చేతె • దొరగె ననగె

బరగె మృతునిసమాఖ్యలు • బవిరి చుట్టు

వేడె మన వలయాభిధల్ • వెలయు సాంబ.

౩౪

టీ. లేమి, పేదటికము (పేద+టికము- భావార్థకతస్థితము), లేమి
డి, లేవడి, నిప్పచ్చరము, ఇడుమ, నెవ్వ - ౭ దారిద్ర్యము. దెస, ఆత్రము.
రూ. ఆత్తరము, కడగండ్లు (నిత్యబహువచనాంతము.), గోరము, కస్తీ,
బెడద, అడలు, చేటు-౯. అపత్తు. ఢక్కమెగురగొట్టె, డింక వే
నె, పెద్దనిద్దరవోయె, బిద్ద, మడినె, చచ్చె, చనె, గంతు
కొనె, ద్రుంగె, నమనె, ఏగె, కూలె, నీలె, కాడనె,
దెరలె, పోయె, ముగినె, చేతె,
దొరగె-౨౨ మ్నతిపొందెను. బవిరి, చుట్టు, వేడెము-౩ వలయును.

సీ. గమి పాఞ మొత్తము • కదుపుచేరువబారు
 పిండు కూటువ పరి • దండు దిమ్ము
 గుంపు తుటుము గుమి • గూటు పదు పనంగ
 బృందాఖ్య యగు వెల్లె • వెడలె వెలలె
 వెలువడె నన బేళ్లు • వెలయు నిర్గతుఁ డంట
 కెన్నఁడు వాలాయ • మెపుడు నిచ్చ
 లెల్లప్పు డెప్పటి • కేప్రాద్దు నెడపకే
 నా డెప్పు డుడుగక • నాఁ జెలంగు

తే. సంతతాఖ్య కొలము వంగనమ్ము వంగ
 డ మ్మనఁ గులాఖ్య వర్తిల్లు • గ్రమ్మఱ మఱి
 మగుడ వెండియుఁ బలుమఱు • మరల సారె
 తిరుగ ననఁ బునరాఖ్యలు • పరఁగు సాంబ.

67

టీ. గమి, పాఞ, మొత్తము, కదుపు, చేరువ, బారు, పిండు, కూటు
 ప, పరి, దండు, దిమ్ము, గుంపు, తుటుము, గుమి, కూటు, పదుపు - ౧౩
 సమాహము. వెల్లెకా, వెడలెను, వెలలెకా, వెలువడెకా - ౪ ప్రయాణమ
 యొను. ఎన్నఁడు, వాలాయము, ఎపుడు, నిచ్చలు, ఎల్లప్పుడు, ఎప్పటి
 కికా, ఏప్రాద్దును, ఎడపక, ఏనాఁడు, ఎప్పుడు, ఉడుగక - ౧౧ సంతము -
 సదా. కొలము, వంగనము, వంగడము - ౩ వంగము. క్రమ్మఱ, మఱి, మగు
 డకా, వెండియుకా, పలుమఱు, మరల, సారె, తిరుగకా - ౮ మాటికి
 మాటికి.

సీ. పంద కొంచ పిటికి • పాటుఁబో తనఁగను
 సమరభీరునిపేరు • లమరుచుండు
 విడియము వీడెంబు • వీడ్యము వక్కాకు
 తములము బొగాలు • తములంబు

మా న వ వ ద్ధు.

నాఁ జనుఁ దాంటూలఁగనామముల్ గొనియాడె
 నగ్గించె బొగడె గొండాడె నంచె
 గైవార మొనరించె * నా వినుతికి బేర్లు
 క్రచ్చు కోరిక కోర్కీ * యిచ్చ యనఁగఁ
 తే. నిచ్చ కగు రోసెఁ బరికించె * నెమకె దడవె
 వెదకె నారసె నరనెను * వెతకె ననఁగ
 దనరు నన్వేషణాఖ్యలు * తన్నెఁ దాచె
 నడుగుతాటించెఁ గాల్గచే * నడిచె ననఁగ
 నహరుఁ బడతాడనాభిధానములు సాంబ.

38

టీ. పంద, కోఁచ, పిటికి, పాఱు(బోతు (పాఱు+బోతు)-ర యు
 ధమునకు వెఱచువాడు. విడియను. రూ. విడెను, వీడెను, వీడ్చెను,
 వక్కాకు (వక్కలు + అకులు.), తమలను, బాగాలు, తమలము- రతాం
 బూతము. కొనియాడెను, అగ్గించెను, పొగడెను, గొండాడెక, ఎంచెక,
 కైవారమొనరించెక - ౭ స్తోత్రముచేసెను. క్రచ్చు, కోరిక, కోర్కీ, ఇ
 చ్చు-ర అపేక్ష. రోసెక, పరికించెక, నెమకెక, తడవెక, వెదకెక,
 అరనెను, అరసెను, వెతకెక-౮ అన్వేషించెను. తన్నెక, తాచెక, అ
 డుగుతాటించెక, కాల్గచేనడిచెక - ౯ కాల్గతోడన్నెను.

నీ, కొమరు చొక్కాటమ్ము * గొనబు చొకారము
 చొక్కము మేలిమి * జోక పొలుపు
 నాణెంబు సౌరు విన్నాణంబు తిన్నన
 పరఁగు చొక్కా చెల్వ * మురుపు తనరు
 నగు తియ్య పొసరు చెన్నలరు నలుపు తీరు
 వఱలు జాను చెలంగు * కొఱలు నొసరు

చను తగు నొప్పు నొనంగు ననెడువేళ్లు
 తగు మంజులమునకు * దండ యొద్ద
 తే. చెంత కుఱిగలి డగ్గర * చేర్చి పాంత
 దాపు నంన కెలను పజ్జ * ప్రాపు ఎద్ద
 యండ చక్కి గరిడి యన * నమర నొన
 మీపనామములు మనోజ్ఞరూప సాంబ. 39

టీ. కొమరు, చొక్కాటమ్మ. రూ. చొక్కాటమ్మ, చొక్కాటమ్మ,
 గొనలు, చొక్కారమ్మ. రూ. చొక్కారమ్మ, చొక్కామ్మ, మేలిమి, బోఁ
 క, పాలుపు, నాణెము. రూ. నాణెము, పొరు, విన్నాణము, తిన్నన, పర
 గు, చొక్కా. రూ. చొక్కా, చొక్కా, చెల్వు. రూ. చెల్వు, మురువు, త
 నరు, నగు, తియ్య, పొనరు, చెన్ను, అలరు, నలుపు, తీరు, పజులు, జాను,
 చెలగు, కొఱులు, ఒనరు, చను, తగు, ఒప్పు, ఎనగు - ౪౦ అందమైనది.
 దండ, ఒద్ద, చెంత, కుఱిగలి, డగ్గర. రూ. డగ్గర, చేర్చి. రూ. చేరువ,
 పాంత, దాపు, సరస, కెలను, పజ్జ (ప్ర. పజ్జత్.), ప్రాపు, వద్ద, అండ,
 చక్కి, గరిడి - ౧౦ సమీపము.

సీ. పిమ్మటఁ దరువాతఁ * బిదవ వెన్న వెనుక
 ననఁగఁ బశ్చాదభిఞ్జిలు చెలంగు
 నడలె వదలె వీరె * జాతె వీడె ననంగఁ
 జ్యోతసమాఖ్య లగు లోఁచ్చు కొద కడను
 కుఱుత యొచ్చెము తగు * కొంచెము తక్కువ
 కుందు కొదవ లోను * కొద్ది యనఁగ
 మెఱయు న్యూనతవేళ్లు * మిక్కిలి యెక్కువ
 యెచ్చు పెల్లుదనము * పెచ్చు మిగుల

తే. హె చ్చనగ నధికాభిఖ్యః * లెనగుచుండుఁ
దొలుత ముందర ముక్ మున్ను * తొల్లి మునుపు
ముందు మును తొలి యను జనుఁ * బూర్వమునకుఁ
దడవు జా గన నాలస్య * మడచు సాంబ. 40

టీ. పిమ్మటకా, తరువాతకా, (తరువాయిశబ్దమునకు సత్తమ్యేకవచనము.) పిదపకా, వెన్న, వెనుక - ౫ అనంతరము. సడలెకా, వడలెకా, వీరెకా, జాలెకా, వీడెకా - ౫ అవలంబించెను-మృతమయ్యెను. లొచ్చు, కొద, కడమ, కుఱుచ, ఒచ్చెము, తగు, కొంచెము, తక్కువ, కుందు, కొదవ, జోను, కొద్ది - ౧౨ స్వల్పము - న్యూనత్వము. మిక్కిలి, ఎక్కువ, ఎచ్చు, పెల్లదనము, పెచ్చు, మిగులి, హెచ్చు - ౩ అధికము. తొలుత, ముందర, ముక్కు, మున్ను, తొల్లి, మునుపు, ముందు, మాను, తొలి - ౯ పూర్వము. తడవు, జాగు - ౨ ఆలస్యము.

నీ. తాఱుమా అయ్యెను * దడఁబడె వీడ్వడె
నన వివర్యాసాఖ్య * లమరు సాము
నగము సాఁబా లన * దగు నర్థ మనుటకుఁ
దూకొనె జొరఁబాటె * దూటె జొచ్చె
ననఁగఁ బ్రవేశించె * ననుటకుఁ దనరారు
మొత్తై గొట్టెను వేసె * మోఁడె ననఁగఁ
ప్రహరించె ననుట కొఁ * బనిచె ననిచే బుచ్చె
నంపె బుత్తెంచె బొమ్మనియె బంపె

తే. గెలుపు మనె ననఁ బ్రస్థితాభిఖ్యలు చెలంగుఁ
జాయ పొం తనఁ జోటనఁ * బాయ యిక్క
చక్కి తా వనఁగఁ బ్రదేశసంజ్ఞ దనరు
నంబరనదీలసజ్జటా * డంబ సాంబ.

టీ. తాఱుమాఱయ్యెను, తడఁబడెక, వీడ్వడెక - 3 వ్యత్యస్త
 మాయెను. సోమ, సగము, సాఁబాలు-3 అర్థము. దూకొనెను, చొరఁబా
 టెను, తూటెక, చొచ్చెక-౪ ప్రవేశించెను. మొలెను, కొట్టెను, ప్రే
 నెక, మోడెక - ౪ త్రహరించెను. పనిచెన్, అనిచెన్, పుచ్చెన్ (పోవు
 థా. ప్రేరణరూపము.), అంపెను, పులెంచెను, పొమ్మనియెక, పంపెక,
 గెలుపుమనెక - ౪ ప్రయాణముచేసిపంపెను. చాయ, పొంతు, చోటు,
 పాయ, ఇక్క, చక్కి, తావు - ౭ ప్రదేశము.

సీ. అచట నయ్యెడ నందు * నచ్చో నదిగొ యట

నచ్చట నక్కడ * నకడ నాడ

నావంతు నల్లదె * యనఁ దత్ప్రదేశాఖ్య

లోదవు ముంగల మ్రోల * నెదుట ముందు

ముందట యనఁగ నమ్ముఖముపేళ్లు రహించు

నిరుదెస నిరువంక * నిరుగెలంకు

లిరుప్రక్క లిరుమైల * లిరుగ్రేస లిరుగడల్

నూరె లనెడిపేళ్లు * మీఱు నుభయ

తే. పార్శ్వనానుముల్ నడనెందె * బాళితాఁకె

మైమఱచెఁ గడపట్టె సొమ్మసిలె ననఁగ

మూర్ఖకొఁ గిరురించెను * మోసపుచ్చెఁ

విక్కుచేసె నా వంచనపేళ్ళు సాంబ.

42

టీ. అచటక, అయ్యెడక, అందుక, అచ్చోక, అదిగొ.రూ. అచె,
 అటక, అచ్చటక, అక్కడక, అకడక, అడక, అవంకక, అల్లదె. రూ.
 అల్లదిగొ - ౧౪ అప్రదేశము. ముంగల, మ్రోల, ఎదుట, ముందు, ముందట -
 ౫ సమక్షము. నిరుదెసలు, నిరువంకలు. రూ. ఇర్వంకలు, ఇరుగెలంకులు,
 ఇరుమైలులు, ఇరుగ్రేవలు, ఇరుగడలు, నూరలు - ౮ ఉభయపార్శ్వములు.
 నడనెందె, బాళితాఁకె, మైమఱచె, కడపట్టె, సొమ్మసిలె - ౫ మూర్ఖులై.
 కిరురించెను, మోసపుచ్చెక, విక్కుచేసె - 3 వంచించెను.

సీ. వెఱ బీతు దిగు లఱ్ఱు ♦ వెఱ పదరు బెదరు

జఱు కెడ జడు పన ♦ నెలయు భయము

క త్తి వా లడిదము ♦ కై దువు నన ఖడ్గ

మెనఁగు బల్లెము గడ ♦ యీటె చివ్వ

యనఁగఁ గుంతాఖ్య లౌ ♦ నామెత పండుగ

పబ్బం బనఁగ నుత్సవమున కలరు

వంక వంకర సొట్ట ♦ డొం కన వక్రత

చెలఁగు దుడుకు లూటి ♦ జలిమి దుండ

తే. గ మ్మనఁగ నుద్ధతాఖ్య లౌ ♦ గాని వల్లె

మంచిది యనఁగఁ దగు నమ్మతించుటకును

గుఱుచ యరచట్ట దుత్తాయి ♦ కుబుస మనఁగ

నమరుఁ గూర్పాననామధేయములు సాంబ.

43

టీ. వెఱ, బీతు (ప్ర. భీతి), దిగులు, అఱ్ఱు. రూ. అఱుకు, వెఱపు, అదరు, బెదరు, జఱుకు, ఎడ, జడుపు-గిరి భయము. క త్తి, వాలు, అడిదము, కైదువు-ర ఖడ్గము. బల్లెము, గడ, ఈటె, చివ్వ - ర కుంతము. అమెత, పండుగ. రూ. పండుగు, పండువు, పబ్బము - ౫ ఉత్సవము. వంక, వంకర, సొట్ట, డొంక - ర చక్కనిదికానిది-వక్రము. దుడుకు, లూటి, జలిమి, దుండగము-ర దుర్మార్గము. కాని, వల్లె, మంచిది - 3 అంగీకరించుటకు గుఱుకు. కుఱుచ, అరచట్ట, దుత్తాయి, కుబుసము-ర రవిక.

సీ. పావాలు పావలు ♦ పావుకోళ్లనఁ జెల్లుఁ

బాదుకాభిఖ్యలు ♦ పాయపోసు

లూడ్పులు పాపోసు ♦ లుద్దముల్ మెట్లు చె

ప్ప లనఁగఁ బాదరక్షలకుఁ దనరు

నంగడి బాజారంగ వివణి పొల్పు

గొన మల్లె నారి నా శిగుణము వరంగు

మొన యొడ్డనంగ వ్యూహశిగుణ కగుఁ బెడబొబ్బ

యా ర్పన నట్టహాసాఖ్య లెనంగు

తే. లావు సత్తువ యనంగ బలంబు చెలంగు

నట్ట మొండె మనంగఁ గబంధాఖ్య లలరు

దూల నవ తీట యనంగఁ గంఠదూతి కొనరు

శంబరాహితనుదభిదాశిదంబ నాంబ.

44

టీ. పావాలు, పావలు, పావుకోళ్లు - 3 పాదుకలు (కొయ్యవి). పా
యపోగులు, ఊడ్పులు, పాపోగులు, ఉద్దములు, మెట్లు, చెప్పులు - ౬
పాదరక్షలు (తోలువి). అంగడి, బాజారు (అన్యదేశ్యము.) - ౨ వివణి. గొన
ము, అల్లె, నారి - 3 అల్లెతాడు. మొన, ఒడ్డు - ౨ సేనలకూటము. పెడ
బొబ్బ, అర్ప - ౨ అట్టహాసము - సింహాసాదము. లావు, సత్తువ (ప్ర. సత్త్వ
ము.) - ౨ బలము. అట్ట, మొండెము - ౨ కబంధము - తలలేనియొడలు. దూ
ల, నవ, తీట - 3 దురద - కంఠదూతి.

సీ. విలు విల్లు సింగాణి శి విల్ సింగిణి యనంగ

గోదండమున కగుఁ శి గోవు కొప్పు

నాఁ జను ధనుర్గ్రాహుంబులు లకోరి

యంపతి వారస శి మమ్ము తీరు

మలికి నరము కోల శి చిలుకు తూ వన శరా

ఖ్యలు మించు మైమర్చు శి కమరు జోడు

దగళా జిరాయి బొంధవళము దుప్పటమును

జిలుకత్తు బం దనఁ శి జెలంగుఁ గవచ

తే. మరద మనఁ దే రనఁగ రథం * బమరు హోయలు
బండి కొల్లారుబండి నాఁ * బరఁగుఁ గోశ
తాం నామముల్ మునికోల * యారెకోల
ముల్లుకోలనఁ దోత్రంబు * మొనయు సాంబ. 45

టీ. విలు, విల్లు, సింగాణి, విల్, సింగిణి - ౫ ధనుస్సు. కోళు, కొ
ప్పు-౨ వింటికొన. లకోరి, అంపఱ, శారసము (ప్ర. నారాచము.), అమ్మ,
తీరు, ములికి, సరము, కోల, చిలుకు, తూపు-౧౦ బాణము. మైమర్వ. రూ.
మైమలుపు, కమరు, జోడు, దగళా, జిరాయి, బొందళము, దుప్పటము,
చిలుకత్తు, బండు - ౧౦ కవచము. అరదము (ప్ర. రథము.), తేరు-౨ రథ
ము. హోయలుబండి, కొల్లారుబండి. రూ. కొల్లారుబండి-౩ గోశ తాంగము-
గాడి. మునికోల, అరెకోల, ముల్లుకోల. రూ. ములుకోల - ౪ తోత్రము-
పనులనుదోలెడు సాధనవిశేషము.

సీ. దీవట్లు పంజాలు * దివ్యటీల్ దివటీలు
దివియ లనం గరఃదీపికి లగు

నొగ కాఁడి మ్రాఁ కనఁ * దగుఁ గూబరము కాన్క
కానుక నూడిదె * కప్ప మనఁగఁ

గరము పేళ్లగు గదై * గద్దియ యనఁగ సిం
హానననామంబు * లమరు గొఱిజ

గొల్లెనయు గుడారు * గూడార మనఁ దగుఁ
బటకుటీరము నొప్పి * బాద యలఁత

తే. తెగులు తెవు లన రోగాఖ్య * లగును వెజ్జ
మందరి యనంగ వై ద్యనా * మంబు లెనఁగు
దండ చేరు సరము పేరు * తావడంబు
సరి యనఁగ హారనామముల్ * పొరయు సాంబ. 46

టీ. దీపాలు, పంజాలు, దివ్యటీలు, దీపటీలు, నిలియలు - ౫ చేతిదీపములు. నొగ, కాండిమా - ౨ కూబరము. కాన్క, కానుక. రూ. కానికా నూడిచె, కప్పము - ౫ ఉడహారము. గద్దె, గద్దయ - ౨ సింహాసనము. గొటిజ, గొల్లెన. రూ. గొల్లియన, గుడారు, గూడారము - ౫ పటమంటపము. నొప్పి, బాద (ప్ర. బాధ), అలత, తెగులు, తెవులు - ౪ రోగము. వెజ్జ (ప్ర. వైద్యుడు), మందరి - ౨ వైద్యుడు. దండ, చేరు, సరము, పేరు, తాడంబు. రూ. తాడంబు, సరి - ౨ హారము.

సీ. సోబె సిబ్బె మనఁ బొల్పును గిలాసము కొంగు

చెఱుగు చుంగన నొప్పుఁ జేలముతుద

నెయ్యి నే చమురనఁ నెగడు నాజ్యము వేల్గు

తైలాఖ్య యగు నూనెఁ తలచమురన

దివ్వెచమురు నామిదెము నాముదంబన

నేరండతైలాఖ్యఁ తెనఁగుఁ గోవు

సారాయి యనఁ జెల్లుఁ వారుణీనామముల్

తెలిపివ్వుమున కగుఁ దెలికపిండి

తే. గాన్లుపిండి యనఁగఁ దక్తంబు వెలయుఁ

జల్ల మజ్జిగ యనఁ దధిఁనంజ్జ దనరుఁ

బెరుగు కలు పన గోరంటఁ బెల్ల మచ్చు

నాగుడాభిఖ్య లగు జగన్నాథ సాంబ.

47

టీ. సోబె, సిబ్బెము - ౨ కిలాసము-దేహముమీది యొకవిధమైన తెల్లనిమచ్చలు. కొంగు, చెఱుగు, చుంగు - ౩ వీరయొక్క కొన. నెయ్యి. రూ. నేయి, నే, చమురు - ౩ అజ్యము. నూనె, తలచమురు - ౨ తైలము-యగునూనె. దివ్వెచమురు = దీపమునకైనచమురు, అమిదెము, అముదము-౩ వీరండతైలము. గోవు, సారాయి-౨ కల్లు. తెలికపిండి, గాన్లుపిండి.

రూ. గానుగుపిండి - ౨ తిలపిష్టము. చల్ల, మజ్జిగ - ౨ తక్రము. పెరుగు, కలుపు - ౨ దధి. గోరంట, బెల్లము, అమ్మ - ౩ గుడము.

సీ. ఒడమెలు సొమ్ములు * తొడవు లనంగఁ జెల్లు

భూషణాభ్యులు విత్తమునకు రూక

ధనము రొక్క మనంగఁ * దనరు మేలుతరంబు

మేల్బంతి కన్నాకు * మీసరంబు

తలకట్టు నాఁగ భాసీలు శ్రేష్ఠనామంబు

లనవుడు నాఁగ నా * ననఁగ నావు

డనఁగఁ జెల్లు ననంగ * ననెడిపేరులకు విం

జామరము లన వింజామర లన

తే. జమిడివీచోవు లనఁ జామరముల కౌ న

నాతు కల్కండ చక్కెర * పంచదార

కండచక్కెర మేల్బులకండ మనఁగ

శర్కరాభిభ్య లగునై లఘావ సాంబ.

48

టీ. ఒడమెలు (ఇదిద్రావిడము.), సొమ్ములు, తొడవులు - ౩ భూషణములు. రూక, ధనము (ఇది తత్సమముగాన నిది యిచ్చటఁ జేర్చుట విచార్యము.), రొక్కము (ప్ర. రుక్మము.) - ౩ విత్తము. మేలుతరంబు, మేల్బంతి, కన్నాకు, మీసరము, తలకట్టు - ౪ శ్రేష్ఠములనుట. అనవుడుకొ, నాఁగన్, నాన్, అనఁగన్, నావుడున్, (ఇవి యనుధాతువు నానంతర్యార్థకతుమున్న ర్థకములు.) - ౪ చెప్పఁగాననుట. వింజామరములు, వింజామరలు, జమిడివీచోవులు - ౩ చామరములు. ననాతు, కల్కండ, చక్కెర, పంచదార, కండచక్కెర, మేలుపులకండము - ౬ పంచదారశర్కర.

సీ. నైకము నోడెము * సన్న మన్నవ జిల్లు

వలిపెము చిలు లేత * కొలఁది యలఁతి

యనదు లేజీ బనః నమరు స్వల్పమునకుఁ
 బెను గొప్ప బలు పేరుఁ పెద్ద దొడ్డ
 గన మన నధికాఖ్యఁ లొనరుఁ దోరము హోమ్ము
 గమక మొత్తనఁగ న్నూలము చెలంగు
 డస్సెఁ గుందె ముడింగెఁ దాకె నుబ్బడఁగెను
 మగ్గెఁ గుంగెను డొంకెఁ నగ్గె న్నుక్కెఁ
 తే. దగ్గె నన ఊదశ కగుఁ డబ్బు బద్దు
 పొల్లు దబ్బుఁ తాటోటుఁ బొంకు తపళి
 కల్ల జూదన నన్యతంబుఁ వేల్చు వెలయు
 నిలుకడ యనంగ నిరతాఖ్యఁ నెగడు సాంబ. 49

టీ. నైకము, తోడెను, సన్నము, అన్నము, బిల్లు, వలిపెను, చిట్లు,
 లేత, కొలది, అలతి, అసదు, లేజీబు-గ౧ స్వల్పమునుట. పెను, గొ
 ప్పు, బలు, పేరు, పెద్ద, దొడ్డ, గనము - 2 ఎక్కువయైనది. తోరము,
 హోమ్ము, గమకము, ఒమ్ము - ర నూలమైనది. డస్సెక, కుందెక, ముడిం
 గెక, తాకెను, ఉబ్బడఁగెను, మగ్గెక, కుంగెక, డొంకెక, నగ్గెక,
 న్నుక్కెక, తగ్గెను-గ౧ ఊదశమొందెను. డబ్బు, బద్దు, పొల్లు, దబ్బుఁ
 రూ. డబ్బర, తాటోటు. రూ. టాటోటు. బొంకు, తపళి. రూ. తపళి, కల్ల,
 జూదు-గ౧ నిజముకొనిది. నిలుకడ-నిరతము.

సీ. ఎంచె గణుతిచేసెఁ నెన్నికనిడె నెన్న
 ననఁగ గణించుటఁ కమరుఁ దాల్చి
 నైరణ యోర్పనఁ శాంతతపే శృగు
 నెమ్మి నెమ్మది హాయిఁ నిమ్మశంబు
 నాఁగ నిరాతంకఁ నామము లగు వెడ
 యలయిక బడలికఁ యలపు నేడ

యనఁగ శ్రమాఖ్య లౌ ధి నగ్గలం బాయెను

మేరతప్పెను మట్టుమీఱెను మించె

తే. వెక్కనం బయ్యె నుజవయ్యెఁ ధి గ్రీక్కిఱిసెను

ననఁగ నుత్కృష్ట మనుట కౌ ధి నావరించె

నిండె నెగడె వెలసె బర్వె ధి నిగడె ననఁగ

వ్యాప్త మయ్యె ననెడి పేళ్ళ ధి కలరు సాంబ. 50

టీ. ఎంచెక, గణుతిచేసెక, ఎన్నికనిడెక, ఎన్నెక - ౪ లెక్క
పెట్టెను. తాల్చి. రూ. తాలిమి, సైరణ. రూ. సయిరణ, ఓర్పు. రూ. ఓరు
పు-౬ కాంతత. నెమ్మి, నెమ్మది (నెఱు+మది), హాయి, నిమ్మళము - ౫
నిర్భయము. వెడ, అలయిక, బడలిక, అలపు, నేద - ౫ శ్రమము. అగ్గలం
బాయెను, మేరతప్పెను, మట్టుమీఱెను, మించెను, వెక్కనమయ్యెను, ఉజ
వయ్యెను, గ్రీక్కిఱిసెను-౭ సాంద్రమయ్యెను. ఆవరించెను, నిండెను, నెగ
డెను, వెలసెను, పర్వెను, నిగడెను - ౬ వ్యాపించెను.

సీ. అనడి యాడిక ధి యాఱడి నడి జట్టు

నగడు దూ జన నింద ధి కమరు మాల్చి

యలవాటు వాడుక ధి యలవడు టనఁ బొల్పు

బరిచయాభిఖ్యలు ధి పన్నిదంబు

పందెము జూద మునం దగు ద్యోతంబు

నిబ్బది నిక్కము ధి నిలువరంబు

నిజము నిక్కువ మన ధి నెగడు నత్యముపేళ్లు

గోర్వంక నెలకూన ధి గోటినాటు

తే. నా నఖక్షత మగును దంతక్షతములు

కెరలు పలునొక్కు వాతెఱుకెంపు పెదవి

గంటి కెమ్మైవిగుటి యనఁ గొంగిలి యనఁ

గవుఁగి లనఁగ నాలింగనాభ్యు లగు సాంబ. 51

టీ. అవసడి, అడిక, అఱడి, సడి, అట్టు, అగడు, దూటు-2 నింద. మాల్తి. రూ. మాలిమి, అలవాటు, వాడుక, అలవడుట - ౪ అభ్యాసము. పన్నిదము, పంచెము, జూదము. (ప్ర. ద్యూతము.)-3 ద్యూతము. నిబ్బడి, నిక్కము, నిలువరంబు, నిజము, నిక్కువము-౪ సత్యము. గోర్వంక. రూ. గోరువంక, నెలకూన, గోటినాటు - ౪ నఖిత్తము. పలునొక్కు, వాతె అకెంపు, పెదవిగంటి, కెమ్మైవిగుటి - ౪ దంతక్షతము- నురతసమయమందలిదంతములకాటు. కాంగిలి, కవుఁగిలి - ౨ లింగనము చేసికొనుట.

సీ. నాగకేసరులు చెన్నంగులు కురువులు

భోజనప్రియములు ఁ రాజనములు

గన్నేరు లిప్పపూల్ ఁ గంగాజలంబులు

మట్టకారులు పూలఁజుంజరీలు

పెద్దవంకలు పాలవెల్లులు ముత్తైపు

నరులు సుబావులు ఁ చంద్రవంక

లేనుఁగుకొమ్ములు ఁ మానికములు వన్నె

పూలు సీతాభోగము లన శాలి

తే. ధాన్య మెనఁగును దూము ముంత ముకునంబు

బల్ల కుం చన సోల తవ్వ పడి యడ్డ

గరిసె వుట్టి నెలగ మెడా ఁ కల మనంగ

ధాన్యములు గొల్చువానికిఁ ఁ దగును సాంబ. 52

టీ. నాగకేసరులు, చెన్నంగులు, కురువులు, భోజనప్రియములు, రాజనములు, గన్నేరులు, ఇప్పపూలు, గంగాజలంబులు, మట్టకారులు, పూలఁజుంజరీలు, పెద్దవంకలు, పాలవెల్లులు, ముత్తైపునరులు, సుబావులు, చంద్రవంక

కలు, ఏనుగుకొమ్మలు, మానికములు, వన్నెపూలు, సీతాభోగములు -
 ౧౯ ధాన్యభేదములు. తూము, మాంత, ముకుసంబు, బల్లకుంచము, సోల,
 తవ్వ, పడి, ఆడ్డ, గరిసె, పుట్టి, సెలగ, మెడా, కలము-ఈ ౧౮ను ధాన్య
 ములను గొల్చుమానములు-సాధనములు.

క. ఇమ్మనుజవర్గుఁ జేసితి

నమ్మదమున దీని వినినశ్రుతులు భళాచో

క్కమ్మనఁగా నెంతయు నన

ఘమ్మనఁగా మహిని వెలయుఁ ధిగావుత సాంబా. 53

తా. సంతసముతో దీనిని వినినమనుజులు బలె యిది లెస్సగానున్నది
 యనునట్లు ఈమానవవర్గును పైఁజెప్పినలెఱుఁగునఁ జేసితిని. ఓసాంబమూర్తి!
 యీవర్గు గమని పుడమి వెలయునుగాక.

మానవవర్గు సమాప్తము.

స్థావరవర్గు.

క. శ్రీవరదాయక పాయక

దేవరనామాంకితముగఁ ధి దేటవఱచెదన్

స్థావరవర్గును గవితా

భావరసజ్ఞు లెద మెచ్చుఁ బశుపతి సాంబా. 54

తా. సంపద్యుక్తుడవయిన యోవరదాతా! పశుపతి! సాంబమూర్తి!
 కవితృభావరసజ్ఞు లగుకవులు మనసునందు మెచ్చునట్లు, స్థావరవర్గును తమ
 పేర నంకితముచేసి చెప్పుచున్నాను. అవధరింపుము.

సీ. ఇలతాల్పు గట్టు గుఱిబ్బలి కొండ మల తిప్ప

యన శైలనామంబు ధిలమరు మంచు

టిలతాల్పు వడఁకుగుబ్బలి దుగ్గికన్నయ్య
 గట్లరాయఁడు బేసికంటిమామ
 చలికొండ వలిమల * పులుచూలితాత నా
 హిమగిరినామంబు * లెనఁగుఁ బసిడి
 గట్టు వేల్పులమన్నిపట్టు క్రొన్నెలదారి
 సింగిణి యన మేరుశిఖరి వొల్పు
 తే. వినపుమేతరి బలుటెంకి * వెండికొండ
 తెలిమల యనంగ రజతాద్రి * తేజరిల్లు
 బటువుమల తుదగ ట్టనఁ * బరఁగుఁ జక్ర
 వాళగిరిపేర్లు త్రిభువనవంద్య సాంబ.

56

టి. ఇలతాల్పు = భూమిని హోయనది, గట్టు, గుబ్బలి, కొండ, మఱి
 తిప్ప - ౨ పర్వతము. మంచుటిలతాల్పు (మంచు + ఇలతాల్పు - టుగాగ
 మము) = హిమవంతమగు పర్వతము, వడఁకుగుబ్బలి = చలిగలపర్వతము, దుగ్గి
 కన్నయ్య = పార్వతికిఁ దండ్రి, గట్లరాయఁడు = పర్వతములకు రాజు, బేసికం
 టిమామ = శిఖరికి మామ, చలికొండ = చల్లనిపర్వతము, వలిమల = మంచుగలప
 ర్వతము, పులుచూలితాత = తెల్లనందుఁబుట్టిన కుమారస్వామికిఁ దల్లితండ్రి -
 మాతామహుఁడు - ౧ హిమవత్పర్వతము. పసిడిగట్టు = బంగారుపర్వత
 ము, వేల్పులమన్నిపట్టు = దేవతలకు వాసస్థానము, క్రొన్నెలదారిపింగిణి =
 బాతచంద్రుని కిరమునఁదాల్చినవానికి - చంద్రమాలేశ్వరునికిఁ ద్రిపురసంహ
 రమున విల్లురూపుధరించినది - ౩ మేరుపర్వతము. వినపుమేతరి బలుటెం
 కి = హిమాలయమును భ్రష్టించినశివునికి ముఖ్యస్థానము, వెండికొండ = వెండి
 వన్నెగల పర్వతము, తెలిమల = తెల్లనిపర్వతము - ౩ కైలాసపర్వతము.
 బటువుమల = గుండ్రనిపర్వతము, తుదగట్టు = కడపటికొండ - ౨ చక్ర
 వాళపర్వతము.

సీ. కవ్యపుమల తరిగి ట్టన మందరం
 బడరుఁ దూరుపుమల * పొడుపుఁదిప్ప
 మొదటికొండ యువంగ * నుదయాచలం బొప్పు
 బడమటిమల క్రుంకుపుడమితాల్పు
 నా నస్తగిరి కగు * తాయి తా కల్లన
 బ్రస్తరాఖ్య దలిర్పు * బల్లె యూరు
 కుప్పం బనగ గ్రామ * మొప్పను బ్రోలు వీ
 డనఁ బట్టణముపేరు * లలరుచుండు
 తే. నిరవు పెంకి యునికి యిక్క * యిల్లు గీము
 మనికిపట్టు బిడారు కొంప యిలు నెలవు
 నట్టు తా వన మందిర * నామము లగు
 శంబరాహితము కభిదా * డంబ సాంబ.

16

టీ. కవ్యపుమల = దేవతలకుఁ గవ్యమైనకొండ, తరిగట్టు = తీరసముద్ర
 మాను జిలికినకొండ - ౨ మందగపర్వతము. తూరుపుమల = తూర్పుదిశ నుండు
 కొండ, పొడుపుఁదిప్ప = నూర్మ్యుఁ డుదయించుకొండ, మొదటికొండ = తూ
 ర్పుననుండు కొండ-3 ఉదయపర్వతము. పడమటిమల = పడమటిదిశనుం
 డెడి కొండ, క్రుంకుపుడమితాల్పు = నూర్మ్యుఁ డస్తమించెడి భూధరము - ౨
 అస్తమానపర్వతము. తాయి, తా, కల్ల-3 శిల. పల్లె. రూ. పల్లియ, ఊరు,
 కుప్పము - 3 గ్రామము. ప్రోలు, వీడు - ౨ పత్తనము. ఇరవు, పెంకి, ఉనికి,
 ఇక్క, ఇల్లు, గీము (ప్ర. గృహము.), మనికి, పట్టు, బిడారు, కొంప, ఇలు,
 నెలవు, నట్టు, తావు (అన్యదేశ్యము). రూ. తావు - ౧౫ నివాసము.

సీ. పెంకాయచె ట్టన * పేమాను నారిక
 డం బన నారికేశంబు దనరుఁ

దాడనఁ దాళ మాఁ దాళిమ్మ దానిమ్మ
 యన దాడిమియుఁ బొన్నఁ పొన యనంగఁ
 బున్నాగముఁ దనర్చుఁ గన్నేరు గన్నెరు
 నాఁగను గరవీరఁ నామము లగు
 రేఁగు రే నన బదరికిఁ జెల్లు మారేడు
 బిలువ మనఁ దనర్చుఁ బిల్వమునకు
 తే. జమ్మి జం బన శమి యగుఁ జంపకంబు
 దనరు సంపెగ సంపగెఁ యనఁగ నెల్లి
 యసిరి యుసిరిక యన ధాత్రిఁ కొప్పు రాగి
 యనఁగ రా వన నశ్వత్థఁ మొనరు సాంబ. 57

టి. పెంకాయచెట్టు. రూ. తెంకాయచెట్టు, శే. మాను. రూ. శే
 మాను, వారికడంబు - 3 వారికేళప్పత్తము. తాడు - 1, తాటిచెట్టు. దా
 లిమ్మ-దానిమ్మ - 2 దాడిమిప్పత్తము. పొన్న, పొన - 2, పున్నాగప్పత్త
 ము. గన్నేరు, గన్నెరు - 1 కరవీరప్పత్తము - కన్నూరిపట్టెచెట్టు. రేఁగు, రేను -
 1 బదరీప్పత్తము. మారేడు, బిలువ - 2 బిల్వప్పత్తము. జమ్మి, జంబు -
 1 శమిప్పత్తము. సంపెగ, సంపగె. రూ. సుంపగి - 1 చంపక
 ప్పత్తము. నెల్లి, ఉసిరి, ఉసిరిక - 3 అమలకప్పత్తము. రాగి, రావి - 2
 అశ్వత్థప్పత్తము.

సీ. అత్తి మేడి యనంగఁ నాదుంబరం బొప్పు
 మావి మామి డన నామ్రము దనర్చు
 వెలఁగ వెలంగ నాఁగ వెలయుఁ గపిత్థంబు
 మల్లె మల్లియ నాఁగఁ మల్లిక యగు
 జాజి జాది యనంగఁ జాతి య్కానేరేడు
 నేరేడు న్నా జంబుఁ నెగడుచుండు

బాదిరి కలిగొట్టు * నాఁ దగుఁ బాటలి

పొగడ పొవ డన నొప్పును వకుళము

తే. మ్రాకు మ్రాకు చెట్టనఁగ ద్రుమంబు చెలఁగు

తీఁగ తీఁగియ లతకూన * తీఁగె యనఁగఁ

దనరు లతవేరు పూవులు * ననలు విరులు

పువ్వులెరులు నా సుమంబు లగు సాంబ.

58

టీ. అత్తి, మేడి - ౨ అత్తిచెట్టు. మాచి, మామిడి - ౨ చూతవృక్షము. వెలఁగ, వెలంగ - ౨ కపిత్థవృక్షము. నల్లియ, మల్లె - ౨ మల్లెతీఁగ. బాజి, బాది - ౨ బాతీలత. నేరేడు, నేరెడు - ౨ జంబూవృక్షము. పాదిరి, కలిగొట్టు - ౨ పాటలీవృక్షము. పొగడ, పొవడ - ౨ వకుళవృక్షము. మ్రాకు, మ్రాకు, చెట్టు - ౩ వృక్షసామాన్యము. తీఁగ. రూ. తీవ, తీగియ. రూ. తీవియ, లతకూన (ఇది మిశ్రపదము.), తీఁగె. రూ. తీవె - ౩ అత. పూవులు. రూ. పూలు, ననలు, విరులు, పువ్వులు. రూ. పువులు, అలరులు - ౩ పుష్పములు.

సీ. మొక్క మోటిక మోను * మోక మొలక యన

నంకురనామంబు * లలరు నిగురు

తలిరు చిగురు నాఁగఁ * దగుఁ బల్లవాఖ్యలు

కొన తుద యన నగ్రమునకుఁ బొల్పుఁ

మోఱ తొలి తొట్టి నాఁ * దరుకోటరం బొప్పుఁ

దమ్మి తామ రనఁ గంజమ్ము పరఁగుఁ

దొగ తొవ కలు వనఁ * దగు నుత్పలమునకు

దట్టంబు జొంపంబు * తఱుచు జీబు

తే. గుమురు తింపర యన నిబిడము దనర్పు

మొగడ మొగ్గ యనం దగు * ముకుళమునకు

నిఱుకొండంబునకుఁ బేరు * లెనఁగు చెఱుకు

కనులుగలవూని తియ్యమా * ననఁగ సాంబ. 59

టీ. మొక్క, మోటిక, మోను, మోక, మోలక - ౫ అంకురము. ఇగురు, తలిరు, చిగురు - 3 పల్లవము కొన, తుడ - ౨ అగ్రము. తొఱ, తొలి, తొట్టి - 3 కొటరము-పృక్షమునందలిరంధ్రము. తమ్మి, తామర-౨ కమలము. తొగ, తొవ, కలువ. రూ. కల్వ-3 ఉత్పలము. దట్టము, జొంపము, తఱుచు, జీబు, గుమరు. రూ. గుబురు, తంపర - ౩ దట్టమైనది. మొగడ, మొగ్గ - ౨ మూకులము. చెఱుకు, కనులుగలవూని - గణపులుండునట్టివృక్షము, తియ్యమాను - 3 చెఱుకుగడ.

సీ. తెలుపు తెల్లన తెల్ల * తెలి వెల్ల వెలి యన

ధవళవర్ణ మెనంగు * దొవరు తొగరు

కెంజాయ యెఱు పెట్టి * కెం పన ర క్తవ

ర్ణ మగు నల్లన కఱి * నల్ల కప్పు

నలు పన నీలవర్ణము పొల్పు * జామనఁ

బసరుచా యన శ్యామ * మెనఁగుచుండు

నలిది పసు పనంగ * నగు బీతవర్ణంబు

తేట నున్నన నున్న * తెలివి నునుపు

తే. నిర్ద మన స్నిగ్ధత కెనంగు * నిగ్గు డాలు

మినుకు మిన మించు నిగ తక్కు * మెఱుంగు చికిలి

కళుకు జిగి రంగు మెఱ పన * బొలుచుఁ గాంతి

నొడ్డు దరి గ ట్టనఁగఁ గూల * మొనరు సాంబ. 60

టీ. తెలుపు, తెల్లన, తెల్ల, తెలి, వెల్ల, వెలి-౬ శుక్లవర్ణము. తొవరు, తొగరు, కెంజాయ (ప్ర. కెంపు+చాయ), ఎఱుపు, ఎఱ్ఱ, కెంపు-౬ రక్తవర్ణము. నల్లన, కఱి, నలి, కప్పు, నలుపు-౫ నీలవర్ణము. చామన, పసురు

చాయ - ౨ నలుపు తెలుపు గలిసివర్ణము. అలిది, పనుపు - ౨ పీతవర్ణము. తేట, నున్నన, నున్న, తెలివి, నునుపు, నిద్దమా (ప్ర.స్నిగ్ధము.)-౩ నిర్మలత్వము. నిగ్గు, డాలు, మినుకు. రూ. మినుక్కు, మిన, మించు, నిగ,తగుకు. రూ. తక్కు, మెఱుంగు, చికిలి, కడుకు, జిగి, రంగు, మెఱుపు - ౧౫ కాంతి. ఒడ్డు, దరి, గట్టు - ౩ తీరము.

నీ. ఆణి చినుకుఁబూస ♦ పాణి సుప్పాణి ము

తైము ముత్తియంబు ముత్త్య మనఁ దనరు

మాక్తికాఖ్యలు కెంపు ♦ మానికము రతన

మనఁగ మాణిక్యావ్యాఽయంబు లలరుఁ

బగడము పవడం బఁనఁగఁ విద్రుమము పొల్పుఁ

బక్కిరాయనితాయి ♦ పచ్చ యనఁగ

మరకతము దలిర్పు ♦ మగరాలు మూలతా

లన వజ్రము లగుఁ బుల్లంటుతాయి

తే. కప్పుతాయి యనఁగ నీల ♦ మొప్పుఁ బిల్లు

పూరి చిగిరింత యేత్రింత ♦ పొనుఁగు గడ్డి

గఱిక పచ్చిక వెఱుతురు ♦ కనవు తుంగ

విడవలి యనఁ దృణాఖ్యలు ♦ వెలయు సాంబ.

61

టీ. ఆణి, చినుకుఁబూస, పాణి, సుప్పాణి, ముత్తైము, ముత్తియము, ముత్త్యము - ౨ మాక్తికాఖ్యము. కెంపు, మానికము, రతనము (ప్ర.రత్నము.)-౩ మాణిక్యము. పగడము, పవడము - ౨ ప్రవాళము. పక్కిరాయనితాయి, పచ్చ - ౨ మరకతము. మగరాలు, మూలతాలు-౨ వజ్రములు. పుల్లంటుతాయి, కప్పుతాయి-౨ ఇంద్రసింహుణి. పిల్లు, పూరి, చిగిరింత, ఏత్రింత, పొనుఁగు, గడ్డి, గఱిక, పచ్చిక, వెఱుతురు, కనవు (ప్ర. ఘాసము.), తుంగ, విడవలి - ౧౨ తృణభేదములు.

సీ. ఎల్లి చుట్టువు గొడు ♦ గెండమఱు వనంగ
 ఛత్రంబు దనరు ధ్వజంబువేళ్లు
 టెక్కము టెక్కము ♦ టెక్కియము సిడంబు
 పడగ డా లనఁ జెల్లు ♦ నిడివి నిడుద
 సోగ నిడువు చాఁపు ♦ నాఁగ దీర్ఘమున కా
 మఱుగు చా టోలము ♦ మఱు వనంగ
 దగుఁ బిఠానాఖ్యలు ♦ జగతి జగిలె తిన్నె
 యగుఁ గన వేదిక ♦ కమరు నేల

తే. ఇల వుడమి మన్ను బువి పంటఁపలఁతి యనఁగ
 ధరణి కగు విప్పు వెడలుపు ♦ విరివి పఱపు
 వెడఁద యన విస్తరాఖ్యలు ♦ వెలయుఁ బైరు
 నసి యనఁగ సన్యనామము ♦ లెనఁగు సాంబ. 02

టీ. ఎల్లి, చుట్టువు, గొడుగు, ఎండమఱువు (గు) - ౪ ఛత్రము. టెక్కము, టెక్కము, టెక్కియము, సిడము, పడగ (ప్ర. పతాక.), డాబు - ౩ ధ్వజము. నిడివి, నిడుద, సోఁగ, నిడుపు, చాఁపు - ౫ దీర్ఘమైనది. మఱుగు, చాటు, ఓలము, మఱుపు - ౪ మూత. జగతి, జగిలె, తిన్నె, అరుగు - ౪ వేదిక - తిన్నె. నేల, ఇల, వుడమి (ప్ర. పృథివి.), మన్ను, బువి (ప్ర. భువి.), పంటపలఁతి = పంటలిచ్చు నాడుది - ౬ భూమి. విప్పు, వెడలుపు. రూ. వెడల్పు, విరివి. రూ. విఱివి, పఱపు, వెడఁద - ౭ కైకా అర్థము. పైరు, ససి - ౨ సస్యము.

సీ. మోడు మొరడు మొద్దు ♦ మోటన స్థాన వా
 బొట్టియ కలుఁగు బొక్క ♦ బొంద లోయ
 యన బిలాఖ్యలు చెల్లు ♦ నడుసు బురద తొంపి
 యన లనఁ బంకాఖ్య ♦ లెనఁగు మడుగు

మడు వన హ్రద మొప్పుఁ బొడ వన నున్నతం
 బగు గోడ యనఁగఁ గుఱివ్యంబు పొల్పు
 సోరణగం డ్లనఁ మీఱు గవాక్షము
 మాడుగుల్ మిదైలుఁ మచ్చు లనఁగ
 తే. దారునిర్మితగృహము లోఁ దరకనంబు
 బత్తలిక పొది దొన యనఁ బరఁగుఁ దూణి
 పెట్టి మందనమును బెట్టెఁ పెట్టియో యనఁ
 బేటికాభిఖ్య లగు గుణపేటి సాంబ.

63

టీ. మోడు, మొరడు, మొద్దు, మోటు-ర స్థానపు-కొమ్మలులేని
 చెట్టు. బొటియ, కలుగు, బొక్క, బొంద, లోయ-గ బిలము. అడుగు,
 మరద, తొంపి, అసలు - ర పంకము. మడుగు, మడుపు-౨ హృదయము.
 పొడవు - ౧ ఉన్నతము. గోడ - ౧ కుడ్యము. సోరణగండ్లు - ౧ గవాక్ష
 ము. మాడుగులు, మిదైలు, మచ్చులు-౩ కొయ్యతోఁ గట్టినయిండ్లు. తరకన
 ము, బత్తలిక, పొది, దొన - ర అక్షులపొది. పెట్టి, మందనము, పెట్టె,
 పెట్టియ - ర పేటిక.

సీ. ఎన జోడు మాదిరిఁ బొడిమ వురుడు మాది

సాటి పాటి తరంబుఁ దీటు దినుసు

సరి యొద్ది ప్రతిదిన్నుఁ నవతు పోలిక దొర

జతి యనఁగా నదృశమున కెనఁగుఁ

బల్లకిపల్లకీఁ పాలకి పాల్కి నాఁ

బల్లకికాభిఖ్యలుఁ పరఁగు లాలి

యుయ్యాల యుయ్యెలఁ యూయెల తొట్ల జో

ల యనఁగ జోలికాహ్వయము లెనఁగుఁ

తే. గంకటియు మంచ మనఁ జెల్లు ఖట్వమునకుఁ
 బీట పలక యనఁగ నొప్పుఁ బీఠమునకు
 బరణియుఁ గరాట మను పేల్లు భరణి కమరు
 నిచ్చెన యనంగ నిశ్రేణి నెగడు సాంబ.

64

టీ. ఎవ, జోడు, మాదిరి, ఈడు, పురుడు, మాన్ది, సాటి, పాటి,
 తరము, దీటు, దినుసు, సరి, ఉద్ది, ప్రతి, దిన్ను, సవతు, పోలిక, దొర,
 జత-గఁ సమానములనుట. పల్లకి, పల్లకి, పాలకి, పాల్కి - ర పల్లకి.
 లాలి, ఉయ్యాల. రూ. ఊయాల - ఊయల-ఉయ్యెల. రూ. ఉయ్యెల-
 ఊయేల-ఊయేల-ఉయ్యెల, లొట్ట, జోల - గగ జోలిక. కంకటి, మంచ
 ము - ౨ ఖట్వము. పీట, పలక-౨ అననము. బరణి, కరాటము- ౨ కా
 టుకభరణి. నిచ్చెన - గ నిశ్రేణి - ఎక్కు-సాధనము.

సీ. ఉలి యు క్కిను మనఁగ నొనరు నయస్సంజ్ఞ
 చెంబు రాగి యనఁ దామ్రం బెనంగు
 దగరము కరుగు డనఁగ సీనము రహించు
 కాంస్యంబు వర్తిల్లుఁ గం చనంగఁ
 ద్రపునామ మమరుఁ బితృత్తలి యిత్తలి యనంగఁ
 గుండలు చట్టు మూఁకుళ్లు బుడ్లు
 కడవలు బానలు పిడతల్ వెనల్లన
 భాండముల్ తగు నాచు పాచి యనఁగ

తే. శైవలం బగు నూతులు బావులనఁగ
 వెలయుఁ గూపంబులకు గుంట కొలను కొలఁకు
 తిరుకొళం బన నరసికిఁ బరంగు వాఁక
 యేఱు వంక వాఁ గనఁ బేరు లెనఁగు సాంబ.

65

టీ. ఉలి, ఉక్కు, ఇనుము - 3 అయిదు - లోహము. చెంబు (ఇది ద్రావిడము.), రాగి - 1 తామ్రమునులోహము. తగరము, కరుగుడు - 1 సీసము. కంచు - 1 కాంస్యము. పిత్తలి, ఇత్తలి. రూ. ఇత్తడి - 3 త్రపు పనులోహము. * కుండ, చట్టి, మూతుడు, బుడ్డి, కడవ, బాన, పిడత, వె సరు - 5 మంటికుండలలోభేదములు. నాచు, పాచి - 1 శైవాలము - పాచితీగ. నూయి, బావి - 1 బావి. గుంట, కొలను, కొలను, తిరు కొళము (ఇది ద్రావిడపదము.) - 5 సరస్సు. వాళ, ఏటు, వంక, వాగు - 5 నది.

సీ. మీల్ మీలు చేపలు * మీనులు తెజగంట్లు

మచ్చెము లనఁ జెల్లు * మత్స్యములకుఁ

దాబేలు తామేలు * నా బొల్పుఁ గూర్తము

నెం ద్రొండ కా యన * నెనఁగుఁ గర్పి

యోడ కల మనంగ * నొనరు నావకు వాన

జడి మును రనఁగ వర్షమున కలరు

వానతాల్ వడగండ్లు * నా నొప్పుఁ గరకలు

నిను మన నిను కన * నిను వనంగ

తే. మెఱయు సై కతనామముల్ * కురుజుతేనె

పుట్టతేనియ పెరతేనె * పువ్వుచేనె

* కుండ=సాధారణపాత్రము. చట్టి=నోరువెడల్పుగానుండు గిన్నె వంటిపాత్రము. మూతుడు=మూతపైపెడిపాత్రము, బుడ్డి=నోరుసన్నగను బాదువుగాను నుండు పాత్రము. కడవ= సిట్లు మొదలగునవి తోడుబించె. బాన=నోరు చిన్నదిగను కడుపుపెద్దదిగాను నుండుకుండ. పిడత=చిన్నగిండి చెంబువంటి పాత్ర. వెసరు=వండుటకుఁ దగినపాత్ర.

జాంటి తేనీయ యనఁ దగు † నుమరసంబు

శంబధరనుతసుగుణకః † దంబ సాంబ.

66

టీ. మీను (దీనికి బహువచనము మీలు, మీల్, మీనలు), చేప, తెలుగన్ను, మచ్చెము (ప్ర. మత్స్యము.) - ౪ మత్స్యము. తాచేలు, తామేలు - ౨ కూర్తము. ఎండి, ఎండ్రకాయ - ౨ కర్కాటకము. ఓడ, కలము - ౨ నావ. నావ, జడి, ముసురు-3 వర్షము. నానజాబు, పడగండ్లు - ౨ పోషకములు. ఇనుము, ఇనువు, ఇనుక - 3 నీకత. మరుజులేనె, పుట్టలేనె, పెరలేనె, పువ్వుచేనె (పువ్వు + లేనె) = పువ్వుములయందలిలేనె, జాంటిలేనె - ౫ మకరందము.

నీ. జముకాణము తివాసి † జంబుకాణ మనంగఁ

గంబళాఖ్య లగు బంఠగారు హొన్ను

జాళువా పుత్తడి † మేలిమి బంగరు

పసిడి పొన్ను కడాని † పైడి యుదిరి

యన నువర్ణము నొల్పు † నవరంజి కుందనం

బనఁ ద వ్రకనక మ్మా † దునుక తునియ

సిదుగువ చిదుర నా † తెలుగు ఖండమునకుఁ

బొది ప్రోగు వామియ † బోవు తిట్ల

తే. కుప్ప యన రాళి కగు నజ్జ † యుప్పరిగయు

మహాలు మేడ యనంగ హార్త్య మగుఁ ద్రోవ

దారి తెన్న తెరు వనఁ బఠంబు వెలయు

రవ రజం బన లవమువే † శ్లవుచు సాంబ.

67

టీ. జముకాణము, తివాసి, జంబుకాణము-3 కంబళము. బంగారు, హొన్ను, జాళువా, పుత్తడి, మేలిమి, బంగరు, పసిడి, పొన్ను, కడాని, పైడి, రూపయిడి, ఉదిరి-౧౨నువర్ణము. అపరంజి, కుందనము-౨పుటము

జేసినదింగారము. తుడుక, తునియ, చిదురుప, చిదుర - ర ఖండము. పొది, ప్రోగు, వామి, పోవు, తిట్ట, కుప్ప - ౨ రాశి. సజ్జ, ఉప్పరిగ, మహలు (ఇది యన్యదేశ్యము.), మేడ-ర హర్మ్యము. త్రోవ, దారి, తెన్ను, తెరువు-ర మాళ్లము. రస, రజము-౨ కొంచెము.

సీ. అడవి కాన యనంగ ♦ నటవికీ దగు హాసు

తోట్రుసింగారపుదోట నంద

వన మనంగను నుపవన మొప్పు నడబావి

డిగ్గియ దొరు వన ♦ దీర్ఘి క తగు

బవ్వళింపుబిడారు ♦ పడుకటి ల్లనఁ గేళి

గృహ మగు బోనపుటిల్లు వంట

యిల్లు సువారంపుటిల్లు ల్లనఁ బాకము

దిరము రాజిలు దగతీర్పు చల్ల

తే. పంది లనఁ జలిపంది లళినం దనర్పు

నలిలశాలాభిధలు నీరుచల్ల నీరు

మజ్జగయు జలతక్రనామములు విన

కట్టి వీవన యన వృంతక మగు సాంబ.

63

టీ. అడవి (ప్ర. అటవి.), కాన (ప్ర. కానము.)-౨ అరణ్యము. హాసుతోట, సింగారపుదోట, నందనము - 3 ఉద్యానము. నడబావి, డిగ్గియ. రూ. డిగ్గె, దొరుపు - 3 దిగుడుబావి. పవ్వళింపుబిడారు, పడుకటిల్లు (పడుక+ఇల్లు)-౨ శయనగృహము. బోనపుటిల్లు (బోనము+ఇల్లు)= అన్నము పాకముచేయునట్టి యిల్లు, వంటయిల్లు, సువారంపుటిల్లు (సువారము+ఇల్లు) = వంటకైనయిల్లు-3 మహానసము-పాకశాల. దగతీర్పు, చల్ల పందిలి, చలిపందిలి - 3 పానీయశాల. నీరుచల్ల, నీరుమజ్జగ - ౨ నీటితోఁ గూడిన మజ్జగ. వినకట్టి, వీవన - ౨ తాళవృంతము.

క. భువి స్థావరవర్గును

నవరణ వ్రాసినను వినినఁ జదివిన యమ్మా

నవులను విద్యామతివై

భవళాలులఁ గా నొనర్చు వశుపతి సాంబా. 69

తా. పుడమియందు ఈస్థావరవర్గును చక్కఁగా వ్రాసినవారును, వినిన వారును, చదివినవారును దీనినుగ్రహణమువలన విద్య, మతి, కలిమియుఁ గలవా రగునట్లు చేయుము.

స్థావరవర్గు సమాప్తము.

తి ర్య గ్వ ర్గు

క. శ్రీగౌరీవతి నీపై

బా గౌరీతి రచియింతుఁ జ బటుపితాధా

రాగతిఁ దిర్యగ్వర్గును

వేగమె నిగిడించి ప్రానఁజే శ్రీసాంబా. 70

తా. శాంతియుతుడవయిన గౌరీనాయకా! నికంకితముగా చక్కని శైలిని దిట్టమైన కవిత్వభార మెలయఁ దిర్యగ్వర్గును వేగిరముగా రచియించె దను, దానిని వేగిరముగాఁ గొనసాగించి కాపాడుము.

సీ. నెఱసరి సింగము జుఁజు మెకముగము మెకంబు

మెకములదొర జడఁమెకము బొబ్బ

మెకము వెడఁదనోటిఁమెకము గుల్బలివట్టి

గుఱ్ఱ మేనుంగులఁగొంగ యనఁగఁ

జెలఁగు సింహము వేల్చు వులి చాఱలమెకంబు

తెరువుగాఁపరి పసిఁతిండిపోతు

మువ్వన్నెమొక మనః • బొలుపొందు వ్యాఘ్రంబు

వాపురము పటాణి • వారువంబు

తే. జక్కి మాపు గుఱ్ఱము లేజి • యెక్కిరింత

త త్తడి రవాలు నడగఁడు • క త్తలాని

తురికి బాబా యనఁగ నొప్పు • దురగమునకుఁ

గొ మ్మనఁగఁ దనరారు శృంగము సాంబ.

71

టీ. నెఱసరి=కౌర్యమాగలది, సింగము (శ్ర. సింహము), తెఱమొ
గముమొకము=దిరివిమోక్షుగల మృగము, మొకములదొర=మృగరాజు, జడ
మొకము=కేసరములుగలది, బొబ్బ మొకము = గొప్పవాదముచేయుమృగము,
వెడఁదనోటిమొకము=విశాలముఖము గల మృగము, గుబ్బలిపట్టిగుఱ్ఱము=పర్వ
తపుత్తికి (పార్వతికి) వాహనము, ఏనుఁగులగొంగ = గజశ్రువు-సింహ
ము. పులి, చాఱిమొకము=గీతలుగలమృగము, తెరువుగాఁపరి=మార్గమునఁ
గాచియుండునది, పసితిండిపోతు = పనులను భక్షించునది, మువ్వన్నె మొక
ము=మూఁడువర్ణములు (నలుపు, తెలుపు, పసుపు) గలమృగము-వ్యాఘ్ర
ము. వాపురము, పటాణి, వారువము. రూ. వార్వము, జక్కి, మాపు, గు
ఱ్ఱము, లేజి. రూ. లేజీ, ఎక్కిరింత. రూ. ఎకిరింత, త త్తడి, రవాలు, నడ
గఁడు, క త్తలాని. పా. క త్తళఁడు, తురికి, బాబా - ౧౮ ఆశ్వశు. కొమ్మ-
౧ శృంగము.

సీ. సిబ్బెమేనిమొకంబు • గబ్బుచెంపమొకంబు

గొప్పయజ్ఞమొక మెక్కుడుమొకంబు

గారు చెయ్యిగలమొకము రెండుత్రాగు డే

నుఁగు వలుగొమ్ములు • దగినమొకము

హత్తి బల్తలమొకం • బన దంతిపే శృగుఁ

బుట్టకూటిమొకంబు • బొచ్చుమొకము

వెనుచూపుమెక మెల్లు • వెలినోటిమెక మన
 భల్లూకనామముల్ • పరఁగు గొరిజ
 తే. గొరిసె యన ఖర మమరును • గోరనంగ
 నఖము తగు జోడనలు రవనడలు నడ్డ
 వేడెములు వర్షు లనఁ జుట్ట • వేడెము లనఁ
 బంచధారలనామముల్ • పరఁగు సాంబ. 72

టీ. నీల్వే మేనిమెకము=పొడలుగలమేనితోఁగూడినమృగము, గబ్బు
 చెంపమెకము=మదగంధముగలమృగము, గొప్పయజ్జమెకము=పెద్ద పొడము
 లుగల మృగము, ఎక్కుడుమెకము=రాజులెక్కుడిమృగము, గోరు, చెయ్యి
 గలమెకము=లొండముగలమృగము, రెండుత్రాగుడు=రెండుమాటులుత్రాగు
 నది-ద్విపము, ఏనుగు. రూ. ఏనిక, పఠగొమ్ములు దగినమెకము=పండ్లకొ
 మ్ములుగాఁగల మృగము, హత్తి (ప్ర. హత్తి), బల్లలమెకము=గొప్పతల
 గలమృగము-గరి గజము. పుట్టకూటిమెకము=పుట్టకూటిని (చీమగుడ్డతోఁ
 గూడిన పుట్టమంటిని) దినుమృగము, బొచ్చుమెకము=ఒడలినిండుగ వెండుక
 లుగల మృగము, వెనుకచూపుమెకము, ఎల్లు, వెలినోటిమెకము-౫ ఎలుగు
 గొడ్డు. గొరిజ, గొరిసె- ౨ గిట్ట-ఖరము. గోరు=నఖము. జోడనలు=ధౌరిత
 కములు, రవనడలు=అస్కండితములు, అడ్డవేడెములు=రేచితము, పర్వులు=
 పుతములు, చుట్టవేడెములు=వర్గితములు-౫ గుట్టముయొక్కనడక భేదములు.

సీ. పసి గిడ్డి మొద వావు • పనరము తొడు కనఁ
 బశువువే శృగు గిబ్బి • బసవఁ డాల
 పోతు నాఁబోతు మూఁపురముదా లైద్దు ము
 క్కంటిమా వన వృషాఖ్యలు దనర్పుఁ
 గోడె గిత్త యనంగఁ • గొఱలు నుత్తాఖ్యలు
 క్రేపు పడ్డయు చూడ • లేగ పెయ్యి

తి ర్య గ్వో ర్గు.

యన వత్సనామంబు † లలరును నెనుపెంటి
 బట్టె నా మహిషికే † బరఁగు దుంత
 తే. దున్నపో తన మహిష మా † దొడ్డు తొట్టు
 పట్టు లనఁగ గోష్ఠానముల్ † వరఁగు మంద
 కదువు వదు వనఁ జెలఁగు గోళగణము పాగ
 లాయ మన నొప్పు వాజికాళకును సాంబ.

73

టి. పసి, గిడ్డి, మొదవు, అవు, పసరము, తొడుకు-ఁపశువు. గిబ్బ, బసవఁడు, అలపోతు, అఁబోతు, మూపురముదాల్పు, ఎద్దు, ముక్కంటిమావు-కివునివాహనమైనది-2 వృషభము. కోడె, గిత్త - 1 చిన్నయెద్దు - ఉడుము. క్రేపు, పడ్డ, దూడ, లేఁగ, పెయ్య - 2 అవుదూడ - వత్సము. ఎనుపెంటి (ఎనుము+పెంటి), బట్టె-1 మహిషి-గేదె. దుంత, దున్న, పోతు-3 మహిషము. దొడ్డి, తొట్టుపట్టు - 1 పసులకొట్టుము. మంద, కదువు, పదువు - 3 అవులగుంపు. పాగ. పా. పాగా, లాయము-3 అశ్వశాల.

నీ. సింగంబుగొంగ దఃప్చియదుగులమొక మ
 నఁగ శరభాఖ్య లొ † దగరు జంట
 మొగమువేలుపుతేజ † పొట్టేలు గొఱియపో
 తేడిక యన మేష † మెనఁగు నిట్టి
 నులికొమ్మమొక మన † వెలయుఁ గృష్ణమృగంబు
 జంక లేడన మృగి † చెలఁగుఁ బిల్లి
 చీలి యనంగ మాఠ్రాల మాఁ గుండేలు
 చెవులపో తనఁగ రంజిలు శశంబు
 తే. నొంపె లొట్టిపిట్ట యనఁగ † నువ్వు మమరుఁ
 గణితి కణఁ జనఁ దనరు గోళకర్ణమృగము

పిక్కుమొక మొండ్రీమేతరి ♦ నక్క బుద్ది

మొక మనగ జంబుకాఖ్యలు ♦ మొఱయ సాంబ. 74

టీ. సింగపుగొంగ=సింహమునకు విరోధి, దచ్చియగుగుల మొకము = ఎనిమిదికొల్లమ్మగము-౨ శరభమ్మగము. తగరు, జంటమొగము వేలుపులేజి= రెండుముఖములుగలవల్లనకు(అగ్నికి)వాహనము, పొట్టేలు, గొట్టియపొతు. రూ. గొట్టెపొతు, ఏడిక - ౫ మేనము. ఇట్టి, నలికొమ్మ మొకము = మెలి కలు దిరిగినకొమ్మలు గలమ్మగము - ౨ కృష్ణమ్మగము. జంక, లేడి. రూ. లేటి-౩ అడుజంక. పిల్లి, చీలి - ౨ మార్జాలము. కుండేలు, చెవులపొతు- ౨ శశము. ఒంటె. రూ. ఒంటియ, లాటిపిట్ట. రూ. లాటిపిట్ట-లాటిపిట్ట-లాటిపిట్ట. పా. లాటియ-లాటె-లాట్టెనుగు- ఉష్టిము. కజితి. రూ. కడితి, కణజా. రూ. కడజా-ర గోకర్ణమ్మగము. పిక్కుమొకము=వంచన చేయుమ్మగము, ఎండ్రీమేతరి=ఎండ్ర కాయలనుదిననది, నక్క, బుద్దిమొకము-ర జంబుకము.

సీ. కొమ్మలెంకిమొకంబు ♦ తిమ్మడు వెకిరింత

కోతి నాఁ గవివేళ్లు ♦ కొఱలుచుండు

జల్లితోకమొకంబు ♦ నవరంపుమొక మనః

జనురికిం జనుఁ బది ♦ చప్పరింత

కొమ్మకాఁ డూటమొకమ్ము వేపులమిత్రి

ము నైలమేవరి ♦ మోటుమొకము

వాలుమొకంబు రోబంటరి యెంటరి

ముట్టెమొకము పీటవెట్టుమొకము

తే. ఏకలము గుర్తురిం తన ♦ నెనగు దండ్రి

పొడమొకము దుప్పి యనఁ బొలుపడరు రామ

మ్మగము మనుబో తనగ ఋశ్యమ్మగము దనరు

బల్లి గొళన మునలికిఁ ♦ బరగు సాంబ.

టీ. కొమ్మ పెంకి మెకము = చెట్లకొమ్మలె యునికిపట్టుగాఁగల మృగము-కొఱామృగము, తిమ్మఁడు, వెకిరింత = తన్నెచ్చరించువారిని వెక్కిరించునది, కోఁతి. రూ. క్రోఁతి - ౧ వానరము. జల్లితోఁక మెకము = పలుచనివెండుకలు తోఁకయందుఁగలమృగము, సవరంపు మెకము = సవరములైనమృగము- ౨ చమరమృగము. పంది, చప్పరింత = చప్పరించితినునది, కొమ్మకొఁడు = కొమ్మగలది, ఊట మెకము = దృఢమైనమృగము, వేపుతమి త్తి = కృత్తుకు శత్రువు, ముస్తలమేఁపరి = తుంగగడ్డలనుదినునది, మోటు మెకము = *మోటుపయోగింపఁబడుమృగము, వాలు మెకము = కూర్చిరమైనమృగము, రోబంటరి, ఒంటరి, ముట్టె మెకము = ముట్టెగలమృగము, పీటపెట్టు మెకము = పల్లము శ్రవ్య కూర్చుండుమృగము, ఏకలము, గుర్గరింత = గుఱగుఱయని చప్పడుచేయునది- ౧౪ అడవిపంది - వరాహము. పొడమెకము, దుప్పి - ౨ రామమృగము. మనుబోతు - ౧ ఋశ్యమృగము. బల్లి, గౌలి - ౨ బల్లి.

నీ. తోఁడేలు గొఱియలఁనూ డన వృక మొప్పు

మురిగిన వెంట్రువ * ముంగి యనఁగ

బభ్రువు తగుఁ గొక్కు * పందికొ క్కన మూషి

కకుఁ బొల్పు గాడిన * గాలిగాఁడు

చలువగుట్టము తేవుఁజిక్కి యన ఖరాఖ్య

లగు మొఱుఁగుడు జాగిలమ్ము గుక్క

వేపి నా శునకంబు * వెలయును దొండ యూ

సరవెల్లి యనఁ దగు * సరటమునకుఁ

తే. జిట్టెఱుక యన బాలమూషికకుఁ బొల్పు

నుడుము తేళ్ళమేవరి యన * నొనరుచుండు

* మోటు-అనఁగా పందికొడుట మనుష్యాకారముగా నిలిపిన కపట బ్రత్యక్షము.

నవని గౌధేరనామధేయములు మహిత

సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

76

టీ. తోడేలు, గొటియలనూడు = గొట్టెలకు శత్రువుల వృకము. ముంగిస, పెంట్రువ, ముంగి - 3 నకులము. కొక్కు, పండికొక్కు - 2 మూ పీకము. గాడిద, గాలిగాడు, చలువగుట్టము = చాళి చలువచేసినబట్టలు మాయవాహనము, తేవుజక్కి = చాళిరేవునందుండు గుట్టము - ౫ భరము. మొలుగుడు, బాగిలము, కుక్క, వేపి - ౪ శునకము. తొండ, ఊస రబెల్లి - ౨ సరట. చిట్టెలక (చిటు + ఎలక) = చిన్న ఎలక - ౧ చుంచు. ఉడుము, తేళ్ళమేపరి - ౨ ఉడుము - గౌధేరము.

సీ. తంతువాయ మగుఁ బాదట్టుపురుగు సన్న

పిల్లి సాలీఁ డన * రాళ్ల రాసి

గాఁడు గరిమిడియెల్ల యన నాఖువు దగు

నెఱకలు చట్టువల్ * గలులు తెక్క

లనఁ బక్షములు పొల్పు * లావు లీఁక లనంగఁ

బర్ణంబు లగు గువ్వ * పక్కి పిట్ట

పులుఁ గనఁ బక్షికి * వెలయు మదికొలంకు

పులుఁగు తెల్లనిపిట్ట * నలువ తేజ

తే. పాలు నీరును వెలినేయుపక్కి యంచ

యన మరాళంబు తగుఁ గెంపుకనులపుల్లు

తలిరుమేతరి సాకుడుపులుగు మావి

కొమ్మయిలుపుల్లు కోవెల * కోయి లనంగఁ

బరభృతమునామధేయముల్ * చరఁగు సాంబ.

77

టీ. పాదట్టుపురుగు. రూ. పాదొట్టుపురుగు = ఇండ్లలోపలి వానము పట్టెలకు పట్టెడుబూసిని గలిగించుపురుగు, సన్నపిల్లి, సాలీఁడు - ౪

సాలెపురుగు. జాళ్లరాసిగాడు, గరిమిడియెలుక - ౨ గొప్పయెలుక. ఎఱ
కలు, చట్టుపలు, గఱులు, తెక్కలు - ౪ పక్షములు. లావులు, ఈకలు -
౨ ఈకలు-పర్ణములు. గువ్వ, పక్కి (త్ర. పక్షి.), పిట్ట, పులుగు - ౩ ప
క్షి. మడికొలంతుపులుగు=మానససరస్సునందలిపక్షి, తెల్లనిపిట్ట=తెల్లవర్ణము
గలపక్షి, నలుపలేజి=బ్రహ్మవాహనము, పాలుపిరుసువెలిసేయపక్కి, అంచ-
గ హంసము. కెంపుకనులపులు=ఎఱునికన్నులుగలపిట్ట, తలిరుమేతరిచిగు
ళ్లు తినునది, సాయుడుపులుగు=ఇతరులచే-కాకులచే సాకబడుపక్షి - పర
భృతము, మావి...పులు=మామిడికొమ్మయందు వసించు పిట్ట, కోవెల,
కోయిల-౬ కోకిలపక్షి.

నీ. పచ్చతెక్కలపులు * పచ్చవిల్తునిలేజి
పలుకులపులుగు నాఁ * జిలుక చిల్క
యనగ శుకాభిఖ్య * లగు దట్టికాడు గో
ర్వంక గోరింక గోరంక యనగ
శారికాహ్వయము తెనంగు నట్టుపపిట్ట
నెమ్మి జాట్టులులుగు * నెమిలి నమిలి
పురివిప్పియాడెడిపులుగు కన్నులుగల
పులుగున బర్హికి * వెలయుచుండు

తే. జంటపిట్ట బటువుగువ్వ * జక్కవ యన
గోకనామంబు లగు మంచుగొల్లుపులు
నిప్పులనుమ్రొంగుపులుగు వెన్నెలపులు * గన
నమరును జగోరనామధేయములు సాంబ.

78

టీ. పచ్చతెక్కలపులుగు=అకుపచ్చనితెక్కలుగలపిట్ట, పచ్చవిల్తు
నిలేజి=మన ధునివాహనము, పలుకులపులుగు=మాటాడుపక్షి, చిలుక, చి
ల్క-౨ శుకము. బట్టికాడు, గోర్వంక. దూ. గోరవంక, గోరింక, గో
రంక - ౪ శారిక. నట్టుపపిట్ట=నాట్యమాడుపక్షి, నెమ్మి, జాట్టులులుగు=

జాట్టుగలపక్షి - శిఖి, నెమిలి. య. నెమలి, నమిలి, పురివిప్పియా డెడిపులుగు =
పింఛము విచ్చియాడుపక్షి, కన్నులు గలపులుగు = నయనమునంటియాకృతి
గల పురిగలపక్షి - ౮ మయూరము. జంటపిట్ట = ఆలుమగలు గలిసియుండు
పక్షి, బటుపుగువ్వ = గుండ్రనిపక్షి, జక్కవ-3 చక్రవాకము. మంచుగో
లపులుగు = మంచుపానముచేయుపక్షి, నిప్పులను మ్రింగుపులుగు, వెన్నెల
పులుగు-3 చకోరపక్షి.

సీ. విరితేనెత్రావుడు • మరునల్లె బమిపుర్వు

తుమ్మెద తేటి ముద్దుగలకాళ్ళ

పురుగన భ్రమరంబు • పాలుచు లకోరీలు

బకదారు లొడ్డిలు • పల్లటీలు

పావురములు నేలపల్లటీల్ కూకీలు

పావురా లంతరపల్లటీలు

సురటి లనంగఁ బొట్టును గలరవములు

కొక్కెర కొంచయు • గొక్కరాయి

తే. యనగ గొంఱాఖ్య లగుఁ గొంగ • యన బకంబు

జాలె జలకట్టె యణుజు వేసడము లగుడు

జావడము వారణము బైరి • సాళువంబు

కనినెరము చెంచడము దేగ • యనగఁ దనరు

శ్వేనమునకు మునీశ్వరాధీన సాంబ.

79

టి. విరితేనెత్రావుడు = పూవులతేనెను బాసముచేయునది, మరునల్లె =
మన్నఘనికల్లెత్రాటివంటిది, బమిపుర్వు, తుమ్మెద, తేటి, ముద్దుగలకాళ్ళపు
రుగు = మూడుజంటల (ఆలు) కాళ్ళపురుగుపట్టడము - ౩ భ్రమరము.
లకోరీలు, బకదారులు, ఒడ్డిలు, పల్లటీలు, పావురములు, నేలపల్లటీలు, కూకీలు,

పావురాలు, అంతరపల్లటీలు, సురటీలు - ౧౦ శపాతములు. కొక్కార, కొం
చ, కొక్కరాయి - ౩ క్రాంచపక్షి. కొంగ - ౧ బకము. జాలె. రూ. జాలి
య, జలకట్టె. రూ. జలకట్టియ. పా. నెలకట్టె, అబుజా. రూ. అడుజా, వే
సడము, అగుడు, జావడము, వారణము, బైరి. రూ. బయిరి, సాగుపము.
రూ. సాళ్ళము, కనినెరము, చెంచడము, డేగ - ౧౦ శ్లోనభేదములు.

సీ. కరువలిమేతరి • కంటివిస్కరి పాము

పుట్టకాపరి త్రాచు • చుట్టుపురుగు

వినముతాలుపు చిల్వ • బుసపుర్వ నా భోగి

వెలయుఁ జిలువఁజేడు • వెన్నుపాన్పు

తడవులనిడువఁడు • తరిగట్టుత్రాడన

నహివతి కగు నజ్జ • యులుగువులుగు

కోడి పుం జన నొప్పు • గుక్కుటనామముల్

గుడ్లగూబ పగటి • గుడ్డి గూబ

తే. యనగ ఘూకాభిధానంబు • లగు లకుముకి

మీనవల్లంకి పొడలిక • మీలగొంగ

యనగఁ జను వర్తితకుఁ బేరు • లమరు దివ్వె

యార్పు మిడు తన శలభాఖ్య • లమరు సాంబ. 80

టీ. కరువలిమేతరి = గాలిని భక్షించునది, కంటివిస్కరి = చక్షుశ్చ
వహు, పాము, పుట్టకాపరి = పుట్టయందు వాసము చేయునది, త్రాచు, చుట్టు
పురుగు = చుట్టకొని యుండుకీటము, వినముతాలుపు = విషము ధరించునది,
చిల్వ. రూ. చిలువ, బుసపుర్వ = బుసకొట్టుపురుగు - ౧౦ పాము - సర్పము.
చిలువఁజేడు = పాముతకుఁజేడు, వెన్నుపాన్పు = విష్ణువునకు శయనమైన
వాడు, తడవులనిడువఁడు = చిరకాలము జీవించియుండువాడు, తరిగట్టుత్రా
డు = మంధరపర్వతమునకుఁ గన్వృపుద్రాడయినది - ౪ అదిశేషుడు. అజ్జము

ఘంటపుఘంట = చరణాయథము, కోడి, పుంజ - 3 కుక్కుటము. గుడ్డ
 గూబ, పగటిగుడ్డి = దివాంధము, గూబ-3 ఘోకము. లకుముకి, మిశవల్లం
 కి, పాదలిక, మిశగొంగ = చేపలకు కైరి - 3 వీచుక. దివ్యేయార్ప =
 దీపము చల్లార్చనది, మిడుత - 2 కలభము.

నీ. కాటుకపిట్ట కూడకటిగువ్వ యేటింత

పులుగులగదుమరి * పోలిగాడు

నాఁగ భరద్వాజనామముల్ తగు గబ్బి

లము గబ్బిడా గబ్బిలాయి చీకు

రా యనంగనుఁ దైలపాయికాఖ్యలు చెల్లు

మ్రానుదొలుచుపిట్ట * మ్రానుపోటు

వనఁగ దార్యాభూటమున కగు బెగ్గర

మన సారనమ్మన * కలరు నీరు

తే. కట్టె నీరుపా మన నలగర్ద మలరుఁ

బుడమిచెవి పాములబిడారు * పుట్ట యనఁగ

మించు వల్లీ కనామముల్ * మెట్టు తాప

మెట్టిక యన సోపానాఖ్య మెఱయు సాంబ.

81

టీ. కాటుకపిట్ట, కూడకటిగువ్వ, ఏటింత, పులుగులగదుమరి = పక్షుల
 ను సంకరించునది, పోలిగాడు. రూ. పోడు - 2 భరద్వాజపక్షి. గబ్బి
 ము. రూ. గబ్బిడము, గబ్బిడా. రూ. గబ్బిలా; గబ్బిడాయి. రూ. గబ్బి
 లాయి, చీకురా. రూ. చీకురువాయి - ౨ తైలపాయిక. మ్రానుదొలుచు
 పిట్ట, మ్రానుపోటువు - 1 వడ్డంగిపిట్ట. బెగ్గరము - ౧ సారనపక్షి. పిడుక
 పై, పిరుపాము - 1 పిటిలో వసించుపాము - అలగర్దము. పుడమిచెవి - భూ
 మికర్ణము, పాములబిడారు = సర్పగృహము, పుట్ట - 3 వల్లీకము. మెట్టు
 తాప, మెట్టిక. రూ. మెట్టిక - ౪ సోపానము.

సీ. గుమికాడు కాకి నాఁ ♦ గొట్టలుఁ గాకమువేళ్లు

గ్రద్ద యనంగ గృధ్రంబు వెలయు

జరగు గుబ్బిలికాడు ♦ సకినాలు వెలయించు

పక్కి పగటిచీకు ♦ పైడికంటి

యనఁ గనకాక్షికిఁ ♦ దనరు జవాది జ

వ్యాజి యనంగ సాంకవము దనర్పు

కస్తూరి వీణెయఁ ♦ గస్తూరి యనఁ బొల్పు

మృగనాభి చట్టపుమెకము పునుఁగుఁ

తే. బిల్లి యొత్తెడుపిల్లి నాఁ ♦ బేళ్లు వెలయు

గంధిలమునకుఁ జాతకాఘ్రాలు దనర్పు

వానకోయిల మబ్బునీరానుపిట్ట

యనఁగఁ గైలానశైలవిహార సాంబ.

82

టీ. గుమికాడు-కూటముచేర్చునది, కాకి - ౨ వాయుసము. గ్రద్ద.
రూ. గ్రద్ద - ౧ గృధ్రము. గుబ్బిలికాడు. రూ. గుబ్బిలి, సకినాలు...పక్కి
-శకునములను దెలుపుపక్షి, పగటిచీకు=పగలుకన్నులు తెరియనిది, పైడికం
టి=బంగరవంటికన్నులుగఁది - ౫ కనకాక్షి. జవాది. రూ. జవాది - జ
వ్యాజి, జవ్యాజి. రూ. జవాజి - ౫ సంకుమదము - ఒకనుగంధద్రవ్య
ము. కస్తూరి, వీణె. లూ. వీణెయ, కస్తూరి-౪ మృగమదము - ఒకదినము ను
గంధద్రవ్యము. చట్టపుమెకము=పునుఁగుచట్టముగల మృగము, పునుఁగుఁది
ల్లి (పునుఁగుపిల్లి), ఒత్తెడుపిల్లి - ౩ ఒకజాతిపిల్లి. వానకోయిల, మబ్బునీరా
నుపిట్ట=మేఘజలమును త్రావెడుపక్షి - ౨ చాతకపక్షి.

సీ. పొడకొడి కానపుం ♦ జడవిపుం జన వన

కుక్కుటం బగు బొల్లొకొడి నీరు

కోడి యనగ జలశుక్కుటంబు దలిర్పు

పిట్ట పిచ్చిక యూరభిచ్చిక యన

దగుఁ జటకమున కొఁ దాటరి చలికాపు

కప్ప యనగ భేక యొప్పు జలగ

నల్లత్రాగు డన రాజిల్లు జలూకము

మొగటిపురువు గోడపురువు నల్లి

తే. నాగ మత్కుణ మగు నీవ యీనగ యనగ

మక్షికకు నొప్పు ములుపుర్పు యంటితిండి

తే లనగ వృశ్చికంబు నత్తిల్లు తొచ్చు

పురుగు దో మన మశకంబు పరగు సాంబ.

83

టీ. పాడకోడి, కానపుంజ, అడవిపుంజ-3 వనశుక్కుటము. బొల్లి
కోడి, ఏరుకోడి-1 ఏటియందు వసించుశుక్కుటము. పిట్ట, పిచ్చిక, ఊర
బిచ్చిక (ఊరకా+పిచ్చిక) - 3 ఒకదిననుపిట్ట - చటకము. దాటరి=దుము
కునది, చలికాపు=వర్షాకాలమునఁ జలికిఁ బుట్టునది, కప్ప -3 మంహాకము.
జలగ, నల్లత్రాగుడు=రక్తపానము చేయునది-1 జలూకము. మొగటిపురు
వు, గోడపురువు=గోడయందుఁ బ్రాకునట్టిపురుగు, నల్లి - 3 మత్కుణము.
ఈనగ, ఈవ - 1 మక్షిక. ములుపుర్పు=కొండిగలపురుగు, మంటితిండి=
మన్ను భక్షించునది, తేలు - 3 వృశ్చికము. తొచ్చుపురుగు=అడుసుమీఁ
ద వాలుపురుగు. దోమ - 1 మశకము.

క. ప్రీతిని భవదంకిత మా

నీతిర్యగ్వర్గు జగము యెన్నగ లోకా

తీతం బై వూతం బై

ఖ్యాతం బై ధరను వెలయుఁ యావుత సాంబ.

84

తా. ఓసాంబమూర్తి! నేను భక్తితో నీకంకితముగానొనర్చిన యీ తిర్యగ్వర్గు లోకులందఱు గొనియాడునట్లు మిక్కిలి ప్రసిద్ధమయి పావనమై లోకాతీతమై పుడమియందు వెలుగును గాక.

తిర్యగ్వర్గు సమాప్తము.

నా నా ర్థ వ ర్గు.

క. శ్రీనాయకసాయక వా

ణీనాయకముఖ్యవినుత * నీవేరిట నే

నానార్థవర్గుఁ జేసెద

నానార్థము లొనఁగి ప్రోవు * ననుఁ గృప సాంబా. ౮5

తా. శ్రీపురసంహారసమయమున విష్ణువును దూపునుగాఁ జేసికొన్న వాఁడా! బ్రహ్మాదిదేవతలచే బొగడఁబడువాఁడా! నీకంకితముగా నానార్థ వర్గును రచించెదను. నీవు నా కన్నిసంపదల నొసఁగి కాపాడుము.

సీ. గుణమున కాటకుఁ * గోవు నా విలసిల్లు

గోతికి శాఖ కౌఁ * గొమ్మ యనఁగ

శకలంబునకును మాఁటకు బలు కన మించు

నిసువును గోవు నౌఁ * బసీ యనఁగ

గఱికిఁ బై పూరికిఁ * గ ప్పనఁ జెన్నొందుఁ

గొఱ్ఱుకుఁ గడను కౌఁ * గొఱఁత యనఁగ

మగగుఱ్ఱమునకు గుల్మమున కొ గుం డన

నెలకు జాబిల్లి కౌ * నెల యనఁగ

తే. నూటకును జేనకుఁ దనర్పు * నూట యనఁగ

వేఁడుటకుఁ గాఁకకుఁ దలిర్పు * వేఁడి యనఁగ

నంకమునకు బిడ్డకును గం ♦ దనఁగఁ బరఁగు

లలితమునిమానసాబ్జరోళిలంబ సాంబ.

86

టీ. 1 కోఠు=అల్లెత్రాడు, అట. 2 కోష్ఠ = ఆడుది, చెట్టుకోష్ఠ. 3 పలకు=కునుక, మాట. 4 పసి=బాలుఁడు, పసరము. 5 కప్ప=నల్లన, ఇంటిపైకప్ప. 6 కోఱత=కోట్టు, తక్కువ. 7 గుండు=మగగుట్టము, గుల్మము. 8 నెల=మాసము, (30 దినములు.) చంద్రుఁడు. 9 ఊట = బఱము, నీటి యూట. 10 వేడి (వేడుధాతువు-త్వార్థకము) = వేడుకొని యనుట, ఉష్ణము. 11 కందు=కళంకము, బిడ్డఁడు.

నీ. ఈతచెట్టును లోతు ♦ నీత యనఁ జెలంగు

నజ్జకుఁ గ్రింది కా ♦ నడు గనంగ

మాల్కికి నడత కి ♦ మ్మగు నలవాటన

నమ్మకు నవ్వ కా ♦ నవ్వ యనంగ

గొడుగును మఱునాడు ♦ నలరు నెల్లి యనంగ.

నెట్టకుఁ దిండి కా ♦ నెర యనంగ

విరికి నొప్పుటకును ♦ వెలయ నల రనంగఁ

బేరును దండ యాఁ ♦ బే రనంగ

తే. నది యనుటకు భంగమున కా ♦ నల యనంగ

నాత్రమునకు వృత్తమున కా ♦ నక్కట యన

నాలమునకుఁ బలుకుట కా ♦ నని యనంగ

నంబరఘనీలనజ్జటాడంబ సాంబ.

87

టీ. 1 ఈత=ఈతచెట్టు (ఇదిసమాసపదముయొక్కయొకభాగము, దీనికి ప్రాతిపదికము.), నీటియందుఈడుట. 2 అడుగు=పాదము, క్రిందిభాగము. 3 అలవాటు=మాలిమి, స్వభావము. 4 అవ్వ=తల్లి, తాతతల్లి, తల్లితల్లి.

5 ఎల్లి=గొడుగు, మఱునాడు - రేపు ఆనుట. 6 ఎఱి (శకటరేఫము)=
ఎఱుపు, ఎర (అఘరేఫము)=అహరము. 7 అఱు=పుష్పము (నామము.),
ఒప్పు (కియ.). 8 పేరు=దండ, నామధేయము. 9 అఱు=అయనుట(విణ.),
తరంగము. 10 అక్కఱు=అత్తము(అఱురేఫము.), అక్కర యను నొక
వృత్తము (అఱురేఫము.) 11 అని=(అనుధాతువు క్రౌర్ధకము. అవ్య.) చెప్పి
యనుట, యుద్ధము (నామము).

సీ. ములికికిఁ జెఱుపుకోపునకు నల్లనఁ బొల్పు

నైదును దాను నే నన రహించుఁ

జెవిసొమ్మునకును దంతువుకుఁ బోఁ గనఁ జెల్లుఁ

బురిటికి సాటికిఁ బురు డనఁ దగు

నడవికిఁ జూడమి పగుల గాన యనఁ బొల్పుఁ

గల్లును తొయియుఁ గల్లనంగఁ

గంచుకొమ్మునకు శృంగమున కౌ గొమ్మనఁ

బాచికి దొంగ కౌ నాఁ చనంగ

తే. గరువలికి దయ్యమునకు నౌ గాలి యనఁగ

ఘటికయును దల్పుమల్కునౌ గడియ యనఁగ

నూటికిని మద్దనమున కౌ నూఁ జనంగఁ

జటులదై తేయమదైల శంబ సాంబ.

88

టీ. 1 అల్ల. రూ. అఱుగఁ=బాణము, చెఱుపుకట్టయొక్క కొనభాగ
ము. 2 ఏను=విదు, 'నేను' అనుదానికి రూపాంతరము. 3 పోగఁ=కర్ణభూ
వణము, దారము. 4 పురుడు=అశౌచము (జాతము.), సమానము. 5 కౌన=
అడవి, కనుధాతువు తునున్నర్ధకము (చూచుటకు ఆనుట). 6 కల్లు=తొయి,
మద్యము. 7 కొమ్మ=కంచుతో జేయఁబడినయొక వాద్యవిశేషము, శృంగము.
8 నాచు=పాచి, దొంగ. 9 గాలి=గాడ్పు, దయ్యము. 10 గడియ =

ఘటిక (24 నిమిషములకాలము), తలుపుగొల్లెము. 11 నూఱుపదిపదులు (నామము.), బండమీద నొకపస్తవును రాచుట.

సీ. కడుపుగడ్డయుఁ దూముఁ నడరు బల్ల యనంగ
విటివికి శియ్యకొఁ బఱ పనంగఁ

గొముదికిని మొక్కుఁ కగు వెన్నల యనంగఁ
బగలును గంటు నొఁ బగ లనంగ

నంగల్లు నొకపోగుఁ నగును బేట యనంగ
నెమలికి మెత్తి కొ నెమ్మి యనంగఁ

బసుపుతావికి వీధిఁ కెనగు వాడ యనంగఁ
జలికిని గాలి కొ వలి యనంగఁ

తే. బట్టునకుఁ గొమ్మనుటకు నొఁ బట్టచంగ
భేదమునకు మూలమున కొ వేఱనంగ

ఫలమునకు వృద్ధునకుఁ దగుఁ బం డనంగ
దాసహృదయకాసారికాగంబ సాంబ.

౧౭

టీ. 1 బల్ల=కడుపులోనిగడ్డ, తూము. 2 పఱపు (పఱచుధాతువు కృదంతము.)=పాస్పు, కైకాల్యము. 3 వెన్నెల=శ్యోత్స-చంద్రుని కాంతి, నమస్కారము. 4 పగలు (ఏకవచనము-పగ)=విరోధములు, దినము (ఈయర్థమున 'పగలు' అనునదే ఏకవచనము.). 5 పేట=అంగళ్లవరుగు, ఒకనూలి పోగు. 6 నెమ్మి=నెమలి, నేనునాము. 7 వాడ=పసుపువాసన, వీధి. 8 వలి=చలి, గాలి. 9 పట్టునప్రము, పూనికి, తీసికొనుము అనుట (ఈయర్థమున నిది క్రియ). 10 వేఱు (అలఘురేఫము)=భేదము. వేరు (అఘురేఫము)=చెట్టువేరు. 11 పండు=ఫలము, ముసలివాడు.

సీ. సాముకూటమునకు నరస కొ గరిడి నా
సారును ములికి యాఁ దీ రనంగ

హయశాలకును బాగ ♦ కహకు బాగా యన

మాప కా మ్ర మున కా ♦ మావి యనంగ

గాహలి కొకచెట్టు ♦ కలకు బూగుగు యన

జడితికి విరతి కా ♦ వడి యనంగ

హాన్నున కువకృతి ♦ కొనగు మేల్చి యనంగ

మురువును సాగసు నా ♦ మురు వనంగ

తే. గళుకునకు గంవకోట కా ♦ వెలు గనంగ

మాను మనుటయు దరువు నా ♦ మా ననంగ

జేవడికి బోలిక కెనంగు ♦ గై వడి యన

డమరుశూలపాశాంకుశా♦డంబ సాంబ.

9()

టీ. 1 గడి=సాముచేయచోటు, సమీపము. 2 తీరు=కాంతి, బాణ
ము-మలికి. 3 పాగా=లాయము, గలగుడ్డ. 4 మావి=గుట్టము, మామిడిచెట్టు.
5 బూరుగ=కాలి లీపుత్తము, (బూరగ)వాద్యభేదము. 6 వడి=వేగము, పద్య
మందలియతి. 7 మేలిమి (మేల్చి) = బంగారము, ఉపకారము. 8 మురువు
(మురుగు)=చేతికడియము, అందము. 9 వెలుగు=ప్రకాశము, వెలుగు=పశు
వులురాకుండుటకై చేతిచుట్టునాటుకంప (ఈయర్థమున అరసున్న లేదు.)
10 మాను=విడుచు (క్రియ.), చెట్టు (నామము). 11 కైవడి=చేతియరవడి
(సమస్తనామపదము), పోలిక (అవ్యయము).

సీ. ఘూకంబునకు జెవిగూబ కా గూ బన

శిశువును బులియు నా ♦ జిజుత యనంగ

సంధ్యవార్పుటకు సంజకు సంబె యన బొల్పు

బిఱ్ఱియు దరువు నా ♦ బాల యనంగ

నొకమా కునకు వాతెఱ్ఱకు మోవి యన జెల్లు

రిక్కయు బొట్టు నా ♦ బిక్క యనంగ

గూరకు శ్యాసానకుఁ జెలంగు నూర్చన
 హెచ్చు నెక్కుటయు నొక నెక్కు డనఁగఁ
 తే. గుచమునకుఁ దల్పుచీలకుఁ గుబ్బ యనఁగఁ
 బక్కుకును గుణపమున కొక బడు గనంగ
 దళనరికిఁ బర్ణమునకు నొక దళ మనంగ
 శంబరాంకకవర్ధావలంబ సాంబ. 91

టీ. 1 గూబ=గుడ్లగూబ, చెవిలోపలిరంధ్రము. 2 చిఱుక=చిడ్డ, పులి.
 3 సంబె=సంధ్యావందనము, సంధ్యాకాలము. 4 పాల=పాలపక్షి, పాలచెట్టు,
 క్షీరికవృక్షము. 5 మోవి=వృక్షవిశేషము, పెదవి. 6 చుక్క=నక్షత్రము,
 తిలకము. 7 ఊర్పు=కాకము, ఊపిరి. 8 ఎక్కుడు=అధికము, ఎక్కుట.
 9 గుబ్బ=స్తనము, తలుపుచీలి. 10 బడుగు=చిక్కినవాడు, పీనుగు. 11
 దళము (దేశ్యము)=దట్టమైనది, (సంస్కృతము) అకు.

సీ. లే పన మెత్తకుఁ లేపుటకుఁ దనర్చు
 డా లనఁగాఁ గాంతిఁ డాల్కు బరంగు
 నా డనఁ దగు నాదితమునకు సీమకు
 మిం చన జడలకుఁ మీఱుట కగు
 మోడి నా నల్కకుఁ బైడితున్నకుఁ జెల్లు
 బారన బార యీరాఱు నొనరు
 దండ నాఁ జెంతకుఁ దామంబున కెనంగు
 సరి యన దండకుఁ నమమున కగుఁ
 తే. దోర మనఁగను ఘోలముఁ నోముదార
 మమరు నా జీత్తిగయును నూఁగారు నగును
 గ్రుడ్డనఁగ నండమున కంధకునకుఁ బొనఁగు
 నంబరతరంగిణీజటాదంబ సాంబ.

టీ. 1 శేపు=పాన్పు (నామము), శేపుట (క్రి.య). 2 చాటు=కాంతి, టెక్కుము. 3 నాడు=అదినము (అరసున్నయున్నది.), నాడు=దేశము (అగ సున్న లేదు). 4 మించు=మెలుపుదీగ (నామము) మీలుట (క్రి.య). 5 మోడి=కోపము, బంగారుతునుక. 6 బార=చాచిన రెండు చేతుల పొడుపు, పండ్రెండు. 7 దండ=సమాపము, పూవులదండ. 8 సరి=దండ, సాటి. 9 తోరము=లావయినది, నోముదారము, 10 అలు = ఒకసంఖ్య - విదూరౌ క్కటి, రోమావళి (ఈయర్థమున అరు అని రూపము.) 11 గ్రుడ్డు=అం డము, గుడ్డివాడు.

నీ. కొ పునంగను వింటికొనకును గబరి కా

నెన్ను నా నెన్నున * కెన్నుట కగు

న బృసంగఁ దండ్రి * కగవడమికిఁ జెల్లు

నప్ప యనఁగఁ దండ్రి * కక్క కమరుఁ

గలు పన మడిలోని * కనవును బెరుగు నౌ

బా నన నానకు * భాష కలరు

డ బృన గవ్వకు * డంబంబునకుఁ బొల్పు

మే లన మరులకు * మెచ్చున కగుఁ

తే. బా లగును క్షీరమునకును * భాగ్యమునకుఁ

గమ్మ యనఁ బత్తీకకుఁ జెవికమ్మ కెనయుఁ

బావ యన బిడ్డకునుఁ గను * బావ కెనయుఁ

దావసో త్తమవినుతిక * దంబ సాంబ.

93

టీ. 1 కొప్ప=వింటికొన, స్త్రీలకొప్ప. 2 ఎన్ను=కంకి (నామము), తలించు (క్రి.య). 3 అబ్బ=తండ్రి (కళ), దొరకఁగా (ద్రుతాంతము=అబ్బకా అని రూపము). 4 అప్ప=తండ్రి, అక్క. 5 కలుపు=చేనిలోనికసపు, పె రుగు. 6 బాస, ప్రమాణము. 7 డబ్బు=డంబము, ధనము, గవ్వ.

8 మేలు=కోరిక, మెచ్చుకొనుట. 9 సాంబ=క్షీరము, భాగ్యము. 10 కమ్మ=చెవిసాము, జాబు. 11 సాప=బిడ్డడు, కంటిపాప.

సీ. పెర యనఁగాఁ దేనిపెరకు వింతకుఁ బొల్పు

మెఱుఁ గనఁ గాంతికే. మించున కగు

బండ నాఁ దిట్టుకుఁ బలుగుతాతీకే జెల్లు

బంతి నాఁ జెందును బంక్తియు నగుఁ

పెరుఁ గన దధికిని వృద్ధికే దనరారు

వేట నా గొఱియకు వేట కమరు

వెలి యన బయటికి వెల్లనకుఁ దనర్పు

వీ డన వదలును వీడు నలరు

తే. మ బృన్దగ మందుసాక్కును మబ్బును నగు

బులు గనఁగ లాంఛనమునకుఁ బులుఁగు కొదవు

నా లనఁగ గోవులకు భార్య కతిశయిల్లు

శంబరాహితమదధిదాడంబ సాంబ.

94

టీ. 1 పెర (అ.రే.) = తేనెతెట్టె, పెఱ (అ.రే.) = అమ్మడు. 2 మెఱుఁగు=కొంతి, మెఱుఱు. 3 బండ=తిట్టు, పలుగుతాయి. 4 బంతి=చెందు, వరుస. 5 పెరుఁగు = దధి (అరసున్న), వృద్ధియగు (అరసున్న లేదు క్రియ). 6 వేట=వేటాడుట, గొట్టె. 7 వెలి=బయట, తెలుపు. 8 వీడు=వదలు (క్రియ), పట్టణము(నామ). 9 మబ్బు = మందుసాక్కు, మేఘము. 10 పులుగు = గుఱుకు, పక్షి. 11 అలు=గోవులు (బహువచనము), భార్య (ఏకవచనము).

సీ. గురు వన నొజ్జకు బరువునకు జెలంగు

నారి నా యల్లకు నాతి కెనయ

నూ రనఁ బల్లెకుఁ * మూనువునకుఁ బొల్లెకుఁ
 దమి యన రాత్రికిఁ * దమికి నమరుఁ
 గరి యన దంతికిఁ * గవ్వనకుఁ దనర్చుఁ
 చింత నాఁ దింత్రిణి * చింత యొనరు
 మూల యనఁగఁ గోణమునకు రిక్కకుఁ జెల్లు
 మను వన బ్రతుకును * మనువును నగుఁ
 తే. గూట మన శిఖరమునకు * గుంపున కగు
 జాతి యన నన్వయమునకు * జాతి కెనయుఁ
 బురి యనఁగ నెమ్మిత్తోకకుఁ * బురికిఁ దనరు
 నకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

95

పదము.

సంస్కృతమైనపుడు.

తెనుఁగయినపుడు

1. గురువు	ఉపాధ్యాయుఁడు	పరువు
2. నారి	స్త్రీ	అల్లెతొడిమ
3. ఊరు	తోడ	గ్రామము
4. తమి	రాత్రి	కోరిక
5. కరి	ఏనుగు	కటి=నలుపు
6. చింత	విచారము	చింత చెట్టు
7. మూల	నక్షత్రము	కోణము
8. మనువు	ఒకరాజు	బ్రదుకు
9. కూటము	కొండకొన	గుంపు
10. జాతి	జాతిపువ్వు	కోలము
11. పురి	పట్టణము	నెమలిపించుము.

క. నిస్తులలక్షణకవి యగు

కస్తూరీరంగ నుకవి * ఘటియించినయీ

సి స్తగునాంధ్రనిఘంటువు

శ స్తుబై వెలయుఁగాత * జగతిని సాంబా. 66

తా. ఓ సాంబమూర్తి! సాటిలేని లక్షణవేత్తయగు కస్తూరీరంగ నుకవి రచించిన యీమేలగునిఘంటువు పుడఁచిన ప్రసిద్ధ మై వెల యునుగాక.

క. ఈరుచిరాంధ్రనిఘంటువు

హారూఢి వహించి మించి * యారవిశేషభూ

తారక మై తారక మై

కారక మౌఁ గాత నుకవి*తతులగు సాంబా.

తా. ఓ సాంబమూర్తి! ఈయపయుక్తమయిన తెలుఁగునిఘంటువు మిక్కిలి విస్తృతమై, యన్ని నిఘంటువులను మీటి, సూర్యచంద్రనక్షత్రము లున్నంతవఱకును నుకవిజనులకు పదార్థసందియములను దీర్చి కడలేదైనదై కాశ్వతమయి యుండునుగాక.

నానార్థవిర్గ సమాప్తము.

సాంబనిఘంటువు సమాప్తము.

శ్రీ రస్తు.

సాంబ నిఘంటువు

అకారాది శబ్దానుక్రమణిక.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ.		అగపడెను	51	అడిదము	65
అంగడి	66	అగ్గమయ్యెన్	51	అడియాలము	47
అంగద	57	అగ్గలంకాయెను	71	అడుగు	44, 100
అంగమచ్చము	47	అగ్గి	17	అడుగుకైదు...	9
అంగలార్ప	57	అగ్గించెను	61	దుసెదారి	
అంచ	98	అచటక	64	అడుగుతాటించెక	61
అంచ లేజిపాలితి	10	అచ్చంపు...జాణ	8	అడుగు...గలఁడు	8
అంజ	44	అచ్చటక	64	అడుజు	94
అంటుగొనియెను	52	అచ్చరలు	25	అడుగు	80
అంటెను	51	అచ్చు	68	అడ్డ	78
అండ	62	అచ్చెరువు	47	అడ్డగించెను	52
అంతరపట్టిలు	94	అచ్చోక	64	అడ్డవేడెములు	88
అందఁగాఁడు	84	అచ్చోటక	,,	అణుజు	94
అందుక	64	అజ్జపులుగు	95	అతివ	46
అంచెను	51	అటక	,,	అత్తమిల్లెను	49
అంపఱ	67	అటమరించెను	54	అత్తి	77
అంచెను	64	అట్ట	66	అదరము	42
అకడక	,,	అడంచెను	56	అదరు	65
అక్క	80	అడలు	59	అదలించెను	58
అక్కజము	47	అడవి	85	అదిగో	64
అక్కడక	64	అడవికాపు	33	అదియొదలు	57
అక్కర	100	అడవిద్రొమ్మరీడు	,,	అదిసుత	,,
అక్కల	58, 100	అడవిపుంజు	97	అదె	64
అక్కు	42	అడిగిన...యావు	25	అనఁక	69
అగడు	71	అడిగొట్టు	85	అనపుడున్	

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అని	55, 101	అరసెను	61	అశ్వు	65
అనిబడ్డ...త్రోవ	13	అరికటైన	62	అనగడి	71
అనిచెన్	64	అరిగెను	54	అన్య	100
అనుగు	80	అరిది	47	అనగను	70
అనెను	49	అనుగు	80	అనబు	80
అన్న	80	అనుగుచెంచెను	} 55	అ, అనుబంధము	59
అన్నగళ	88	అనుచెంచెను			
అన్నింటిండికాడు	17	అనుగము	49	అనము	26
అన్నులతకూన	46	అబుచెను	61	అబు	100
అన్నుని	70	అబుచెయ్యి	48	అబ్బన్	64
అపరంజి	84	అబుత	} 44	అదెను	49
అప్ప	80, 106	అబ్బు		అడిగ	72
అప్పనసేసెను	49	అతి	27, 101	అణి	79
అబ్బ	80	అతిత	67	అతగము	} 59
అబ్బురము	47	అతితి	70	అత్రము	
అబ్బెను	51	అతిపు	70	అనవాలు	47
అబ్రము	47	అతియిక	70	అవాడునిమ్మ	57
అమరువాడు	34	అతిరు	62, 100	అనుకొనెను	52
అమనస }	36	అతిరులు	77	అనెను	52, 54
		అతిరువిలుకొనియన్న	9	అమనిచెలి	12
అమ్మ	80	అతివడుట	} 71, 100	అమిదము }	68
అమ్మ	67	అతివాటు			
అయిదు	54	అలుగు	101	అమెత	65
అయిదువరాలు	80	అలుక	22	అరగించెను	48
అయ్య	80	అల్లు	101	అరసెను	61
అయ్యోడన్	64	అల్లదిగో	64	అరు	105
అరచట్ట	65	అల్లచె	64	అరణి	67
అరదము	67	అలె	66	అరంగణమొనర్చె	} 48
అరపది	54	అల్లిది	78	అరంగణమొనర్చె	
అరవార...బిడ్డడు	10	అశ్వు	65	అర్పు	66

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అఱిడి	71	ఇనుము	88	ఈ.	
అఱు	54, 105	ఇనుముడి	58	ఈఁజలు	98
అఱుకొళ్లుపురుగు	94	ఇన్నడి		ఈఁగ	97
అఱికించెను	49	ఇప్పపూలు	72	ఈగి	50
అఱిబోతు	89	ఇబ్బడి	83	ఈఁజె	65
అఱిము	55	ఇముడి		ఈఁడు	82
అఱించెను	49	ఇరపు	75	ఈఁడి	100
అఱు	80, 106	ఇరుగడలు	64	ఈఁద	18
అవంకన్	64	ఇరుగెలఁకులు		ఈఁరాఱు	54
అవరించెను	71	ఇరుగేవలు	64	ఈఁరెడు	54
అవు	89	ఇరుదెనలు		ఈవ	97
అనుగఱి	41	ఇరుప్పొక్కలు		ఈవి	50
ఇ.		ఇరుమొలలు		ఉ.	
ఇంగలము	17	ఇరువంకలు	64	ఉంపడము	58
ఇంటికిఁగాకపోయె	52	ఇర్వంకలు		ఉక్కరి	85
ఇంటివాఁడు	88	ఇట్టి	90	ఉక్కు	58, 88
ఇంతి	46	ఇల	80	ఉగ్గలి	46
ఇంపు	49, 67	ఇలు	75	ఉడుగక	60
ఇక్క	64, 75	ఇలతాల్పు	74	ఉడుము	92
ఇగురు	78	ఇలుబిడ్డ	38	ఉడ్డ	54
ఇచ్చ	57, 61	ఇల్లాలు	80	ఉడ్డకేలుగలాఁడు	7
ఇడుము	59	ఇల్లు	75	ఉదిరి	84
ఇరము	57	ఇవము	25	ఉదుటు	58
ఇర్రడి	88	ఇనుక	84	ఉద్దములు	66
ఇర్రరి		ఇనుమంతలేడి	27	ఉద్ది	82
ఇర్రగ	54	ఇనుము	84	ఉనికి	75
ఇర్రగమోముల బలియఁ		ఇనువు		ఉప్పరము	26
డు	11			ఉప్పరిగ	88
				ఉబ్బడంగెను	70

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఉయాళ		ఎంట్లకాయ	84	ఎన్నికనిదెను	71
ఉయ్యల		ఎండ	26	ఎన్ను	105
ఉయ్యల	82	ఎండనులువు	80	ఎన్నెన్	71
ఉయ్యల		ఎండ్ర	84	ఎపుడు	80
ఉయ్యల		ఎండ్రమేతరి	90	ఎప్పటికిని	
ఉయ్యల		ఎకిమిడు	87	ఎప్పుడు	
ఉయ్యల		ఎకిరింత	87	ఎమ్మెకాడు	84
ఉయ్యల	71	ఎక్కటి	55	ఎర	100
ఉయ్యల	58	ఎక్కిరింత	87	ఎఱ	100
ఉయ్యల	55	ఎక్కుడు	104	ఎఱకలు	98
ఉయ్యల	58	ఎక్కుడు మెకము	88	ఎఱపు	78
ఉయ్యల	49	ఎక్కువ	68	ఎఱ	78
ఉయ్యల	88	ఎచ్చు		ఎఱనాగ	46
ఉయ్యల	51	ఎడ	42, 57, 65	ఎఱ	48
ఉయ్యల	46	ఎడకాడు	86, 38	ఎఱకలు	98
ఉయ్యల	76	ఎడద	42	ఎఱగు	88
ఉయ్యల		ఎడత్రోవకాపరి	88	ఎఱవు	
ఉయ్యల		ఎడపక	60	ఎఱ	
ఉయ్యల	100	ఎడబాసెను	51	ఎఱప్పుడు	60
ఉయ్యల	91	ఎడవారు	86	ఎఱి	80, 100
ఉయ్యల	66	ఎడసెను	51, 57	ఎఱిదము	49
ఉయ్యల	82	ఎత్తరంపు...వజ్రేడు	15	ఎఱగు	62
ఉయ్యల		ఎదమచ్చగతసామి	7	ఎ.	
ఉయ్యల		ఎదుట	64	ఏకతము	58
ఉయ్యల	97	ఎదు	89	ఏకలము	91
ఉయ్యల	75, 107	ఎన	82	ఏగుబెంచక	58
ఉయ్యల	104	ఎనసెన్	58	ఏగును	59, 54
ఉయ్యల	92	ఎనిమిది	54	ఏట్రంత	96
ఉయ్యల		ఎనుపెంటి	89	ఏడిక	90
ఉయ్యల		ఎన్నడు	60	ఏడు	54

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఏద్యైన్	50	ఒచ్చెము	62	కందు	81, 100
ఏద్యై	55	ఒడమెలు	69	కందు...నిందు	14
ఏతెంచెను	58	ఒడయందు	37	కటికలు	38
ఏనాడు	60	ఒడలు	40	కట్టికలు	
ఏనిక	88	ఒడ్డిలు	94	కట్టువిడుపు	
ఏను	54, 101	ఒడ్డు	79, 86	కడ	26
ఏనుగు	88	ఒత్తెడుపిల్లి	97	కడఁజా	90
ఏనుంగులగొంగ	87	ఒడ్డ	62	కడకేఁగన్	52
ఏనుగుకొమ్మలు	78	ఒనరు	62	కడగందు	59
ఏప్రాదు	60	ఒప్పు	62, 101	కడపట్టెను	64
ఏరాలు	80	ఒము	70	కడమ	68
ఏఱు	88	ఒయ్యారి	46	కడలియలుందు	7
ఏఱులమగఁడు	28	ఒ.		కడలివెన్న	14
ఏలిక	87	ఒగిరము	48	కడపలు	88
ఏలెన్	57	ఒడ	84	కడపనము	43
వి.		ఒరము	9	కడవారు	86
విదు	54	ఒరుపు	71	కడాని	84
ఒ.		ఒర్పు		కడితి	90
ఒంజలి	58	ఒల	48	కడుపు	42
ఒంటరి	91	ఒలము	80	కణఁజా	90
ఒంటికాఁడు	88	ఒ.		కణితి	99
ఒంటిజందె...కాఁడు	88	ఒనుకాఁడు	84	కత్తలాని	87
ఒంటిపల్లుదొర	4	క.		కత్తకుఁడు	99
ఒంటియ	90	కంకటి	82	కత్తి	65
ఒంటె		కంచము	50	కత్తెరదొంగ	38
ఒందు	58	కంచు	88	కదలిక	47
ఒకటి		కంచు	88	కదలెను	55
ఒకఁడు		కంటివిస్కరి	95	కడుపు	60, 89
ఒక్కఁడు		కంటు	55	కన్	41
ఒకింతవేడి	27	కండచిక్కెర	69	కవలు	48

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కనియెను	52	కమ్మవిల్లుడు	12	కలుపదము	45
కనిసెరను	95	కయి	42	కలుపలనూడు	18
కను	41	కమ్మయి	55	కల్పండ	69
కనుగొనెను	52	కర	47	కల్పి	57
కనుబొమ	42	కనాటము	82	కల్ప	70
కనులుగలమామ	78	కరి	107	కలరి	85
కనెను	52	కరుగుడు	88	కల్లరీడు	
కన్నగాడు	88	కరులి	17	కల్లు	75, 101
కన్నది	80	కరువలిమేతరి	95	కల్వ	79
కన్నయ్య	80	కలకం...కణ	14	కళాసము	48
కన్నాకు	69	కలకంతుతయేలు	21	కళుకు	79
కన్నియ	80	కలకంతురాణి	10	కన	58
కన్ను	41	కట్టి	73	కవుగిలి	72
కన్నులు...పులుగు	94	కట్టివేన్చి	7	కన్వడి	22
కన్నుల...విల్లుడు	12	కట్టివల్వప్రద	20	కన్వపుమల	75
కన్నె	30	కట్టివేల్చు	7	కన్వపుమలదాల్చు	7
కపురము	59	కట్టి	22	కనపు	79
కప్ప	78	కతను	59	కన్చి	59
కప్పము	68	కలపదారి	20	కన్దురి	97
కప్పు	97, 100	కలపదాల్చులు	29	కన్దురి	99
కప్పుటె...టి	6	కలము	84, 73	కా.	
కప్పు...మరుడు	11	కలసెను	51, 58	కాంచెను	52
కప్పుత్రోవరి	17	కలికి	46	కాండిత్రాను	68
కప్పుడేవ...న్న	20	కలిగొట్టు	77	కాంపులు	29
కప్పుముత్యదువ	9	కలుగు	81	కాకి	97
కప్పుతాయి	79	కలుగు...పాయి	4	కాటుకపిట	96
కప్రము	59	కలుపు	69, 105	కాన	85, 101
కబ్బపునేతరి	82	కలుముల...బిడ్డ	12	కానపుంజ	95
కమరు	68	కలుములచెలి	9	కాని	67
కమ్మ	106	కలువ	78	కానిక	68

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కానుక	68	కుత్తుక	44	కే.	
కాన్క	99	కుప్ప	85	కెంగేలు	42
కాహాడెన్	56	కుప్పము	75	కెంజాయ	78
కాయకన్ మేటి	19	కుబుసము	65	కెంపు	78, 79
కార్పూరి	87	కుబుజాలేనె	84	కెంపుకనులపులుగు	92
కార్తవేదచెను	61	కురుపులు	72	కెడనెను	59
కీ.		కురుంగులీ	62	కమ్మవి	42
కిమరించెను	64	కుబుచ	32, 68, 65	కమ్మవిగుటి	72
కిత్తు	17	కుజువు	43	కలను	...
కినుక	48	కుజ్జ	81	కే.	
కిన్న	99	కూ.		కేలు	42
కీలుగంటు	40	కూకటి	40	కే.	
కిల్మడి	99	కూకటిగువ్వ	96	కై	42
కూ.		కూత	51	కైదువు	65
కుంక	58	కూతకైదువు	19	కైపు	57
కుంచము	79	కూతు	31	కైలాటకూడు	35
కుంబెనక తియ్య	89	కూతురు	99	కైవడి	108
కుంబెనకూడు	86	కూకలు	107	కైవారమునరించెను	61
కుండలు	88	కూటు	60	కైసరూడు	82
కుందనము	84	కూటువ	99	కొ.	
కుందు	68	కూడు	49	కొంగ	95
కుందెను	70	కూడెన్	51	కొంగు	68
కుందెలు	90	కూన	81	కొంచ	95
కుండేలు	99	కూర్కిడెను	48	కొంచమల...కూడు	11
కుక్క	92	కూర్చియిచ్చుమీటూరి	38	కొంచెము	68
కుచ్చితుండు	85	కూర్చువారు	35	కొండ	74
కుడిచెను	48	కూలెను	59	కొండతెక్క...దడి	16
కుడుముదాల్పు	4	కూళ్	84	కొండాడెను	61
				కొంబికవారు	31

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కొంప	75	కొల్లగాడు	38	క్రంక	52, 59
కొక్కరాయి	95	కొల్లారుబండి	67	క్రంగెను	70
కొక్కు	92	కొల్పు	50	క్రేపు	89
కొక్కర	95	కో.		క్రొన్నె...సింగిణి	14
కొట్టెను	51	కోతి	91	క్రొమ్మడి	40
కొడుకు	81	కోక	44	క్రొవ్వెద	,,
కొద	68	కోచ	61	క్రోతి	91
కొదవ	,,	కోడి	95	క్రోలను	54
కొద్ది	,,	కోడె	89	X.	
కొన	78	కోడెకాడు	84	గంగాజలములు	72
కొనియాడెన్	61	కోపు	67, 68, 100	గంజా	58
కొప్పు 41, 67, 105		కోమటి	29	గంజి	58
కొమరాలు	89	కోయిల	98	గండు	58
కొమరిత 31, 89, 46		కోర	50	గంతుకొన	59
కొమరు	62	కోరిక	61	గందపు...కాడు	18
కొమరుడు	81	కోర్కె	61	గంబురము	59
కొమిర	89	కోల	67	గంబురా	,,
కొమ్మ 46, 100		కోవెల	93	గంబూర	,,
కొమ్మ...మెకము	91	కో.		గంబూరా	,,
కొమ్మకాడు	91	కాగిలి	72	గగురుపాతె	40
కొమ్మ	101	కాసు	41	గగురుపాడిచె	,,
కొఱత	100	క్రచ్చు	61	గగుర్పాడిచె	,,
కొఱలు	62	క్రమ్మటించెను	55	గగురుపాడిచె	,,
కొఱవిశాల్పు	25	క్రమ్మజన్	60	గజహచ్చు	35
కొలకు	88	క్రమ్మెను	47	గజె	58
కొలది	70	క్రక్కలు	82	గజ్జిమనసువాడు	35
కొలను	88	క్రీక్కితినెను	71	గజ్జివాయి	32
కొలము	60	క్రీడి	22	గజ్జివెనుది	89
కొలమి	44	క్రీడిచెలిలేరు	21	గట్టు	74
కొలారుబండి	67	క్రంకు...కాల్పు	75	గట్టరాకొమరితె	9

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గట్టురాకొమరునికా		గయ్యలి	32	గిడ్డి	89
చిననేర్పరి	23	గరాను	85	గిత	89
గట్టయేలికమనుమడు	11	గరిడి	62, 108	గిన్నె	50
గట్లరాయడు	74	గరిత	46	గిబ్బికాకు	5
గడ	65	గరిమిడియెలక	98	గిబ్బిపామి	19
గడము	43, 85	గరిసె	73	గిబ్బి	89
గడించుచాన	89	గరుడికాకు	7	గిజక	32
గడి	47	గజిక	79	గిలకుపలుకు	59
గడిదొంగ	88	గజులు	93	గి.	
గడిమె	58	గలిలి	51	గిటడగించె	56
గడియ	162	గవురు	88	గియ	75
గడుసరి.	85, 55	గా.		గు.	
గడ్డి	79	గాంజ	58	గుంజకుపెట్టించుకొను	
గణుతిచేసె	71	గాడు	45	మేటి	4
గడ్	97	గాడిద	92	గుంట	83
గడ్డించెను	58	గాడ్	92	గుండు	100
గడ్డియ	68	గాడ్పు	18	గుంపు	60
గరువ	43	గాడ్పుటరదపుదొర	12	గుజ్జ	32
గడ్డి	68	గాణ	85	గుజ్జవేల్పు	4
గనము	70	గానుపిండి	68	గుజ్జవేల్పుతండ్రి	6
గన్నెరు	76	గాము	25	గుడారము	68
గన్నెరులు	72, 76	గాములదొర	6	గుడారు	68
గబ్బిడా	96	గాలి	18, 25, 101	గుడ్లగుబ	96
గబ్బిడాయి	96	గాలిగాడు	92	గుడెతాల్పు	17
గబ్బిలా	96	గాలితండ్రి	26	గుడ్	45
గబ్బిలాయి	96	గి.		గుబురు	78
గబ్బు...మెకము	88	గింటెము	44	గుబ్బ	104
గబ్బు...సామి	4	గిట్ట	88	గుబ్బలి	74, 97
గమకము	70	గిడిగిడి	50	గుబ్బలిపటిగుజ్జము	87
గమి	60	గిడ్డ	32	గుబ్బలు	45

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గుబ్బిలి	97	గొప్ప...మొకము	8	గొ.	
గుబ్బిలికాడు	97	గొబ్బునక	47	గొద	48
గుబ్బెత	46	గొబ్బులు	50	గొరు	88
గుమి	60	గొరిజ	88	గొలి	91
గుమికాడు	97	గొరిసె	88	గ.	
గుమారు	78	గొటిజ	68	గ్రక్కనక	47
గురువు	107	గొటియపొతు	90	గ్రద్	97
గుర్గరింత	91	గొట్టియలనూడు	92	గ్రడ్డి	34
గుఱక కొనియే	49	గొట్టెపొతు	90	గ్రడ్డు	105
గుఱుకు	47	గొల్లియన	68	చ.	
గుఱ్ఱము	87	గొల్లెన	68	చంద్రు	45
గుళ్ళిగూబ	96			చందమామ	14
గువ్వ	98			చందు	14, 26
గు.		గో.		చందునయ	23
గుఱారము	68	గోటినాటు	72	చందువా	45
గుఱబ	96, 104	గోడ	81	చంద్రనంకలు	73
గె.		గోడపురువు	98	చంపె	56
గెలుపు...లాడు	23	గోడు	57	చక్కదనము	35
గెలుపుమనెక	64	గోణముదారి	88	చక్కాడె	56
గే.		గోతి	46	చక్కి	62, 64
గేదె	89	గోరంక	98	చక్కుపగడ	54
గేస్తు	38	గోరంట	69	చక్కెర	69
గొ.		గోరము	89	చక్కెరమింటిజోడు	12
గొంతు	44	గోరింక	98	చచ్చె	59
గొడుగు	80	గోరు	88	చట్టపు మొకము	97
గొనబు	62	గోరువంక	98, 72	చట్టము	48
గొనము	66	గోర్వంక	71	చట్టి	88
గొప్ప	70	గోల	81	చట్టపలు	93
గొప్పబొజ్జగలాడు	4	గోవాడు	84	చదలు	26

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చదలుతోడుకు	25	చావ	45	చిలుక రౌతు	12
చదలువాక	22	చామ	46, 89	చిలుక లకొలికి	46
చదివె	56	చామన	78	చిలుకత్తు	67
చదుల తేజి	23	చాయ	64	చిలుముజాలు	31
చదువరులు	32	చాయ పెనిమిటి	18	చిలువ	95
చను	62	చాఱల మొకము	87	చిలువజం దెముడి మేటి	4
చను దెంచెను	58	చి.		చిలువ పానుపుదంట	7
చనులు	45	చింత	107	చిలువబోనంపుఁబులుగు	
చనెను	54	చిందము	19	రౌతు	11
చన్నులు	45	చికిలి	79	చిలువ మేతరి	21
చప్పరింత	91	చిక్కవ దెక్క	5	చిలువ తేఱుడు	95
చప్పడు	51	చిక్కణ్	51	చిల్క	93
చమరు	68	చిగిరింత	79	చిల్వ	95
చలికాపు	97	చిగురాకు విలుకాఁడు	12	చివురు	78
చలికొండ	78	చిగురు	78	చివ్వా	55, 65
చలిదాయ	13	చిగురుబోడి	36	చీ.	
చలిపందిలి	85	చిచ్చు	17	చీకటిగొంగ	13
చలి నెల్లు	14	చిట్టెలుక	92	చీకటులిమి త్తి	14
చిలువగుఱ్ఱము	93	చిదుర	85	చీకు	34
చలువజోతి	14	చిదురుప	85	చీకురాయి	94
చల్ల	92	చిరుప	85	చీకురునాయి	96
చల్లపందిలి	85	చినుకుఁబూస	79	చీర	44
చవుక	49	చిన్న	31	చీలి	90
చా.		చిన్నితూ	50	చు.	
చాఁగఱలాడె.	56	చిరుత	31	చుంగు	
చాఁపు	80	చిఱు	70	చుంచుకురులు	40
చాగము	50	చిఱుత	81, 104	చుక్క	104
చాగరతనము	25	చిఱుతోడ	48	చుక్కలగమికాఁడు	14
చాచులు	45	చిలుక	98	చుక్కలతోడ్ర	
చాటు	80	చిలుకు	67	చుక్కలు	27

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చుట్టపురుగు	95	చెదరు	65	చే,	
చుట్టములు		చెనటి	35	చేతలు	48
చుట్టలు	36	చెన్నంగులు	72	చేఱ	34
చుట్టాలు		చెన్న	62	చేకూర్పు	50
చుట్టు	59	చెప్పలు	66	చేగ	58
చుట్టుకొనెన్	51	చెప్పెను	49	చేటనీసులదణి	4
చుట్టువాలు	19	చెయి	42	చేటు	59
చుట్టువు	80	చెయ్యిగలమొకము	88	చేడియ	46
చుట్టువడెములు	88	చెయ్యలు	48	చేపడెన్	51
చులు	49	చెఱుకు	78	చేమోడ్పు	50
చుల్క		చెఱుగు	45, 68	చేయి	42
చుల్లి	64	చెఱుగుమానెన్	52	చేర	44
చుల్ల		చెఱుగు	62	చేరు	68
చూ.		చెలి	32, 46	చేరువ	60, 62
చూడ్కి	41	చెలికొడు	31	చేర్వ	62
చూపు		చెలిమరి	31	చేప	59
చే.		చెలియ	46	చేవాడికొడు	38
చెంగనాలు	50	చెలియలు	30	చొ.	
చెంచడము	94	చెలియలు	62	చొక్కా	62
చెండిపోతు	56	చెలువు	62	చొక్కాటము	62
చెండె	92	చెల్లి	31	చొక్కారము	62
చెంత	51	చెల్వి	61	చొక్క	
చెందెన్	12	చెల్వ	30	చొక్కటము	
చెంప	88	చెల్లెలు	77	చొక్కము	62
చెంబు	42	చెవిటి	77	చొక్క	
చెక్కిలి		చెవియొగ్గె	49	చొక్కాటము	
చెక్కు	77	చెవులపోతు	90	చొక్కారము	
చెటు	40	చెవులు	41	చొచ్చెన్	
చెడివె	35			చొఱుగఁబాటెన్	64
చెడుగు					

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చో.		జగము...మేటి	8	జలం	97
చోట	31	జగిలె	80	జలకట్టిము	95
చోటు	64	జట్టి	59	జలకట్టె	
చా.		జడ	58	జల్లితోక మెకము	91
చా		జడదారి	19	జళుకు	65
చాక	58	జడదారిక స్వాప	14	జనురాలు	39, 46
చాకము	49	జడదారి...కోడి	16	జవాజి	91
చాదంతి	58	జడమెకము	86	జవాది	
చావంచ	28	జడలదారి	38	జవ్వని	80, 46
చావంచ...దంట	58	జడి	84	జవ్వాజి	97
చావంచ...పేలు	12	జడితి	47	జవ్వాది	
	5	జడిసామి	18	జవ్వాదు	
జ.		జడుపు	65	జా.	
జంట	58	జత	82	జాగితము	92
జంట ..లేజి	90	జతపీడె	58	జాగిలి	50
జంటపీట్ట	94	జన్నంపుదిందులు	28	జాగు	68
జంత	82	జన్నంపుఁజగవాడు	5	జాజరకాడు	88
జంబు	76	జన్నిగట్టులు	28	జాజి	77
జంబుకొణము	84	జమిలి	58	జాని	81
జక్కవ	94	జమిడి		జాతి	107
జక్కవచంటి	46	జమిడి...మేటి	12	జాది	77
జక్కవపగవాడు	14	జమిడిపిచోపులు	69	జాను	62
జక్కవతయంటు	18	జమిలితల్లులబిడ్డ	4	జానుగులు	41
జక్కి	87	జముడు	17	జాబిలి	14
జక్కిని	84	జముకొణము	84	జాబిలియల్లుడు	12
జక్కులదొరనేస్తీ	5	జమునగొంగ	21	జాటెను	68
జక్కులపాదుసా	19	జమునదోడు	17	జాలరి	38
జగడము	55	జమునయ్య	13	జాలియ	95
జగతి	80	జమ్మి	76	జాలె	95
జగముకన్న	18	జరిగెను	55	జాళువా	84

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
జాతువా...కాంచు	5	జొ.		త.	
జానడము	95	జొంపము	78	తవలి	35
జి.		జొహారు		తవలికాంచు	35, 70
జింక	90	జొహారువు	50	తావు	75
జింకగు...అంతి	18	జొ.		ద.	
జింకతాలుపు	14	జోక	62	దగ్గరి	62
జిగి	79	జోడనలు	83	దప్పి	50
జిడ్డు...బొట్టియ	9	జోడు	53, 67, 82	దబ్బర	70
జియ్య	87	జోత		దబ్బు	70, 105
జిరాయి	67	జోతము	50	దబ్బుర	50
జిలుగు	70	జోతి	27	దస్సె	70
జిల్లు		జోల	82	దాలు	79, 105
జీ.		జోలి	58	డింకవేసెను	59
జీలు	78	జోహారు		డిగియ	85
జొ.		జోహారువు		డిగ్గ	95
జొంటిలేనె	84	ట.		డొంక	65
జొట్టు	41	టకటొంకు	85	డొంకె	70
జొట్టుపులుగు	91	టక్కరి	85	డొక్క	42
జొలిమి	65	టాటోటు	85, 70	త.	
జొ.		టింగణ	82	తండ్రి	80
జొదము		టెంకజాలు	50	తంపర	78
జొజము	72	టెంకాయచెట్టు	76	తక్కువ	68
జొదు	72	టెంకి	75	తగరము	88
జీ.		టెక్కుము		తగరు	90
జేజే	50	టెక్కియము	80	తగరు...సాని	17
జేజేగిడి	24	టెక్కు	59	తగవుల...తండ్రి	8
జేజేటెనియరదము	27	టెక్కుము	80	తగిలెను	51
జేవ	44	ట్రేమాను	75	తగు	62

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తగులుకొనెను	51	తరము	82	తవలి	70
తగులునడియెను	51	తరిగట్టు	75	తవిలెను	51
తగువాడు	31	తరిగట్టుతాడు	95	తవ్వ	78
తగు	68	తరువాతన్	68		
తగ్గెను	10	తఱచు	78	తా.	
తటాయించెను	52	తఱిమెను	52	తాంకెన్	70
తట్టి	50	తల	42	తాంచెన్	61
తడబడెను	64	తలపు	57	తాచేజు	84
తడవు	63	తలపుమూలి	12	తాటి...దణితల్లి	12
తడవులనిడుపడు	95	తలపుమానికము	25	తాటి...బలియుడు	21
తడవెను	61	తలపుమా...గలవా		తాటోటు	70
తడుపుదాబుపు	88	డు	16	తాడు	75
తత్తడి	87	తలపు...రాడు	8	తాత	8
తత్తడి...దంట	19	తలకట్టు	69	తాతపనటివెలి	22
తనంత...నతఁడు	8	తలచయును	68	తానముచేసెను	52
తనరు	62	తలనాడు	57	తాప	95
తన్నెను	61	తలవా...చెలువ	10	తాపికలె	89
తపసి	34	తలిమము	48	తాపివాడు	36
తమకము	57	తలిరు	78	తామర	78
తమలము	61	తలిరుమేతరి	98	తామరమూలి	8
తమి	57, 107	తలిరుదిల్లుడు	12	తామరహక్కిలివాడు	7
తమ్మలము	61	తలుపు	58	తామలు	84
తమ్మి	78	తల్పు	53	తాముమాఱయ్యెక	64
తమ్మిగంటి	7	తల్లి	30	తాలిమి	71
తమ్మిగడ్డియబోటి	9	తల్లితల్లి	9	తాలి	71
తమ్మిచక్కిలిగింత	13	తల్లివేస...దంట	21	తార్చెను	52
తమ్మిదాయ	14	తవలికాడు	88	తావడము	68
తమ్మడు	30	తలియ	50	తావళము	68
తరంగ	27	తఱుకు	79	తావిమోహరి	18
తరకసము	81	తఱుకు	79	తావు	64, 75

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తి.		తీవంచ	58	తూటెను	64
తిక్క	36	తీవంచ...దిట్ట	8	తూలించెను	55
తిగ	58	తీవియ	77	తై.	
తిగకంటి...దొర	19	తీవె	77	తెంకాయచెట్టు	75
తిగ...టెంకి	18	తు.		తెంపరి	55
తిగ...దేవర	17	తుంగ	69	తెంపి	58
తిగప్రా...గాడు	6	తుంట	85	తెక్కలికాడు	38
తిట్ట	85	తుంటవిల్...దు		తెగటార్చెను	56
తినె	43	తుడు	12	తెగులు	68
తిన్నన	62	తుంటి	43	తెన్ను	85
తిన్నయ	80	తుద	76	తెన్నెరకొడుకు	22
తిన్నె	80	తుదగట్టు	74	తెన్నెర	18
తిప్ప	74	తుటుము	60	తెన్నెచెలి	17
తిమ్మడు	91	తుడికొ...రులు	29	తెర	27
తియ్య	62	తుదచుక్క...మిటి	20	తెరలెను	59
తియ్యనెనదిల్లుడు	12	తుడిదిక్కుటెంకి	19	తెరువాటుకాడు	38
తియ్యమాను	78	తునిమెను	56	తెరువు	85
తిరుకొళమా	88	తునియ	55	తెరువుగావరి	87
తిరుగక	60	తునుక	85	తెర్వు	85
తిర్వలిక	27	తున్న	85	తెన్నగుటి	24
తిరికించెను	52	తుపాసి	87	తెన్నగుటిమాఁతులు	25
తివాసి	84	తుమైద	94	తెన్నగుండ్లు	84
తీ.		తురికి	87	తెన్న...మెకము	87
తీగ	77	తులుము	41	తెన్న	46
తీగియ	77	తులువ	85	తెలి	78
తీగ	77	తూ.		తెలికపిండి	68
తీట	66	తూకొనెను	64	తెలిదీవిమన్నుడు	7
తీరు	62, 67, 108	తూపు	67	తెలిమల	74
తీర్పరి	87	తూము	78	తెలిమోనుపక్కి	21
తీవ	77	తూరుపుమల	75		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తెలియ	50	తోట	82	తోడము	70
తెలివి	79	తోడ	44	తోరము	70, 105
తెలుపు	78	తోడలే...దోడు	21	తోలు	48
తెల	50	తోడవులు	69	తోలెను	51
తెల్ల	78	తోడుకు	89	త్ర.	
తెల్లజక్కి	24	తోడును	58	త్రాచు	95
తెలన	78	తోత్తు	38	త్రాచుమేపరి	18
తెలసిపట్ట	98	తోమ్మది	54	త్రాగెను	54
తెలమొదపు	25	తోయ్యలి	46	త్రావెను	54
తెల్లి	75	తోరంగె	59	త్రిప్పెను	55
తెవులు	63	తోఱ	78	త్రిస్తురీడు	17
తే.		తోఱు	78	త్తుంగెను	59
తేగము	50	తోఱుపట్టు	89	త్తుంచెను	56
తేజ	87	తోలంగెను	55	త్తెను	59
తేజీ	57	తోలి	78, 63	తోప	85
తేట	64	తోలిచదువు	28	ద.	
తేటి	94	తోలిజాతివాడు	28	దంట	31, 58
తేన	88	తోలివేల్పు	25	దండ	62, 68, 105
తేనూను	76	తోలివేల్పుపగతురు	24	దండు	60
తేన	67	తోలుత	68	దక్కిన...మేటి	17
తేన	59	తోలి	68	దగతీర్పు	85
తేలు	97	తోవ	78	దగళా	6
తేళ్ళమేపరి	92	తోవరు	78	దగల	62
తో.		తో.		దచ్చి	54
తోంటిబాసలు	28	తోడలు	92	దచ్చి...మొగము	90
తోండ	92	తోబుట్టువు	80	దట్టము	78
తోగ	78	తోడబుట్టువ	80	దణి	37
తోగవెలికాడు	14	తోడికొడలు	80	దనము	69
తోగరు	78	తోడు	80	దప్పి	50
		తోడుపాటు	55	దబ్బర	70

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
దబ్బిలి	85	దివ్యేయార్పు	96	దె	81, 66
దయ్యము	25	దిట్టి (దిట్టి)	41	దె	
దరి	79	దీ.		దె	26, 49
దశము	104	దీటు	82	దేనము	55
దశవాయి	87	దీసటి	69	దో	
దశ్వాయి	87	దీవి	50	దొడ్డ	70
దవుడ	41	దు.		దొడు	89
దా.		దుండగము	65	దొన	81
దాటరి	97	దుంత	89	దొర	82
దాడిము	76	దుగ	58	దొరకన్	51
దాది	88	దుగ...పాదుసా	87	దొరకో...సన్నాసి	88
దానిము	76	దుగివడు	8	దొరనెక్	1
దావు	62	దుగిక్కుయ్య	74	దొవు	55
దారి	85	దుమకు	65	దో.	
దాకిము	76	దుతాయి	65	దోపుడుకొడు	38
ది.		దుత్త	44	దోమ	97
దిక్కు	26	దునెచారి	37	దోయి	44, 53
దిగులు	65	దున్న	89	దోపతి	58
దిగ్గియ	85	దుప్పటము	67	దోసకారి	35
దిటువరి	85	దుప్పటి		దా.	
దిట్ట	31, 35, 37, 55	దుప్పి	71	దాడ	41
దినుసు	82	దుబ్బ	45	న.	
దిన్న	82	దురము	55	నంటు	32
దిమ్ము	60	దువ	58	నక్క	90
దిసటిలు	88	దువ్వ...బాణ	18	నగవు	50
దివియ	39	దు.		నగు	50, 62
దివ్వటిలు	39	దుడ	89	నట్టు	75
దివ్వె	27	దుప	50	నట్టునెట్టు	94
దివ్వెపమురు	68	దుబ	35	నవగడు	87
		దురు	72	నడచావి	85

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
నడిమిదిన్నె	80	నాచు	88, 88, 101	నిగిడెను	71
నడుము	41	నాటంగోలె	57	నిగు	79
ననబోడి	46	నాటబట్టి		నిచ్చు	60
ననలు	77	నాటనుండి		నిచ్చలు	
ననువుకొడు	85	నాడొది		నిచ్చెన	82
ననులి	94	నాడు	105	నిజము	72
ననులె	48	నాడు మొదలు	57	నిజోగి	87
నమ్మి	94	నాగకేసరులు	72	నిడివి	80
నరలు... పెద్దలు	24	నాగవాసము	89	నిడుద	
నలు	58	నాడు	105	నిడుపు	
నలుకుడు	51	నాడెకొడు	29	నిడము	79
నలుపు	78	నాడెము	62	నిదురగొనియెక్	49
నలువ	8	నాడెము		నిదురవోయెక్	
నలువ లేజి	98	నాటి	46	నిదుర...దలు	24
నలువరాజి	10	నాన	48	నిప్పుచ్చరము	59
నలువు	62	నాయన	80	నిప్పు	17
నల	78	నారసము	67	నిప్పుల...లుగు	94
నల్లకొగుడు	97	నారి	66, 107	నిబ్బడి	72
నల్లన	78	నారికడము	76	నిమ్మకము	70
నల్లనయ్య...బిడ్డ	29	నాలుగు	58	నిలకడ	70
నల్లనయ్యరథాలు	21	నావుకుక్	69	నిలువరము	72
నన	97	ని.		నిలువె...లాడు	16
నన	66	నింగి	26	నిల్పెను	52
ననలా	42	నింగిచూలి	18	నివ్వెలు	47
ననాకు	69	నిండెను	71	నినువు	84, 81
నవు	50	నిక్కము	72	నీ.	
నవ్వు		నిక్కపు...న్నెడు	8	నిటిబిడ్డడు	17
		నిక్కువము	72	నిటిమోపరి	27
నా.		నిక్కువీనులమావు	24	నిట్టి మొదయెడు	17
నాక్	69	నిగ	79	నిటుకొడు	84
నాగక్					

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
నిరుకట్టయ	96	నెగడెను	61, 71	నేరెడు	77
నిరుకట్టె		నెత్తి	42	నేరెడల్లులు	50
నిరుకొడి	97	నెన్నడుము		నేరెడు	77
నిరుచ్చతి	85	నెన్నుదురు	41	నేర్పరి	31
నిరుపాము	96	నెన్నొసలు		నేల	80
నిరుమజ్జగ	85	నెపము	48	నేలపల్లెటిలు	94
నిరువట్టు	50	నెమకెను	61	నేల...టులు	29
నిలక	59	నెమలి	94	నేలచేల్పులు	28
నిభిపోసికొనియెక్క	52	నెమిలి	94	నేనీ	82
నూ.		నెమ్మది	71	నో.	
నూగడెను	56	నెమ్మి	71, 94, 102	నొగ	68
నూదురా...డించు	8	నెమ్మేను	40	నొడివెను	49
నూదురు	41	నెయ్యి	65	నొప్పి	76
నూనుపు	79	నెఱకలు	40	నొసలు	41
నూన్న		నెఱసరి	87	నో.	
నూన్నన		నెఱులు	40	నోరు	41
నూఱుగు	27	నెల	14, 26, 100	వ.	
నూఱువు		నెలఁత	4	పంచదార	69
నూఱుమునేనెను	56	నెలఁతుఁక		పంచెను	58
నూలి...కము	90	నెలఁమాన	72	పంజాలు	68
నూలిచెను	56	నెలిచెలియలు	9	పంట...దొర	14
నూలిమెను		నెలిజోడు	13	పంటనలంతి	80
నూ.		నెలిదారి	6	పండు	102
నూయి	88	నెలివు	75	పండుకొనెను	49
నూనె	68	నెలి	76	పండుగ	65
నూనెముడి	40	నెవ్వ	59	పండుగు	
నూఱు	102	నే	68	పండువు	
నె.		నేఁడు	37	పండులు	42
నెగడి	25	నేయి	68	పండెను	49

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పండ్రిండు	54	పడక వేసెను	49	పయ్యద	45
పండ్లు	42	పడగ	80	పయ్యెద	
పండ	61	పడపురాన	89	పయ్యెర	
పంది	91	పడమటిదొర	27	పరగ	62
పందికొక్కు	92	పడమటిమఱ	75	పరాలు	56
పంచెము	72	పడవలు	37	పరి	60
పంచెను	64	పడవాళ్లు	32	పరికించెను	61
పక్కి	93	పడి	73	పరిమాచ్చెను	56
పక్కిరాయనితొయి	79	పడుచు	31	పరుగెత్తెను	54
పగ	55	పడ	89	పరువము	34
పగటిగ్రడ్డి	96	పడివారులు	83	పరువు	47
పగటిచీకటి		పగ	45	పరువెత్తెను	54
పగటిజొతి		పడవి	57	పర్వులు	88
పగడము	79	పది	54	పర్వెను	71
పగరులు	86	పడినూ...నాలు	19	పఱచెను	54
పగలు		పడిపడు...నిడు	16	పఱపు	80, 102
పగలునే...వఱంతి		పడినే...దిట్ట	7	పఱుపు	48
పచ్చ	79	పడునొకండు	54	పఱక	82
పచ్చతెక్కలపుల్ల	98	పదుపు	60	పలికెను	49
పచ్చవిలుకాడు	12	పదుపు	89	పలు	44
పచ్చవిల్వనిలేజ	93	పనిచెక	64	పలుకు	100
పచ్చిక	79	పనిచెఱుపువాడు	4	పలుకులజవరాలు	10
పజదొర	8	పనివినియెను	59	పలుకులపులుగు	92
పజ	62	పనులు	48	పలుకులకల్లుమేటులు	24
పటాణి	87	పన్నిదము	72	పలునొక్కు	72
పట్టి	81	పన్నుండెను	48	పలుమఱు	60
పట్టు	75, 102	పబువు	37	పలువ	35
పడగ	46	పబ్బము	65	పలు...మొకము	88
పడకటిల్లు	85	పయట	45	పల్కెను	49

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
పఠకి	82 పాచి	83 పాపలు	66
పఠకి	82 పాటకుండు	86 పాపాలు	66
పఠకిలు	94 పాటి	82 పావుకొల్లు	66
పల్లియ	75 పాణి	79 పావురములు	94
పల్లు	44 పాదట్టుపురువు	92 పావురాలు	
పల్లె	75 పాదిరి	77 పానెను	51
పల్లెము	పారుసా	87 పి.	
పల్లెము	50 పాదొట్టుపురువు	92 పించుడంచెను	55
పల్లెరము	పానుపు	48 పిండు	60
పపడము	48 పాన్పు	81 పిక్క	48
పపతులు	26 పాప	45 పిక్కరి	35
పపలు	79 పాపభంగనూతావు	66 పిక్కచేనెను	64
పవ్వలింపులిడారు	86 పాపానులు	95 పిక్కపిక్కిలు	90
పవ్వలించెను	85 పాము	96 పిచ్చిక	97
పపడనము	48 పాములిలిడారు	64 పిచ్చిక	
పసరము	89 పాము	65 పిచ్చుకుంటి	37
పసరు	78 పాముపానులు	34 పిట్ట	93, 97
పసరుచాయ	75 పాయము	29 పిడత	88
పసాదము	48 పారులు	41 పిడికిలి	44
పసి	89, 100 పాయవ	61 పిడుగు	25
పసిడి	84 పాటుబోతు	54 పిత్తలి	88
పసిడిగట్టు	74 పాటెను	54 పిడపకా	68
పసిడిపలు...ల్లు	7 పాం	81, 104 పిన్న	31
పసిబోతు	87 పాతికి	82 పిన్నట్టకా	68
పసివాడు	81 పాలవెల్లులు	72 పిజ్జికి	61
పనుపు	79 పాలనుడు	85 పిలుగు	43
	పాలిండు	45 పిజ్జి	45
	పాలు	106 పిలువమార్చెను	56
పా.		98 పిల్ల...వేరు	47
పాగ	89, 102 పాలు...పక్కి	82 పిల్లి	80
పాగా	పాల్కి		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పిలు	79	పుతలి	84	పె.	
పిల్లారి	4	పుత్తెంచెను	64	పెంక	85
పిసాచి	25	పునుక	44	పెంచెకా	56
పిసాని	85	పునుకదారి	51	పెండాము	80
పీ.		పునుగుబిల్లి	51	పెచ్చ	68
పీచముడచెను	56	పుయిలొట	48	పెట్టి	81
పీట	82	పురి	107	పెట్టియ	81
పీటనె...మెకము	91	పురివిచ్చెను	51	పెట్టు	50
పు.		పురివిప్పి...పులుగు	93	పెట్టుమాను	25
పుంజు	66	పురుదు	82, 101	పెట్టుమా...దొర	16
పుంజుదారిపెద్ద	4	పుణియ	44	పెట్టె	81
పుచ్చటిక	45	పుట్టె	44	పెడచెయ్యి	48
పుచ్చడిక	45	పులి	49	పెడబొబ్బ	66
పుచ్చె	44	పులిచూలుతాళ	87	పెరిగితసామి	17
పుచ్చెను	64	పులుగు	74	పెడవి	42
పుట్ట	96	పులుగు	93, 106	పెడవిగంటి	22
పుట్టకాపరి	95	పులుగురాయుడు	21	పెద్ద	80, 70
పుట్టలేనె	84	పులుగుత...మరి	96	పెద్దకడుపువల్లు	4
పుట్టము	44	పుల్ల	47, 106	పెద్దమెయిప్రోడ	4
పుట్ట...మెకము	88	పుల్లంట్టుకాయ	47	పెద్దనిదురపోయెకా	59
పుట్టు	73	పువ్వులు	79	పెద్దపంకలు	72
పుట్టుమొండి	82	పువ్వులేనె	77	పెనఁకువ	55
పుట్టుచదుగు	7	పువ్వులు	84	పెనఁగును	51
పుడమి	80	పువ్వులు	77	పెనిచెకా	56
పుడమిచెలి	96	పురా.		పెనిమిటి...బోడి	9
పుడమినంటు	7	పురాప	81	పెను	70
పుడమిము...కొక	23	పురారి	79	పెరవారు	86
పుడుకు	50	పురామంజరీలు	72	పెరనెకా	56
పుక్తడి	84	పురలు	77	పెరుగు	69, 101
		పువులు	77	పెరుగు	100

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పెరుమాళ్...బుగ్గ	22	పాటి	82	పాతు...రాతు	17
పెరుమాళ్	7	పాటలు	90	పానీకయంకచేనెను	52
పెలుదనము	68	పాటలు	97	పాయెను	59
పే.		పాడకొడి	91	పాగు	55
పేట	102	పాడమెకము	5	పాతండు	96
పేడి	38	పాడత...దాల్చు	81	పాలిక	82
పేదటికము	59	పాడుగు	75	పాలిగాడు	96
పేయ	89	పాడుపుదిప్ప	81	పా.	
పేరంటాలు	84	పాడువు	39	పాజు	60
పేరిమి	57	పాత్తుటాలు	96	ప్ర.	
పేర	68, 70, 10	పాదలిక	81, 85	ప్రతి	82
ప్రే.		పాది	47	ప్రా.	
ప్రేట	46	పాదినెను	76	ప్రాతపలుకులు	28
ప్రేడి	84	పాన	62	ప్రాబలుకులదణి	8
ప్రేడికంటి	96	పానరు	79	ప్రాబలుకుసామ్మ	18
ప్రేకొనెను	55	పానుగు	76	ప్రాచి	88
ప్రేదలి	46	పాన్న	84	ప్రాపు	62
ప్రేరు	80	పాన్న	64	ప్రామినుకులు	28
ప్రా.		పామనియెక	46	ప్రాయము	34
ప్రాంత	62	పాలతి	17	ప్రాయేలు	23
ప్రాంత	64	పాలిదిండి	62	ప్రే.	
ప్రాందాను...ట	22	పాలయలుక	70	ప్రెగడ	
ప్రాందు	32	పాలుపు	77	ప్రెగడ	87
ప్రాందె	51, 58	పాలు	101	ప్రే.	
ప్రాక్తిలి	41	పాపడ	55	ప్రే.	
ప్రాగడ	77	ప్రా.	55	ప్రే.	
ప్రాగడెను	61	ప్రాగు	55	ప్రే.	
ప్రాగరుమార్చును	56	ప్రాటరి	89	ప్రే.	
ప్రాట్టి	42	ప్రాట్రాట		ప్రే.	
		ప్రాతు		ప్రే.	

అకానాదిక బ్రాహ్మ క్రమణిక.

133

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
ప్రో.	బ క్తలిక	81 బార... కల్ప	18
ప్రోగు	85 బద్దు	70 బాగు	60
ప్రోచెను	56 బమిపుర్య	94 బాలితాంక	64
ప్రోడ	81, 89 బమ్మ	8 బావులు	83
ప్రోయాలు	46 బమ్మకిండి	7 బాస	105
ప్రోలు	76 బమ్మచారి	83 బాసట	55
ప్రోవు	85 బమ్మకాండు	86 బి.	
బి.	బయలు	26, 27 బిక్తను	59
బంగరు	బయిరవాసము	58 బిలువము	76
బంగారము	84 బయిరి	95 బిల్లవాలు	19
బంగారు	బరిణి	52 బి.	
బంగి	58 బత్తి	89 బీతు	65
బంటు	55 బతి	70 బీడు	88
బండ	106 బత్తిమెకము	88 బీద	8
బంతి	106 బల్లి	78, 102 బీద... బాద	
బందు	67 బల్లి	91 బు.	
బందుగులు	36 బల్లిము	65 బుజము	44
బకదారులు	94 బవరము	55 బుడుకాండు	81
బచ్చ	29 బవిరి	59 బుడుత	
బటుది	50 బసవండు	89 బుడ్డి	83
బటువుకైజోడు	7 బా.	బుడ్డిమెకము	90
బటువుగువ్వ	94 బాంపలు	27 బుయ్య	44
బటువుమతి	74 బాగాలు	61 బురద	81
బటువువాలు	19 బాగు	57 బుల్ల	45
బట్ట	44 బాజారు	66 బువి	80
బట్టలు	బాతు	48 బువ్వ	48
బట్టలు	32 బాద	57, 63 బుసపుర్య	95
బట్టకాండు	94 బాసలు	83 బూ.	
బడలిక	71 బాబా	87 బూచి	25
బడుగు	104 బార	44, 54, 105 బూరగొమ్మ	29

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
బూరుగ	103	బొనుకు	49	మగటిమి	58
బె.		బో.		మగతనము	
బెగురము	96	బోగపుజేడిను	40	మగని...గువ	10
బెడద	59	బోజనప్రియములు	72	మగతాయి	79
బెత్త	44	బోటి	46	మగిడించెను	55
బెదరు	65	బోడ	83	మగుడక	60
బెల్లము	44, 69	బోనపుటిల్లు	85	మగువ	45
బెస్సు	32	బోనము	48	మచ్చరి	33
బే		బోనముకత్తె	33	మచ్చలు	51
బేరజము	95	బోయ	83	మచ్చెములు	84
బేరులు	29	బోయిలు	82	మజ్జిగ	69
బేసికం...మామ	74	బోనేసెను	48	మజ్జికారులు	72
బేసికస్వామి	6	బ్రదికించెను	56	మట్టుమీతెను	71
బై.		బ్రుంగెను	59	మడి	53
బైరవాసము	58	మ.		మడియించెను	56
బైరి	95	మంచము	82	మడిపెను	
బొ.		మంచి	57	మడిసెను	59
బొంసి	40	మంచిది	65	మడుగు	52, 81, 106
బొక్క	81	మంను	25	మడుపు	
బొమ్మమెకము	88	మందుగ్రోలుపులుగు	94	మబ్బు	27, 57
బొజుగు	34	మందుటికదాల్చు	74	మబ్బు...పిట్ట	97
బొజ్జ	42	మంచుమలిలుండు	6	మబ్బు...దాము	18
బొడ్డు	41	మంచెను	56	మబ్బు...వెల్లి	28
బొబ్బమెకము	87	మంటితిండి	98	మది	57
బొను	48	మంతనము	58	మది...పులుగు	98
బొత్తి	42	మంద	89	మద్దత్తు	55
బొట్టియ	81	మందల	68	మనసరి	
బొట్టె		మందలించెను	49	మనసు	57
బొల్లికోడి	97	మందసము	81	మనికి	75
				మనికితేడు	88

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మనిచెను	56	మా.	మింటిలా...కాడు	38	
మనిచెను			మిండకోర	38	
మనుబోలు	91	మాటలజ...గడు	మిండడు	38	
మనువు	107	మాటలలువాడు... 32	మిక్కిలి		
మన్నిగొనియెక	56	మాడుగులు	81	మిగులక	63
మన్నిడు	87	మాడువులు		మిటారి	46
మన్న	80	మాదిరి	82	మిడిమాసి	55
మమత	57	మాడ్రి		మిడుత	96
మయిల	52	మానికము	79	మితి	17
మెరల	60	మానికములు	73	మిత్తిమిత్తి	5
మెరల్చెక	54	మాను	103	మిద్దెలు	91
మెరియాద	47	మాపు	52	మిను	79
మెరుడు	12	మాడుమాను	23	మినుజాటుదేవర	5
మెరుగొంగ	6	మాయదారి	38	మినుకు	
మెరుతల్లి	9	మారేడు	76	మిన్న	79
మెరుతేరు	18	మార్తెరు	86	మిన్ను	27
మెరునయ్య	7	మాలిమి	72	మి.	
మెరునల్లె	94	మాలి		మిఁజెయ్య	48
మెరునిల్లు	41	మావి	77, 108	మినువల్లిక	
మెరుమామ	14	మావిడి	77	మినువల్లికి	96
మెరులు	56	మావి...పులంగు	98	మిను	84
మఱి	60	మాపు	87	మినులు	84
మఱుంగు	80	మాసకమ్మ	57	మిలదొంగ	69
మఱువు	99	మి.		మిలబేటరి	38
మల	74	మించు	79, 105	మిలు	
మలిపెను	56	మించులు	27	మిల్	84
మల్లియ	77	మించెను	71	మినుములు	42
మల్లె		మింటిచెట్టులు	25	మినురము	69
మస్తు	57	మింటిత్తోవరులు	24	మి.	
మహలు	87	మింటిప్రాల్సామి	16	మంగళ	84

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మంగి	92	మొత్తేదవ	84	మనుకు	57
మంగిస		మొత్తేమ	79	మనురు	84
మంగురులు	40	మొదము	49	మొత్తేమేపరి	91
మంత	8	మొదిత	46	మూ.	
మందట	64	మిదిమివాడు		మూ	54
మందర		మిదిసినవాడు		మూకుడు	88
మందు		మదుకడు	89	మూగ	84
మను		మదుసలి		మూగి	
మనుసము	78	మద్దరాలు	81	మూపు	41
మొక్కంటి	6	మద్దియ	81, 46	మూపు...ల్పు	89
మొక్కంటితొలిపట్టి	4	మద్దిగుమ్మ	46	మూదవ...తెడు	29
మొక్కంటిపం...వర	4	మద్దిపురుగు	94	మూడు	84
మొక్కంటిమాపు	89	మొక్క	68	మూలి	41
మొక్కంటిమొమ్మలపొది	28	మొంగెను	52	మూర	44
మొక్కంటిసంగతి	19	మొనికొటి	67	మూల	41, 107
మొక్కు	42	మొనిముచ్చ	31	మూలతాయి	79
మొగితి...దువ	21	మొను	68	మూలతేడు	18
మొగియించెను	56	మొనుపు		మూవ	84
మొగిసెను	58	మొప్పటిపట్టి	14	మొ.	
మొగుద	31, 46	మొప్పిరు	28	మొక...దొర	87
మొట్టయ్యెను	52	మొన్న	68	మొక్కను	48
మొట్టేమొకము	92	మొమ్మన...మేటి	6	మొటిక	96
మొడిగెను	70	మొరుగు	62, 108	మొటిక	
మొడికాడు	85	మొరుపు		మొట్టు	
మొడ్డి	48	మొలికి	67	మొట్టు	
మొడిగెను	70	మొలుకొల	99	మొట్టు	66
మొత్తేపుసరులు	72	మొలుపుర్వు	98	మొడ	44
మొత్తేము	79	మొలుకొల	67	మొడా	78
మొత్తియము		మొవ్వన్నెమొకము	87	మొరుకు	48
మొత్తెరువులాడి		మొసలి	89	మొత్త	99
				మొయి	40

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మొలుగు	27, 79, 106	మొల	52	మొరడు	81
మొలుపు		మొలు.		మొరలిదెక్క	51
మొలఁచునయ్యెక్క	49	మొండికట్టె	88	మొలుగుడు	91
మొసలెను	48	మొండెము	66	మొలక	78
మే.		మొకము	41	మొసలి... రాకు	18
మే	41	మొగము		మొసలివాయంట	
మేటి	55	మొక్క	78	తాల్పు	8
మేడ	74, 59	మొగడ		మో.	
మేడి	77	మొగటిపురుపు	98	మోకొళ్లు	48
మేను	40	మొగుపు	50	మోదెక్క	64
మేను... మేటి	18	మొగులు తెన్ను	26	మోక	78
మేర	47	మొగులు క్షేందు	18	మోచెను	52
మేరదప్పెను	71	మొగ్గ	78	మోట మొకము	98
మేలిచ్చుపులుగు	21	మొట్టిక	96	మోటిక	71
మేలిమి 48, 62, 84, 103		మొట్టిక		మోటు	35, 81
మేలిమిబొ... దారి	9	మొట్టికాయల మెప్పు	4	మోడి	48, 105
మేలు	48, 75, 106	మొత్తము	60	మోడు	35, 81
మేలుకట్టు	45	మొత్తెను	64	మోడుపు	50
మేలుకరము	59	మొదటికొండ	75	మోడ్పు	
మేలుపులకండము	69	మొదటిజాతిదొర	9	మోపరులు	32
మేల్కొనియెను	49	మొదటిది... దారి	16	మోము	41
మేల్దొపరి	89	మొదటివాడు	30	మోర	99
మేల్బొంతి	69	మొదటివేలుపు	4	మోవి	48, 104
మై.		మొదటిహస్త	28	మోసపుచ్చెను	64
మై	40	మొదవు	89	మోసరి	38
మైమఱచెను	64	మొద్దు	81	మోను	78
మైమరుగు	67	మొన	66	మౌ.	
మైమర్చు		మొనకొడు	55	మ్రగ్గెను	70
మైమఱుపు		మొయిలు	27	మ్రాకు	77
మైమోజుపర్చెను	49	మొయిలుసామి	16	మ్రానిదొ... పిట్ట	96

పదము.	పుట. పదము.	పుట. పదము.	పుట.
మూనిపోటువు	18, 96	రి.	రొద 51
మూను	77	రిక్కరక్కనుమిత్రి	11 రొప్పెను 52
మొక్కు	50	రిక్కలు	27 రో.
మొక్కుల...సామి	18		రో 59
మోడు	85	రూ.	రోశలితాల్పు 21
మోల	64	రూక	69 రోచెల్వ 40
ర.		రూపు	85 రోబంటరి 91
రంగు	79	రూపుమాపెను	56 రోనెను 61
రక్కసి	17	రె.	రొ.
రక్కనులు	19	రెంట్రాగుడు	88 రాతు 88
రక్కనులగొంగ	8	రెండవ...పులు	29 జ.
రజము	85	రెండు	58 అంకులాడి 40
రతనము	79	రెండొకటి	" అంకు 51
రతనాలపంట	28	రెట్టి	" అట్టు 72
రవ	85	రే.	రొ.
రవనడలు	88	రే	26 రొ 75
రవపఱుకు	59	రేగు	76 రొగ 82
రవలి	51	రేజోతి	14 రొయి 75
రవాలు	87	రేద్రిప్పజీడు	88 రొళ్ల...గాడు 98
రా.		రేను	76 రొక్కలు 98
రా	87	రేయి	26 రొలుకొన్న 11
రాగి	88, 76	రేయింతియాలు	28 రొలుకొన్న, కలి 22
రాచవారు	29	రేయిన్రిమ్మలు	25 రోడులు } 29
రాజనములు	72	రేరోడు	14 రోలు }
రాణి	29, 80	రేవుజక్కి	92 తొంపి
రాతిరి	26	రేవెల్లు	14 తొమ్మపురగు 97
రాయాడు	} 37	రొ.	తొమ్మ 42
రాయలు			
రారాజు	19	రొక్కము	69 ల.
రావి	76	రొక్కములరోడు	19 అంకె 39

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అంజెకాఁడు	34	తేటి	}	వంగసము	}
అండి	35			వంగడము	
అకుముకి	46	తేపు	48, 104	వంటయిల్లు	85
అకోరి	91	తేను	46	వంత	57
అకోరీలు	91	తేమి	}	వక్కాకు	60
అగుడు	95	తేమిడి		వగ	57
అచ్చి	10	తేవఁజాలనివాఁడు	37	వగకాఁడు	34
అచ్చికోడలు	10	తేవడి	59	వగలాడి	46
అచ్చిశండ్రి	28	లో.		వచ్చెను	58
అచ్చియన్న	14	లాటిపిట్ట	}	వజీరుఁడు	37
అడ్డ	48	లాటిపిట్ట		వట్టువాలు	19
అతికూన	77	లాటి		వడఁకుగుబ్బలి	74
		లాటిపిట్ట		వడగఁడు	83
లో.		లాటిపిట్ట	}	వడచిక్కియొకిమీడు	19
లాఠివారు	36	లాటిము		వడముడి	21
లాయము	89	లాటే	}	వడసెంచెన్	64
లాలి	82	లాటేనుఁగు		వడి	46, 108
లావు	66	లో.		వడికాఁడు	55
లావులు	98	లోబడెను	61	వదలెను	62
లాహిరి	57	లోచెయ్యి	48	వద్ది	62
లిబ్బినెలఁతుక	10	లోనయ్యెన్	51	వనట	57
లుచ్చ	35	లోనన్	}	వన్నెకాఁడు	84
లుటి	65	లోన్		వయసు	34
లేస్స	58	లోను	63	వయసుచెల్లినది	39
లే.		లోపలిన్	27	వరపుడు	38
లేగ	89	లోయ	81	వఱలు	61
లేగొను	41	లోవాడికాఁడు	38	వఱంతి	31
లే	}	వ.		వఱపు	67
లేత				వఱమురి	19
లేచెను	49	వంక	65, 78	వఱకేఁడు	12, 88
లేజీలు	70	వంకర	65		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వలి	18, 25, 102	వాలు	65	విలు	67
వలిపెను	70	వాలుమొకము	91	విలువ	59
వలిమతి	74	వొల్లంటి	188	విలువరమ్ముడు	40
వలువ	44	వాపురము	87	విల్లు	67
వల్లె	65	వి.		విసనకట్టి	55
వల్లెత్రా...వాడు	18	వింజామరము	69	వికపుమేళరి	6
వా.		వింత	47	విసపుమే...తెంకి	74
వా	41	వింతవారు	86	విసముదాల్పు	95
వాఁక	88	విందులు	36	వీ.	
వాణిలి	52	విచ్చేనెను	58	వీఁపు	48
వాఁగు	83	విడవలి	79	వీడు	75, 106
వాఁడిగతివాఁడు	55	విడియము	61	వీడెను	51, 68
వాక్రుచ్చెను	48	విన్	26	వీడెము	61
వాచులచెను	51	విసనివాఁడు	86	వీడ్వము	
వాడ	102	వినియెను	49	వీడ్వదెను	64
వాడుక	72	విను	26	వీణియ	97
వాతెఱి	48	వినువాఁకమోపరి	6	వీణె	
వాతెఱిగొంపు	72	వినువాఁక...పులు	29	వీణకాఁడు	86
వాన	84	విన్నవించెను	49	వీనిచ్చెను	49
వానకోయిల	97	విన్నానము	62	వీనులు	41
వానతాయి	84	విన్ను	26	వీణిఁడి	86
వాసిఁడు	19	విన్నోలు	24	వీసన	85
వాపోయెను	51	విప్పు	80	వే.	
వామి	80	విప్పుతెప్పలతేఁడు	16	వెంగలి	86
వాయి	41	విరారి	67	వెంట్టువ	92
వారణము	95	విరితేనెత్రావుడు	94	వెండికొండ	74
వారువము	87	విరివి	80	వెండికొండనునఁడు	6
వార్పు	53	విరులు	77	వెండియుకా	61
వార్వము	87	విటివి	80	వెండ్రుకలు	40
వాలాయము	60	విల్	67		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వెంపరలాడెక	55	వెన్నుడు	7	వెలుగు	108
వెంబరవిత్తు	36	వెన్నుదంట	22	వెలుగు	
వెకలి		వెన్నునిటెంకి	23	వెలుపలి	27
వెక్కసముయ్యెను	71	వెన్నునియడుగు.	62	వెలువడియొక	60
వెక్కిరింత	91	వెన్నునివలకన్ను	13	వెల్ల	78
వెచ్చకొండు	85	వెన్నునివల...వారు	27	వెల్లగొరు...టిండు	16
వెచ్చన	27	వెన్ను నెడమకన్ను	14	వెల్లయేనుగు	23
వెజ్జ	38	వెన్నుపడగ	21	వెల్లాటకత్తె	39
వెడంగు	36	వెన్నుపాస్సు	95	వెళ్లగొట్టెను	52
వెడ	71	వెన్నును...నిండు	22	వెళ్లెను	54, 60
వెడద	80	వెన్నెల	80, 102	వెసరు	83
వెడద...మొకము	87	వెన్నెలపులుగు	94	వే.	
వెడమొడి	57	వెన్నెలరాయండు	14	వేంచేసెను	58
వెడలించెను	51	వెరవరి	81, 87	వేంద్రము	26
వెడలుపు	80	వెలి	65	వేలు	106
వెడలెను	60	వెలంగు	47	వేలుకొండు	38
వెడవిలుండు	18	వెలపు	65	వేడి	100
వెలుతుగు	79	వెట్టి	38	వేచులు	36
వెత	57	వెలంగ	77	వేచి	99
వెత(ద)కను	61	వెలంగ	77	వేపుతమిలి	91
వెనకయ్య	4	వెలది	46	వేగ	47
వెనకయ్యకలి	10	వెలదుక		వేగరులు	32
వెనకయ్యవెనుకయ్య	11	వెలయాలు	39	వేగిరము	47
వెనుక	63	వెలలుబన్నెక	51	వేగులు	32
వెనుకచెయ్యి	43	వెలలెక	60	వేగంటికచ్చేరి	24
వెనుకమేను	43	వెలనెక	71	వేగంటికొమరుండు	22
వెను...మొకము	88	వెలి	27, 78, 106	వేగంటిగొంగలు	25
వెన్న	63	వెలిగుక్క	59	వేగంటినెదోడు	7
వెన్నాశ	55	వెలిచొరవరి	40	వేడుక	49
వెన్ను	43	వెలి...మొకము	88	వేడుకచెలి	39

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వేడ్క	49	వ్రేలెను	63	సదమద...చెను	56
వేడ్కకాఁడు	85	వ్రేసెను	64	సద్దు	51
వేడెను	59	న.		సన్నపిల్లి	92
వేడెమొనరించెను	47	సంకు	19	సన్నము	70
వేసలి	41	సంకుదారి	7	సన్నాసి	33
వేయి...దిట్ట	13	సంగడికాఁడు		సమసెను	58, 59
వేరము	55	సంగడిఁడు	1	సయికము	69
వేరు	102	సంగాతి	9	సరగు	47
వేఱు	102	సంజ	26	సరదు	47
వేఱుపడెను	51	సంతరించెను	53	సరము	67, 68
వేలు	40	సంతసము		సరస	62
వేలుపుటెంకి	24	సంతోసము	49	సరి	82, 105
వేలుపుటేఱు .. కొ		సంచె	104	సలాము	10
డుకు	11	సంపంగియ		సనతు	82
వేలుపుపెద్ద	16	సంపంగ	76	సవరంపుమెకము	91
వేలుపుల...జోడు	20	సంపెంగ		ససి	80
వేల్పుగొరు	23	సంబావులు	75	సా.	
వేల్పుచెలులు	25	సకి	46	సాఁచుడు	38
వేల్పుటెంకి	25	సకినాలపిట్ట	97	సాఁచుడుపులుగు	93
వేల్పుపేరు	22	సకియ	31, 46	సాఁకెను	56
వేల్పుదణ...తఁడు	6	సగము	64	సాఁబాలు	64
వేల్పుదళవాయి	11	సగ్గెను	70	సాకు	48
వేల్పుదాయలు	25	సజ్జ	85	సాటి	82
వేల్పుచెరువు	26	సడలెను	69	సాదము	43
వేల్పుల...పట్టు	74	సడి	72	సాని	38
వేల్పులు	24	సత	54	సాపడియెను	45
వేల్పును...లు	23	సత...సిఁడు	17	సామి	87
వేవెలు	18	సతపేరు...ప్రాడ	18	సాము	64
వేసడము	95	సత్తి...వలంతి	11	సారాయి	63
వ్రేలు	40	సత్తువ	66	సారె	60

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సాశునము }	95	సు.		సాములు	69
సాశ్వము }		సుకురుసిసులు	25	సో.	
సాలీడు	92	సుడిగొట్టు	18	సోకు }	25
సావాసము	55	సుడివాలు	19	సోకుడు }	
సాహితీ	32	సుసాణి }	79	సోకుబూచి	11
సాహేబు	37	సుస్పాణి }		సోకుమూ...దణి	10
సి.		సురటివీవులపుట్టు	18	సోగ	87
సింగపు...చాన	10	సురటిలు	95	సోబె	68
సింగపు...గొంగ	90	సువారపుటిల్లు	85	సోమా...జాణ	18
సింగము	87	నూడిచె	68	సోయగము	35
సింగాణి	67	నూడు	55	సోరణగండ్లు	81
సింగారపు(దోట)	85	నూరెలు	64	సోతి	73
సింగారి	46	నె.		సోరు	62
సింగిణి }		నెజ్జ	48	సూక్ష్మము	70
సింగిణి }	67	నెలకట్టియ }	96	వా.	
సిక }		నెలకట్టె }		వాజ్ఞ	44
సిగ }	40	నెలగ	73	వాత్తి	87
సిగు	48	నేద	71	వారైకా	51
సిడము	30	నెకము	70	వారివాణము	51
సిద్ధితి	48	నెరణ	71	వాయి	71
సిద్ధిము	68	సా.		వొచ్చు	66
సిద్ధి...మెకము	88	సాంపు	48	వొన్ను	84
సిరము	59	సాగనెనవాడు	34	వొమ్ము	70
సిరి	57	సాట్టు	65	వొయలుబండి	67
సీతాభోగములు	78	సాబగు	35	వహాసుతోట	35
		సామునెలెకా	64		

ఆంధ్రగ్రంథములు.

ప్రతి 1-కి రూ. అ.

శ్రీమదాంధ్రభారతము-పద్యకావ్యము:—

7 సంపుటముల ప్రతి	...	15	12
8 సంపుటముల ప్రతి	...	15	0
శకుంతలాపరిణయము, కృష్ణకవికృతము	...	0	12
తెనుగుసమస్యలు, చక్కనికూర్పు	...	0	2
భాస్కరరామాయణము, చక్కనికూర్పు, ఆత్మ్యత్వమప్రతి	...	4	0
కృష్ణరామవిజయము, కుమార ధూర్జటికృతము	...	0	8
అంకావిజయము (రావణదమ్మియము), సటీక,			
పిండిప్రోలు అక్షణకవికృతము	...	1	4
నిర్వచనోత్తరరామాయణము, సాధారణప్రతి	...	0	12
ఉత్తరరామాయణము, కంకంటి పాపరాజప్రణీతము,			
చక్కనికూర్పు, కాలికోటైందు	...	2	4
రంగనాథరామాయణము, ద్విపద, చక్కనిక్రొత్తకూర్పు	...	4	0
గోపీనాథరామాయణము, 2 సంపుటములు శ్రీమద్రామాయణమునకు			
సరియైనపద్యము, 3 వనయమిక్కిలిసాంపు, పీఠిక ఆదివిపులము	5	8	
మొల్లరామాయణము, చిన్నపైజాన పెద్దక్షరములతో			
చక్కగ ముద్రితము	...	0	10
మార్కండేయపురాణము, మారనకృతము	...	1	12
ఆంధ్రభాగవతము, పోతనామాత్యప్రణీతము, ఇదివఱకు ముద్రితమైన			
ప్రతులకన్న అన్నివిధముల బాగుగనవ్వని	...	6	0
డీటా ఆత్మ్యత్వమప్రతి, రెండువాల్యములు	...	8	(1)

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్,

ప్రతి 1-కి ర్పు. అ.

అచ్చ తెనుగురామాయణము శుద్ధప్రతి	...	1	4
మనుచరిత్ర, సటీక, వావిళ్ల. రామస్వామికాశ్రమిగారి వ్యాఖ్యానముతో			
చిన్నపైజాన మేలుకాకిరములమీద నుట్టమైన అక్షరములతో			
చక్కగ ముద్రించియున్నాము.	...	2	0
మనుచరిత్ర విమర్శనము. శ్రీచినసీతారామస్వామి కాశ్రమిగారి వ్యాఖ్య.			
అత్యద్భుతములగు శ్రోత్రవిషయము లనేకము లిందుగలవు	1	0	
మనుచరిత్ర, సవ్యాఖ్యానము, చక్కనికూర్పు	...	3	8
అముక్తమాల్యద, వావిళ్ల. రామస్వామికాశ్రమిగారి వ్యాఖ్యానముతో			
మేలుకాకిరములమీద చక్కగ మరల ముద్రించి			
యున్నారము	...	8	8
ప్రభావతీత్ర ద్యమ్నము, శ్రోత్రకూర్పు	...	0	12
హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము, సటీక, పీఠికవిపులము	...	2	8
కళాపూర్ణోదయము, దశసరికాకిరములు	...	2	4
రాఘవపాండవీయము, సటీక, చక్కనికూర్పు	...	2	4
శృంగారనైషధము, శ్రీనాథకవిది, శ్రోత్రకూర్పు	...	1	0
కాశీఖండము, చక్కని శ్రోత్రకూర్పు	...	1	8
సారంగధరచరిత్రము, చేపకూర. నేంకటకవికృతము	...	0	12
కవికర్ణరసాయనము, మాంధాతచరిత్ర	...	1	8
నరసభూపాలీయము, అట్టబైండు	...	0	16
విజయవిలాసము, చేపకూర నేంకటకవి	..	0	8
రంగారాయచరిత్ర, దిట్టకవి, నారాయణకవిప్రణీతము	...	0	8
రామాభ్యుదయము, అయ్యలరాజు, రామభద్ర కవికృతము	1	8	
నిరంకుశోపాఖ్యానము, రుద్రకవికృతము	...	0	4
నీలాసుందరీపరిణామము, కూచిమంచి లిప్తి కవికృతము	...	0	4
పారిజాతాపహరణము, చిన్నపైజా	...	0	0

ఆంధ్ర గ్రంథములు.

ప్రతి 1-కి రూ. అ.

శిశువ్రోహాభ్యాసము, శంకరకవిప్రణీతము	...	0	12
నిరుద్ధచరిత్ర, కనుపర్తి, అబ్బయమాత్యప్రణీతము	...	0	8
క్రమార్కచరిత్ర, జక్కనకవిప్రణీతము	...	1	4
గరాళ కాంకవిజయము, చక్కనికూర్పు	...	0	12
నవపురాణము, పిడుపర్తి. సోమనాథప్రణీతము	...	2	4
సంసవింశతి, నారాయణమాత్యప్రణీతము	...	0	14
కింకటాచలమాహాత్మ్యము, తరిగొండవెంకమ్మది, చక్కనికూర్పు	1	0	
గాజయోగ సారము, ద్విపద	...	0	4
చెన్నబసవపురాణము, పాపకవికృతము	...	1	2
పంచతంత్రము, నారాయణకవికృతము	...	0	12
కీతారామాంజనేయసంవాదము, సటీక. ఆనేకనూతనాంశములుచేర్చి			
చిన్ననైజున ముద్రించినారము. టీక, వివరణము మిక్కిలి			
విభులము. ఈముఖ ప్రకటితమైనప్రతులకన్న బాగుగనున్నది	8		
డిటో మేలుప్రతి కాలికోబైండు	...	8	8
జైమినిభారతము, అశ్వమేధపర్వము చక్కనికూర్పు	...	1	0
నృసింహపురాణము, ఎఱ్ఱాపెగ్గడ, కొత్తకూర్పు	...	0	12
వైశ్యపురాణము	...	1	4
ఉత్తరహరివంశము, నాచన సోమనాథకృతము	...	1	8
రుక్మాంగదచరిత్ర, ఏకాదశీమాహాత్మ్యము	...	0	10
విల్వణీయము, చక్కనికూర్పు	...	0	8
వైజయంతీవిలాసము ,,	...	0	8
హక్తిణీపరిణయము, శుద్ధప్రతి	...	0	6
రసికజనమనోభిరామము	...	0	12
రాజశేఖరవిలాసము	...	0	8
శ్రీనాథునివీధినాటకము	...	0	2

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

ప్రతి 1-కి రూ. అ.

మాతృశతకము	...	0	8
*నుమతిశతకము, సటీక	...	0	8
*కుమారీశతకము ,,	...	0	2
దాశరథీశతకము ,,	...	0	4
మానసబోధశతకము,,	...	0	8
*భాస్కరశతకము ,,	...	0	4
కలువాయిశతకము ,,	...	0	4
కవిచౌడప్పశతకము	...	0	2
నృసింహశతకము	...	0	3
చంద్రశేఖరశతకము	...	0	2
దేవకీనందనశతకము	...	0	2
కృష్ణశతకము	...	0	2
నారాయణశతకము	...	0	2
సింహాద్రి నాగసింహశతకము	...	0	8
జగన్నాథశతకము	...	0	2
ప్రసన్నరాఘవశతకము	...	0	8
రామరాఘవశతకము	...	0	2
రామప్రభుశతకము	...	0	4
రామరామశతకము	...	0	2
రామతారకశతకము	...	0	4
సంపగిమన్నశతకము	...	0	2
భద్రాద్రిరామశతకము, పావులూరి మల్లనకృతము	...	0	2
రామలింగేశ్వరశతకము, అడిదము నూరకవిది	...	0	8
కాళహస్తీశ్వరశతకము, ధూర్జటికవిది	...	0	2
కుక్కుటేశ్వరశతకము, కూచిమంచి తిమ్మకవిది	...	0	8
కాళహస్తీశతకము, సాంబశివామహాస్రభో'	...	0	2
చిత్రబోధశతకము, తాత్పర్యసహితము	...	0	8

	ప్రతి 1-కి రు. అ.
వేణుగోపాలశతకము	... 0 4
సులక్షణసారము, సటీక	... 0 10
ఆంధ్ర భాషాభూషణము	... 0 3
ఆంధ్ర చంద్రాలోకము, సటీక	... 0 8
ఆంధ్ర భాషావృక్షము	... 0 12
దసరాపద్యములు	... 0 2
ఆంధ్ర నామసంగ్రహము, ఆంధ్ర నామకేషము, సాంబవిభుంటువు,	
టీకానుక్రమణికాసహితము	... 0 12
డిటో మేలు ప్రతి, కాలికోశైందు	... 1 0
వేమనపద్యములు, చక్కనికూర్పు	... 0 6
భాగవతసప్తమస్కంధము, సాధారణప్రతి	... 0 4
సప్తమస్కంధము, సటీక, చిన్న నైజా	... 1 4
అంబరీషోపాఖ్యానము, సటీక, (భాగవతము)	... 0 4
*గజేంద్ర మోక్షము, సటీక, చక్కనికూర్పు	... 0 8
భోగినిదండకము, బస్తెర. పోతరాజప్రణీతము	... 0 1
*కుచేలోపాఖ్యానము, సటీక, (భాగవతము)	... 0 4
*రుక్మిణీకల్యాణము, సటీక, చక్కనిప్రతి	... 0 8
*నలోపాఖ్యానము, సటీక, చిన్న నైజా	... 0 8
యాపలి, రాజపుత్ర స్త్రీసాహసపుకథ	} ... 0 8
శ్రీ విసమండ్ర నారాయణమూర్తి గారిది	
విదురశతీ, సటీక, ఆంధ్ర భారతములోనిది	... 0 5
నీతిపద్యసంగ్రహము, సటీక	... 0 4
చాటుపద్యమణిగుంజరి, క్రొత్తకూర్పు	... 1 4
డిటో రెండవభాగము	... 1 6
తిలకు గారి నెక్కురిటికేసు ఉపన్యాసములు	... 0 14
మదనమోహనమూలవ్యగారిజీవితము పంజాబు అల్లరి	... 0 8

ఆంధ్ర గ్రంథములు.

6

ప్రతి 1-కి ర్వు. ఆ.

యజుర్వేదకథాసంగ్రహము

... 0 8

ఆంధ్రవచనభాగవతము, ద్వాదశస్కంధములు, శ్రీశతఘంటము,

వేంకటరంగశాస్త్రికృతము

... 6 8

డిటో 8 వాల్మీకీములు ,,

... 7 0

శ్రీవివేకానందవిజయము

... 1 12

ప్రాచీనదేశ చరిత్రలు

... 1 12

భారతరమణీమణులు

... 0 12

* సంగ్రహరామాయణము, శ్రీశేషాద్రిశర్మకృతము

... 0 10

సంగ్రహభారతము

... 1 8

* సంస్కృతనాటకకథలు, శ్రీనీతారామశాస్త్రికృతము...

... 1 4

దశమమారుచరిత్రము, ఎనమవితల సంజీవరాయశాస్త్రికృతము

... 1 8

మదనకామరాజుకథలు, చక్కనికూర్పు

... 0 14

భోజకారిదాసకథలు 1-వ భాగము

... 0 12

* దక్కనుపూర్వకథలు, శ్రీనీతారామశాస్త్రికృతము

... 1 8

శ్రీగైక్వాదుగారి ఉపన్యాసములు

... 0 2

నూరతు కాకాగ్రెస్సు ఉపన్యాసములు

... 0 2

శ్రీలాలాజీపతిరాయజీవితము

... 0 2

రామకృష్ణపరమహంసచరిత్రము, ప్రతిమతో

... 0 3

బాలగంగాధరతిలకుగారి చరిత్రము, ప్రతిమతో

... 0 4

శ్రీగోపాలకృష్ణగోక్షేజీవితము ,,

... 0 2

శ్రీమహాదేవగోవిందరావడేజీవితము ,,

... 0 2

మైరావణచరిత్ర, చక్కనికూర్పు

... 0 2

* ఈనబురితికథలు, క్రొత్తకూర్పు, 4-వ భాగము

... 0 6

* డిటో

2-వభాగము

... 0 8

నీతారామము, తల్లాప్రగడ, సూర్యసారాయణరావు

... 1 4

ప్రతి 1-కి రూ. ఆ.

* సత్య సేనవిజయము, శ్రీ కొ. అనంతాచార్యకృతము ...	0	4
రాజ్య, శ్రీ రవీంద్ర నాథ ఠాకూర్ గారిబంగాలీ నవలకు తెనుగు.		
ఇట్టి నవల ఈవఱక చుక్కా లేదనియే చెప్పవచ్చును. ఆశ్చర్యకృత		
మైనపీఠిక, శ్రీ రామాయ గారి జీవితము యిందున్నది...	0	14
శివాజీ చరిత్ర ...	0	8
శ్రీ రామానుజాచార్య చరిత్ర ...	0	2
* స్వామి రామతీర్థ జీవితము ...	0	2
* శాలివాహన చరిత్ర ...	0	3
శ్రీ బుద్ధ చరిత్రము ...	0	4
అరేబియన్ టెంట్స్ కథలు ...	1	4
నెపోలియన్ చరిత్రము ...	0	4
సోదరని వేడిత జీవితము ...	0	2
రేచుక్క పగటిచుక్క కథలు ...	0	3
మర్యాద రామన్న కథలు ...	0	2
లార్డు కె. వు. జీవితము ...	0	3
* శ్రీ గురుబాడ, శ్రీ రామమూర్తి గారి ఆంధ్రకవిజీవితములు	3	3
మనోహరి, నవల, టి. యన్. రామశాస్త్రి గారిది ...	0	12
వీరబాల నవల ...	0	8
లాలాబాయి ,, ...	0	8
షేక్స్ పియర్ నాటకకథలు ...	1	8
పరిష్కావినోదకథలు ...	0	12
తారాభాయి, చక్కని నవల ...	0	12
* ఆనందమత, నవల, నూతనముద్రితము ...	0	12
దుర్గేశ నందని, నవల, సాధారణ ప్రతి ...	0	8

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్,

ప్రతి 1-కి రు. అ.

* విష్ణో, నవల, కొత్తకూర్పు	...	0	8
మదాస ,,	...	0	10
సుజనరంజని,	...	0	8
రోషి వార, చరిత్ర విషయకమగు నవల	...	0	12
ఉన్నాదినీ ,,	...	0	4
రాధారాజి,	...	0	4
లీల ,,	...	0	4
టిప్పనూర్తా	...	1	4
శ్రీ శంకరాచార్యచరిత్ర	...	0	8
శ్రీ వేమనయోగిజీవితము	...	0	2
దాదాభాయి నారోజీచరిత్ర	...	0	2
శ్రీ రంఛంద్ గారి గంధీవితము	...	0	2
శ్రీ కృష్ణ గారి జీవితము	...	0	2
అనిబిసెంటు చరిత్ర, ప్రతిమతో	...	0	4
వివేకానంద స్వామి జీవితము	...	0	2
శ్రీ కృష్ణ దేవరాయ చరిత్ర	...	0	8
భోజునికథలు	...	0	8
విక్రమార్కునికథలు	...	0	8
వేతాళునికథలు	...	0	6
పరమానంద కిష్యులకథలు	...	0	8
వైద్యులకథలు	...	0	4
తాతాచార్యులకథలు	...	0	6
నలుగురు మంత్రులకథలు	...	0	4
అయిదుగురు దొంగలకథ	...	0	6

హిందీ తెనుగుబాలబోధ

... 0 3

ఆంధ్రద్రవిడబాలశిక్ష, ఆరవ పుట్టినపదలను ఆంధ్రులకు

మిక్కిలి యుపయోగము

... 0 3

ఆంధ్రకన్నడబాలశిక్ష

... 0 4

హిందీ ఇంగ్లీషు బాలశిక్ష

... 0 4

బాలవ్యాకరణము, చిన్నయనుకూరిగారిది

... 0 12

ప్రాథమ్యవ్యాకరణము

... 0 12

బాలచంద్రోదయము

... 0 8

ఆంధ్రశబ్దమంజరి, శ్రీ నీతారామాచార్యకృతము

... 0 4

శానుదేవుననము, వచనము, మంచిఅచ్చు

... 0 10

శబ్దార్థచంద్రిక, శ్రీమహాకాలిసుబ్బరాయఆంధ్రనిఘంటు

3 12

వెంకయ్యవ్యాకరణము

... 0 4

అద్వైతసంగ్రహము

... 0 2

క్షేత్రయపదములు

... 0 14

వీరిగిరిపాటలు, శ్రీగురుబాడ అప్పారాయకృతము

... 0 6

అధ్యాత్మరామాయణకీర్తనలు, చక్కనత్రతి, చిన్ననైజు ...

0 10

రామదాసుచరిత్ర, చక్కనికూర్పు, మంచికాగితములు,

ఇందు శ్రీరామదాసుగారి ప్రతిమకూడకలదు ... 0 12

భగవద్గీతారహస్యము అను కర్తయోగకాస్త్రము, శ్రీయత బాల

గంగాధర తిలకకృతము. — బ్రహ్మశ్రీ, నోరి. నుబ్రహ్మణ్య

కాశ్మీరిగారిచే పరివర్తితము 3 4

ఇవి మొదలగు సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములు అనేకములు
మాయొద్ద దొరకును.

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్,

29, ఎస్. ప్ల. నేడ్, చెన్నపురి.

